

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANA BİLİM DALI**

**AKREDİTİFTE BANKALARIN HUKUKİ
BAKIMDAN SORUMLULUKLARI**

Doktora Tezi

FATMA CEYDA ÇIRAY

İstanbul, 2009

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANA BİLİM DALI**

**AKREDİTİFTE BANKALARIN HUKUKİ
BAKIMDAN SORUMLULUKLARI**

Doktora Tezi

FATMA CEYDA ÇIRAY

Danışman: DOÇ.DR. EROL ULUSOY

İstanbul, 2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Akreditife Bankaların Hukuki Bakımdan Sorumlulukları

TEZ TÜRÜ : Doktora

TEZİ HAZIRLAYAN : Fatma Ceyda ÇIRAY

ANABİLİM DALI : Bankacılık

SAVUNMA TARİHİ : 29.09.2009

JÜRİ ÜYELERİ :

<u>GÖREVİ</u>	<u>ADI SOYADI</u>	<u>İmza</u>
Danışman	Doç.Dr.Erol ULUSOY	
Üye	Prof.Dr.Mehmet Emin ARAT	
Üye	Prof.Dr. Cemal İBİŞ	
Üye	Prof.Dr. Ersin ÇAMOĞLU	
Üye	Yrd.Doç.Dr.Ertan DEMİRKAPI	

ÖZET

Uluslararası ticaret alıcı ve satıcı açısından çeşitli riskler içermektedir. Satıcının en büyük endişesi, satmış olduğu malın bedelini tahsil edememesidir. Alıcı ise, bedelini ödemesine rağmen istediği kalitede ve nitelikteki mallara, satıcının kusuruyla ya da kusuru olmaksızın, beklediği süre içerisinde elde edememe riskini taşımaktadır. Alıcının ve satıcının farklı ülkelerde bulunması dolayısıyla birbirlerini tanımamalarından, güven duymamalarından, farklı ülkelerdeki kambiyo rejimleri ile ekonomik ve siyasi farklılıklardan doğacak riskler akreditif ile ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bu aşamada, bir güven kurumu olan bankalar önemli bir fonksiyon üstlenmektedirler. Böyle bir güveni sağladığı için akreditif uluslararası ticarete en yaygın ödeme şeklidir.

Akreditif, ülkemiz de dahil olmak üzere pek çok ülke yasalarında düzenlenmemiştir. Akreditifle ilgili olarak Milletlerarası Ticaret Odası tarafından yayımlanan Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları akreditifin işleyişini düzenlemektedir. Bu kurallar dünyada neredeyse tüm ülkeler tarafından benimsenmiş olup, milletlerarası ticarete önemli bir güvence oluşturmaktadır.

Tezimizin birinci bölümünde akreditif kavramı ve akreditif yöntemine alternatif diğer ödeme yöntemleri hakkında bilgi verilmiş, akreditifin hukuki kaynakları, işlevleri, türleri, akreditif işleminde kullanılan belgeler, akreditif işlemine katılanlar ve aralarındaki ilişkiler, akreditifin hukuki niteliği ve ihtilaf halinde yetkili devlet mahkemeleri ile yetkili ülke hukukunun tespiti hususları incelenmiştir.

İkinci bölümde ise bankaların sorumlulukları incelenmiştir. Burada öncelikle hukukumuzun bankalara yüklediği ağırlaştırılmış sorumluluk halleri açıklanmış ve devamında akreditifin işleyişi aşamasında bankaların hem alıcı ve satıcıya ve hem de bankaların birbirlerine karşı sorumlu oldukları durumlar incelenmiştir.

ABSTRACT

International trade involves certain risks for both buyers and sellers. The biggest concern of the seller is his/her failure to collect the price of goods he/she sells. And the buyer faces the risk of being unable to receive goods in ordered quality and quantity within expected deadlines although he/she paid for the goods, with or without the default of the seller. Efforts are made to eliminate, through letters of credit, the risks caused by seller and buyer not knowing and not trusting one another because they are situated in different countries and have differing exchange rate regimes and economic and political differences. At this stage, banks assume an important function as organizations of trust. As they represent such a trust, letters of credit are the most common method of payment in international trade.

Letters of credit are regulated in the legislation of many countries, including Turkey. Regarding letters of credit, the Uniform Customs and Practices for Letters of Credit published by the International Chamber of Commerce regulate the letters of credit. These practices are adopted by almost all countries worldwide, representing an important means of security in international trade.

The first part of our thesis describes the concept of letter of credit and other methods of payment alternative to letters of credit, probing into the legal sources of letters of credit, its functions, types, documents used in letter of credit transactions, parties to a letter of credit transaction and their interrelations, legal aspects of letters of credit and the determination of competent courts and governing law in case of dispute.

The second part explores the liabilities of banks. Here, we first explain the cases of liability where our legal system puts aggravated liabilities on banks, continued with a study of the cases where the banks are liable towards both the buyer and the seller and one another during the letter of credit routine.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	v
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMA LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ.....	- 1 -

I. BÖLÜM

AKREDİTİF KAVRAMI VE AKREDİTİFİN

GENEL ÖZELLİKLERİ

A. Genel Olarak Akreditif Kavramı ve İşleyişi	- 6 -
1. “Akreditif” Kelimesi	- 6 -
2. Tanımı ve İşleyişi:.....	- 7 -
B. Dış Ticarete Kullanılan Diğer Ödeme Yöntemlerinin İşleyişi	- 11 -
1. Peşin Ödeme Yöntemi.....	- 12 -
2. Mal Mukabili Ödeme Yöntemi	- 14 -
3. Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemi.....	- 15 -
4. Dış Ticarete Ödeme Yöntemlerinin Akreditifli Ödeme Yöntemi ile Karşılaştırılması	- 19 -
5. Türk Dış Ticaretinde Uluslararası Ödeme Yöntemlerinin Kullanılma Oranları.....	- 20 -
C. Akreditifin Hukuki Kaynakları :	- 23 -
1. Akreditifin Milli Kanunlarda Düzenlenmesi :	- 23 -
2. Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları (<i>Birörnek Kurallar</i>)	- 24 -
a) <i>Birörnek Kurallar</i> ’ın Tarihi Gelişimi:	- 25 -
b) <i>Birörnek Kurallar</i> ’ın Hukuki Niteliğinin Tartışılması	- 27 -
(1) <i>Birörnek Kurallar</i> ’ın Uluslararası Anlaşma Niteliğinde Olmaması:.....	- 27 -
(2) <i>Birörnek Kurallar</i> ’ın Özel Hukuk Normu Niteliğinde Olmaması:	- 28 -
(3) Ticari Örf ve Adet Hukuku Görüşü:	- 28 -
(4) Lex Mercatoria Görüşü:	- 30 -
(5) Ticari Teamül Görüşü:	- 30 -
(6) Genel İşlem Koşulu Görüşü:	- 31 -
c) <i>Birörnek Kurallar</i> ’ın Taraflar Arasında Sözleşme Niteliğinde Olması:	- 32 -
D. Akreditifin Hukuki Niteliği :	- 34 -
1. Akreditifin Hukuki Niteliğini Tek Bir Hukuki Kurum İle Açıklamaya Çalışan Yaklaşımlar	- 37 -
a) Havale Görüşü.....	- 38 -
b) Mücerret Borç İkrarı Görüşü	- 42 -
c) İtibar Mektubu – İtibar Emri Görüşü.....	- 43 -
d) Üçüncü Kişi Lehine Şart Görüşü.....	- 45 -
e) Garanti Sözleşmesi Görüşü	- 48 -

2. Birden Fazla Bağımsız Sözleşmeden Oluştugu Görüşü	- 48 -
a) Akreditif Amiri ile Lehtar Arasındaki Hukuki İlişki	- 49 -
b) Akreditif Amiri ile Akreditif Bankası Arasındaki Hukuki İlişki	- 50 -
(1) İstisna Akdi Görüşü	- 50 -
(2) Vekalet Görüşü	- 51 -
c) Akreditif Bankası ile Muhabir Bankalar Arasındaki Hukuki İlişki	- 53 -
(1) İç İlişki	- 54 -
(2) Dış İlişki	- 54 -
(a) İkame Vekalet Görüşü	- 55 -
(b) Muhabir Bankanın İfa Yardımcısı Olduğu Görüşü	- 56 -
d) Bankalar ile Lehtar Arasındaki Hukuki İlişki	- 57 -
E. Akreditifin İşlevleri:	- 59 -
1. Teminat İşlevi	- 59 -
a) Satıcı Açısından Akreditifin Teminat İşlevi	- 59 -
b) Alıcı Açısından Akreditifin Teminat İşlevi	- 60 -
2. Ödeme İşlevi	- 61 -
3. Kredi İşlevi	- 62 -
F. Akreditifin Türleri:	- 63 -
1. Sorumluluk Kistasına Göre Yapılan Ayırım:	- 64 -
a) Dönülebilir Akreditif:	- 65 -
b) Dönülemez Akreditif:	- 69 -
(1) Teyitli Dönülemez Akreditif:	- 70 -
(2) Teyitsiz Dönülemez Akreditif:	- 71 -
2. Ödeme Şekline Göre Yapılan Ayırım:	- 72 -
a) Görüldüğünde Ödemeli Akreditif	- 73 -
b) Ödenmesi Ertelemiş Akreditif	- 73 -
c) Poliçe Kabulü ile Ödeme:	- 75 -
d) İştira Yoluyla İfa Edilen Akreditif:	- 77 -
e) Peşin Ödemeli Akreditif:	- 78 -
(1) Kırmızı Kayıt Akreditif:	- 79 -
(2) Yeşil Kayıt Akreditif:	- 80 -
3. Özel Akreditif Türleri:	- 81 -
a) Yenilenen Akreditif:	- 81 -
(1) Süreye Bağlı Yenilenen Akreditif:	- 81 -
(2) Tutara Bağlı Yenilenen Akreditif:	- 82 -
b) Devredilebilir Akreditif:	- 82 -
c) Karşılıklı Akreditif:	- 86 -
d) Teminat Akreditifleri:	- 88 -
G. Akreditif İşleminde Kullanılan Belgeler	- 89 -
a) Taşıma belgeleri	- 90 -
(1) Deniz Konşimentosu	- 90 -
(2) Ciro Edilemez Deniz Yolu Taşıma Senedi	- 93 -
(3) Çok Şekilli Taşıma Belgesi	- 94 -
(4) Havayolu Taşıma Belgesi	- 94 -
(5) Karayolu, Demiryolu ve Suyolu taşıma belgeleri	- 95 -
(6) Kurye ve Posta Makbuzları	- 96 -
b) Sigorta belgeleri	- 96 -
c) Ticari Fatura	- 98 -
d) Diğer belgeler	- 99 -
(1) Menşe Şahadetnamesi	- 99 -
(2) Çeki Listesi	- 99 -

(3) Koli/Ambalaj Listesi	- 99 -
(4) Sağlık Raporu.....	- 99 -
(5) Ekspertiz Raporu.....	- 99 -
(6) Dolaşım Belgesi	- 100 -
(7) Yediemin Makbuzu	- 100 -
H. Akreditif İlişisine Katılanlar Ve Aralarındaki İlişkiler :.....	- 101 -
1. Amir ile Lehtar Arasındaki Temel İlişki	- 102 -
a) Amir Açısından Akreditif.....	- 103 -
b) Lehtar Açısından Akreditif.....	- 104 -
2. Amir ile Akreditif Bankası (Amir Banka) Arasındaki Karşılık İlişkisi.....	- 105 -
3. Lehtar ile Akreditif Bankası Arasındaki Ödeme İlişkisi	- 107 -
4. Akreditife Katılan Bankalar Arasındaki Muhabirlik İlişkisi	- 108 -
a) İhbar Bankası.....	- 110 -
b) Teyit Bankası	- 110 -
c) Görevli Banka.....	- 112 -
d) Rambursman Bankası.....	- 114 -
I. İhtilaf Halinde Yetkili Devlet Mahkemeleri ve Yetkili Ülke Hukuku'nun	
Tespiti:.....	- 115 -
1. Uygulanacak Hukukun Taraflarca Kararlaştırılmış Olması :	- 116 -
2. Uygulanacak Hukukun Taraflarca Kararlaştırılmamış Olması :	- 117 -
3. Akreditif Sözleşmelerinde Doğan İhtilaflarda Yetkili Devlet Mahkemeleri	- 120 -

II. BÖLÜM

AKREDİTİF İLİŞKİSİNDE BANKALARIN

ÜSTLENDİKLERİ GÖREVLER VE HUKUKİ SORUMLULUKLARI

A. Bankaların Sorumluluklarının Ağırlandırılması.....	- 124 -
1. Bankaların Özenli Davranmaya İlişkin Ağırlandırılmış Sorumlulukları	- 124 -
a) Bankaların “Güven Kurumu” Kabul Edilmesi	- 125 -
b) Bankaların İmtiyazlı İşletme Kabul Edilmesi	- 129 -
c) Bankaların Basiretli Bir İş Adamı Gibi Davranma Yükümlülüğü.....	- 134 -
2. Banka Sözleşmelerindeki Hükümlerin Genel İşlem Koşulu Kabul Edilmesi Karşısında Borçlar Kanunu Tasarısında Bankalar İçin Öngörülen Ağırlandırılmış Sorumluluklar	- 136 -
a) Hukukumuzda Genel İşlem Koşulları Hakkında Mevcut Uygulama	- 136 -
b) Borçlar Kanunu Tasarısında Öngörülen Hükümlerle Bankalara Yüklenen Sorumluluk.....	- 138 -
B. Akreditifte Bankaların Görev Ve Sorumlulukları.....	- 141 -
1. Akreditifin Açılması.....	- 141 -
a) Akreditifin Açılması İçin Akreditif Bankasına Talimat Verilmesi.....	- 141 -
(1) Talimatın Şekli	- 143 -
(2) Talimatın İçeriği.....	- 145 -
b) Akreditif Açılmadan Önce Bankanın Culpa In Contrahendo Sorumluluğu	- 148 -
c) Akreditifi Açan Bankanın Amirin Vekili Olmasından Doğan Sorumluluğu.....	- 151 -
d) Akreditif Bankasının Amire Karşı Muhabir Bankaların Eylemlerinden Dolayı Sorumluluğu.....	- 153 -
e) Teyit Bankasının Üstlendiği Görevlerin Kapsamı ve Akreditif Bankası ile Birlikte Mütessesilen Sorumlu Olması.....	- 156 -
f) Görevli Bankanın Üstlendiği Görevlerin Kapsamı ve Genel Olarak Sorumluluğu	- 161 -
g) İhbar Bankasının Üstlendiği Görevlerin Kapsamı ve Genel Olarak Sorumluluğu	- 166 -

h) Rambursman Bankasının Üstlendiği Görevlerin Kapsamı ve Genel Olarak Sorumluluğu .	- 168 -
2. Akreditifin İhbar Edilmesi.....	- 170 -
a) Bankalar ile Lehtar Arasındaki Hukuki İlişkinin Akreditifin İhbar Edilmesi ile Başlaması	- 170 -
b) Akreditifin İhbar Edilmesi	- 172 -
c) İhbar Edilmiş Akreditifte Değişiklik Yapılması.....	- 178 -
3. Belgelerin Bankalara İbrazı ve Bankalarca İncelenmesi	- 181 -
a) Genel Olarak.....	- 181 -
(1) Belgelerin İbrazı.....	- 181 -
(a) Belgeleri İbraz Süresi	- 182 -
(b) Belgeleri İbraz Yeri	- 185 -
(2) Belgelerin İbraz Edilmemesinin Sonuçları.....	- 188 -
b) Belgelerin İncelenmesi.....	- 189 -
(1) Genel Olarak	- 189 -
(2) Bankaların Belgeleri İncelerken Uymakla Yükümlü Oldukları Standartlar.....	- 191 -
(a) Akreditif Şartlarına Sıkı Sıkıya Bağlılık İlkesi	- 192 -
(b) Belgelerin “Dış Görünümleri İtibariyle” İncelenmesi	- 194 -
(3) Belgelerin Geçersizliğinden, Yetersizliğinden, Sahteliğinden Dolayı Bankaların Sorumluluk Üstlenmemesi	- 196 -
(4) Orjinal belgelerin ibrazı	- 199 -
(5) Bankaların Belgeleri İncelemekle Yükümlü Olduğu Süre	- 202 -
c) Belgelerin Kabulü Yükümü.....	- 207 -
(1) Bankalarca Belgelerin Kabul Edilmesi	- 207 -
(a) Belgelerin Teyit Bankasına İbraz Edilmesi	- 207 -
(b) Belgelerin Görevli Bankaya İbraz Edilmesi	- 210 -
(c) Belgelerin Akreditif Bankasına İbraz Edilmesi	- 211 -
(2) Bankaların Belgeleri Reddetmesi.....	- 213 -
(a) Akreditif Şartlarına Uygun Olmayan Belgelerin Hataen Kabul Edilmesi	- 216 -
(b) Akreditif Şartlarına Uygun Olan Belgelerin Haksız Olarak Kabul Edilmemesi	- 220 -
4. İbrazın Karşılanması	- 221 -
a) Genel Olarak.....	- 221 -
b) Bankaların Vesaiki Uygun Bulmaları Halinde İbrazı Karşılama Yükümlülüğü	- 223 -
c) Akreditif Bankasının Akreditif Bedelini Ödeme Yükümlülüğü	- 230 -
d) Teyit Bankasının Akreditif Bedelini Ödeme Yükümlülüğü	- 231 -
e) Akreditiften Doğan Masraf ve Komisyonların Tahsil Edilmesi ve İşleme Katılan Diğer Bankaların Ramburse Edilmesi Yükümlülüğü	- 236 -
f) Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri ve İflas Nedeniyle Akreditif Bedelinin Ödenmesinin Engellenmesi Durumunda Bankaların Sorumluluğu	- 239 -
(1) İhtiyati Tedbir İle Ödemenin Engellenmesi	- 239 -
(a) Genel Olarak İhtiyati Tedbir Müessesesi.....	- 239 -
(b) Akreditifte İhtiyati Tedbir Yoluna Başvurulması.....	- 241 -
(c) Teyitli Akreditiflerde İhtiyati Tedbir Kararı Alınması	- 245 -
(2) İhtiyati Haciz İle Ödemenin Engellenmesi	- 247 -
(a) Genel Olarak İhtiyati Haciz Müessesesi	- 247 -
(b) Akreditifte İhtiyati Haciz Yoluna Başvurulması	- 248 -
(3) İflasın Bankaların Sorumlulukları Bakımından Etkisi	- 249 -
(a) Akreditif Amirinin İflası.....	- 249 -
(b) Akreditif Lehtarının İflası	- 251 -
(c) Bankaların İflası	- 251 -
(i) Akreditif Bankasının İflası	- 252 -
(ii) Teyit Bankasının İflası	- 253 -
(iii) Görevli Bankanın İflası	- 253 -
SONUÇ.....	- 255 -
KAYNAKÇA.....	- 262 -

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Akreditifin İşleyişi.....	- 9 -
Şekil 2: Peşin Ödeme Yönteminin Aşamaları	- 13 -
Şekil 3: Mal Mukabili Ödeme Yönteminin Aşamaları	- 14 -
Şekil 4: Vesaik Mukabili Ödeme Yönteminin Aşamaları	- 16 -
Şekil 5: Ödeme Yöntemlerinde Risk Durumu	- 20 -
Şekil 6: Akreditifin Türleri	- 64 -
Şekil 7: Akreditifin Tarafları	- 101 -
Şekil 8: Bankanın Belgeleri Red Etmesi Halinde İbrazda Bulunan Tarafa Yapması Gereken Bildirim Biçimleri	- 214 -

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Dağılımı (İhracat)	- 21 -
Tablo 2: Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Dağılımı (İthalat)	- 22 -
Tablo 3: Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kurallarının Yürürlük Tarih ve Yayın Numaraları	- 26 -

KISALTMA LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABK	Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları
AC	Law Reports, Appeal Cases
a.g.e	Adı geçen eser
a.g.m	Adı geçen makale
ALL ER	All England Law Reports
AUHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AUEHFD	Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	T.C. Anayasası
b.	Baskı
BATİDER	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BGE.	Bundesgericht Entscheidungen
BK	Borçlar Kanunu
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Comm.	Commercial Cases
Dan.	Danıştay
DLR	Dominion Law Reports (Kanada Mahkeme Kararları Dizini)
dpn.	dipnot

E.	Esas
EBD	Eskişehir Barosu Dergisi
FLR	Federal Law Review (Avustralya Mahkeme Kararları Dizini)
F. Supp.	Federal Supplement (West's)
GUHFD	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜİİBF	Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
HD	Hukuk Dairesi
ILJ	International Law Journal
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
ISBP	International Standard Banking Practices (Uluslararası Standart Bankacılık Uygulaması)
İBK	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
İİK	İcra İflas Kanunu
İTO	İstanbul Ticaret Odası
K.	Karar
K.B.	King's Bench Law Reports
Lloyd's Rep	Lloyd's Law Reports
Md.	Madde
MHB	Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MTO	Milletlerarası Ticaret Odası
MÖHUK	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
N.Y. Sup.	New York Supplement
QB	Law Reports: Queen's Bench Division
RG	Resmi Gazete

S.	Sayı
s.	Sayfa
SC	Supreme Court
SWIFT	Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TBKT	Türk Borçlar Kanunu Tasarısı
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMK	Türk Medeni Kanunu
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TPKK	Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Kanun
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TTKT	Türk Ticaret Kanunu Tasarısı
UCC	Uniform Commercial Code
URC	Uniform Rules for Collections
WLR	Weekly Law Reports
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı
vs.	ve saire
V.J.I.L.	Virginia Journal of International Law
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YKD	Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Bilim ve teknolojiye ortaya çıkan gelişmeler farklı ülkelerdeki tacirlerin birbirlerine ulaşabilme, iletişim kurabilme, birbirleri hakkında bilgi toplayabilme imkanlarını genişletmekte ve bu gelişmelere paralel biçimde uluslararası ticaret her geçen gün kolaylaşmakta ve hızla artmaktadır.

Ancak bilim ve teknolojiye ortaya çıkan gelişmeler farklı ülkelerde bulunan tacirlere önemli kolaylıklar sağlamakta ise de, uluslararası ticaret, yurt içi ticarete kıyasla, oldukça karmaşık ve riskli bir yapıya sahiptir. Uluslararası ticaretin kendine özgü detaylı kurallarının yanısıra tarafların; farklı hukuklara tabi olmaları, farklı ülkelerde bulunmalarının sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik ve politik engellerle karşılaşma riski uluslararası ticareti daha da karmaşık hale getirmektedir.

Uluslararası ticaret alıcı ve satıcı açısından çeşitli riskler içermektedir. Satıcının en büyük endişesi, satmış olduğu malın bedelini tahsil edememesidir. Alıcının ödeme güçlüğü içine düşmesi, iflası, hilesi, ülkesindeki kambiyo rejimlerinden kaynaklanan sıkıntılar, politik bir karışıklık sebebiyle mali kurumlarının bir süre çalışmaması gibi hallerde satıcının alacağını tahsil edememe riski ortaya çıkmaktadır.

Alıcı ise, bedelini ödemesine rağmen istediği kalitede ve nitelikteki mallara, satıcının kusuruyla ya da kusuru olmaksızın, beklediği süre içerisinde elde edememe riskini taşımaktadır. Satıcının kendisinden kaynaklanan sebeplerle veya satıcı ile ilgili olmaksızın, satıcının ülkesinin sınırlarının bir süre kapatılması, satım konusu mala ambargo konulması ya da benzer başka sebeplerle malın gönderilmesi mümkün olamayabilir.

Alıcının ve satıcının farklı ülkelerde bulunması dolayısıyla birbirlerini tanımamalarından, güven duymamalarından, farklı ülkelerdeki kambiyo rejimleri ile ekonomik ve siyasi farklılıklardan doğacak riskler akreditif ile ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

Bu aşamada, bir güven kurumu olan bankalar önemli bir fonksiyon üstlenmektedirler. Günümüzde bankaların, uluslararası ticareti daha güvenli hale getirme yönünde önemli bir rolü ve etkinliği bulunmaktadır. Akreditifli ödeme şeklinde de, bankalar alıcı ile satıcılara iki taraflı güvence sağlamaktadır. Akreditifte, bankaların verdikleri bu güvence dolayısıyla alıcı ve satıcı birbirlerine güven duyarlar. Böyle bir güveni sağladığı için akreditif uluslararası ticarete en yaygın ödeme şeklidir.

İngiltere mahkemeleri tarafından verilen kararlarda, akreditiften “uluslararası ticaretin can damarı” olarak bahsedilmektedir¹. Gerçekten de akreditif, uluslararası ticaretin en güvenli ve en önemli ödeme yöntemidir ancak akreditif aynı zamanda tarafların en çok müzakere etmesi gereken ödeme biçimidir. Akreditifi düzenleyen kuralların taraflarca iyi bilinmesi ve bu kurallar doğrultusunda akreditifin türü, ödeme biçimi ve diğer akreditif şartları üzerinde tarafların kendi yararlarına en uygun olan akreditif biçimini uygulamaları gerekmektedir². Bu ise ancak akreditifin özelliklerini, yapısını ve işleyişini bilmekle sağlanabilir.

Akreditifle ilgili olarak Milletlerarası Ticaret Odası³ (MTO) tarafından yayımlanan Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları (*Birörnek*

¹ Justice Kerr in R.D. Harbottle (Mercantile) Ltd v. National Westminster Bank Ltd. [1978], www.uniset.ca/lloyddata/8OR3d282.htm, (16 Temmuz 2008); Justice Griffiths in Power Curber International Ltd v. National Bank of Kuwait S.A.K. [1981], www.lawofcontract.co.uk/cases/143.php, (22 Temmuz 2008).

² Robert P. Imbriani, “The Holy Grail in Negotiating Terms of International Payment”, *Managing Imports & Exports*, S. 07-07, Temmuz 2007, www.ioma.com/global, (13 Şubat 2008).

³ Milletlerarası Ticaret Odası (International Chamber of Commerce), resmi bir kuruluş değildir. Milli kurumların üstünde “supranational” bir organizasyon da değildir. MTO hiçbir resmi sıfatı olmayan özel bir kuruluştan ibarettir. (Seza Reisoğlu, **Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Akreditif**, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1995, s. 47; Akın Ekici, **Milletlerarası Ticaret Odası’nın Akreditifler Hakkında 500 Sayılı Birörnek Teamül ve Uygulamaları Işığında Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1995, s. 64; Sibel Özel, **Yargıtay Kararları Eşliğinde Akreditif ve Hukuki Niteliği**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1991, s. 69) MTO, Dünya Savaşı’nın sonucunda bozulan ticari dengeleri yerine oturtmak, savaşın olumsuz etkilerini birlikte daha kolay bertaraf etmek amacıyla Belçika, Fransa, İngiltere, İtalya, ve ABD’nin biraraya gelerek 1919 yılında kurdukları bir organizasyondur. MTO, dünya ticaretini kolaylaştırmayı kendisine görev edinmiştir, bu amaçla ticaretin değişik alanları için kurallar oluşturmaktadır. Birinci Dünya Savaşı’nın bitiminde ekonomide bozulan dengeleri yeniden sağlamak, savaşın kötü etkilerini bertaraf etmek gayesiyle böyle bir oluşum gerçekleştiren devletler, MTO’nun amacını; "Himayecilikle mücadele, uluslararası ticaretin ve işbirliğinin geliştirilmesi, özel teşebbüsün güçlendirilmesi, uluslararası iş dünyasının gerektirdiği şartların düzeltilip standart hale getirilmesi" şeklinde tanımlamışlardır. Daha sonra bu amaç daha da gelişerek; uluslararası alanda iş dünyasının (ticaret, sanayi, ulaşım dahil) tüm ekonomik faktörlerini temsil etmek, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çıkarlarını korumak, rekabete dayalı yatırımları ve dünya ticaretini teşvik etmek, ticari uygulamaları ve terminolojiyi uyumlaştırmak, uluslararası ekonomik problemlerin çözümünü için ülkeler arasındaki firmalar ve işadamları arasında karşılıklı tanınmayı ve ilişkiyi geliştirici rol

Kurallar) akreditifin işleyişini düzenlemekte, ulusal hukuk düzenlerinde hemen hemen hiç yer verilmeyen akreditife ilişkin standart kurallar önermektedir. Bu kurallar dünyada nerdeyse tüm ülkeler tarafından benimsenmiş olup, milletlerarası ticarete önemli bir güvence oluşturmaktadır.

Akreditif işlemi; bankacılık hukuku, deniz ticaret hukuku, borçlar hukuku, sigorta hukuku dalları ile doğrudan ilişki halindedir⁴. Bunları düzenleyen hukuk metinleri ise ülkeden ülkeye değişmektedir. Ancak akreditif, ülkemiz de dahil olmak üzere pek çok ülke yasalarında düzenlenmemiştir. Yargıtay'ın da belirttiği üzere, ne Borçlar Kanunu (BK), ne de Türk Ticaret Kanununda (TTK) ne de diğer bir kanunda akreditifi düzenleyen bir hüküm bulunmamaktadır⁵. Ulusal yasalarda düzenlenmemiş olmasına rağmen, akreditif hukuku, uluslararası hukuk alanında standart kuralların büyük ölçüde sağlandığı konulardan birisi olarak kabul edilmektedir⁶.

Akreditiflere ilişkin düzenlemeler, hukukçulardan ziyade, bu ödeme aracını bizzat kullanan tacirler tarafından uygulamadaki ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilmiştir⁷. MTO tarafından yayımlanan Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları 50 yılı aşkın bir süredir 175'ten fazla ülkenin bankaları tarafından kabul edilerek uygulanmaktadır. Bu kurallar; dünyadaki teknolojik gelişmeler, ulusal ve uluslararası mevzuattaki değişiklikler doğrultusunda zaman zaman gözden geçirilerek fiili uygulamalara paralel olarak revize edilmektedir⁸. Şu anda yürürlükte olan kurallar

oynamak ve bu amaçla ülkeler arasında yakın ilişki ve barışı teşvik etmek olarak sayılmaktadır. Türkiye'nin de üyesi olduğu bu kuruluşa toplam 132 ülke üyedir. (International Chamber of Commerce, What is ICC?, 2009, www.iccwbo.org, 12 Ocak 2009).

⁴ Erdoğan Göger, **Akreditif Muamelesi ve Hukuki Mahiyeti**, 2.b, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1980, s. 19.

⁵ YHGK 4.11.1964 T., 942 E., 637 K. sayılı kararında “...*Ne Borçlar, ne de Ticaret Yasasında akreditifin hukuki niteliğini açıkça düzenleyen bir hüküm vardır. Bu ticari işlem, Birinci Dünya Savaşından sonra ticareti gelişen dış ülkelerde bir ilerleme göstermiş, yurdumuzda da daha sonra, bankacılıkta sık sık rastlanan bir işlem olmuştur.*” denilmektedir. (BATİDER, C. III, S. 2, s. 332).

⁶ Alan Davidson, “Fraud, The Prime Exception To The Autonomy Principle in Letters of Credit”, **International Trade & Business Law Annual**, C. 8, University of Queensland, Routledge Cavendish Publishing, December 2003, s. 23; Gwendoline A.Griffiths ve Patrick M. Norton, **International Payment Methods**, 2. b., Chicago: International Lawyer's Deskbook, International Practitioner's Deskbook Series, American Bar Association, 1996, s. 86.

⁷ Davidson, **a.g.m.**, s 23.

⁸ Fatma Nuhoglu, **Akreditif İşlemleri**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını, 1998, s. 2; Göger, **a.g.e.**, s. 16; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 15; Ekici, **a.g.e.**, s.11, Özel, **a.g.e.**, s. 7.

2007 yılında MTO tarafından revize edilerek yürürlüğe giren 600 sayılı Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları'dır.

Akreditife ilişkin olarak hukukumuzda yeterli sayıda ve kapsamda inceleme bulunmamaktadır. Bu nedenle ülkemizde tacirler çok iyi bilmedikleri bu ödeme yöntemini kullanmaya isteksizdirler. Bunun yanı sıra hukukçuların ve mahkemelerin de bu karmaşık yapısı olan ödeme yöntemine yabancı olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Akreditife ilişkin ortaya çıkan bir ihtilaf halinde hangi ülke mahkemesinde dava açılmışsa, o mahkeme belgelerin akreditif şartlarına uygun olup olmadığı konusunda -genelde bilirkişi raporlarına dayanarak- kararlar almakta; çeşitli ülke mahkemelerinin MTO'nun yayımladığı Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları hakkında farklı yorumlar ve kararlar verdiği görülmektedir. Bu nedendir ki, çeşitli ülkelerde bankaların belgelerin akreditif şartlarına uygun olup olmadığını incelerken aleyhte yorumlara ağırlık verdikleri, en küçük uygunsuzlukta belgeleri reddetmeyi (rezerv koymayı) tercih ederek riske girmedikleri görülmekte; bunun sonucu olarak bankalar belgelere yüzde 40-50 oranında koydukları rezervler sonucu ödemeyi reddederek, belgeleri ibraz edene iade etmektedirler⁹.

Akreditifin hukuki niteliği konusunda yeterli inceleme yapılmamış olması, mahkemelerin akreditifli ödeme yöntemine yabancı olmaları karşısında bankaların akreditif işleminde kendilerine ibraz edilen belgeleri incelerken aleyhte yoruma ağırlık vermeleri ve en küçük ihtilafta belgeleri reddetmeyi tercih etmeleri, akreditifin işlerliğini ve uluslararası ticaretin can damarı olması niteliğini olumsuz etkilediğinden, yeterince incelenmemiş olan bu ödeme yönteminde bankaların durumu tezimizde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tezimizin birinci bölümünde akreditif kavramı ve akreditif yöntemine alternatif diğer ödeme yöntemleri hakkında bilgi verilmiş daha sonra, akreditifin hukuki kaynakları, işlevleri, türleri, akreditif işleminde kullanılan belgeler, akreditif işlemine katılanlar ve aralarındaki ilişkiler, akreditifin hukuki niteliği ve ihtilaf halinde yetkili devlet mahkemeleri ile yetkili ülke hukukunun tespiti hususları incelenmiştir.

⁹ Seza Reisoğlu, "Hukuki Açından Akreditif ve 600 Sayılı Yeknesak Kurallar", **Bankacılar Dergisi**, TBB Yayınları, S: 66, Ekim 2008, s. 35.

İkinci bölümde ise bankaların sorumlulukları incelenmiştir. Burada öncelikle hukukumuzun bankalara yüklediği ağırlaştırılmış sorumluluk halleri açıklanmış ve devamında akreditifin işleyişi aşamasında bankaların hem alıcı ve satıcıya ve hem de bankaların birbirlerine karşı sorumlu oldukları durumlar incelenmiştir.

I. BÖLÜM

AKREDİTİF KAVRAMI VE AKREDİTİFİN GENEL ÖZELLİKLERİ

A. Genel Olarak Akreditif Kavramı ve İşleyişi

1. “Akreditif” Kelimesi

Akreditif kelimesi, Latince “güven” anlamına gelen “accreditivus” kelimesinden türetilmiştir¹⁰. İngilizce’de; “Letter of Credit” (L/C), “Documentary Letter of Credit”, “Commercial Letter of Credit”, “Documentary Credit” (D/C)¹¹ veya sadece “Credit”¹², Fransızca’da “Credit Documentaire” veya “Lettre de Credit”, Almanca’da “Akkreditiv”, “Kreditbrief”¹³, “Waren-Akkreditiv” veya “Dokumentarkredit”, İspanyolca’da “Carta De Credito” ifadeleri kullanılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletlerinde yürürlükte olan yasal metinlerde¹⁴ belgeli akreditifin bir çeşidi olarak “commercial letter of credit” ifadesi kullanılmakta ve bu ifade herhangi bir banka tarafından iştirah edilebilen akreditifleri ifade etmektedir. Ancak

¹⁰ Serguei Koudriachov, “The Application of the Letter of Credit Form of Payment in International Business Transactions”, **South Texas College of Law Currents International Trade Law Journal**, C.10, S.1, April 2001, s. 37.

¹¹ MTO tarafından yayınlanan, Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları’da (*Birörnek Kurallar*) “documentary credit” ve “credit” terimleri kullanılmaktadır.

¹² Lazar Sarna, **Letters of Credit –The Law and Current Practice**, 3. b., Toronto: Carswell, 1997, s.1-1.

¹³ Cevdet Yavuz, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 4. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 1996, s.733.

¹⁴ Uniform Commercial Code’da (Birörnek Ticaret Kanunu) paragraf 5-5-101 ile paragraf 5-117’de akreditiflere ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

salt bu ifadenin akreditifin türünü tanımlamaya yeterli olmadığı, akreditifin muhtevasına göre hukuki sonuca varılması gerektiği doktrinde ifade edilmektedir¹⁵.

Türkçe’de, “belgeli akreditif” veya “akreditif” ifadeleri kullanılmaktadır. Akreditifte ödemenin yapılması bir takım belgelerin ibrazına bağlanmış ise buna belgeli akreditif denilmektedir. Basit (belgesiz) akreditifte ise, akreditifin lehtarının (yani satıcının), malı temsil eden bir belgeyi bankaya sunması gerekli değildir¹⁶. Günümüzde akreditif denildiğinde çoğu kez belgeli akreditif anlaşılmaktadır¹⁷. Tezimizde de “akreditif” kelimesi, “belgeli akreditifi” niteler şeklinde kullanılacaktır.

2. Tanımı ve İşleyişi:

Akreditif bankanın, alıcının talimatı üzerine satıcıya karşı üstlendiği, şarta bağlı nitelikteki ödeme taahhüdü şeklinde gerçekleşen bir ödeme aracıdır.

İşlemi alıcı başlatır. Alıcı bankaya başvurarak, satıcı ile aralarında bir satım sözleşmesi imzalandığı, bu sözleşme gereğince satıcı lehine akreditif açılması talimatını verir. Banka bu talimatı kabul ederek akreditifi açarsa satıcıya yani akreditifin lehtarına lehine bir akreditif açıldığını ve malları yükleyip bir takım belgeleri kendisine ibraz etmesi halinde bankanın kendisine ödeme yapacağını bildirir. Satıcı, istenilen belgeleri bankaya ibraz ettiğinde ödemeye hak kazanır.

Akreditifte bankanın satıcıya karşı üstlendiği ödeme taahhüdü şarta bağlı niteliktedir çünkü bankanın yükümlülüğü, satıcının akreditif şartlarına uygun belgeleri ibraz etmesi halinde doğmaktadır.

¹⁵ Reisoğlu, **Akreditif**, s.5.

¹⁶ Göğer, **a.g.e.**, s. 12.

¹⁷ Ünal Tekinalp, **Banka Hukuku’nun Esasları, C.1**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1988, s. 411.

Birörnek Kurallar'ın 2. maddesinde akreditif şu şekilde tanımlanmıştır: “**Credit (akreditif), adı ve tanımlaması nasıl olursa olsun, amir bankanın uygun bir ibrazı karşılayacağına ilişkin kesin yükümlülüğünü oluşturan dönülemez nitelikte herhangi bir düzenleme anlamına gelir**”¹⁸.

Bu tanımın dikkat çeken yönü “akreditifi açan bankanın¹⁹ kesin ve dönülemez bir yükümlülük altına girdiğinin” belirtilmesidir. Buna göre, eğer akreditif şartlarına uygun belgeler²⁰ satıcı tarafından bankaya ibraz edilir ise, banka akreditif bedelini satıcıya ödemek zorundadır. Alıcının iflası, alıcının ülkesindeki kambiyo kısıtlamaları ve hatta malın ayıplı çıkması halinde dahi banka ödeme yükümlülüğünden kaçınmaz.

Bu tanım kapsamındaki akreditifli ödeme yöntemi, dört taraflı bir hukuki ilişkiler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişkide yer alanlar;

- Akreditif amiri (alıcı/ithalatçı),
- Lehtar (satıcı/ihracatçı)
- Akreditif bankası
- Muhabir bankadır.

Yukarıda sayılanlar arasında, muhabir banka olmadan da, akreditifli ödeme yönteminin gerçekleştirilmesi mümkündür. Ancak, tarafların farklı ülkelerde²¹ olmasından kaynaklanan iletişim zorlukları ve özellikle belgelerin ulaştırılmasında karşılaşılan güçlükler, akreditif bankası dışında lehtarın ülkesindeki bir bankanın da

¹⁸ MTO tarafından yayımlanan *Birörnek Kurallar*'ın, İngilizceden Türkçe'ye çevirisi MTO Türkiye Milli Komitesi tarafından yapılarak kitapçık haline getirilerek, yayınlanmıştır. (MTO Türkiye Milli Komitesi Yayını, Yayın No: 600, Ankara, 2007) Tezimizde bu çeviriye bağlı kalınarak maddelerin Türkçe metinlerine bu kitapçıkta yer alan hali ile yer verilmiştir.

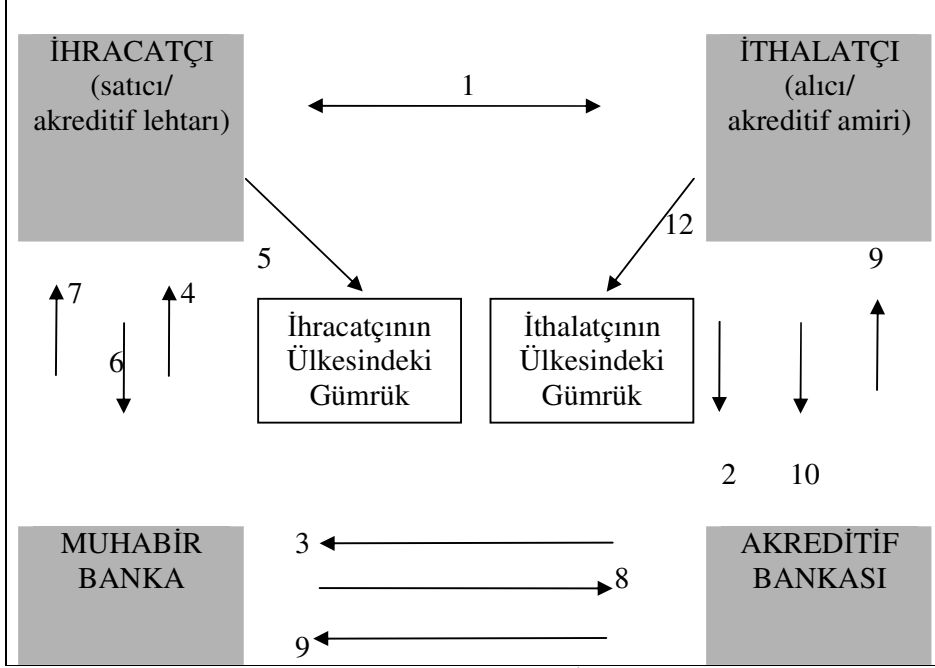
¹⁹ Akreditifi açan banka, “amir banka” veya “akreditif bankası” olarak adlandırılmaktadır. Akreditifin tarafları ve aralarındaki ilişkiler hakkında bkz. Bölüm I.H.

²⁰ Bu belgeler; malın gönderildiğini tevsik eden belgeler, malın kalitesini doğrulayan belgeler ve akreditif metninde belirtilen diğer belgelerden oluşmaktadır. Akreditif işleminde kullanılan belgeler hakkında bkz. Bölüm I.G.

²¹ Akreditif genel olarak uluslararası ticarete yaygın olarak kullanılan bir ödeme şekli ise de, akreditifin mutlaka uluslararası ticarete kullanılması şart değildir. Aynı ülkedeki alıcı ve satıcı da bedelin ödenmesini akreditif yoluyla gerçekleştirebilirler.

“muhabir banka” sıfatıyla işleme katılması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır²². Muhabir bankalar akreditifin niteliğine göre; ihbar bankası, ödeme bankası, teyit bankası, iştirak bankası olarak akreditif ilişkisine katılabilmektedirler²³.

Akreditifin işleyişi genel olarak aşağıdaki şemada gösterilen biçimde gerçekleşmektedir:

Şekil 1: Akreditifin İşleyişi

– İlk aşamada ithalatçı (alıcı/akreditif amiri) ile ihracatçının (satıcı/akreditif lehtar) aralarındaki temel ilişkiyi teşkil eden anlaşmada²⁴ ödemenin akreditif aracılığı ile yapılacağı kararlaştırılır. Bunun üzerine; ithalatçı akreditifi açtırma, ihracatçı ise akreditif açıldıktan sonra akreditife uygun belgeleri süresinde bankaya ibraz yükümlülüğü altına girer.

²² Arslan Kaya, **Belgeli Akreditifte Lehtarın Hukuki Durumu**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1995, s.11.

²³ Bu bankaların yanısıra, *Birörnek Kurallar*'ın 6, 7 ve 8. maddelerine göre; ödeme, kabul veya iştirak bankalarını ramburse edecek (geri ödeyecek) bir banka da öngörülebilir. Ancak, *Birörnek Kurallar*'ın 13. maddesine göre, kural olarak rambursman bankası akreditifin taraflarından sayılmamaktadır. (Kaya, a.g.e., s. 11, dpn. 38).

²⁴ Bu anlaşmanın konusu bir alım-satım sözleşmesi olabileceği gibi, bir hizmetin görülmesi de olabilecektir. Örneğin; avukatlık ücretinin, mühendislik, müşavirlik veyahut proje hizmetinin ödenmesinde de akreditife başvurulması mümkündür. (Mehmet Uluç, “Borçlar Hukuku Açısından Akreditif”, **BATİDER**, C. III, S.3, Mart 1966, s. 461, Reisoğlu, **Akreditif**, s.126).

– Akreditifi açtırma yükümlülüğü altına giren ithalatçı, yukarıda şeklin 2 nolu aşamasında gösterildiği üzere, bankaya akreditif açılması talimatı²⁵ verecektir. İthalatçı, akreditifin açılması talimatında, satıcının yerine getireceği şartlar ile ibraz etmesi gereken belgeleri belirtecek ve bu şartların yerine getirilip ilgili belgelerin ibraz edilmesi halinde, bankadan satıcıya ödemedede bulunmasını isteyecektir. İthalatçı bu talimat ile birlikte, mal bedelini bankaya yatıracak ya da bu bedel için bankadan kredi kullanacaktır.

– İthalatçının talimatını alan banka, akreditifi açacak ve akreditif konusu belgeleri ibraz etmesi halinde akreditif bedelinin ödeneceğini lehtara bildirecektir²⁶. Uygulamada akreditifin açıldığının bildirilmesi lehtarın ülkesinde bulunan bir muhabir banka aracılığı ile yapılmaktadır²⁷. Akreditif bankası, bir veya birden fazla muhabir bankayı; akreditifin açıldığını satıcıya bildirmesi, akreditif şartlarının yerine getirilmesi ve öngörülen belgelerin ibraz edilmesi halinde bedeli satıcıya ödemesi veya akreditifi teyit ve poliçeyi kabul yahut iskonto etmesi için yetkilendirir. Bu husus yukarıda şeklin 3 nolu aşamasında gösterilmiştir. Bunun üzerine; ihbar, ödeme, teyit veya iştirah bankası olarak akreditif ilişkisine katılan muhabir banka, imza kontrolünden veya akreditif SWIFT²⁸ kanalı ile bildirilmiş ise SWIFT şifresinin kontrolünden ve şartların kendi

²⁵ Akreditif amirinin bankadan akreditifin açılmasını talep eden yazısına verilecek isim hakkında Türk uygulamasında kavram birliği bulunmamaktadır. Akreditif talebi, akreditif emri, akreditif başvurusu, akreditif talimatı, akreditif müracaatı, akreditif açma önerisi, akreditif teklifi gibi isimler kullanılmaktadır. Bu terimler içerisinde “akreditif emri” veya “akreditif talimatı” ifadelerinin kullanılması işlemin niteliğine uygun düşmektedir. Nitekim MTO tarafından yayınlanan *Birörnek Kurallar*’ın İngilizce metninde “instruction” veya “request” terimleri kullanılmakta, bu ifadeler MTO’nun Türkiye Milli Komitesi tarafından yayınlanan metinlerde “talimat” veya “emir” olarak Türkçe’ye çevrilmiştir.

²⁶ Tekinalp, a.g.e., s. 412.

²⁷ Audi Y. Gozlan, **International Letters of Credit: Resolving Conflict of Law Disputes**, 2. b., Boston: Kluwer Law International, 1999, s.2.

²⁸ SWIFT, banka ve diğer finansal kuruluşların birbirlerine güvenli bir ortamda ödeme emirleri de dahil, her türlü mesaj göndermelerine imkan veren bir telekomünikasyon sistemidir. S.W.I.F.T. (Society For Worldwide Interbank Financial Telecommunication - Dünya Bankalararası Mali Telekomünikasyon Kurumu) adından da anlaşılacağı üzere; Uluslararası bir mali haberleşme sistemidir.1973 yılında A.B.D., Avusturya, Almanya, Belçika, Danimarka, Fransa, Finlandiya, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere, İtalya, Kanada, Lüksemburg ve Norveç olmak üzere toplam (15) ülkeden 239 banka biraraya gelerek ortak bir haberleşme şebekesini (S.W.I.F.T.) kurmuşlardır. Faaliyetlerine 1977 yılında başlayan S.W.I.F.T. şebekesinde, 2009 yılına gelindiğinde 209 ülkeden toplam 9008 kullanıcı bulunmaktadır. Türkiye S.W.I.F.T. sistemine Mart 1989 tarihinde katılmıştır.

S.W.I.F.T. bir Belçika Kooperatif Teşkilatı şeklindedir ve üye bankalar tarafından idare edilmektedir. Topluluktaki her üye, kendi mesaj trafiği ölçüsünde bir hisseye sahiptir. Hissedarların durumu ise her üç yılda bir gözden geçirilmektedir. Üyeler hissedarlık haklarını, yılda bir kere toplanan Genel Kurul’da, toplulukla ilgili ana konularda oy vermek suretiyle kullanırlar. Genel Kurul’da, İdare Meclis Üyelerinin seçimi de yapılmaktadır. İdare Meclisi kararları, Genel Müdür ve Uygulama Komitesi Başkanı yönetimindeki 5 kişilik bir Uygulama Komitesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Başlangıçta, sadece bankalara açık olan S.W.I.F.T. günümüzde diğer mali kuruluşlara da açılmıştır. Menkul kıymet satıcıları,

yönünden uygunluğuna kanaat getirdikten sonra, yukarıdaki şeklin 4 nolu aşamasında gösterildiği üzere, akreditifi lehtara (ihracatçıya) ihbar eder. Bankalar ile lehtar arasındaki hukuki ilişki bu bildirim ile doğmuş olacak ve bankanın lehtara karşı kişisel olarak üstlendiği ödeme taahhüdü bu andan itibaren geçerlilik kazanacaktır²⁹.

– Akreditif kendisine ihbar edilen lehtar, akreditif metnindeki şartları inceleyerek; akreditif bedelini alabilmek için ne kadar süre içerisinde ne yapması ve hangi belgeleri hazırlaması gerektiğini öğrenmiş olacaktır. Lehtarın akreditif şartlarında değişiklik talebi olması halinde bunları bildirecek, yok ise ihracat formalitelerini tamamlayarak şekil 6'nın 5 ve 6 nolu adımlarında gösterildiği üzere; malını yükleyecek ve yüklemeye ait belgeleri (vesaiki) bankaya ibraz edecektir.

– Banka, lehtarın ibraz ettiği belgeleri akreditif şartlarına uygun bulursa “ibrazı karşılar”³⁰. Bu husus yukarıda şeklin 7 nolu aşamasında gösterilmiştir.

– 8 nolu aşamada, vesaikin kabul edilmesi üzerine, muhabir banka elindeki belgeleri akreditif bankasına gönderir. 9. aşamada, akreditif bankası vesaiki ithalatçıya yani akreditif amirine verir. Akreditif amiri, vesaiki gümrüğe ibraz ederek akreditif konusu malı teslim alır. 9. aşamada akreditif bankası muhabir bankaya yapmış olduğu komisyon ve masrafları öder. 10. aşamada ise akreditif bankası ödediği bedeller ile kendi komisyon ve masraflarını amirden tahsil eder.

B. Dış Ticarete Kullanılan Diğer Ödeme Yöntemlerinin İşleyişi

Bir dış ticaret işleminde, alıcı ve satıcının aralarındaki ilişkiye göre, aşağıda sayılan dört temel ödeme yönteminden birinin seçilmesi mümkündür. Bu ödeme yöntemlerinin hangisinin kullanılacağı, alıcı ve satıcının arasındaki güven derecesine,

komisyoncuları ve takas müesseseleri S.W.I.F.T.'e katılabilmekte fakat hissedar olamamaktadırlar. (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication, About SWIFT, 2009, www.swift.com, 12 Mart 2009).

²⁹ Göğer, **a.g.e.**, s.108.

³⁰ 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 2. maddesinde “İbrazın karşılanması” ifadesi; belgelerin akreditif şartlarına uygun olarak ibrazı üzerine; ödeme yapma, akreditif vadeli ise vadeli ödeme yükümlülüğüne girme veya poliçe kabulü söz konusu ise poliçeyi kabul etme ve vadesinde ödeme yapma olarak tanımlanmıştır.

alıcının ödeme gücüne, tarafların ekonomik ve ticari politikalarına ve bunun gibi pek çok faktöre bağlı olarak değişebilecektir³¹.

Bu ödeme yöntemlerinden bir kısmı satıcı açısından çok güvenli olup, satıcının sattığı malın bedelini elde edeceğini garanti eden bir yapı üzerine kurulmuştur. Ancak, bir ödeme yönteminde özellikle de satıcı açısından güvenilirlik arttıkça ticaretin finansmanı o derece maliyetli olmaktadır. Çünkü güvenilirliğin artması ancak üçüncü kişilerin (özellikle bankaların) araya girerek alıcının bu bedeli ödeyeceğine ilişkin garanti vermesi halinde mümkün olmaktadır. Bu durumda araya giren üçüncü kişiler, verdikleri garantinin karşılığında komisyon ve masraf almakta, bu da alıcı ve satıcı açısından işlemin maliyetinin artmasına sebep olmaktadır.

Dış ticarete kullanılan dört temel ödeme yöntemi şunlardır;

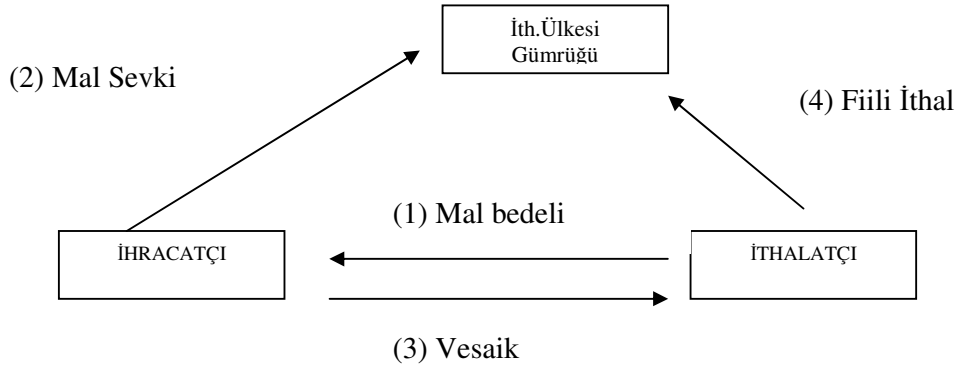
1. Peşin ödeme,
2. Vesaik mukabili ödeme,
3. Mal mukabili ödeme ve
4. Akreditif ödeme yöntemi

1. Peşin Ödeme Yöntemi

Peşin ödeme; ithalatçının mal bedelini mal henüz kendisine teslim edilmeden önce ihracatçıya ödemesi, ihracatçının ise bedeli tahsil ettikten sonra malı ithalatçıya göndermesi suretiyle gerçekleşir³². İthalatçının peşin ödemesi, havale şeklinde veya çek ya da efektif olarak gerçekleşebilecektir.

³¹ Barbaros Kemer, **Dış Ticaret Teknikleri Teori-Uygulama**, Bursa: Alfa Aktüel, 2005, s. 333.

³² Vecdi Ünay, **Bankalarca Dış Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri**, İstanbul: ES Yayınları, 1989, s.56.

Şekil 2: Peşin Ödeme Yönteminin Aşamaları

Şekil 1’de gösterildiği üzere, ithalatçı mal bedelini ihracatçıya işlemin başında peşin olarak gönderir. Malın bedelini teslim alan ihracatçı malını ithalatçının ülkesine sevker ve ithalatçının malı kendi ülkesindeki gümrükten çekebilmesini sağlayacak vesaiki (fatura, taşıma belgeleri, sigorta belgeleri vs.) ithalatçıya gönderir. Vesaiki teslim alan ithalatçı ülkesindeki gümrükten malı çeker.

Peşin ödeme şekli, ithalatçı açısından en az güvenilirliği olan, en fazla risk taşıyan, ihracatçı açısından ise en güvenilir olan yöntemdir. Çünkü bu ödeme türünde, ihracatçı daha henüz kendi edimini yerine getirmeden yani malı göndermeden önce parasına kavuşmakta, öte yandan ithalatçı ise malları teslim almadan, görmeden, kontrol etmeden önce malın bedelini peşin olarak ihracatçıya göndermektedir. Herhangi bir sebeple mallar ithalatçıya gönderilemezse veya gönderilen mallar istenilen nitelikte olmazsa alıcının riski gerçekleşmiş olacaktır³³.

Bu tür ödemeler genellikle ihracatçının tekel durumunda olduğu zaman veya alıcı tarafından peşin ödeme iskontolarının çekici olduğu durumlarda söz konusu olabilmektedir. Peşin ödeme biçimini, ihracatçı açısından bir tür kredi olarak değerlendirmek mümkündür. Zira, malı bedelini önceden tahsil eden ihracatçı malın üretimi için gerekli hammaddeyi bu bedel ile finanse edebilme olanağına sahip olmakta, yani ithalatçı bakımından üretim maliyeti finansmanına katılma söz konusu olmaktadır.

³³ Volkan İçier, **Uluslararası Ticarete Bankalararası Ödeme Yöntemleri**, 2. b., İstanbul: Interbank Uluslararası Eğitim Bölümleri Yayınları, 1989, s. 50.

2. Mal Mukabili Ödeme Yöntemi

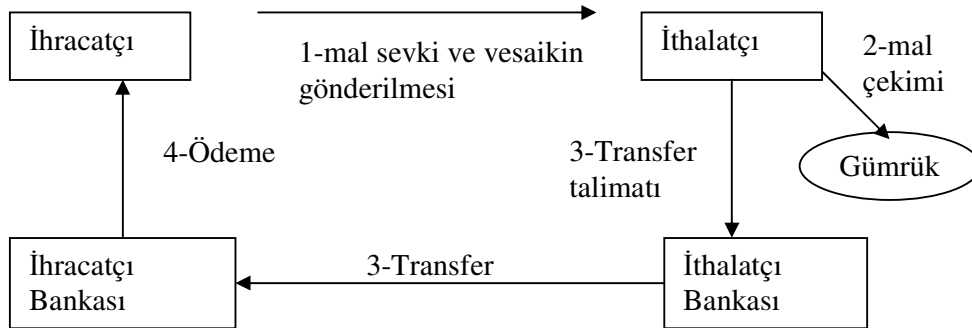
Bu yöntemde; mallar ithalatçı (alıcı) tarafından teslim alındıktan sonra ödeme yapılmaktadır.

Mal mukabili ödeme yöntemi peşin ödeme yönteminin tam tersidir. Peşin ödeme yönteminde ithalatçı malı teslim almadan önce bedeli ödemekte, bu yöntemde ise ithalatçı malı teslim aldıktan sonra bedelini ödemektedir. Burada risk, bedeli tahsil etmeden önce malı gönderen ihracatçının üzerindedir.

Mal mukabili ödeme yönteminin işleyişi şu şekilde gerçekleşmektedir:

- İşlemin başında ihracatçı malını sevk eder.
- Malla ilgili vesaii de ithalatçının bankasına veya araya hiç bankaları katmaksızın doğrudan doğruya ithalatçıya gönderir.
- İthalatçı, bu belgeleri teslim aldıktan sonra gelen malları gümrükten çeker.
- Ardından mal bedelinin transferi için bankasına talimat verir
- Banka transferi gerçekleştirir³⁴.

Mal mukabili ödeme yönteminin aşamaları aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 3: Mal Mukabili Ödeme Yönteminin Aşamaları

³⁴ Temel Dış Ticaret Bilgileri, İstanbul: Oyak Bank Eğitim Yayınları: 1, 2005, s. 108.

Bankaların mal mukabili ödeme yöntemine katılma zorunlulukları bulunmamaktadır. İthalatçı ve ihracatçı bankaların aracılığı olmaksızın da bu işlemi gerçekleştirebilirler. Örneğin, ihracatçı vesaiki doğrudan ithalatçıya gönderecek, ithalatçı da bedeli banka aracılığıyla (havale ile) değil doğrudan ihracatçıya ödeyecektir.

Mal mukabili ödeme yöntemi yukarıda vurgulandığı üzere ihracatçı için en riskli ödeme şeklidir. Çünkü mal bedelinin ödenmesi ile ilgili hiçbir güvence yoktur. İthalatçının mal bedelini ödeyeceğine ilişkin bankalar da hiçbir garanti vermemektedir. Zira, banka mal mukabili ödeme yöntemi ile kurulan hukuki ilişkiye dahil değildir. Banka sadece müşterisinin talimatı üzerine bir havale işlemini gerçekleştirmektedir. Müşterinin havale talimatını vermemesi halinde havale işlemi gerçekleşmeyecektir.

İthalatçı açısından ise bu ödeme yöntemi, en avantajlı, en risksiz olan yöntemdir³⁵. Zira ithalatçı malı teslim aldıktan, malı gördükten ve kontrol ettikten sonra ödemeyi yapmaktadır.

Mal mukabili ödeme yöntemi, alıcı ve satıcının uzun zamanlardan beri birbirleriyle iş yaptıkları ve satıcının alıcıya tam güven duyduğu durumlarda uygulanmaktadır.

3. Vesaik Mukabili Ödeme Yöntemi

Vesaik mukabili ödeme yöntemi, ithalatçının malın bedelini, o malı temsil eden yükleme belgelerini teslim aldıktan sonra ödemesini ifade eder³⁶. Bu ödeme yönteminde ihracatçı, ithalatçı ile yaptığı sözleşmeye göre malları sevkettikten sonra sevkiyata ait vesaiki bir bankaya götürür ve bedeli tahsil edilmek kaydıyla vesaikin ithalatçıya tesliminin sağlanması için bankaya talimat verir³⁷. İhracatçının bankası vesaiki,

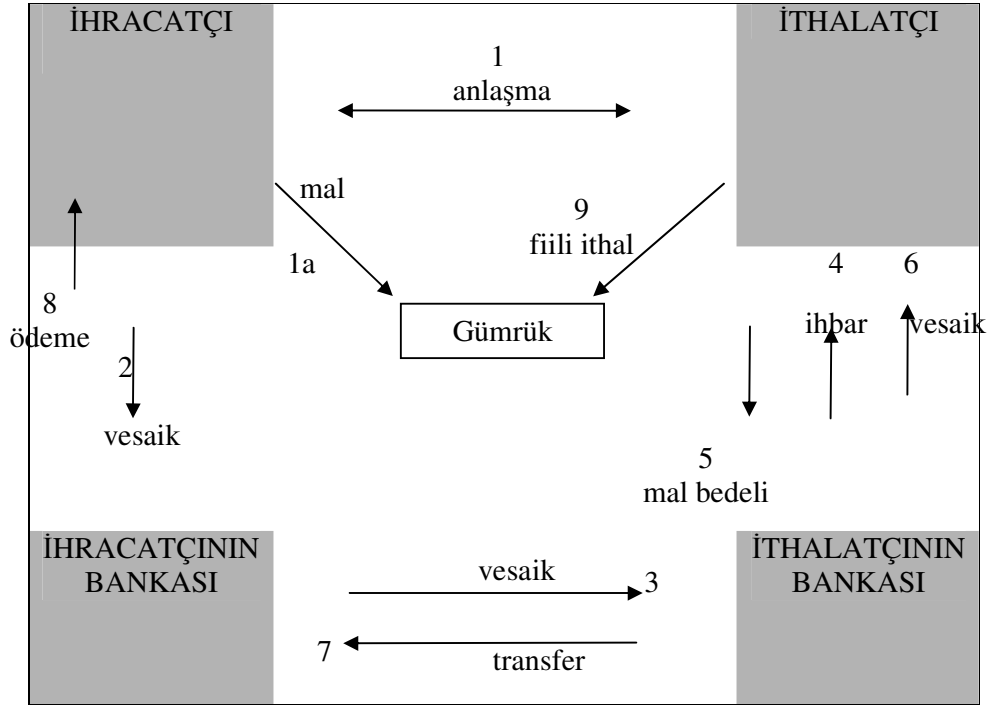
³⁵ Vecdi Ünay, **Bankalarca İç ve Dış Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri**, Ankara: T.C. Ziraat Bankası Matbaası, 1988, s.49.

³⁶ Cahit Yerci, **Gümrük Mevzuatı Dahil Tüm Yönleriyle İthalatta KDV**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2005, s.109.

³⁷ **İhracatta Ödeme Şekilleri**, 2008, <http://www.musiad.org.tr/disIliskiler/detay.asp?haberID=66&dik=7>, (3 Kasım.2008).

ithalatçının bankasına gönderir. Belgeleri teslim alan ithalatçının bankası, belgelerin geldiğini ithalatçıya bildirir. Bunun üzerine ithalatçı bankaya başvurarak malın bedelini öder veya bizzat ihracatçı tarafından keşide edilmiş muhatabının kendisi olduğu vadeli bir poliçeyi kabul eder. İthalatçının bankası, malın bedelini ithalatçıdan tahsil ettikten veya ithalatçının poliçeyi kabul etmesinden sonra vesaiki ithalatçıya teslim eder. Vesaiki teslim alan ithalatçı malını gümrükten çeker.

Vesaik mukabili ödeme yönteminin aşamaları aşağıdaki şemada gösterilmiştir:

Şekil 4: Vesaik Mukabili Ödeme Yönteminin Aşamaları

Yukarıda açıklanan peşin ödeme yönteminde ve mal mukabili ödeme yönteminde olduğu gibi vesaik mukabili ödeme yönteminde de, ne ithalatçının ne de ihracatçının bankası vesaikin veya poliçenin ödenmemesinden sorumlu değildir³⁸. Bu ödeme yönteminde bankalar yalnızca bir aracı ve mutemet olarak hareket etmektedirler.

Bankaların sorumluluğu:

- Vesaikin ithalatçının bankasına gönderilmesi ve
- Vesaikin ödeme ya da poliçenin kabulü karşılığında teslim edilmesi

ile sınırlıdır.

Vesaik mukabili ödeme yönteminde, bankalar ödemenin yapılmasını taahhüt etmemekle birlikte, ödeme yapılmadan veya poliçe kabul edilmeden önce malların gümrükten çekilebilmesi için gerekli olan vesaiki ithalatçıya teslim etmedikleri için, ihracatçı açısından bir güvence unsuru oluştururlar. Yani bankalar akreditifte olduğu gibi ödemeyi garanti etmezler ancak ithalatçı ödeme yapmadan veya poliçeyi kabul etmeden vesaiki teslim etmezler.

Vesaik mukabili ödeme yöntemi, peşin ödeme ve mal mukabili ödeme yöntemlerine göre daha güvenli olmakla birlikte, hem ithalatçı hem de ihracatçı açısından risk taşıdığı noktalar bulunmaktadır. Vesaik mukabili ödeme yönteminde, bedeli ödenmedikçe belgelerin bankalarca ithalatçıya ödenmemesi ihracatçı açısından bir güvence teşkil ediyor ise de, ithalatçının da belgeleri herhangi bir sebeple kabul etmemesi riski bulunmaktadır.

³⁸ Akreditifte ise, vesaik bankaya sunulduğunda, banka malın bedelini bizzat kendisi ihracatçıya ödemektedir.

Buna göre, ihracatçı malını yükleyerek ithalatçıya gönderdikten, vesai de bankaya teslim ettikten sonra ithalatçı malı teslim almaktan vazgeçerek bankaya başvurmayabilir veya belgeleri kabul etmeyerek ödemeyi yapmayabilir. Bu durumda mallar uzun süre gümrükte bekleyecek, çekilmeyecek ve bunun sonucunda ihracatçının ülkesine geri gönderilecek ve yapılan sevkiyat boşa gidecek, bu mallar için yeni pazarlar aranacak, satılan mal dayanıksız³⁹ ise bu imkan da ortadan kalkacaktır⁴⁰. Bu ihtimalde, zarara ihracatçı katlanacak ve zararının tazmini için ithalatçıya –aralarındaki satım sözleşmesinin ihlali dolayısıyla- dava açmaktan başka bir çaresi kalmayacaktır.

Akreditifte ise ithalatçının, akreditif şartlarına uygun belgeleri teslim almaktan kaçınması halinde ihracatçıya ödeme yapılmaması riski bulunmamaktadır. Zira, ihracatçının belgeleri bankaya sunması üzerine, belgeler akreditif şartlarına uygun ise, ödeme bizzat banka tarafından yapılmaktadır. Ödemenin yapılması için ithalatçının bu belgeleri teslim alması beklenmemektedir. İthalatçı akreditif şartlarına uygun olan belgeleri teslim almasa dahi ödeme banka tarafından ihracatçıya yapılacaktır. Bunun sebebi akreditifin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Akreditifte, akreditif bankası ve varsa teyit bankası ile ihracatçı arasında, ithalatçı ile ihracatçı arasındaki ilişkiden bağımsız bir sözleşme ilişkisi kurulmaktadır. Bu bankalar ihracatçıya karşı kendileri ödeme taahhüdüne girmektedir. Oysa ki, vesaik mukabili ödeme yönteminde banka böyle bir yükümlülük altına girmemekte tamamen aracı sıfatıyla hareket etmektedir⁴¹.

Buna göre; vesaik mukabili ödeme yöntemi akreditife göre daha basit, ithalatçı için daha az masraflı ancak ihracatçı için daha risklidir. Bu yöntem, ithalatçının malları yükleyecek kadar ithalatçıya güvendiği fakat malları ithalatçının mülkiyetine devretmeden önce ödemeyi garanti altına almak istediği hallerde kullanılan bir ödeme şeklidir.

³⁹ Kısa sürede çürüyebilecek, bozulabilecek niteliği olan mallar.

⁴⁰ Özel, **a.g.e.**, s. 10.

⁴¹ Mustafa Cem Yeniaras, “Uluslararası Ticarete Akreditif ve Belge Karşılığı Ödeme”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 80, Sayı: 1, Ocak 2006, s. 134.

4. Dış Ticarete Ödeme Yöntemlerinin Akreditifli Ödeme Yöntemi ile Karşılaştırılması

Uluslararası ticarete yaygın olarak kullanılan yukarıda açıklamaya çalışılan ödeme yöntemlerine bakıldığında bu ödeme yöntemlerinin taraflar arasında riski eşit olarak dağıtmadığı görülmektedir. Her üç ödeme yöntemi de taraflardan birisine avantaj sağlarken diğer tarafa önemli riskler yüklemektedir.

Bu ödeme yöntemlerinin eksiklerini gideren, her iki tarafı ortak paydada buluşturan, iki tarafın çıkarlarını mümkün olduğunca eşit şekilde gözeten bir ödeme yöntemine ihtiyaç duyulmaktadır ki, bu da literatürde akreditifli ödeme yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Akreditifin farkı, araya bankaların da girerek hem ihracatçıya hem de ithalatçıya diğer tarafın yükümlülüklerini yerine getireceğine dair garanti vermesi, böylelikle tarafların karşılaşabilecekleri risklerin mümkün olduğunca minimuma indirilmeye çalışılmasından kaynaklanmaktadır. Böylelikle akreditifte; ihracatçı, malları gönderdikten sonra vesaik bedelini hemen elde edeceğinden, ithalatçı da, ihracatçı tarafından mallar gönderilmedikçe bedelinin ödenmeyeceğinden emin olur.

Buna karşılık, akreditifin dezavantajları da vardır. Bunlardan birisi akreditifin oldukça karmaşık bir işleyişe sahip olması ve araya bankaların da girmesi sebebiyle daha maliyetli bir yöntem haline gelmesidir. Akreditif dışında kalan diğer ödeme yöntemleri akreditife kıyasla daha basit ve kolay bir işleyişe sahip olduklarından gerek iş akışı gerekse de hukuki açıdan çok daha az sorunla karşılaşmakta ve bankalar bu ödeme yöntemlerinde tarafların yükümlülüklerini yerine getireceklerine dair herhangi bir garanti vermediklerinden işlemin maliyeti de daha düşük olmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalarımızdan hareketle; uluslararası ticarete kullanılan dört temel ödeme yöntemi ihracatçı ve ithalatçı açısından risk düzeyleri gösterilmek suretiyle aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Risk Düzeyi	Ödeme Yöntemi	Risk Düzeyi
<i>İthalatçı Bakımından</i> ⇔	Mal Mukabili	Yüksek Risk
	Vesaik Mukabili	↓
	Akreditif	
	Peşin Ödeme	
Yüksek Risk		<i>İhracatçı Bakımından</i> ⇐
		Düşük Risk

Şekil 5: Ödeme Yöntemlerinde Risk Durumu

Kaynak: Veysel Kula, “Akreditif: Kesin Ödeme Garantisi mi ya da Doğrulama Enstrümanı mı?” **GÜİİBF**, C: 7/3, 2005, s. 23

Şekil 5’te gösterildiği üzere, mal mukabili ödeme yöntemi ihracatçı açısından en riskli yöntemdir. Bu yöntemde ihracatçı daha bedeli tahsil etmeden önce malını ihraç etmektedir. İthalatçılar açısından en riskli yöntem ise peşin ödeme yöntemidir. Bu yöntemde ithalatçı daha mal gönderilmeden önce bedeli ihracatçıya ödemektedir.

5. Türk Dış Ticaretinde Uluslararası Ödeme Yöntemlerinin Kullanılma Oranları

Aşağıdaki tabloda (Tablo 1) Türk ihracatçılarının ve ithalatçılarının yukarıda bahsedilen peşin, mal mukabili, vesaik mukabili ödeme yöntemlerinin ve akreditifin 2008 yılındaki kullanım oranları gösterilmektedir. Tabloda görüleceği üzere, Türk ihracatçıları en çok, ihracatçı açısından en riskli olan ödeme yöntemini, yani mal mukabili ödeme yöntemini kullanarak ihracat yapmaktadır.

Buna göre, Türk ihracatçısı önce malını göndermekte, yurtdışındaki ithalatçı malı teslim almakta, ödemeyi ise bundan sonra yapmaktadır. Bu yöntemde, ihracatçının sattığı malın bedelini alıp alamayacağı, alacaksa bile ne zaman alacağı belli değildir. Mal

mukabilinin ihracatçılarımız tarafından bu kadar ağırlıklı olarak kullanılmasının başlıca nedenleri; dış piyasalarda Türkiye’den yapılan ihracatların riskli olarak görülmesi ve Türk ihracatçısının ülkemizin ekonomik koşulları dolayısıyla pazarlık yapacak yeterli güçte olmaması ve Türk ihracatçısının bu ödeme yönteminin riskleri konusunda yeterince bilgi sahibi olmaması olarak sayılabilir.

Tablo 1: Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Dağılımı (İhracat)

Ödeme şekillerine göre ihracat (000 ABD Doları) 2008 Yılı													
Ödeme şekilleri	Toplam	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Toplam	131.974.788	10.625.989	11.072.384	11.425.313	11.362.658	12.470.396	11.771.117	12.592.468	11.047.056	12.791.415	9.720.254	9.383.532	7.712.207
Mal Mukabili Ödeme	75.382.958	6.471.518	6.542.612	6.732.153	6.598.810	6.921.696	6.361.193	6.813.451	6.148.254	6.958.898	5.724.661	5.684.652	4.425.061
Peşin Ödeme	8.714.716	628.500	777.269	660.323	685.639	745.220	744.058	751.149	678.776	839.275	629.397	766.287	808.823
Vesaik Mukabili Ödeme	22.963.018	2.009.735	2.032.859	2.048.879	1.990.976	2.148.205	2.102.769	2.123.949	1.644.119	2.093.682	1.784.358	1.576.120	1.407.368
Akreditif	18.708.122	1.068.467	1.222.410	1.433.040	1.481.657	2.017.757	1.978.144	2.290.338	2.134.082	2.353.697	1.135.974	857.412	735.145

Kaynak: T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu⁴²

Türkiye’ye yapılan ithalatlara baktığımızda ise yine ihracattakine benzer bir sonuçla karşılaşılmaktadır. Zira, yukarıdaki Tablo’da görüldüğü üzere, ithalatçı açısından en riskli olan ödeme yönteminin Türk ithalatçıları açısından en çok kullanılan ödeme yöntemi olarak kullanılmaktadır.

⁴² T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiksel Tablolar, Ödeme Şekillerine Göre Dış Ticaret, Ödeme Şekillerine Göre İhracat, 2009, www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4, (12 Şubat 2009).

Aşağıdaki tabloda (Tablo 2) Türkiye’ye yapılan ithalatlarda başvurulan ödeme yöntemlerinin 2008 yılında gerçekleşen kullanım oranları gösterilmiştir. Bu tablo incelendiğinde de, Türk ithalatçıları tarafından en çok kullanılan ödeme yönteminin peşin ödeme yöntemi –yani yukarıda açıklanan ödeme yöntemleri içerisinde ithalatçı açısından en riskli olan yöntemi- olduğu görülmektedir. Türkiye’ye yapılan ithalatın büyük çoğunluğunun peşin ödeme yöntemi ile yapılmasının en büyük nedeni ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik koşullardan dolayı ithalatçıların ödeme yöntemleri konusunda pazarlık yapacak güçte olmamalarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 2: Türkiye’de Ödeme Yöntemlerinin Dağılımı (İthalat)

Ödeme şekilleri	Toplam	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Toplam	201.960.160	16.338.578	16.026.376	16.812.019	17.888.946	19.306.137	19.476.566	20.557.298	19.251.293	17.884.554	14.942.452	12.071.618	11.404.321
Mal Mukabili Ödeme	38.947.398	3.325.443	3.049.478	2.732.317	3.221.442	3.643.742	3.884.608	3.896.916	4.181.182	3.736.933	2.632.723	2.343.027	2.299.588
Peşin Ödeme	95.969.557	7.570.147	8.025.577	8.647.721	8.553.554	8.854.732	9.082.833	9.322.722	8.183.733	8.139.873	7.449.841	6.349.117	5.789.705
Vesaik Mukabili Ödeme	19.253.249	1.606.518	1.559.198	1.735.529	1.886.449	1.921.824	1.905.173	2.008.115	1.889.315	1.524.470	1.319.716	978.231	918.711
Akreditif	14.762.442	1.092.707	1.111.804	1.071.419	1.458.440	1.416.926	1.432.778	1.460.614	1.594.604	1.453.807	1.036.661	809.404	823.278

Kaynak: T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu İnternet Sitesi⁴³

⁴³ T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu İnternet Sitesi, İstatistiksel Tablolar, Ödeme Şekillerine Göre Dış Ticaret, Ödeme Şekillerine Göre İthalat, www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4, (12 Şubat 2009).

C. Akreditifin Hukuki Kaynakları :

1. Akreditifin Milli Kanunlarda Düzenlenmesi :

Yabancı hukuk sistemlerinde, Amerika Birleşik Devletleri dışında, akreditifi teferruatlı olarak düzenleyen hükümler bulunmamaktadır⁴⁴. İtalyan Medeni Kanununda⁴⁵ çok eksik olarak akreditife değinilmekte, Arap ülkelerinde de⁴⁶ bir kısım yasalarda akreditife yer verilmektedir. Bunun yanısıra; Yunanistan, Yugoslavya, Çekoslavya, Lübnan ve Meksika hukuklarında da sınırlı düzenlemeler bulunmaktadır.

Türk mevzuatında da, akreditif yasalarla düzenlenmemiştir. Yargıtay'ın da belirttiği üzere, ne BK'da, ne de TTK'da ne de diğer bir kanunda akreditifi düzenleyen hüküm bulunmamaktadır. Yalnızca, 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Kanun'a (TPKK) dayanılarak çıkarılan Türk Parasını Kıymetini Koruma ile ilgili 32 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı⁴⁷, bu karara dayanılarak çıkarılan 91-32/5 sayılı Tebliğ⁴⁸ ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) mezkur tebliğe ilişkin I-M sayılı genelgesinde⁴⁹ ihracatta kullanılacak ödeme yöntemleri arasında peşin ödeme, vesaik mukabili ödeme, kabul kredili ödeme yöntemlerinin yanı sıra akreditifli ödeme yöntemi de sayılmıştır. Bunun yanısıra, BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) tarafından yayınlanan Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelikte⁵⁰ akreditiflerle ilgili kısmi düzenlemelere yer verilmiştir. Yönetmeliğin 7.4 nolu maddesinde, akreditif taahhütlerinin bankayı, bir şartın ifa edilememesinden dolayı ileride doğabilecek bir borç yükümlülüğü altına sokarken, aynı zamanda da diğer şahıslardan alacaklı duruma getiren cayılamaz gayrinakdi kredi olduğu belirtilmektedir.

⁴⁴ Amerikan mevzuatında Uniform Commercial Code, paragraf 5-5-101 ile paragraf 5-117'de akreditif ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

⁴⁵ İtalyan mevzuatında Code Civile madde 1530'de düzenleme yapılmıştır.

⁴⁶ Bu düzenlemeler arasında; Kuveyt Ticaret Kanunu'nun 367-377. maddeleri, Bahreyn Ticaret Kanunu'nun 217-326. maddeleri, Libya Ticaret Kanunu'nun 114. maddesi, Lübnan Ticaret Kanunu'nun 313. maddesi, Yemen Ticaret Kanunu'nun 358. maddesi, Suriye Ticaret Kanunu'nun 408. maddesi bulunmaktadır.

⁴⁷ RG, T. 11.08.1989, S. 20249.

⁴⁸ RG, T. 20.06.1991, S. 20907.

⁴⁹ RG, T. 03.07.1991, S. 20918.

⁵⁰ RG, T. 01.11.2006, S. 26333.

Akreditife ilişkin mevzuatımızda yer alan düzenlemeler yukarıda sayılanlardan ibarettir. Bu düzenlemeler, akreditifin tanımı, niteliği, işleyişi, tarafları ve diğer temel hususlarda hiçbir açıklama getirmemektedir.

Akreditifin gerek Türk hukukunda, gerekse diğer ülke hukuklarında düzenlenmemesi bilinçli bir tercihtir.

Bunun sebeplerinden bir tanesi akreditifin yabancı unsur içeren bir kurum olmasıdır. Akreditifin milli hukuklarda düzenlenmesi halinde, tüm ülkelerdeki hukukların birbirleri ile uyumlu düzenlemeler getirmesi gerekecektir. Akreditifin taraflarından birisinin ülkesindeki düzenleme, diğer tarafın ülkesindeki düzenleme ile çelişmesi akreditifin uygulanmasında sorunların yaşanmasına neden olacaktır.

Akreditifin milli hukuklarda düzenlenmemesinin bir diğer sebebi ise, akreditifin her yeni gelişmeden derhal etkilenen dinamik bir kurum olmasıdır⁵¹. Akreditifin milli hukuklarda düzenlenmesi halinde her yeni gelişmede akreditifle ilgili yasaların yeniden revize edilmesi gerekecektir.

2. Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları (*Birörnek Kurallar*)

Akreditif milli hukuklarda yeterince düzenlenmediğinden, akreditiflere ilişkin en önemli düzenleme, MTO tarafından yayınlanan “Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları” (*Birörnek Kurallar*) olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzde bu kurallar akreditif işlemlerine yönelik olarak başvuru alan en önemli kaynak olarak uluslararası alanda kabul görmektedirler⁵².

⁵¹ Göğer, **a.g.e.**, s. 25.

⁵² Sarna, **a.g.e.**, s. 2.24.

Ancak *Birörnek Kurallar*, akreditiflerin yalnızca işleyişine ilişkin düzenlemeler öngörmekte olup, akreditifin hukuki açıdan değerlendirmesini her ülkenin kendi iç hukukuna bırakmaktadır. Buna göre, *Birörnek Kurallar*'a atıf yapılmış olan bir akreditifte, *Birörnek Kurallar*'ın uygulanmasında taraflar arasında ihtilaf çıkması halinde davanın görüldüğü ülkenin milli ya da milletlerarası ilişkileri düzenleyen kanunları uygulama alanı bulacaktır. Akreditifin kuruluşu, içeriği, yorumu, yerine getirilmesi, tarafların yükümlülükleri, ehliyeti, irade sakatlıkları, kamu düzeni, akreditifin sona ermesi, temerrüdün sonuçları vs. milli kanunlara göre belirlenecektir⁵³.

Birörnek Kurallar'ın, akreditiflerin yalnızca işleyişine ilişkin düzenlemeler öngörmesi, akreditifin hukuki açıdan değerlendirmesini her ülkenin kendi iç hukukuna bırakmasının sebebi MTO'nun, *Birörnek Kurallar* ile; devletlerin hukuk düzenlerini değiştirmek veya ona özel istisnalar getirmek amacıyla olmadığını göstermektedir. *Birörnek Kurallar*, devletlerin hukuk düzenlerini değiştirme yerine onlara yardımcı olmaya yöneliktir⁵⁴. Nitekim, MTO Bankacılık Komisyonu kendisine intikal eden çeşitli ihtilaflarda görüş açıklarken, milli kanunlara göre belirlenecek hukuki konularda görüş açıklamama konusunda büyük titizlik göstermektedir⁵⁵. Bu yaklaşım, akreditif uygulamalarında iç hukukun önemini ortaya koymaktadır.

a) *Birörnek Kurallar*'ın Tarihi Gelişimi:

Birörnek Kurallar ile ilgili ilk taslak 1929 yılında kabul edilmiş ancak sadece Belçika ve Fransa'daki bankalarca uygulanmaya başlanmıştır. MTO tarafından ise ilk defa 1933 yılında Viyana'da toplanan MTO'nun 7. Kongre'sinde Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları kabul edilerek yayınlanmış ve Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, Romanya ve İsviçre bankalarınca uygulanmaya başlanmıştır. Amerikan bankaları bazı çekincelerle bu kuralları 1938 yılında kabul

⁵³ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 14; Nuhoğlu, **a.g.e.**, s.11, Göğer, **a.g.e.**, s. 23; Ekici, **a.g.e.**, s.20, Özel, **a.g.e.**, s. 16.

⁵⁴ Göğer, **a.g.e.**, s. 39.

⁵⁵ ICC, **Decisions of the ICC Banking Commission on Queries Relating to Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (1975-1979)**, ICC Doc. No. 371, Paris: ICC Publishing Incorporated, 1980, s. 6.

etmeye başlamışlardır⁵⁶. Yapılan bu ilk düzenlemenin ardından; günün gereksinimlerine ve teknik gelişmelere uygun olarak hemen hemen her on yılda bir revizyona tabi tutulmuştur⁵⁷. Yayınlanan *Birörnek Kurallar*'ın yürürlük tarih ve yayın numaraları kronolojik olarak aşağıdaki şekildedir:

Tablo 3: Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kurallarının Yürürlük Tarihi ve Yayın Numaraları

Yürürlük Tarihi	Yayın No	
1933	82	İlk yayın
1951	151	Revizyon
1962	222	Revizyon
1974	290	Revizyon
1983	400	Revizyon
1994	500	Revizyon
2007	600	Revizyon

Birörnek Kurallar ilk defa 1951 yılında revize edilmiş olup, Avrupa ve ABD bankalarının yanısıra bir kısım Afrika ve Asya bankaları da olmak üzere 30 civarında ülkenin bankaları tarafından uygulanmak üzere benimsenmiştir. 1962 yılında yapılan revizyondan sonra ise İngiltere ve Commonwealth⁵⁸ ülkelerinde de *Birörnek Kurallar*

⁵⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 43.

⁵⁷ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 14.

⁵⁸ Commonwealth ülkeleri (Commonwealth of Nations) İngiliz milletler topluluğuna verilen isimdir. Üyesi Olan Ülkeler: Antigua ve Barbuda, Avustralya, Bahama adaları, Bangladeş, Barbados, Belize, Botswana, Brunei Sultanlığı, Kamerun, Kanada, Kıbrıs, Dominika, Fiji, Gambiya, Gana, Grenada, Guyana, Hindistan, Jamaika, Kenya, Kiribati, Lesotho, Malavi, Mlezya, Maldivler, Malta, Mauritius, Mozambik, Namibya,

kabul edilmiştir. Sonraki yıllarda, milletlerarası ticaret uygulamasında meydana gelen gelişmeler dikkate alınarak 1974, 1983, 1993 ve son olarak 2007 yılında revize edilmiş olan *Birörnek Kurallar* günümüzde genel bir uygulama alanına sahiptir⁵⁹. Halen yürürlükte olan 600 sayılı *Birörnek Kurallar*, 25 Ekim 2006 tarihinde kabul edilmiş ve 1 Temmuz 2007 itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

b) *Birörnek Kurallar*'ın Hukuki Niteliğinin Tartışılması

(1) *Birörnek Kurallar*'ın Uluslararası Anlaşma Niteliğinde Olmaması:

Birörnek Kurallar, ne parlamentolar tarafından kabul edilmiş, ne de hükümetler tarafından onanmış kurallar olmadığından uluslararası bir anlaşma metni olarak kabul edilemezler⁶⁰. Milletlerarası sözleşmeler imza eden devletlerin anayasal sistemleri gereğince yetkili yasama organınca onaylandıktan sonra yürürlüğe girer ve kaynak oluştururlar. T.C. Anayasa'sının 90. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak anlaşmaların onaylanması, TBMM'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında, *Birörnek Kurallar*'ın anlaşma olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

Birörnek Kurallar'ın hukuki niteliğine ilişkin görüşlerin başlıcalarını, özel hukuk normu görüşü, ticari örf ve adet görüşü, ticari teamül görüşü, lex mercatoria görüşü ve genel işlem şartları görüşü şeklinde sıralanabilir.

Nauru, Yeni Zelanda, Nijerya, Pakistan, Papua Yeni Gine, St. Kitts and Nevis, St. Lucia, St. Vincent and the Grenadines, Samoa, Seysel Adaları, Sierra Leone, Singapur, Solomon Adaları, Güney Afrika, Sri Lanka, Svaziland, Tongo, Trinidad ve Tobago, Tuvalu, Uganda, Birleşik Krallık, Tanzanya, Vanuatu, Zambiya'dır.

⁵⁹ Vahit Doğan, *Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif*, 2. b., Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005, ss. 29-30; Kaya, *a.g.e.*, s.5.

⁶⁰ Ekici, *a.g.e.*, s. 65; Kaya, *a.g.e.*, s. 21; Özel, *a.g.e.*, s. 70; Reisoğlu, *Akreditif*, s. 47.

(2) *Birörnek Kurallar*'ın Özel Hukuk Normu Niteliğinde Olmaması:

Birörnek Kurallar'ın özel hukuk normu yani bir yasa hükmü olmadığı da doktrinde kabul edilmektedir⁶¹. *Birörnek Kurallar*'da, tarafların bu kuralların uygulanacağını aralarında kararlaştırmaları halinde bu kuralların taraflar arasındaki ilişkiye uygulanacağı belirtilmiş olup, söz konusu kuralların kanun hükmü niteliği bulunmadığı açıktır. Ayrıca, böyle bir yorumun yapılması MTO'na kanun koyma yetkisine haiz bir kurum niteliğini vermek olur ki bu kabul edilemez. Çünkü MTO, kanun yapma yetkisini haiz bir organizasyon olmadığı gibi, milletlerarası sözleşmeleri hazırlamak amacıyla devletlerin oluşturduğu bir organizasyon da değildir⁶². MTO, hiçbir resmi sıfatı olmayan özel bir kuruluştan ibarettir⁶³.

(3) Ticari Örf ve Adet Hukuku Görüşü:

Doktrinde bir kısım yazarlar⁶⁴ tarafından, *Birörnek Kurallar*'ın ticari örf ve adet olduğu ileri sürülmüştür. TTK'nun 1. maddesinde, hakkında ticari bir hüküm bulunmayan ticari işlerde ticari örf ve adete başvurulacağı belirtilmektedir. TTK'nun bu hükmü sayesinde, önceden öngörülmesinin olanaksız olduğu yeni ticari ilişkilerin toplumun kendi koyacağı kurallarla düzen altına alınması sağlanmıştır⁶⁵.

Herhangi bir kuralın bir örf ve adet hukuku kuralı düzeyine ulaşabilmesi için, süreklilik unsuru, psikolojik unsur ve hukuki unsur olmak üzere üç unsuru birarada içermesi gerekmektedir⁶⁶. Süreklilik unsuru, o kuralın uzunca bir süreden beri uygulanmasıdır. Sadece bir kolaylık ve lütuf olmak üzere yapılan iş ve işlemlerin tekrarı örf ve adet hukukunun doğuşunu sağlamaz. Örneğin, bir tüccarın müşterisine yaptığı indirim veya fazla müşteri çekebilmek için verdiği hediyeler ne kadar tekrarlanırsa tekrarlanırsa asla örf ve adet hukuku niteliğini kazanmaz. Aynı şekilde, borcun

⁶¹ Sarna, **a.g.e.**, s. 2.27; Doğan, **a.g.e.**, s. 31; Kaya, **a.g.e.**, s. 21; Ekici, **a.g.e.**, s. 65; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 47.

⁶² Doğan, **a.g.e.**, s. 31.

⁶³ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 47.

⁶⁴ Özel, **a.g.e.**, s. 72-73; Oğuz Sadık Aydos, **Akreditif**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2000, s. 44.

⁶⁵ Erol Ulusoy, **Ticari Örf ve Adet Hukuku**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2001, s. 70.

⁶⁶ Ulusoy, **a.g.e.**, s. 53.

muacceliyet kazanmasına rağmen isteyerek veya istemeden borçlu yararına verilen ek ödeme süreleri, örf ve adet kuralı oluşturmazlar⁶⁷.

Psikolojik unsur o kurala uyma zorunluluğu konusunda toplum vicdanında genel inanış (*opinio necessitatis*) oluşmuş olmasıdır. O davranış biçimiyle ilgisi olan herkesin bu davranış biçimine uyma zorunluluğuna sahip olması gerekir⁶⁸.

Hukuki unsur ise, örf ve adet kurallarının devlet tarafından tanınmaları, onlara yazılı hukuk kurallarında olduğu gibi bir yaptırım gücünün bağlanmış olmasıdır⁶⁹. Hukuki anlamda örf ve adet kurallarına uyulması devlet gücüyle sağlanır, uyulmaması halinde gerektiğinde tazminat davası açılabilir, hukuki işlem iptal edilebilir⁷⁰.

Birörnek Kurallar, pek çok ülkede genel bir uygulama alanı bulmaktadır. Ancak Birörnek Kurallar'ın örf ve adet hukuku olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Çünkü Birörnek Kurallar'ın uygulanması konusunda genel ve zorunlu bir inançtan (*opinio necessitatis*) bahsedebilmek mümkün değildir. *Birörnek Kurallar*, akreditifte bu kurallara atıf yapılması yani tarafların bu kuralların aralarındaki ilişkiye uygulanacağına dair anlaşmaları halinde uygulanmaktadırlar. Bunun yanı sıra, Birörnek Kurallar'ın çeşitli ihtiyaçlar nedeniyle değişikliğe uğramaları süreklilik unsurunu da ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla, örf ve adet hukuku olarak kabul edilebilmeleri mümkün değildir.

⁶⁷ İsmail Doğanay, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1974, s. 6.

⁶⁸ Ulusoy, **a.g.e.**, s. 54.

⁶⁹ Erhan Adal, **Hukukun Temel İlkeleri**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1993, s.121 ; Kemal Gözler, **Hukukun Temel Kavramları**, Bursa: Ekin Yayınları, 2003, s.19.

⁷⁰ Bazı yazarlar, örf ve adetin koşullarından birisi olarak hukuki unsurun aranmaması gerektiğini, örf ve adet hukukunun oluşumunda süreklilik unsuru ve psikolojik unsurun yeterli olduğunu belirtmektedirler. Bu yazarlara göre, belli bir davranışa uygunluk konusunda toplumda ve kişiler arasında ortaya çıkan “genel inanç” unsuru toplumun dışında düşünülemeyecek mahkemelerin ve idari birimlerin sahip olduğu kanıyı da kapsamaktadır. Böyle olunca da ayrıca bir “hukuki unsur” aramak gereksizdir. (Seyfullah Edis, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 6. b., Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1997, s.95; Ergun Özsunay, **Medeni Hukuka Giriş**, 5. b., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1986, s. 176).

(4) Lex Mercatoria Görüşü:

Doktrinde bazı yazarlarca milletlerarası ticaret hukuku olarak “lex mercatoria” adı altında, milli hukukların üstünde ve tüm milli hukuklar için bağlayıcı olan ortak bir ticaret hukukunun varlığı ileri sürülmektedir⁷¹.

Bir kısım yazarlar, lex mercatoria'nın başlıca örneğinin *Birörnek Kurallar* olduğunu belirtmektedirler⁷². Ancak, *Birörnek Kurallar*'da hukuki ihtilafların her devletin kendi hukuk kuralları çerçevesinde çözümleneceğinin belirtilmesi ve *Birörnek Kurallar*'da geçen birçok hususun tanımlanmasının ve yorumunun ulusal hukuk kurallarına göre yapılması ve bunun yanı sıra *Birörnek Kurallar*'ın her 10-15 yılda bir MTO tarafından günün şartlarına ve ihtiyaçlara göre “konulmuş” olması bu kuralların lex mercatoria olarak değerlendirilmesini engellemektedir⁷³.

(5) Ticari Teamül Görüşü:

Ticari teamüller, henüz örf ve adet kuralı düzeyine erişememiş, bu sebeple uyma zorunluluğu hissini eksik olduğu bir takım fiili alışkanlıklardır⁷⁴.

Kanunda aksine bir hüküm olmadıkça ticari teamüller hukuki uyumsuzlukların çözümünde hükme esas alınmazlar. Fakat irade beyanlarının yorumunda dikkate alınırlar⁷⁵. Nitekim, TTK' nun 2. maddesinde:

⁷¹ Yavuz Kaplan, “Milletlerarası Ticari Tahkime Milli Hukuk Dışı Kuralların Uygulanması”, **AUEHFD**, C.III, S.1, 1999, s. 308; Lex mercatoria ile ilgili iki zıt tavır göze çarpmaktadır. Bir grup, uluslararası ticaretin, ilgili devletlerin hukuklarından tamamen bağımsız, özerk bir hukuk olarak lex mercatorianın tamamen yanında yer alırken; diğer bir grup, böyle bağımsız bir hukuka karşı çıkmışlar, hakemlerin kendi kendilerine buldukları çözümleri, uygulanması gereken objektif hukukun yerine geçirmek için kullandıkları bir araç olarak nitelendirmişlerdir. (Arzu Oğuz, “Hukuk Tarihi ve Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Uluslararası Ticaret Hukuku (Lex Mercatoria) – Unidroit İlkeleri'nin Lex Mercatoria Niteliği”, **AUHF**, C. 50, S. 3, 2001, s. 33).

⁷² Clive Maximillian Schmitthoff, **The Sources Of The Law Of International Trade, With Special Reference To East-West Trade**, New York: F.A. Praeger, 1964, s. 97; Bernardo M. Cremades and Steven L. Plehn, **The New Lex Mercatoria and Harmonization of the Laws of International Commercial Transactions**, Boston: Boston University Press, 1984, s.324.; Vahit Doğan, “Teminat Akreditifleri”, **GUHFD**, C. VI, S.1-2, Haziran –Aralık 2002, s. 15.

⁷³ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 49; Kaya, **a.g.e.**, s. 22.

⁷⁴ Ulusoy, **a.g.e.**, s. 109.

⁷⁵ Ulusoy, **a.g.e.**, s. 103.

Kanunda aksine bir hükmü yoksa teamül, ticari örf ve adet olarak kabul edildiği tesbit edilmedikçe hükme esas olamaz. Şu kadar ki; irade beyanlarının tefsirinde teamüllerin dahi nazara alınması esas mahfuzdur.

denilmekte olup, bu ifade ile, örf ve adet olarak kabul edilmeye müsait bulunmayan teamüllerin ancak irade beyanlarının yorumunda nazara alınabileceği ortaya konulmuştur.

Ticari teamülden söz edilebilmesi için bu kuralların belli bir süre uygulanması konusunda taraflarca kabul edilmiş olması şartı bulunmaktadır⁷⁶. *Birörnek Kurallar*'ın hem uygulamada birlik sağlamak amacıyla kabul edilen ve ilgili tüm tarafların süreklilik arz etmeyen davranışlarını yansıtan kurallar bütünü olması ve hem de çok sayıda revizyona tabi tutulması, ileride farklı uygulamaların mümkün bulunması ticari teamül sayılmasına imkan vermemektedir⁷⁷.

(6) Genel İşlem Koşulu Görüşü:

Genel işlem koşulları⁷⁸, sözleşme taraflarından birinin, ileride kuracağı sözleşmelerde karşı akidine değiştirilmeden kabul edilmek üzere sunma niyetiyle, önceden, tek yanlı olarak saptadığı sözleşme şartlarıdır⁷⁹. Genel işlem koşullarıyla kural olarak bir sözleşmenin içeriğinin düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Genel işlem koşulları tek taraflı olarak ve sözleşme yapılmadan önce hazırlanmaktadır⁸⁰. Sözleşme şartlarının taraflarca görüşme ve tartışmalar sonucunda belirlenmiş olması durumunda genel işlem koşullarından söz edilemez. Genel işlem koşullarının özelliği, önceden tek taraflı olarak hazırlanması ve üzerinde değişiklik yapılmasını kabul edilmeksizin karşı tarafa sunulmasıdır. Nitekim, Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Borçlar Kanunu

⁷⁶ S. Sulhi Tekinay ve diğerleri, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 4.b., İstanbul: Filiz Kitabevi, 1988, s. 66.

⁷⁷ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 48.

⁷⁸ Genel İşlem Koşulları hakkında bkz. II.A.2 nolu bölüm.

⁷⁹ Yeşim Atamer, **Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi**, 2.b., İstanbul: 2001, s. 61.

⁸⁰ Atamer, **a.g.e.**, s. 235; Veli Karagöz, "Tip İş Sözleşmelerinde Öngörülen Cezai Şartın Genel İşlem Şartları Bağlamında Denetlenmesi", **AUEHFD**, C. 8, S. 1.,(Temmuz 2004), s. 596.

Komisyonu tarafından hazırlanan Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'nın⁸¹ (TBKT) 20-25'inci maddelerinde, hukukumuzda ilk defa genel işlem koşullarına ilişkin düzenlemeler yapılmış olup, Tasarı'nın 20. maddesinde Genel İşlem Şartları "*bir sözleşme yapılırken düzenleyen, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleri*" olarak tanımlanmıştır.

Birörnek Kurallar'ın genel işlem koşulu olduğunu kabul eden görüşün taraftarlarına⁸² göre, *Birörnek Kurallar* önceden düzenlenmiş sözleşme hükümleri niteliğindedir.

Ancak, *Birörnek Kurallar* bankalar tarafından değil MTO tarafından akreditif hakkında yeknesaklığı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. MTO, bu kuralları hazırlarken "bir müteşebbis olarak" ileride yapacağı sözleşmeler için belli şartlar öngörmemiş, akreditif alanında mevcut uygulamaları yazılı hale getirmiştir. Ayrıca, bu kurallar üzerinde tarafların değişiklikler yapması her zaman mümkündür. Dolayısıyla; bu kuralların genel işlem koşulu olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

c) *Birörnek Kurallar*'ın Taraflar Arasında Sözleşme Niteliğinde Olması:

Doktrinde çoğunluk, *Birörnek Kurallar*'ın taraflar arasında sözleşme hükmü olarak değerlendirilmesi gerektiği yönündedir⁸³.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 1. maddesinde:

Bu kurallar, akreditif metni akreditifin bu kurallara tabi olduğunu açıkça belirttiğinde herhangi bir akreditife uygulanan kurallardır. Bu kurallar akreditif şartlarıyla açıkça değiştirilmedikçe veya uygulama dışı bırakılmadıkları sürece akreditifin bütün tarafları için bağlayıcıdır.

denilmektedir.

⁸¹ TBKT'da Genel İşlem Koşulları hakkında yer verilen düzenlemeler hakkında bkz. II.A.2.b nolu bölüm.

⁸² Kaya, **a.g.e.**, s. 24; Doğan, **a.g.e.**, s. 35; Tekinay ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 201; Aksi görüş, Göğer, **a.g.e.**, s. 43; Özel, **a.g.e.**, s. 73.

⁸³ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 430; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 49.

Bu maddeye göre, *Birörnek Kurallar*'ın bir akreditif ilişkisine uygulanabilmesi için akreditifte bu kurallara atıfta bulunulmuş olması yani tarafların *Birörnek Kurallar*'ın uygulanacağını kararlaştırmış olmaları gerekmektedir.

Yargıtay da, akreditif açılış mektubunda (küşat mektubu) *Birörnek Kurallar*'a atıf yer almadığında bu hükümlerin uygulanmasının söz konusu olmayacağı görüşündedir⁸⁴.

Birörnek Kurallar'ın sözleşme niteliğinde olmasının doğal sonucu, bu kuralların "emredici" nitelikte olmaması yani bu kuralların taraflarca mutabakata varılarak istenildiği şekilde değiştirilebilmesidir. 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın "*Birörnek Kurallar*'ın uygulanması" başlıklı 1. maddesine göre, *Birörnek Kurallar*'ın uygulanmasında, "sözleşme serbestisi" ilkesi hakim olup, *Birörnek Kurallar*'ın aynen kabul edilmesi zorunlu değildir. Tarafların *Birörnek Kurallar*'ın bazı maddelerinin uygulanmayacağını veya bazı maddelerin ne anlama geldiğini serbestçe belirlemeleri mümkün ve geçerlidir.

Kanaatimizce, *Birörnek Kurallar*'ın bir akreditif işleminde uygulanabilmesi için, taraflar arasındaki akdi ilişkide bu hususun ek bir şart olarak belirtilmesi yani uygulanıp uygulanmayacağını tarafların iradesine bırakılmış olması ve ayrıca bu kuralların kimi maddelerinde değişiklik yapılabilmesi hususları göz önüne alındığında *Birörnek Kurallar*'ın hukuki niteliğinin "taraflar arasında kararlaştırılmış sözleşme" olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Yani burada belirleyici olan unsur tarafların bu kuralların uygulanması hususunda anlaşmaları ve bu kurallarda değişiklik yapabilmeleridir.

Burada önemle belirtmek gerekir ki; *Birörnek Kurallar*'a atıf yapılması halinde bu hükümler taraflar arasında sözleşme hükümleri olarak kabul edilecek ise de, bu kurallar BK'nun 19. ve 20. maddeleri çerçevesinde geçerli olacak ve kamu düzenine, şahsiyet haklarına, emredici hükümlere aykırı hükümler varsa bunlar geçersiz

⁸⁴ YHGK, 04.11.1964 T., 942 E., 637 K. (BATİDER, C. III, S. 2, s. 332).

sayılacaktır. Yargıtay kararlarında da, *Birörnek Kurallar*'ın, kamu düzeni düşüncesi ile konulmuş mevzuat hükümlerine aykırı olmadığı müddetçe geçerli kabul edileceği belirtilmektedir⁸⁵.

Akreditif metninde *Birörnek Kurallar*'a atıf yapılmamış olması halinde ise bu kurallar uygulanamayacak, akreditif yasalarla da düzenlenmediğinden ihtilafların çözümünde önemli sorunlar çıkacaktır. Buna karşılık, *Birörnek Kurallar* milletlerarası bankacılıkta devamlı olarak uygulandığından bir akreditifte bu kurallara atıf yapılmasa bile mahkemeler, tarafların iradelerini yorumlarken, yerleşmiş akreditif uygulamalarını göz önünde bulunduracaklardır⁸⁶.

D. Akreditifin Hukuki Niteliği :

Gerek Türk hukukunda gerekse de karşılaştırmalı hukukta akreditifin hukuki niteliği konusunda görüş birliği bulunmamakta, çok sayıda farklı görüşler ileri sürülmektedir.

Türk hukukunda, doktrin ve yargı kararlarında çeşitli akreditif tanımlamalarına rastlanmaktadır.

Tekinalp'e⁸⁷ göre,

Akreditif, açtırmanın talimatı dairesinde havale ödeyicisinin yani muhatabın, açtırmanın nam ve hesabına ödemedede bulunma, lehtarın da süresi içerisinde ve şartlara uygun bir tarzda belgeleri ibraz etmesi kaydıyla ödemeyi talep etme yetkisini kazandığı bir havalenin adıdır.

⁸⁵ 11.H.D., 20.2.1987 T., 8016 E., 957 K. (www.kazanci.com, 11 Şubat 2008); YHGK 4.11.1964 T., 942 E., 637 K. (BATİDER, C. III, S. 2, s. 332); Hayri Domaniç ve Erol Ulusoy, **Ticaret Hukuku'nun Genel Esasları**, 5.b., İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. 2007, s.15.

⁸⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 21.

⁸⁷ Tekinalp **a.g.e.**, s. 414.

Akyol⁸⁸ akreditifi kredi mektubu ile havalenin bir birleşimi olarak değerlendirmiştir. Yazara göre akreditif:

BK'nun 399. maddesinde düzenlenen ve kanunumuzun itibar mektubu diye adlandırdığı 'kredi mektubunun' en çok uygulanan şeklidir... Akreditif bir vekalet verenin vekil bankaya tediye havale emrini ihtiva eden bir kredi mektubudur.

Eğilmezler'e⁸⁹ göre akreditif bir talimattır. Yazar'a göre akreditif, alıcının alım-satım akdinde öngörülen özel bir anlaşmaya uyarak, muayyen bazı vesikaların (emtiayı temsil eden senetlerin) teslimi mukabilinde semenin kendi hesabına satıcıya tediyesi için bankaya verdiği talimattır.

Tekinal, Akyol ve Eğilmezler tarafından yapılan tanımlarda, her üç yazarın da, akreditifin en önemli özelliğine yani bankanın satıcıya "ödemenin yapılacağı", alıcıya da "şartlarına uygun belgeler teslim edilmedikçe ödemenin yapılmayacağı" hususunda bankanın tek taraflı olarak taahhütte bulunulması hususuna yer vermedikleri görülmektedir.

Akreditifin bankanın satıcıya karşı verdiği kesin bir ödeme taahhüdü olduğu hususundan hareket eden bazı yazarlar ise MTO'nun tanımına uygun olarak akreditifi aşağıdaki şekilde tanımlamışlardır:

İlalan⁹⁰ akreditifin, bankanın ödeme vaadi olduğundan yola çıkmış ve akreditifi,

Bir bankanın alıcı müşterisi namına kredi mektubunda yazılı şartların tahakkuku halinde mal bedelinin ödeneceğine dair satıcıya yapmış olduğu yazılı bir ödeme vaadinden başka bir şey değildir.

şeklinde tanımlamıştır.

Ekin⁹¹ akreditifin, istenilen koşulların gerçekleşmesine bağlı olarak verilen bir banka taahhüdü olduğunu belirtmektedir.

⁸⁸ Şener Akyol, **Medeni Hukukta Uygulama Örnekleri**, C. 3, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1985, s. 149.

⁸⁹ Bedii Eğilmezler, "Akreditif", **Adalet Dergisi**, S. 1, Mart 1965, s. 627.

⁹⁰ Fuat İlalan, "Akreditif ve Kullanılması", **BATİDER**, C.5, S.3., 1970, s.67.

Özel⁹² akreditifi, Bankanın, alıcının talimatı ve belirlenen koşulların tam olarak gerçekleşmesi üzerine, satıcıya belirli bir miktar para ödemeyi taahhüt etmesi olarak tanımlamıştır.

Uygur'a⁹³ göre akreditif, genel olarak ayrı ülkelerdeki alıcı ile satıcı arasındaki satış ve istisna akdinde, temel ilişkiden tamamen bağımsız, satıcıya veya imalatçıya bedelin ödenmesini, alıcıya da akit konusu malların intikalini sağlayan, bankalar aracılığı ile yapılan bir ödeme vasıtası olup şekle bağlı bulunmayan suigeneris (nevi şahsına mahsus) bir akittir.

Tumay akreditifi, alıcının talep ve talimatlarına dayanarak bir bankanın belli bir miktara kadar ve belli bir vade içinde, belli belgeler karşılığında ve belli şartların yerine getirilmesi durumunda satıcıya ödeme yapılacağını, satıcı tarafından keşide edilen poliçeleri kabul ve iştira edeceğini satıcıya yazılı olarak taahhüt etmesi olarak tanımlamıştır⁹⁴.

İçier⁹⁵ ise akreditifi şu şekilde tanımlamaktadır:

Akreditif, alıcının talep ve talimatlarına dayanarak bir bankanın, belli bir paraya kadar, belli bir vade dahilinde, belli belgeler karşılığında ve öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydı ile satıcıya ödeme yapılacağını, satıcı tarafından keşide edilen poliçeleri kabul ve iştira edeceğini satıcıya karşı yazılı olarak taahhüt etmesidir.

⁹¹ Ekici **a.g.e.**, s.18.

⁹² Özel, **a.g.e.**, s. 13.

⁹³ Turgut Uygur, **Açıklamalı İctihatlı Borçlar Kanunu, Özel Borç İlişkileri**, C. VII, Ankara: Seçkin Yayınevi, 1994, ss. 35-36.

⁹⁴ Turhan Tumay, **Akreditifler Hakkında Uluslararası Kurallar ve Uygulamaları**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1992, s. 41.

⁹⁵ İçier, **a.g.e.**, s. 38.

Akreditif Yargıtay kararlarında⁹⁶:

Mal satın almış bir kimsenin banka ile yapmış olduğu anlaşma üzerine o bankanın belli belgelerin satıcı tarafından ibrazı karşılığında, bu satıcıya satış parasının ödenmesini amaçlayan bir sözleşme

olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımlamalardan hareketle, akreditifin hukuki niteliği konusunda doktrinde ileri sürülen görüşleri “tekçilik ilkesi” ve “parçalama ilkesi” olmak üzere iki grup altında değerlendirmek mümkündür.

Tekçilik ilkesinin savunucularına göre, akreditif tek bir hukuki kurum ile açıklanabilmelidir. Parçalama ilkesini kabul eden görüşlere göre ise, akreditifin tek bir hukuki kurum ile açıklanması mümkün değildir. Çünkü akreditifi “akreditif bankası ile amir”, “akreditif bankası ile lehtar” ve “amir ile lehtar” arasında olmak üzere birden çok akitler dizisi olarak değerlendirerek açıklamak gerekmektedir.

1. Akreditifin Hukuki Niteliğini Tek Bir Hukuki Kurum İle Açıklamaya Çalışan Yaklaşımlar

Bu görüşü benimseyenler, akreditifin hukuki mahiyetini; havale, mücerret borç ikrarı, itibar mektubu, itibar emri, üçüncü kişi yararına şart, kefalet, garanti sözleşmesi müesseselerinden biri ile açıklamaya çalışmışlardır. Aşağıda açıklanan bu görüşler arasında en çok itibar edilen havale görüşüdür.

⁹⁶ YHGK 4.11.1964 T., 942 E., 637 K., **BATİDER**, C. III, S. 2, s. 332;; YHGK 18.12.2002 T. ve 12-1078 E., 1072 K., 11. HD. 28.2.1980 T., 642 E., 941 K., www.kazanci.com, (16 Şubat 2007).

a) Havale Görüşü

Doktrinde⁹⁷ ve Yargıtay kararlarında⁹⁸, akreditifin hukuki niteliğini tek bir hukuki kurum ile açıklamaya çalışan görüşler arasında en çok kabul edilen görüş akreditifin BK md. 457-462 çerçevesinde havale olduğunu savunan görüştür.

BK'nun 457. maddesine göre: “*Havale, bir akittir ki onunla muhalünaleyh, bilve kale kendi namına kabza salahiyettar olan muhalünlehe muhil hesabına nakit veya kıymetli evrak veya sair misli şeyler itasına mezun kılınır.*”

Bu tanıma göre, havale ile havale ödeyicisi; para, kıymetli evrak veya benzeri başka eşyayı havaleyi gönderen hesabına vermeye, havale lehtarını da edimi havale ödeyicisinden kendi adına istemeye yetkili kılınmaktadır.

Havalede üç taraf bulunmaktadır⁹⁹. Bunlar havale eden (muhil), havale ödeyicisi (mühalünaleyh) ve havale alıcısı (mühalünleyh)dir. Akreditifin hukuki niteliğinin havale olduğunu kabul eden yazarlar; akreditif amirinin havale göndericisi, akreditif lehtarının havale alıcısı, akreditif bankasının ise havale ödeyicisi olduğunu belirtmektedirler.

BK'nun 457. maddesinde havaleden bir “sözleşme” olarak söz edilmekte ise de, doktrinde havalenin bir sözleşme olmayıp, çifte yetki esasına dayanan bir ödeme vasıtası olduğu çoğunlukla kabul edilmektedir¹⁰⁰. Buna göre, havale işleminde havale eden tek taraflı hukuki işlemi ile çifte yetki vermektedir¹⁰¹. Havale eden, havale ödeyicisine bir miktar para, kıymetli evrak veya sair misli eşya ödemesi için ona “ödeme yetkisi” vermektedir. Diğer taraftan, havale eden havale alıcısına “kabz yetkisi” vermektedir. Yani havale alıcısı havale ödeyicisinin yaptığı ödemeyi kendi adına fakat havale eden

⁹⁷ Osman, Tolun, “Akreditifin Hukuki Mahiyeti”, **Adalet Dergisi**, S.4, 1957, s.268 .; Tekinalp, **a.g.e.**, s.431 vd.; Ali Sait Yüksel, **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, 10. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 2004, s. 389 ; Avni Zarakoğlu, **Bankalar İçin Para ve Kredi Bilgisi**, Ankara: Olgaç Matbaası, 1980, s. 50; Necip Bilge, **Borçlar Hukuku (Özel Borç Münasebetleri)**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1971, s.220.

⁹⁸ YHGK 4.11.1964 T., 942 E., 637 K., **BATİDER**, C. III, S. 2, s. 332, 11. H.D., 4.7.1980 T., 3185 E., 3644 K.; 11. H.D., 22.4.1982 T. 1274 E., 1845 K., www.kazanci.com (14 Temmuz 2008).

⁹⁹ Yavuz, **a.g.e.**, s. 723.

¹⁰⁰ Kemal Oğuzman, **Borçlar Hukuku- Genel Hükümler**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995, s. 200; Bilge, **a.g.e.**, s.333; Yavuz, **a.g.e.**, s 728; 11. HD, 16.12.1988 T., 8306 E., 809 K. www.kazanci.com, (1 Eylül 2008).

¹⁰¹ Göger, **a.g.e.**, s 48.

hesabına kabzetmektedir¹⁰². Bu suretle havale eden tarafından bir çift yetki verilmesi söz konusu olur. Tolun'a¹⁰³ göre, aynı havale gibi akreditifte de; akreditif açılması şartıyla yapılan bir alım satım sözleşmesinde alıcı, satıcıya bir ödemede bulunmak konusunda bankaya ve tediye olunan şeyi kendi namına kabzetmek konusunda satıcıya yetki vermektedir.

Tolun akreditifin havale olarak kabul edilmesi gerektiği görüşünde ise de Yazar havalenin akreditiften farklı olduğunu kabul etmektedir¹⁰⁴. Yazar'a göre; akreditifte amir (alıcı) daima, lehtarın (satıcının) borçlusudur. Ancak havalede, havale edenin havale ödeyicisinin alacaklısı ve havale alıcısının borçlu olması şartı bulunmamaktadır. Akreditifin tek amacı lehtarın (alıcının) borcunun ifa edilmesi iken havalenin amacı havale edenin havale alıcısına olan bir borcunun ödenmesi olabileceği gibi belirli bir meblağın tahsili veya havale alıcısına kredi sağlamak da olabilir¹⁰⁵.

Tekinalp¹⁰⁶, akreditifi bir havale olarak kabul etmiştir. Yazar'a göre, akreditif ile havale arasında bazı farklar vardır fakat bu iki kurum arasındaki benzerlikler o kadar büyüktür ki, bu farklar BK md. 457 vd. hükümlerinin akreditife uygulanmasına engel olmaz. Yazar, havale nitelendirmesinin akreditif içerisinde yer alan tüm hukuki ilişkileri açıklamadığını ancak benzerlik açısından en yakında bulunan havale hükümlerine başvurulmazsa işleme katılan çeşitli taraflar arasındaki ilişkilerin birbirinden kopuk olacağını ifade etmektedir¹⁰⁷.

Tekinalp¹⁰⁸, akreditif havaleye uygulandığında, havale eden yani akreditifi açtırmanın, havale edileni yani akreditif bankasını, akreditif bankası adına fakat akreditif açtırın hesabına, akreditif bedelini akreditif lehtarına ödemeyi yetkili kıldığını, akreditif ve havale arasındaki en önemli farkın havalenin havale muhatabına sadece ödeme yetkisi vermesi, havale edene karşı borç yüklememesine karşın, akreditifte bankanın ödeme borcu altına girmesinde görülmekte olduğunu belirtmiştir.

¹⁰² Yavuz, **a.g.e.**, s. 722.

¹⁰³ Tolun, **a.g.m.**, s. 268.

¹⁰⁴ Tolun, **a.g.m.**, s. 269.

¹⁰⁵ Tolun, **a.g.m.**, s. 270-271.

¹⁰⁶ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 431.

¹⁰⁷ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 432.

¹⁰⁸ Vural'da Tekinalp ile aynı görüştedir. Bkz: Güven Vural, **Türk Banka Hukuku**, GÜİİBF yayını, Ankara, 1991, s. 76.

Akreditifin hukuki mahiyeti Yargıtay'ın çeşitli kararlarında değerlendirilmiştir. YHGK'nun 4.11.1964 gün ve 942 E., 637 K. sayılı kararında¹⁰⁹ akreditif havale olarak kabul edilmiştir. Karara konu olan olayda, Yargıtay, akreditif bankasının (borçlunun) zararı tazmin ile yükümlü olup olmadığı araştırılırken akreditifin hukuki mahiyetinin incelenmesi zorunluluğunu duymuştur. Yargıtay akreditifin hukuki mahiyet ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

Akreditif, mal satın almış bir kimsenin, bir banka ile yaptığı anlaşma üzerine o bankanın belgeleri satıcı tarafından ibrazı karşılığında bu satıcıya satış parasını ödemesini hedef tutan bir akittir, diye tanımlanabilir. Buna göre, alıcı, bankaya kendi hesabına satış parasını satıcıya ödeme yetkisini ve satıcıya da satış parasını kendi hesabına bankadan alma yetkisini vermektedir. O halde bu Borçlar Kanununun 457inci maddesindeki (havalenin) tanımlanmasına uygun bir işlem, diğer bir deyimle, havalenin uygulandığı bir işlemdir. Havale kayıtsız şartsız olabildiği gibi herhangi bir şartta, mesela belli belgelerin ibrazı şartına bağlı olabilir. Bundan dolayı belgelerin ibrazı şartı işlemin havale sayılmamasını gerektirmez. Kendisine karşı havale işlemi yapılan banka, yani akreditifin açılması için kendisine başvuru yapılan banka, kendi yararına havalende bulunan (yani sattığı malın parasını alacak olan) satıcının bulunduğu yabancı ülkede, genellikle şubesi olmadığından, oradaki bir bankanın yardımı ile ödemeyi yaptıracaktır ki ticaret dilinde buna muhabir banka denilir. Bu muhabir banka, belli kağıtların ibrazı karşılığında akreditif konusu mal parasını, yani satıcı yararına havale olunan parayı öder.

Bu kararda Yargıtay, akreditifin hukuki mahiyetini belirledikten sonra akreditifi havale olarak kabul etmiştir.

¹⁰⁹ BATİDER, C. III, S. 2, s. 332.

İsviçre Federal Mahkemesi de, BGE 78 II 48 sayılı kararında¹¹⁰ akreditifin havale olduğu görüşünü aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Mahkeme kararlarında genellikle akreditifin, niteliği gereği Art 466/457 vd. maddelerdeki havale ilişkisi olduğu kabul edilmektedir. Buna göre, akreditif amiri havale gönderen, akreditif bankası havale ödeyicisi ve lehtar da havale alıcısıdır. Bu havale ilişkisi yanısıra kural olarak havale göndericisi (amir) ile havale ödeyicisi (akreditif bankası) arasında bir vekalet ilişkisi bulunmaktadır.

İsviçre Federal Mahkemesi tarafından, daha sonra verilen BGE 114 (1988) II 45 sayılı kararında ise akreditif, havale ile vekaletin birleşmesi şeklinde yorumlanmıştır.¹¹¹

Göğer¹¹², akreditif muamelesinin hukuki mahiyetini tek bir hukuki kavram ile açıklamaya çalışan Yargıtay'ın görüşüne katılmamıştır. Göğer'e göre akreditifin havale görüşü ile açıklanmaya çalışılması beraberinde bazı sorunlar getirmektedir. Bunlardan birisi cayma konusudur. Kural olarak, havale eden, havaleden her zaman cayma hakkına sahip olup,¹¹³ BK. md. 461 inci maddeye göre cayma hakkı sadece havale edene aittir. Havale ödeyicisinin cayma hakkı yoktur. Diğer taraftan akreditiflere baktığımızda ise, “dönülebilir akreditif” olarak tanımlanan akreditif türünde, bankaların cayma hakkını kullanması mümkündür¹¹⁴.

Göğer'e göre¹¹⁵, bir başka sorun, akreditifte lehtarın muhabir bankaya karşı mücerret alacak hakkı kazanmasıdır. Havale görüşünü benimseyenler bunu BK. md. 459'daki kabul kurumuna başvurarak açıklamaya çalışmışlardır. Oysa akreditifte havalede olduğu gibi ayrı bir kabul yazısı yoktur. Banka akreditif alacaklısına kabulünü

¹¹⁰ Bkz: Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 9.

¹¹¹ Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 9.

¹¹² Göğer, **a.g.e.**, s. 49.

¹¹³ BK md. 461'e göre havale, havale alıcısının çıkarı ve özellikle alacağını ödemek için yapılmışsa veya ödeyici havaleyi ödemeyi kabul ettiğini havale alıcısına bildirmişse artık havaleden cayılamaz.

¹¹⁴ Dönülebilir akreditif, lehtara önceden haber verilmeden herhangi bir anda amir banka tarafından değiştirilebilen veya iptal edilebilen bir akreditif türüdür. Bu akreditif türünün kullanımı hemen hemen yok denecek kadar azdır. MTO tarafından önceki tarihlerde yayınlanan *Birörnek Kurallar*'da bu akreditif türüne ilişkin düzenlemeler bulunmakta idi ise, en son yayınlanan 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'da bu akreditif türüne ilişkin düzenlemeler bulunmamaktadır. Ancak, 600 sayılı kurallarda yer almasa dahi tarafların mutabık kalması halinde dönülebilir akreditif açılması mümkündür.

¹¹⁵ Göğer, **a.g.e.**, s. 51.

değil akreditif açıldığını bildirir. Yazar'a göre, bir diğer farklılık, akreditifte, akreditif bankası ve teyit bankasının, lehtara karşı ayrı ayrı mücerret borç ödeme taahhüdünde bulunmasıdır. Havale ile ise, bu ikili veya üçlü kabul kurumunu ve bankalararası ilişkileri açıklamak mümkün değildir.

Reisoğlu¹¹⁶ tarafından ifade edilen ve bizim de katıldığımız görüşe göre, akreditif ve havale birbirlerine benzemekte iseler de aralarında yukarıda açıklanan farklar bulunmaktadır. Aslında, akreditifi havale ilişkisine dayandırma gereği ve zorunluluğu bulunmamaktadır. Akreditifte, akreditif bankasının ödeme yükümlülüğü, amir ile aralarındaki ilişkiden tamamen bağımsız mücerret borç ikrarına dayanmaktadır. Bu nedenle akreditifi havale ile kıyaslamak ve hukuki niteliğini bu şekilde açıklamaya çalışmak yanıltıcı olacaktır.

b) Mücerret Borç İkrarı Görüşü

Mücerret borç ikrarı BK'nun 17. maddesinde "*Borcun sebebini ihtiva etmemiş olsa bile borç ikrarı muteberdir*"¹¹⁷ şeklinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, bir kimse diğerine karşı taahhüt ettiği borcun sebebini göstermemiş ise, sebebi gösterilmeden bir borç ikrarı söz konusu olur. Sebebi gösterilmeyen bir borç ikrarının, BK'nun 17. maddesinde geçerli kabul edilmesi nedeniyle, alacaklı bu tarz bir alacağına ilişkin olarak, herhangi bir sebep göstermek veya ispat etmek zorunda olmaksızın alacağını takip edebilir¹¹⁸. Sebep gösterilmeksizin borç ikrarında bulunan hallerde de borcun geçerli bir sebebe dayandığı karine olarak kabul edilecektir. Böyle bir borç senedine dayanan alacaklı, borcun geçerli bir sebebini bulduğunu ispat mecburiyetinde kalmaksızın borcun ifasını talep edebilir.

¹¹⁶ Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 11.

¹¹⁷ Maddedeki "borç ikrarı" deyimini kural olarak daha önce mevcut bir borcun tanınmasını değil, yeni bir borç altına girmeyi ifade etmektedir.

¹¹⁸ Oğuzman, **a.g.e.**, s. 150.

Mücerret borç ikrarına ilişkin görüşe göre, akreditif bankasının lehtara bu akreditif ilişkisini bildirmesiyle birlikte, akreditif bankası ile lehtar arasında mücerret (soyut) bir borç ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Bu mücerret alacak sözleşmesi, akreditif amiri ile akreditif bankası arasındaki sözleşmeden bağımsızdır¹¹⁹.

Bu görüş, akreditif sözleşmesini sadece “banka ve lehtar arasında” olduğunu kabul ettiği için eleştirilmiştir. Akreditif ilişkisinin; akreditif amirinin bankasına verdiği talimat ile başlaması, daha sonra akreditifin açılması ve lehtara bildirmek üzere muhabir bankaya iletilmesi ile devam etmesi, akreditifin teyitli olması halinde ise muhabir bankanın da lehtara karşı ödeme taahhüdünde bulunduğu göz önüne alındığında bu görüşün yetersiz kaldığı ifade edilmektedir¹²⁰. Ayrıca, bu görüş lehtar ile akreditif bankası arasında savunulabilir olmasına rağmen, teyitsiz akreditifte muhabir banka ile lehtar arasındaki ilişkide muhabir bankanın böyle bir taahhütte bulunmaması göz önüne alındığında savunulması mümkün olmayacaktır.

c) İtibar Mektubu – İtibar Emri Görüşü

BK'nun 399/1'e göre itibar mektubu, gönderenin mektupta belirlediği bir üçüncü kişiye talep edeceği miktarda para ve benzeri şeyleri vermesi hususunda muhataba vekalet vermesidir¹²¹.

BK'nun bu maddesine göre, mektup sahibi ile muhatap arasında vekalet ilişkisi bulunmaktadır¹²². Mektup sahibi ile mektup hamili arasında ise, bir temsil ilişkisi mevcuttur. Böylece mektup hamili, mektup sahibinin yetkilendirmesi ile ihtiyacı olan parayı muhataptan alma yetkisini elde etmektedir¹²³.

İtibar mektubu, menşe itibariyle, bir tavsiye mektubu olarak nitelendirilebilir. Özellikle Orta Çağ'da uzun süren seyahati esnasında elinde böyle bir mektup bulunan

¹¹⁹ Göğer, **a.g.e.**, s. 70.

¹²⁰ Özel, **a.g.e.**, s. 81; Ekici **a.g.e.**, s. 52.

¹²¹ Yavuz, **a.g.e.**, s. 691.

¹²² Yavuz, **a.g.e.**, s. 694; Bilge, **a.g.e.**, s. 305 vd.

¹²³ Yavuz, **a.g.e.**, s. 692.

kimse, bunu muhataba ibraz etmek suretiyle ihtiyacını karşılayabilecek parayı elde etmekte idi¹²⁴.

Bilge¹²⁵, akreditifi itibar mektubu olarak kabul etmiştir. Akyol¹²⁶ da, akreditifin, BK'nun "itibar mektubu" olarak adlandırdığı "kredi mektubunun" en çok uygulanan şekli olduğu görüşündedir.

Uluç'a¹²⁷ göre ise, itibar mektubu akreditif ile karıştırılmaktadır. Her iki müessese de birbirlerine benzemelerine rağmen yakından incelendiklerinde aralarında esaslı farklar mevcuttur. İtibar mektubu Borçlar Hukukuna göre lehtar bakımından bir havaledir. Ancak akreditifin havale niteliğinde olduğuna ilişkin görüşler doktrinde eleştirilmekte olup, bu eleştiriler aynı şekilde itibar emri bakımından da geçerli olacaktır¹²⁸. Bunun yanısıra, itibar mektubu lehtarın elinde bulunan bir belgedir. Lehtar onu banka veya onun yerinde bulunan kimseye ibraz ile alacağını elde eder. Akreditifte ise, böyle bir belge sözkonusu olmamakta, lehtar belli şartları yerine getirdikten sonra alacağını bankadan alabilmektedir. Ayrıca Uluç'a göre, itibar mektubunda lehtar olan kişiye bir kredi verilmesi gayesi güdülmesine rağmen, akreditifte gaye akreditif bedelinin banka aracılığı ile satıcıya ödenmesidir. Bu sebeplerden Uluç, akreditifin itibar mektubu olarak değerlendirilmesi görüşüne katılmamaktadır.

Göger de, itibar mektubunu görüşünü eleştirmektedir. Yazar'a göre, itibar mektubu gerekli soyutluktan yoksundur. Ayrıca, akreditifin itibar mektubu sayılması halinde muhatabın itibar mektubunu kabulü gerekecektir. Bunun yanısıra, itibar mektubu görüşü beraberinde kefalet ilişkisini de getirmektedir¹²⁹.

BK md. 399/2'e göre, ödenecek miktarın azami tutarı tayin edilmediği takdirde, itibar verilen kimse (lehtar) akitlerin durumuna uygun olmayan bir miktar talep ettiği takdirde, muhatap durumu mektup sahibine bildirmelidir ve cevap gelene kadar ödeme

¹²⁴ Yavuz, **a.g.e.**, s. 693; Bilge, **a.g.e.**, s. 305.

¹²⁵ Bilge, **a.g.e.**, s. 305.

¹²⁶ Akyol, **Uygulama Örnekleri**, s. 149.

¹²⁷ Uluç, **a.g.m.**, s. 433.

¹²⁸ Bkz. I.D.1.a.

¹²⁹ Göger, **a.g.e.**, s. 48.

yapmamak zorundadır. Akreditifte ise, ödenecek miktar akreditif talimatında açıkça belirtildiğinden böyle bir durumun meydana gelmesi söz konusu değildir¹³⁰. BK md. 400'e göre itibar emri, öyle bir vekalet çeşididir ki, vekil itibar emri ile müvekkilin talimatına uygun olarak kendi adına ve hesabına bir üçüncü kişiye kredi verme ya da bir krediyi yenileme borcu altına girmeyi ve müvekkil de vekilin üçüncü kişiye verdiği krediden kefil gibi sorumlu olmayı borçlanır¹³¹.

İtibar mektubunda muhatap krediyi mektup sahibi hesabına açmakta ve onun hesabına ödemede bulunmakta; oysa itibar emrinde kredi muhatap tarafından kendi şahsi nam ve hesabına açılmaktadır. Bu sebeple kanun ifa edilmiş olan itibar emrinin kefalete benzer sonuçlar doğuracağını öngörmüştür¹³².

İtibar emri ile de akreditifin hukuki niteliğini açıklamak mümkün değildir¹³³; zira itibar emri itibar mektubu gibi bir kredi müessesesidir¹³⁴, ancak akreditifin asıl amacı satış bedelinin ödenmesidir. Ayrıca, BK m.400/2'ye göre itibar emrinin yazılı olarak yapılması gerekirken, akreditifte yazılı bir şekil şartı yoktur. Bunun yanı sıra, itibar emrinde amir ile lehtar arası ilişki kefil asıl borçlu arasındaki hükümlere tabi kılınmıştır; oysa akreditifte amir ile lehtar arasındaki ilişki genellikle alım-satım ve bazen de istisna akdidir. Ayrıca itibar emrinde, itibar veren kişi muhatabın üçüncü kişiye açtığı krediyi temin eder, üçüncü kişi yani lehtar ise borcunu ödemezse amir bundan sorumlu olur. Ancak bu ilişkiyi akreditif muamelesine uyarlamak oldukça güçtür. Bu farklar dikkate alındığında akreditif ile itibar emrinin birbirinden farklı kavramlar olduğu ortaya çıkmakta ve akredifi itibar emri ile açıklamanın olanaksız olduğu anlaşılmaktadır.

d) Üçüncü Kişi Lehine Şart Görüşü

Bir sözleşmeyi yapan taraflar, bu işlemle meydana gelecek alacak hakkından üçüncü bir kişinin yararlanmasını isteyebilirler. Bu takdirde sözleşme üçüncü kişinin

¹³⁰ Özel, **a.g.e.**, s. 83.

¹³¹ Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, C. 2, 1. b., Ankara: Sevinç Matbaası, 1977, s. 709.

¹³² Bilge, **a.g.e.**, s. 308.

¹³³ Özel, **a.g.e.**, s. 84.

¹³⁴ Yavuz, **a.g.e.**, s. 696.

menfaatine yapılmış olmakta ve borçlu alacaklıya değil üçüncü kişiye ifada bulunmaktadır. Bu sözleşme uyarınca borçlunun üçüncü kişiye karşı edimi yerine getirmesi her zaman ifa sebebiyle (causa solvendi) olur¹³⁵. Bu ilişkide borçlu, alacaklıya olan borcunu ifa etmek için üçüncü kişiye ifada bulunmaktadır¹³⁶.

BK'nun 111. maddesinde düzenlenen “üçüncü şahıs lehine şart” tam ve eksik üçüncü kişi lehine şart olarak iki çeşittir. Üçüncü kişinin borçludan alacağı talep hakkı varsa “tam üçüncü kişi lehine şart”; yoksa “eksik üçüncü kişi lehine şart” söz konusudur¹³⁷.

Özellikle Fransız hukukunda ileri sürülen bu görüşe göre akreditif amiri ile banka bir sözleşme yapmakta ve banka lehtara karşı bir borç altına girmektedir¹³⁸.

Ancak üçüncü kişi yararına şart ile akreditif arasında önemli farklar bulunmaktadır.

Göğer de¹³⁹, üçüncü kişi lehine şart görüşünün akreditifteki ilişkiler çokluğuna cevap veremediğini, lehtarın kabulü gibi akreditifte yer almayan bir kurumu getirdiğini belirtmektedir. BK 111/3'e göre: “**...üçüncü şahıs veya onu istihlâf edenler bu hakkı kullanmak istediklerini borçluya beyan ettiklerinden itibaren alacaklının borçluyu ibraya hakkı kalmaz.**”

Buna göre, üçüncü kişi yararına sözleşme yapılır yapılmaz lehtar bir alacak hakkı kazanmakta ise de, lehtar bu hakkını kullanacağını kabul ettiğini borçluya bildirinceye kadar alacaklı bu hak üzerinde tasarruf hakkına sahip olacaktır¹⁴⁰. Bir başka deyişle, üçüncü kişi, edimi kabul ettiğini borçluya bildirdiği anda alacaklının borçluyu ibra hakkı ortadan kalkmaktadır. Bu durumda üçüncü kişi için kazanılmış bir hak söz konusu

¹³⁵ Oğuzman, **a.g.e.**, s. 781,782.

¹³⁶ Şener Akyol, **Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976, s. 229.

¹³⁷ Oğuzman, **a.g.e.**, s. 782; Turgut Akıntürk, “Şart ve Mükellefiyet Kavramları Üzerinde Bir İnceleme”, **AUHF**, C.27, S. 1-4, 1970, s. 238; Tekinay ve diğerleri, s. 203; Arif B. Kocaman, **Alacağın Temlikinin Benzer Üçlü İlişkiler Karşısındaki Teorik Sınırı Sorunu**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1992, s. 99.

¹³⁸ Uluç, **a.g.m.**, s. 447.

¹³⁹ Göğer, **a.g.e.**, s. 48.

¹⁴⁰ Oğuzman, **a.g.e.**, s. 794.

olmaktadır. Kanun bildirim borçluya yapılmasını aramıştır¹⁴¹. Akreditifte ise, lehtar tarafından borçluya yani akreditif bankasına kabul bildiriminde bulunulmasına gerek bulunmamaktadır. Lehtar tarafından bildirimde bulunulmamış olması akreditif amirine ibra hakkı vermez.

Ayrıca, üçüncü kişi lehine sözleşmede borçlu, “alacaklıya olan borcunu ifa etmek için” üçüncü kişiye ifada bulunmaktadır. Alacaklının borçlu ile aralarındaki sözleşmeyi ihlal etmesi halinde, borçlu üçüncü kişiye karşı edimini yerine getirmekten kaçınabilir¹⁴². Oysa ki akreditifte, borçlu yani akreditif bankasının lehtara olan ödeme taahhüdü kesindir. 600 sayılı *Birörnek Kurallar*’ın 2. maddesindeki tanımlar bölümünde akreditif:

Adı ve tanımlaması nasıl olursa olsun, amir bankanın uygun bir ibrazı karşılayacağına ilişkin kesin yükümlülüğünü oluşturan dönülemez nitelikte herhangi bir düzenleme anlamına gelir

şeklinde tanımlanmış olup, tanımda akreditif bankasının taahhüdünün kesin ve dönülmez olduğu, amir ile lehtar arasındaki ilişkiden bağımsız olduğu vurgulanmıştır. Akreditif bankası örneğin amir ile arasındaki sözleşmenin geçerli olmadığı veya akreditif karşılığının amir tarafından yatırılmadığı gibi gerekçelerle lehtara ödemedi kaçınmaz¹⁴³.

Sonuç olarak, üçüncü kişi lehine şart görüşü akreditifin hukuki mahiyetini açıklamaktan uzak kalmaktadır.

¹⁴¹ Oğuzman, **a.g.e.**, s 795; Hakkaniyet düşüncesiyle doktrinde aksi yolda görüşlerin de savunulduğuna rastlanmaktadır. Ayrıntılı tartışma için bkz. Akyol, **Borçlar Hukuku**, s. 194 vd.

¹⁴² Oğuzman, **a.g.e.**, s. 795.

¹⁴³ Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 149.

e) Garanti Sözleşmesi Görüşü

Bu görüş Amerika'da ortaya çıkmış ise de çok fazla taraftar bulamamıştır. Garanti sözleşmesi görüşüne göre, banka akreditifi açmakla malların satış bedelinin ödeneceğini garanti etmekten başka bir şey yapmamakta, banka şahsen ve ikinci planda kalmaksızın borcu üzerine almaktadır¹⁴⁴.

Ancak akreditifte banka, alıcının fiilini taahhüt etmemekte, bizzat kendisi borç yükümü altına girmektedir¹⁴⁵. Garanti sözleşmesinde, fiili taahhüt edilen ödeme yapmadığı takdirde garanti eden devreye girmektedir. Oysa ki, akreditifte garanti eden (banka) asli borçlu olduğundan akreditifi bir çeşit banka garantisi olarak değerlendiren bu görüş öğretide taraftar bulamamıştır.

2. Birden Fazla Bağımsız Sözleşmeden Oluştugu Görüşü

Akreditifin birden çok bağımsız sözleşmeden oluştuğunu savunan bu yaklaşıma göre, akreditifin tek bir hukuki müessese ile açıklanması isabetli değildir. Bu görüşe göre, akreditif bir akitler dizisi olup, her bir akdin ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir¹⁴⁶.

Yargıtay kararlarında da¹⁴⁷:

Akreditif işlemi ile bu işleme katılanlar arasında çeşitli akdi ilişkiler oluşmakta ve akreditifin niteliği gereği bu akitler birbirini etkilememekte, her akit hüküm ve neticeleri ile diğerinden bağımsız bulunmaktadır.

ifadesi ile akreditifin birbirinden bağımsız sözleşmelerden oluştuğu kabul edilmektedir.

¹⁴⁴ Uluç, **a.g.m.**, s. 455.

¹⁴⁵ Göğer, **a.g.e.**, s. 48.

¹⁴⁶ Boris Kozolchik, **Commercial Letters of Credit in the Americas, A Comparative Study of Contemporary Commercial Transactions**, New York: Matthew Bender & Co., 1966, s. 570; Göğer, **a.g.e.**, s. 52; Özel, **a.g.e.**, s. 86 vd; Ekici, **a.g.e.**, s. 62 vd.; Reisoğlu **a.g.e.**, s. 39; Eğilmezler, **a.g.e.**, s. 628; Kostakoğlu, **a.g.e.**, s. 803; Gozlan, **a.g.e.**, s. 1; Uluç, **a.g.e.**, s. 460; Banu Şit, "Kanunlar İhtilafı Hukukunda Akreditif ve Milletlerarası Ticaret Odasının Akreditife İlişkin Birörnek Kuralları", **MHB**, Yıl. 21, S. 1-2, 2001, s. 91.

¹⁴⁷ 19. HD. 21.5.1998 T, 917 E, 3518 K. ; 19.H.D., 21.11.1997 T., 4180 E., 9926 K., www.kazanci.com, (21 Aralık 2008).

Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, akreditifte havale benzeri bir ilişki yanında; vekalet, istisna, garanti sözleşmesi, üçüncü kişi yararına sözleşme hatta temlik akdi ile benzerlikler mevcuttur. Akreditifi tek bir hukuki kurumla açıklamaya çalışmak yerine, birden çok hukuki müessesenin birleşimi olarak ifade etmek daha isabetli olacaktır.

Buna göre, karmaşık bir karakter taşıyan akreditif ilişkisinde, parçalama yaklaşımı gereği, birbirinden hukuken bağımsız fakat ekonomik açıdan aralarında bir bağ bulunan sözleşmelerin¹⁴⁸ aşağıda gösterilen şekilde ayrı ayrı değerlendirilmesi en uygun çözüm olacaktır:

- i. Amir ile lehtar arasındaki hukuki ilişki
- ii. Amir ile akreditif bankası arasındaki hukuki ilişki
- iii. Akreditif bankası ile muhabir bankalar arasındaki hukuki ilişki
- iv. Bankalar ile lehtar arasındaki hukuki ilişki

a) Akreditif Amiri ile Lehtar Arasındaki Hukuki İlişki

Bu ilişkinin konusu genellikle bir alım-satım sözleşmesidir. Nadiren de alım-satım yerine bir hizmet sözleşmesi olması da mümkündür. Bu sözleşme akreditif ilişkisinin ekonomik temelidir¹⁴⁹.

Alım-satım sözleşmesi BK. md 182 ve devamı hükümlerine tabidir. Bu sözleşme, alıcının vermeyi yüklediği bir miktar para karşılığı satıcının satım sonucu malı alıcıya teslim ederek mülkiyeti ona geçirme borcunu doğuran bir sözleşmedir.

Bu sözleşmede satıcı ile alıcı, ödemenin akreditif yolu ile yapılacağını kararlaştırırlar. Bu anlaşma alım-satım sözleşmesinin kuruluşu sırasında yapılabileceği

¹⁴⁸ Göğer, **a.g.e.**, s. 52.

¹⁴⁹ Çok ender hallerde istisna gibi sözleşmelerin paraya ilişkin edimleri için akreditif açılabilirse de amir ile lehtar arasındaki sözleşme alım satım sözleşmesi olarak ortaya çıkmaktadır.

gibi, alım-satım sözleşmesinin eki olarak düzenlenen ikinci bir sözleşme ile de kararlaştırılabilir. Ödemenin akreditif ile yapılacağına ilişkin tarafların aralarındaki bu anlaşmayı alıcının yerine getirmemesi yani akreditifi açtırmaması halinde, eğer akreditifin açılması için bir tarih tespit edilememişse satıcının ihbarı ile tespit edilen sürenin geçmesi ile (BK md.106), bir tarih tespit edilmiş ise bir ihbara hacet kalmaksızın (BK md. 107/3) mütemerrit duruma düşer¹⁵⁰.

b) Akreditif Amiri ile Akreditif Bankası Arasındaki Hukuki İlişki

Akreditif amiri ile akreditif bankası arasındaki ilişkinin hukuki niteliği konusunda doktrinde görüş birliği bulunmamakta olup, istisna akdi görüşü ve vekalet akdi görüşleri ileri sürülmektedir.

(1) İstisna Akdi Görüşü

Türk hukukunda Göğer tarafından savunulan bu görüşe göre, akreditif amiri ile akreditif bankası arasındaki ilişki bir istisna sözleşmesi olarak değerlendirilmektedir¹⁵¹.

Bu görüşe göre, akreditif bankası ile akreditif amiri arasında “*synallagmatique*” ilişki vardır, yani her iki taraf da karşılıklı borçlar altına girmiştir. Akreditif amiri bir işin görülmesini isteme hakkına sahip olarak akreditif bankasının alacaklısı, akreditif bankası da komisyon ve masraflar açısından akreditif amirinin alacaklısıdır¹⁵². Buna göre, amir ile akreditif bankasının karşılıklı olarak birbirlerine borçlu olmaları, taraflar arasındaki ilişkinin istisna akdi sayılmasının temelini teşkil etmektedir.

BK. md 355'e göre, istisna akdi müteahhit denilen kişi ile iş sahibi denilen kişi arasında yapılan öyle bir akittir ki, bununla müteahhit (taahhüt eden), iş sahibinin vermeyi taahhüt ettiği bir ücret karşılığında “bir eser ortaya koyma borcunu” yüklenir. İstisna sözleşmesinde önemli olan belli bir sonuç elde edilmesidir. Öğretide, istisna akdindeki sonuç sorumluluğunun insan emeği ürünü olan ve iktisadi değer taşıyan her

¹⁵⁰ Tolun, **a.g.m.**, s. 272.

¹⁵¹ Göğer, **a.g.e.**, s. 69.

¹⁵² Göğer, **a.g.e.**, s. 70.

türlü eserle yerine gelmiş olacağı savunulmaktadır¹⁵³. Bu görüşü savunan yazarlara göre, akreditif sözleşmesi ile akreditif bankası belirli bir faaliyette bulunmakla yükümlü olmayıp, aksine bir sonucu elde etmekle yükümlüdür. Akreditif bankasının lehtara akreditifi bildirmesi, onun sunduğu belgeleri kabul ederek ödeme yapması eser olarak kabul edilmekte, buna karşılık masraf ve komisyon istemesi de bu gördüğü işin karşılığı sayılmaktadır.

Doktrinde Özel¹⁵⁴ ve Ekici¹⁵⁵, akreditifte akreditif bankasının bir sonuç elde etme yükümlülüğünün bulunmadığını, istisna sözleşmelerinde ise belli bir sonucun elde edilmesinin önemli olduğu, bu durumda akreditifin istisna sözleşmelerinin yapısına uymadığını belirtmektedirler. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, akreditif bankasının yükümlülüğü, şartlara uygun belge ibraz etmesi halinde lehtara ödemede bulunmaktadır. Belli bir sonucun elde edilmesi amaçlanmamaktadır. Nitekim, eksik veya uygun olmayan bir belgenin ibraz edilmesi halinde akreditif bankası lehtara ödeme yapmayacaktır. Dolayısıyla akreditif bankasının mutlak suretle objektif olarak belirlenen bir sonuca ulaşmakla yükümlü olması söz konusu olmadığından, bu durum istisna akdinin bünyesine aykırı düşmektedir.

(2) Vekalet Görüşü

Türk hukukunda çoğunlukla kabul edilen¹⁵⁶ ve bizim de katıldığımız bu görüşe göre, akreditif amiri ile akreditif bankası arasındaki ilişkinin hukuki niteliği vekalet akdi olarak değerlendirilmelidir.

Yargıtay kararlarında da, amir ile bankası arasındaki hukuksal ilişkinin BK'nun 386 ve izleyen maddeleri hükümleri uyarınca, vekalet ilişkisi olduğu kabul edilmiştir¹⁵⁷.

¹⁵³ Yavuz, **a.g.e.**, s. 450; Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, C. 1, 4. b., Ankara: Sevinç Matbaası, 1988, s. 16; Kemal Dayınlarlı, **İstisna Akdinde Müteahhitin ve İş Sahibinin Temerrüdü – Hüküm ve Sonuçları**, Ankara: Dayınlarlı Yayınevi, 1988, s. 7.

¹⁵⁴ Özel, **a.g.e.**, s. 88.

¹⁵⁵ Ekici, **a.g.e.**, s. 56.

¹⁵⁶ Doğan, **a.g.e.**, s. 87; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 435; Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 142; Mehmet Bahtiyar, “Akreditif ve Milletlerarası Özel Hukukta Doğurduğu Sorunlar”, **BATİDER**, . XV, S. 3, 1990, s.77; Uluç, **a.g.e.**, s. 467; Özel, **a.g.e.**, s. 89; Ömer Teoman, **Yaşayan Ticaret Hukuku, Hukuki Mütalaalar**, C. 1, Kitap 8, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1997, s. 182.

BK'nun 386. maddesine göre “*Vekil, mukavele dairesinde kendisine tahmil olunan işin idaresini veya takabbül eylediği hizmetin ifasını iltizam eyler*”. Buna göre vekil, bir işin idaresini veya bir hizmetin ifasını üstlenen kişidir.

Akreditifte de, akreditif amiri bankayı, kendi menfaatine ve iradesine uygun olarak, akreditif şartlarını yerine getirmesi halinde bedeli lehtara ödemekle görevlendirmektedir.

İstisna sözleşmesinde, sonucun elde edilememesi tehlikesini müteahhit üstlenmektedir. Buna karşılık doktrinde vekalet sözleşmesinde vekilin iş görmede başarılı bir sonuç elde edilememesi tehlikesini taşımadığı kabul edilmektedir¹⁵⁸. Akreditifte de, bankanın böyle yükümlülük altında olmaması, vekilin bankayı mutlaka bir sonucun elde edilmesi için değil belirli bir yönde çaba sarf etmek için görevlendirmesi¹⁵⁹ onu istisna sözleşmesinden ayıran önemli farklılıklardan birisidir¹⁶⁰.

Öte yandan vekalet akdi ile akreditifin çeliştiği noktalar bulunmaktadır. Şöyle ki; BK md 396/1'e göre, vekaletten azil ve ondan istifa her zaman mümkün ve geçerlidir. Bu hüküm uyarınca vekalet sözleşmesi bir nedene dayandırılması gerekmeyen tek taraflı bir beyanla her zaman sona erdirilebilir. Bu hüküm emredici niteliktedir. Emredici niteliğinin sonucu olarak, müvekkil vekili azletmek, vekil de vekaletten istifa etmek hakkından önceden vazgeçemez. Ancak akreditifte banka, lehtara ödeme konusunda geri dönülemez, kesin bir taahhüt altına girmektedir. Amirin kendisini azletmesi bir sonuç doğurmayacağı gibi, bankanın istifa ettiğini belirterek kendisinden beklenen yükümlülükleri yerine getirmemesi de söz konusu olamaz¹⁶¹.

Ayrıca, BK. md. 389 gereğince vekil, müvekkilinin talimatları doğrultusunda hareket etmek zorundadır. Akreditifte ise, akreditif açıldıktan ve banka ile lehtar arasında bağımsız bir sözleşme ilişkisi kurulduktan sonra artık banka, akreditif amirinin talimatına

¹⁵⁷ YHGK 4.11.1964 T., 942 E., 637 K. (BATİDER, C. III, S. 2, s. 332); Aynı yönde diğer kararlar için bkz. 11. HD, 10.2.1977 T., 5881 E., 558 K.; 2004/722 K; 15. H.D.16.2.2004 T., 2003/4030 E., 2004/722 K.; 19.H.D., 21.11.1997 T., 4180 E., 9926 K, www.kazanci.com, (11 Mart 2007).

¹⁵⁸ Aydın Zevkliler, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 5.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1995, ss.251-252; Tandoğan, **a.g.e.**, C.2, s. 363-364; Yavuz, **a.g.e.**, s. 569; Bilge, **a.g.e.**, s. 288.

¹⁵⁹ Fahrettin Aral, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Ankara:Yetkin Yayınevi, 1997, s. 227; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 39.

¹⁶⁰ Özel, **a.g.e.**, s. 88.

¹⁶¹ Özel **a.g.e.**, s. 89.

uymak ve özellikle de ödemeyi yapmak veya yapmamak hususlarında hiçbir önerisini dikkate almak zorunda değildir¹⁶².

Akreditif vekalet ile bu noktalarda farklılaşmakta ise de, bu durum BK. m. 386/2 gereğince, işlemin vekalet hükümlerine tabi olmasını engeller nitelikte değildir. BK. m. 386/2'de: “*Diğer aktitler hakkındaki kanuni hükümlere tabi olmayan işlerde dahi, vekalet hükümleri cari olur.*” denilmektedir. Bu hükme göre, eğer taraflar arasındaki ilişki çeşitli nedenlerle vekalet sözleşmesi olarak kabul edilmese bile amir ile akreditif bankası arasındaki ilişki kanunda belirtilen özel sözleşme şekline girmediğinden yine BK md. 386/2 gereğince vekalet hükümlerine tabi olacaktır¹⁶³.

c) Akreditif Bankası ile Muhabir Bankalar Arasındaki Hukuki İlişki

Akreditif bankası, satıcının (lehtarın) ülkesindeki başka bir bankayı, muhabir banka adıyla; akreditifin açıldığını satıcıya bildirmesi, akreditif şartlarının yerine getirilmesi ve öngörülen belgelerin ibraz edilmesi halinde bedeli satıcıya ödemesi veya akreditifi teyit veya poliçeyi kabul yahut iskonto etmesi için yetkilendirir.

Birörnek Kurallar'da, muhabir bankanın eylemlerinden akreditif bankasının sorumlu olmayacağı düzenlenmiştir. Akreditif bankasının sorumlu olmayacağına ilişkin böyle bir düzenlemenin Türk hukuku açısından geçerli olup olmadığının akreditif bankası ile muhabir banka arasındaki ilişkinin hukuki niteliğine göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türk hukuku açısından; akreditif bankası ile muhabir banka arasındaki hukuki ilişki iç ilişki ve dış ilişki olmak üzere aşağıda iki ayrı açıdan incelenmiştir.

¹⁶² Gaye Bumin ve Ünal Somuncuoğlu, “Akreditif Hukukuna İlişkin Bazı Düşünceler”, **Güncel Hukuk Dergisi**, Eylül 2007, s.41.

¹⁶³ Uluç, **a.g.m.**, s. 463; Yavuz, **a.g.e.**, s. 567; Ekici, **a.g.e.**, s. 57.

(1) İç İlişki

Akreditif bankası ile muhabir banka arasındaki iç ilişkiye vekalet akdi hükümlerinin uygulanması gerektiği doktrinde kabul edilmektedir. Yargıtay da, taraflar arasındaki iç ilişkide vekalet hükümlerinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir¹⁶⁴.

Muhabir banka akreditif bankası tarafından; akreditifin ihbarı, belgelerin ibraz edilmesi halinde bedelin satıcıya ödemesi veya akreditifi teyit veya poliçeyi kabul yahut iskonto etmesi için yetkilendirilmektedir. Böylelikle yetkilendirilen banka, akreditif bankasına karşı bir hizmetin ifasını üstlenmekte olup, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin temeli BK'nun 386 ve izleyen maddeleri hükümleri uyarınca, vekalet ilişkisi olacaktır.

(2) Dış İlişki

Bankalar arasındaki iç ilişkinin vekalet sözleşmesi olduğu doktrinde kabul edilmekle birlikte, üçüncü kişilere karşı sorumluluklar açısından dış ilişkinin hukuki mahiyetinin “ikame vekalet” mi yoksa “ifa yardımcısı” mı olarak nitelendirileceği konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır.

Akreditif bankası ile muhabir banka arasındaki ilişkinin hukuki boyutunun tanımlanması, bu bankaların sorumluluklarının kapsamı ve şartlarının tespiti açısından önemlidir. Şöyle ki; ikame vekalet görüşünün kabul edilmesi durumunda, BK m.391/2 gereğince, akreditif bankası sadece “başkasını vekil atarken ve talimat verirken” gerekli dikkat ve özeni göstermekle yükümlüdür. Bunun dışındaki eylemlerde akreditif bankası muhabir bankanın eylemlerinden sorumlu olmayacaktır. Ancak, muhabir bankanın ifa yardımcısı olduğu kabul edilecek olursa BK m.100 uygulanacak ve akreditif bankası muhabir bankanın eylemlerinden de sorumlu olacaktır.

¹⁶⁴ 11. HD 10.2.1977 T., 1976/5881 E., 1977/558 K., www.kazanci.com (11 Aralık 2007).

(a) İkame Vekalet Görüşü

Öğretide Göger tarafından savunulan bu görüşe göre, muhabir bankanın akreditif bankasının ikame vekili olarak kabul edilmesi gerekmektedir¹⁶⁵.

BK'nun 391/2 nolu maddesinde: “*Vekil, başkasını tevkile salahiyyetar olduğu takdirde, yalnız salahiyyetini kullanırken ve talimat verirken tekayyüt ve ihtimam göstermekle mükelleftir.*” denilmektedir. Vekilin bir başka kişiyi vekil olarak atama yetkisi olduğu durumlarda, vekilin müvekkili adına yaptığı bir sözleşme ile vekaletten doğan borçların yerine getirilmesini başkasına bırakması halinde “ikame vekalet” ortaya çıkacaktır. İkame vekalet, vekilin işi kendisinin görmeyerek, yerine başkasını koyması olup, burada vekil kendisi adına ve hesabına bir sözleşme yapmamaktadır. Burada vekil doğrudan temsil kuralları gereği müvekkili namına vekalet sözleşmesi yapmaktadır. Bu durumda müvekkil ile ikame vekil arasında bir vekalet ilişkisi kurulacaktır. Bu tür vekaletle “ikame vekalet” adı verilmektedir¹⁶⁶.

Akreditifte akreditif bankasının muhabir banka atamaya yetkisi bulunmaktadır. Ancak, akreditif bankasının muhabir bankayı tayin ederken bir ikame vekil atama amacı bulunmamaktadır. Bu ilişkide akreditif bankası; muhabir bankayı kendi yerine ikame etmemekte, kendisine düşen yükümlülüklerin tamamını veya bir kısmını bir başka bankaya devretmemekte, sadece o bankanın hizmetinden yararlanmaktadır¹⁶⁷. Akreditif bankası muhabir bankanın hizmetinden yararlanırken kendi ediminden kurtulmayı düşünmemektedir. Oysa ikame vekalette amaç, vekilin işi kendisinin görmeyerek, yerine başkasını koyması, ikame etmesidir. Dolayısıyla akreditif bankası ile muhabir banka arasındaki ilişkinin ikame vekalet ile açıklanması görüşüne katılmak mümkün değildir.

¹⁶⁵ Göger, **a.g.e.**, s. 95.

¹⁶⁶ Yavuz, **a.g.e.**, s. 597; Tandoğan, **a.g.e.**, s. 462; Şebnem Akipek, **Alt Vekalet**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2003, s. 121; Eraslan Özkaya, **Vekalet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması**, 2. b., Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005, s. 472; Bilge, **a.g.e.**, ss.294-295.

¹⁶⁷ Özel, **a.g.e.**, s. 91; Ekici, **a.g.e.**, s. 60.

(b) Muhabir Bankanın İfa Yardımcısı Olduğu Görüşü

Doktrinde¹⁶⁸ ileri sürülen bir diğer görüş, muhabir bankanın BK. md. 100 anlamında yardımcı şahıs durumunda bulunduğu ve bunun sonucu olarak muhabir bankanın akreditif amirine karşı bir sorumluluğunun bulunmadığı, sorumluluğun akreditif bankasına ait olacağı şeklindedir¹⁶⁹.

Muhabir bankanın, ikame vekil veya ifa yardımcısı sayılmasının önemi akreditif bankasının sorumluluğunda kendisini göstermektedir. Zira ikame vekaletle ilişkin BK md. 391/2’de yer alan sorumluluk, ifa yardımcısına ilişkin BK md. 100’de öngörülen sorumluluğa nazaran daha dardır. BK md. 391/2 uyarınca vekil, sadece başkasını vekil atarken ve talimat verirken gerekli dikkat ve özeni göstermekle yükümlü olup, bu yükümlülüklerini yerine getirdiği takdirde muhabir bankanın kusurlu hareketlerinden sorumlu tutulmamaktadır¹⁷⁰.

Ancak, muhabir bankanın ifa yardımcısı olarak kabul edilmesi, akreditifin niteliğine daha uygundur. Zira, muhabir banka akreditif bankasından bağımsız olarak hareket etmemekte, akreditif bankası da muhabir bankayı kullanırken kendi ediminden kurtulmayı amaçlamamaktadır. Muhabir banka akreditif bankasının idare ve denetimi altında olup, belgelerin kabul veya reddi konusunda yetkili merci akreditif bankasıdır. Akreditif bankası, muhabir bankaya akreditif konusu işleri yaptırmakta ve akreditiften doğan hakları kullanmaktadır.

YHGK tarafından verilen bir kararda da, muhabir bankanın akreditif bankasının yardımcı kişisi sayılması görüşünü benimsemiş ve akreditif bankasının, yardımcının kusurlu eylemlerinden dolayı BK md.100 gereğince sorumlu olacağını belirtmiştir¹⁷¹. Aynı doğrultuda Yargıtay 11. HD’nin 15.11.1982 tarih, 4852 E.,5626 K. sayılı kararında *“Yabancı veya yerli muhabir banka amir bankanın yardımcısı durumundadır. Amir*

¹⁶⁸ Kaya, **a.g.e.**, s. 90; Ekici, **a.g.e.**, s. 60, 95; Özel, **a.g.e.**, s. 92; Yüksel, **a.g.e.**, s. 395; Ahmet Battal, **Güven Kurumu Nitelendirmesi Işığında Bankaların Hukuki Sorumluluğu**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2001, s. 262.

¹⁶⁹ Alman hukukunda da hakim olan bu görüşe göre akreditif bankası ile muhabir banka arasındaki ilişki BGB 675 anlamında iş görme sözleşmesidir.

¹⁷⁰ Göger, **a.g.e.**, s. 54.

¹⁷¹ YHGK 4.11.1964 T., 942 E., 637 K., **BATİDER**, C. III, S. 2, s. 332.

banka, muhabir bankanın işini icra ederken yaptığı yanlış işlemlerin sonucundan ve zararlardan BK md.100 gereğince sorumludur.” demek suretiyle muhabir bankanın yardımcı kişi olduğu görüşünü kabul etmiştir¹⁷².

d) Bankalar ile Lehtar Arasındaki Hukuki İlişki

Akreditifin açıldığı veya teyit edildiğinin lehtara bildirilmesi ile birlikte, akreditif bankası ve varsa teyit bankası ile lehtar arasındaki hukuki ilişki doğmuş olmaktadır¹⁷³. *Bir örnek Kurallar*'ın 7.b ve 8.b maddelerine göre, akreditif bankası akreditifi açtığı an itibariyle, teyit bankası ise akreditife teyidini eklediği an itibariyle lehtara karşı kesin bir ödeme yükümlülüğünü üstlenmiş olacaktırlar¹⁷⁴.

Buna göre; akreditif bankası ve teyit bankası ile lehtar arasındaki ilişkide, akreditif bankası tek taraflı olarak lehtara karşı mücerret bir borç altına girmektedir. Zira, akreditif sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme değildir. Akreditif bankasının ve teyit bankasının borcu akreditif bedelini lehtara ödemektir¹⁷⁵. Lehtarın belge ibrazı ise, lehtarın akreditif bankasına karşı bir yükümlülüğü değil fakat akreditif bankasının lehtara karşı olan borcunun koşuludur.

Doktrinde Kaya, akreditif bankası ve teyit bankası ile lehtar arasındaki ödeme ilişkisinin atipik bir sözleşme olduğu, bu ilişkinin kanunda düzenlenmiş akdi ilişkiler ile açıklanmasının doğru olmadığı görüşündedir. Ancak, doktrinde¹⁷⁶ çoğunlukla kabul edilen ve Yargıtay kararlarında da¹⁷⁷ istikrar kazanmış olan görüş, lehtar ile akreditif

¹⁷² YKD, Yıl: 1983, C.IX, S.4, ss. 550-551.

¹⁷³ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 445; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 118; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 119; Özel, **a.g.e.**, s. 93.

¹⁷⁴ *Bir örnek Kurallar*'ın 7/b. nolu maddesinde “*Bir amir banka akreditifi açtığı an itibariyle ibrazı karşılamakla dönülemez biçimde yükümlüdür*”, 8/b. nolu maddesinde “*İhbar bankası akreditifi veya değişikliği ihbar etmekle akreditifin veya değişikliğin görünür gerçekliğini kendine göre yeterli biçimde belirlediğini ve bu ihbarın akreditifin veya değişikliğin şartlarını doğru olarak yansıttığını belirtmiş olur.*” denilmektedir.

¹⁷⁵ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 25.

¹⁷⁶ Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 12; Göger, **a.g.e.**, s. 60; Doğan, **a.g.e.**, s. 180; Özel, **a.g.e.**, s. 100; Yaşar Karayalçın, **Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler**, C. IV, (1988-1991), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992, s.27; Uluç, **a.g.m.**, s. 464; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 119; Ekici, **a.g.e.**, s. 62.

¹⁷⁷ 11. HD, 10.2.1977 T., 5881 E., 558 K.; 2004/722 K.; 15. H.D.16.2.2004 T., 2003/4030 E., 2004/722 K.; 19.H.D., 21.11.1997 T., 4180 E., 9926 K , www.kazanci.com, (11 Mart 2007).

bankası ve teyit bankası arasındaki ilişkinin mücerret borç vaadi olarak değerlendirilmesi gerektiği yönündedir.

Mücerret borç ikrarı BK'nun 17. maddesinde: "***Borcun sebebini ihtiva etmemiş olsa bile borç ikrarı muteberdir***" şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre, sebebi gösterilmeden borç vaadi geçerli olduğu için, alacaklı herhangi bir sebep göstermek veya ispat etmek zorunda olmaksızın alacağını takip edebilir¹⁷⁸.

Bankalar ile lehtar arasındaki ilişkinin mücerret borç vaadi olarak değerlendirilmesi lehtarın menfaatlerini teminat altına almaktadır. Banka bu durumda lehtara karşı, alıcı ile satıcı arasındaki alım satım sözleşmesine ilişkin defileri ileri süremeyeceği gibi alıcı ile kendisi arasındaki vekalet sözleşmesi ile ilgili defileri de ileri süremeyecektir. Akreditif sorumluluğu tamamen akreditif karşılığının amir tarafından yatırılıp yatırılmamasından bağımsız olarak yüklenilmektedir¹⁷⁹. Banka ancak, mücerret borç vaadinin geçerliliği ile ilgili defileri, mücerret borç vaadinin şartlarını teşkil eden akreditif şartları ile ilgili defileri (mesela ibraz edilen belgelerin akreditif talimatında aranan belgelerle uyumlu olmaması) ileri sürme hakkının bulunduğu durumlarda ödemededen kaçınabilecektir.

Lehtara karşı mücerret, asli ve bağımsız bir borç altına giren akreditif ve teyit bankası dışında yer alan ve akreditif bankası tarafından görevlendirilen diğer bankalar (ihbar bankası, görevli banka, rambursman bankası) ile lehtar arasında ise bir hukuki ilişki bulunmamaktadır. Bu husus Yargıtay tarafından da şu şekilde belirtilmektedir¹⁸⁰. "***Muhabir banka akreditifi teyit etmediği sürece akreditif bankasının temsilcisi durumunda kalmaya devam eder ve bu nedenle de satıcıya karşı müstakil bir sorumluluk yüklenmiş olmaz***" Bu bankalar, lehtar ile kendileri adına sözleşme yapmamakta akreditif bankasının ifa yardımcısı sıfatıyla hareket etmektedirler.

¹⁷⁸ Oğuzman, **a.g.e.**, s. 150; Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 9. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 2003, s. 181; Kocayusufpaşaoğlu, **a.g.e.**, s. 117; Uygur, **a.g.e.**, s. 716; Kenan Tunçomağ, **Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. I**, 6.b., İstanbul: Sermet Yayınevi, 1976, s. 270; Sema Taşpınar, **Medeni Yargılama Hukukunda İspat Sözleşmeleri**, Doktora Tezi, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2001, s. 126; Ahmet Kılıçoğlu, **Borçlar Hukuku, Genel Hükümler**, 5. b., Ankara: Turhan Kitabevi, 2005, s. 34.

¹⁷⁹ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 149.

¹⁸⁰ 11. H.D., 10.2.1977 T., 1976/5881 E., 1977/558 K. **YKD**, Yıl: 1978, s. 1319 vd.

E. Akreditifin İşlevleri:

Akreditifin; teminat, ödeme ve kredi olmak üzere 3 ayrı işlevi bulunmaktadır.

1. Teminat İşlevi

Akreditifte; alıcı ve satıcının edimlerini yerine getirecekleri bizzat bankalar tarafından taahhüt edilmektedir. Böylelikle akreditif, alıcı ve satıcının karşılıklı edimlerini yerine getirmeleri konusunda teminat sağlayan bir ödeme aracıdır.

Uluslararası ticarete alıcı ile satıcı farklı ülkelerde bulunmakta, farklı hukuklara tabi olmakta, birbirlerini çok iyi tanıyamamakta ve edimlerin zamanında yerine getirileceğinden emin olamayabilmektedirler. Alıcı bedelini ödediği malı teslim alamama, satıcı ise mal bedelini tahsil edememe riski içerisindedir. Bankalar bu noktada devreye girerek hem alıcıya hem de satıcıya teminat sağlamaktadırlar¹⁸¹.

Yargıtay 11. HD'nin 10.2.1977 T., 5881 E., 558 K.¹⁸² sayılı kararında, akreditifin ayrı ülkelerde bulunan ve farklı kambiyo mevzuatına tabi olan alıcı ve satıcı arasındaki ilişkilerin “güven içerisinde yürütülüp sonuçlanmasını sağlayacağını” belirtilmiştir.

Akreditifin teminat işlevinin alıcı ve satıcı açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü alıcı ve satıcı akreditifin teminat işlevinden farklı şekillerde faydalanmaktadır.

a) Satıcı Açısından Akreditifin Teminat İşlevi

Akreditifte bankalar, satıcının akreditif şartlarına uygun belgeleri kendilerine ibraz etmesi halinde ödeme yapmakla yükümlüdürler. Böylece satıcı mesafeli satışlara bağlı rizikolardan büyük oranda korunmuş olmaktadır¹⁸³.

¹⁸¹ Şit, **a.g.m.**, s. 75.

¹⁸² www.kazanci.com, (11 Mart 2007).

¹⁸³ Kaya, **a.g.e.**, s. 31.

Banka; alıcının ülkesindeki kambiyo kısıtlamaları, ekonomik veya politik vb. şekilde ödemenin yapılmasını engelleyecek tedbirler, alıcının aciz durumuna düşmesi, iflas etmesi veya ödemedi vazgeçmesi hallerinde ödeme yapılmaması durumlarında dahi satıcıya ödeme yapmakla yükümlüdürler¹⁸⁴. Bunun yanı sıra; alıcı ile satıcı arasındaki ihtilaflar, malın akreditif şartlarına uygun olmaması, ayıplı, bozuk olması, malın cinsi, miktarı, kalitesi ve hatta mevcut olup olmadıkları gibi sebepler bankaların ödeme yapmasına engel olmayacaktır. Malın sözleşme şartlarına uygun olup olmadığı konusunda çıkacak ihtilaflar bankaları ilgilendirmemektedir. Akreditif belgeler üzerinden yürütülen bir ödeme yöntemidir. Buna göre, akreditif talimatında satıcının ibraz etmesi şart koşulan belgeler usulüne uygun olarak bankaya ibraz edilmiş ise banka ibrazı karşılamakla yükümlü olacaktır.

b) Alıcı Açısından Akreditifin Teminat İşlevi

Alıcı, akreditif belgeleri bankaya ibraz edilmeden banka tarafından ödeme yapılmayacağı için teminat altındadır.

Ancak belirtmek gerekir ki alıcı, akreditifin teminat işlevinden satıcıya göre daha az faydalanmaktadır. Zira, bankanın akreditif bedelini satıcıya (akreditif lehtarına) ödemesi için tek şart satıcı tarafından ibraz edilen belgelerin banka tarafından uygun bulunmuş olmasıdır.

Akreditif işlemlerinde ise çoğu uyuşmazlık, akreditif belgelerinin uygun olmasına rağmen, malın sipariş edilen vasıfta bulunmamasından kaynaklanmaktadır¹⁸⁵. Bunun sebebi, akreditifte yalnızca belgeler üzerinden işlem yapılması, yani bankaların belgeleri şeklen uygun gördükleri takdirde satıcıya ödemeyi yapmalarındadır.

¹⁸⁴ Herbert Percival Sheldon, **The Practice and Law of Banking**, 8. b., London: MacDonald & Evans, 1958, s. 167.

¹⁸⁵ Cengiz Kostakoğlu, **Banka Kredi Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar ve Akreditif**, 3.b., İstanbul, Beta Basım Yayım: 2001, s. 800.

Akreditifte alıcı, satıcının hangi belgeleri sunması gerektiğine karar vermekte ve akreditif şartlarında bu belgeler belirtilmektedir. Akreditif şartlarında belirtilen bu belgelerin aslında malın kalitesini ve ayıplı olup olmadığını anlamak için yeterli olmayabilir. Bu durumda sunulan belgeler akreditif şartlarına uygun olmasına rağmen malın kalitesi anlaşılamayacaktır. Bankalar, akreditif şartlarında hangi belgelerin aranacağı belirtilmiş ise o belgeleri incelemekle yükümlüdür. Banka resen harekete geçerek akreditif şartında yer almayan başkaca belgeler talep edemez. Bu bakımdan hangi belgelerin talep edileceği hususuna alıcının özen göstermesi gerekmektedir. Örneğin, alıcı akreditif şartında talep ettiği belgeler arasında “gönderilecek mallar hakkında güvenilir bir ekspertiz kuruluşu tarafından düzenlenecek kalite kontrol raporunu” talep etmesi halinde malların kalitesi konusunda artık risk yaşanmayacaktır.

Alıcının karşılaşılabileceği bir başka risk, belgelerin sahte olarak düzenlenme olasılığıdır. Belgelerin sahte olduklarının ortaya çıkması durumunda bankaların sorumlulukları doğmayacaktır. Çünkü, bankaların belgeleri inceleme yükümlülüğü belgelerin dış görünüşleri ile sınırlıdır. Örneğin, akreditif şartların arasında belgelerin asılları talep edilmiş ise, banka belgelerin asıl mı yoksa fotokopi mi olup olmadığını, belge ekindeki imza sirküleri ile bu imzaların uyumlu olmadığını kontrol etmekten ibarettir. İleride bu belgelere atılan imzaların aslında sahte olduğu anlaşıldığı takdirde bankaların sorumluluğu doğmayacaktır.

2. Ödeme İşlevi

Akreditif herşeyden önce bir ödeme aracıdır¹⁸⁶. Akreditifte alıcı ile satıcı, “bedelin akreditif yolu ile banka tarafından ödenmesini” kararlaştırmaktadırlar.

Akreditifli ödeme yönteminde, satıcı malları yükleyip gönderdikten sonra akreditif şartlarına uygun olan belgeleri¹⁸⁷ bankaya ibraz etmekte ve bankalar tarafından ibrazı karşılanmaktadır. “İbrazın karşılanması” *Birörnek Kurallar*'ın 2. maddesinde;

¹⁸⁶ Norbert Horn, **German Banking Law and Practice in International Perspective**, New York: Walter De Gruyter Inc., 1999, s.192.

¹⁸⁷ Gümrük belgeleri, sigorta belgeleri, taşıma belgeleri, fatura, kalite kontrol belgesi ve diğer belgeler.

akreditifte peşin ödeme yükümlülüğü öngürülmüş ise akreditif bedelinin peşin olarak derhal ödenmesi, akreditif vadeli ise bedelin vadesinde banka tarafından ödeneceğinin taahhüt edilmesi, poliçe kabulü söz konusu ise bankanın poliçeyi kabul etmesi ve poliçenin vadesi geldiğinden ödeme yapması olarak tanımlanmıştır.

Burada belirtmek gerekir ki, alıcı ile satıcı arasındaki sözleşmede aksi kararlaştırılmamış ise, akreditifin açılması “ifa amacına yönelik yapılan bir muamele” olup ifa yerine geçmemektedir¹⁸⁸. Yani, alıcının bankasına talimat vererek akreditifi açtırması ve bunun satıcıya ihbar edilmesi, alıcı ile satıcı arasındaki temel ilişkiden doğan borcun yerine getirildiği anlamına gelmemektedir.

Ancak, alıcının akreditif açtırması satıcıya karşı olan ödeme yükümlülüğünü sona erdirmemekte ise de, satıcının malın bedelini talep etme konusunda alıcıya bir erteleme defii imkanı kazandırmış olmaktadır. Buna göre, alıcı belgeleri bankaya ibraz etmedikçe satış bedelini talep edemeyecektir. Aksi takdirde, alıcı erteleme defini ileri sürme hakkına sahiptir. Satıcının akreditif şartlarına uygun belgeleri bankaya ibraz etmesi ve banka tarafından bedelin kendisine ödenmesi halinde ise artık; hem akreditiften doğan ödeme mükellefiyeti, hem de asıl ilişkiden doğan ödeme mükellefiyeti sona ermiş olacaktır.

3. Kredi İşlevi

Akreditif kelimesi çeşitli dillerde her ne kadar kredi ifadesi ile anılmakta ise de, akreditif bir banka kredisi değildir. Akreditif, banka aracılığı ile vesaik karşılığı yapılan bir ödeme aracıdır. Akreditif açılmasını bankadan isteyen alıcının akreditif bedelini bankaya yatırması gerekmektedir. Bankanın bu meblağı kredi açarak karşılması veya poliçe ödeme, kabul ya da iskonto ettirmeyi üstlenmesi halinde dahi akreditifin kredi

¹⁸⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 424; Yavuz **a.g.e.**, s. 736 ; Doğan, **a.g.e.**, s. 42; Kaya, **a.g.e.**, s. 10

fonksiyonundan söz edilemez, çünkü bu kredi akreditif işleminden değil banka ile müşterisi arasındaki kredi açma sözleşmesinden doğmaktadır¹⁸⁹.

Kural olarak akreditifin kredi fonksiyonu olmadığı kabul edilmekle birlikte, bazı istisnai durumlarda akreditifin böyle bir kredilendirme işlevi de görebileceği doktrinde kabul edilmektedir¹⁹⁰.

Örneğin, ertelemeli ödemeli akreditiflerde -yani belgeler ibraz edildiği tarihte değil fakat sonraki bir tarihte ödemenin yapılacağıın kararlaştırıldığı akreditiflerde- alıcı, ödeme vadesinden önce malı teslim alabilmekte, bedelini ileriki bir tarihte ödeyebilmekte, böylelikle satıcı tarafından alıcıya sağlanmış bir kredi imkanına kavuşmaktadır¹⁹¹. Aynı şekilde, kırmızı kayıt akreditif ve yeşil kayıt akreditif olarak adlandırılan akreditif türlerinde¹⁹² de satıcı malları henüz göndermeden akreditif bedelinin bir kısmını tahsil edebilmektedir. Burada da satıcı, tahsil ettiği kısım kadar kredi imkanına kavuşmaktadır.

Bunun yanı sıra, alıcı tarafından akreditif bedelinin tamamının işlemin başında Türk Lirası olarak bankaya yatırılması durumunda kur riski kadar bir bölüm banka tarafından alıcıya açılan bir gayrinakdi kredi olarak değerlendirilebilecektir¹⁹³. Ancak bu bedelin döviz olarak yatırılması durumunda kredi işlevinden söz edilemeyecektir¹⁹⁴.

F. Akreditifin Türleri:

Uygulamadan doğan çeşitli ihtiyaçlar akreditifin birden çok kıstastan yola çıkarak ayrıma tabi tutulmasını gerektirmektedir. Buna göre aşağıdaki şekilde (Şekil 7)

¹⁸⁹ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 425; Aynı görüşte olan diğer yazarlar: Kaya, **a.g.e.**, s.33; Kemal Dayınlarlı, “Dış Ticaret İşlemlerinde Akreditif”, **Yargıtay Dergisi**, C. XVI, S: III, Mayıs 1990, s. 408, Yavuz, **a.g.e.**, s.736 Erdoğan, **a.g.e.**, s. 25; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 6; Aydos, **a.g.e.**, s. 11; Sevgi Bozkurt, **Akreditifin Uygulanması**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, **a.g.e.**, s. 19.

¹⁹⁰ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 426; Kaya, **a.g.e.**, s. 32; Yavuz, **a.g.e.**, s. 740.

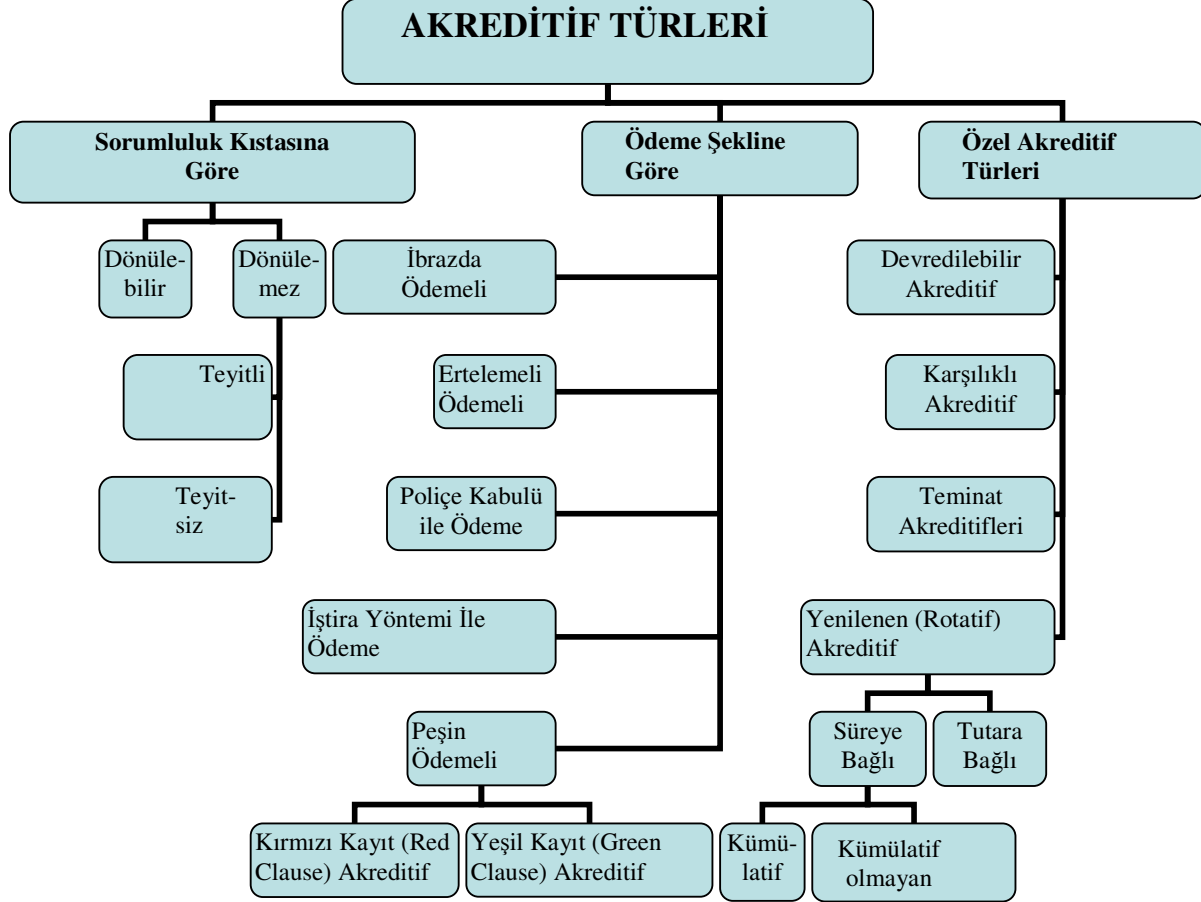
¹⁹¹ Kaya **a.g.e.**, s. 33; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 20

¹⁹² Tekinalp, **a.g.e.**, s. 426-427; Yavuz **a.g.e.**, s.737.

¹⁹³ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 6; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 19.

¹⁹⁴ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 6.

gösterildiği biçimde akreditifler; ödeme sorumluluğu, ödeme şekli, kullanım amacı gibi özelliklerine göre çeşitlilik göstermektedir:

Şekil 7: Akreditifin Türleri

1. Sorumluluk Kıstasına Göre Yapılan Ayırım:

Sorumluluk kıstasına göre yapılan ayırma göre akreditif dönülebilir veya dönülemez¹⁹⁵ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Dönülebilir ve dönülemez akreditif ayırımında belirleyici olan kıstas bankanın lehtara karşı olan sorumluluğunun niteliğidir. Akreditif işleminin icrası aşamasında ise her iki akreditif türü arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır¹⁹⁶.

¹⁹⁵ Doktrinde genel olarak “dönülebilir akreditif – dönülemez akreditif” ifadeleri kullanılmakta ise de, bazı yazarlar tarafından “caylılabılır akreditif – caylılamaz akreditif” ifadeleri de kullanılmaktadır. Bkz. Kaya, a.g.e., s. 12.

a) Dönülebilir Akreditif:

Dönülebilir akreditif, lehtara önceden haber verilmeden herhangi bir anda akreditif bankası tarafından değiştirilebilen veya iptal edilebilen bir akreditif türüdür. Dönülebilir akreditif açtırmanın gerekçesi, dönme veya değişiklik sebebinin son anda ortaya çıktığı durumlarda ödemeyi durdurabilmek ve değişikliği sağlayabilmek olarak açıklanabilir¹⁹⁷. Dönülebilir akreditifte de akreditif bankası lehtara karşı bağımsız bir yükümlülük altına girer, fakat bu yükümlülük dönülemez bir akreditifteki kadar kesin ve bağlayıcı değildir, çünkü akreditif bankası tarafından her an rücu edilebilir¹⁹⁸.

Dönülebilir akreditifte işlemin geçerliliği, akreditif bankasının bozucu yenilik doğuran irade beyanına bağlanmıştır¹⁹⁹. Bir hukuki işlemde yer alan şartın konusunun, taraflardan birisinin iradesine mutlak şekilde bağlı olması halinde bu türden şartların geçerli olup olmayacağı Türk Hukukunda tartışmalıdır. Sirmen²⁰⁰, sözleşmenin mukadderatı tamamen bir tarafın keyfine bırakılmışsa, ortada esasen bağlayıcı bir sözleşme yapma niyeti ve iradesi olmadığı görüşündedir. Bir başka görüşe göre ise²⁰¹, bir tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borçlunun mutlak iradesine bağlı işlemin (canım isterse sana arabamı bağışlamayı vaat ediyorum gibi), gerçekte yapılmamış sayılması, iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin ise bu tür şarta bağlı olarak yapılabileceği yolundadır.

Kanaatimizce, geçerliliği taraflardan birisinin iradesine bırakılmış sözleşmeler de, diğer şarta bağlı sözleşmeler gibi geçerli bir biçimde kurulmuş sayılırlar. BK md. 219'da düzenlenmiş olan "tecrübe ve muayene şartıyla satım" alıcının iradesine mutlak suretle bağlı bir şartla satım sözleşmesi yapılmasına örnektir. Bu maddeye göre, alıcının

¹⁹⁶ Kaya, **a.g.e.**, s. 12; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 427, Tekinalp, "dönülebilir – dönülemez akreditif" ayrımının akreditifin türleri olarak nitelendirilemeyeceğini, bu ayrımın temelinde sadece bankanın yükümlülüklerinin farklılaştığı, dolayısıyla yeni tür yaratmayacağını belirtmekte ve "dönülebilir - dönülemez akreditif" ayrımını "Akreditifin Şekilleri" başlığı altında incelemektedir.

¹⁹⁷ Ünal Somuncuoğlu, "Vesikalı Krediler (Akreditif) Üzerine Bazı Açıklamalar", **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 55, S.2, 1981, s. 72.

¹⁹⁸ Reed Smith Richards Butler LLP, "Commodities Finance Impact of UCP600 - A Guide To The New Rules", 2007, http://www.reedsmith.com/db/documents/UCP600_Booklet_Complete.pdf, (11 Şubat 2008), s.9.

¹⁹⁹ Kaya, **a.g.e.**, s. 14; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 427; Yeniaras, **a.g.m.**, s. 126; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 33

²⁰⁰ Lale Sirmen, **Türk Özel Hukukunda Şart**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü , 1992, s. 67.

²⁰¹ Hasan Pulaşlı, **Şarta Bağlı İşlemler ve Hukuki Sonuçları**, Ankara: Dayınlarlı Yayınevi, 1989, s. 48; Tekinay ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 331.

muayene ettiği numuneyi hiçbir gerekçe göstermeksizin beğenmediğini bildirmesi üzerine, sözleşmenin bağlayıcılığından söz edilemeyecektir. BK bu düzenlemesi ile taraflardan birisinin tek taraflı iradesi üzerine sözleşmenin geçersiz kılınabileceğini, bu türden bir şartın geçerli olduğunu açıkça belirtmiş olup, aynı şekilde, akreditifte de akreditifin dönülebilir olarak açılması durumunda, bankanın dönme hakkını kullanması geçerli kabul edilmelidir.

Dönülebilir akreditif türünün kullanımı hemen hemen yok denecek kadar azdır²⁰². Nitekim, 1.7.2008 tarihinde yürürlüğe giren 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'da dönülebilir akreditifler hakkında hiçbir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Akreditifin dönülebilir niteliğine ilişkin düzenlemelere 1983-1994 yılları arasında yürürlükte olan 400 sayılı *Birörnek Kurallar*'da ve 1994-2007 yılları arasında yürürlükte olan 500 sayılı *Birörnek Kurallar*'da yer verilmiştir. Ancak 500 sayılı ve 400 sayılı *Birörnek Kurallar*'da akreditifin dönülebilir niteliği farklı şekilde düzenlenmiştir.

1983-1994 yılları arasında yürürlükte olan 400 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 7. maddesinde 7. maddesinde: “ **tüm akreditiflerde dönülebilir veya dönülemez olduklarının açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Bu ayrımın yapılmamış olması halinde akreditif dönülebilir akreditif olarak kabul edilecektir.**” şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile, akreditifin dönülemez olduğu açıkça belirtilmemiş ise o akreditifin dönülebilir olduğu kabul edilmiştir.

Bu düzenleme 400 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın yürürlükte olduğu dönemde oldukça eleştirilmiştir²⁰³. Taraflar “akreditiften dönülemeyeceğini” açıkça kararlaştırmamış oldukları bir durumda bankanın tek taraflı bir kararı ile akreditif ile üstlendiği yükümlülüklerden kurtulabileceğine ilişkin bir düzenleme borç ilişkisinin niteliği ile uyumlu değildir. Zira, borç, bir şahsı diğer bir şahsa bir edimi yerine getirme

²⁰² Sarna, a.g.e., s. 1-9; Tumay, a.g.e., s. 39; Kaya, a.g.e., s. 15; John S. Gordon, **Export/Import Letters of Credit and Payment Methods**, 2. b., Dayton, USA: Global Training Center, 1999, s. 2-10.

²⁰³ Reisoğlu, a.g.e., s. 87; Zsuzsanna Toth, **Documentary Credits in International Commercial Transactions With Special Focus on the Fraud Rule**, Athens: Pazmany Peter Catholic University, 2006, s.121; James E. Byrne, **The Comparison of UCP 600&500**, Virginia, USA: The Institute of International Banking Law & Practice Inc, George Mason University School of Law, 2007, s. 8; Sarna, a.g.e., s. 1-9.

yükümlülüğü altına sokan hukuki bir bağdır²⁰⁴. Bir sözleşme ile borç altına giren kişi ancak karşı tarafla mutabık kalarak yükümlülüğünden kurtulabilir.

Yapılan eleştiriler karşısında 1994-2007 yılları arasında yürürlükte olan 500 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 6/c nolu maddesinde tam tersi bir düzenleme yapılarak, bir akreditifin dönülebilir veya dönülemez olduğunun açıkça belirtilmemesi durumunda akreditifin dönülemez olduğu kabul edilmiştir.

Böylelikle; 400 sayılı *Birörnek Kurallar*'da, akreditif metninde dönülebilir veya dönülemez şeklinde ibarelere yer verilmemişse o akreditifin "dönülebilir" kabul edileceği, 500 sayılı kurallarda ise bu durumda söz konusu akreditifin "dönülemez" kabul edilmesi gerektiği belirtilmiş ve dönülebilir akreditiflere ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

MTO tarafından yayımlanan Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama Kuralları'nın halen yürürlükte olan 600 sayılı 2007 revizyonunda ise bir adım daha ileri gidilerek, 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'a tabi olarak açılan tüm akreditiflerin dönülemez oldukları kabul edilmiştir.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 2. maddesinde akreditifin tanımı yapılmış olup, tanımda: "***Credit (akreditif), adı ve tanımlaması nasıl olursa olsun, akreditif bankasının uygun bir ibrazı karşılayacağına ilişkin kesin yükümlülüğünü oluşturan dönülemez nitelikte herhangi bir düzenleme anlamına gelir.***" denilmektedir.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 3. maddesinde de: "***Bir akreditifin dönülemez olduğu belirtilmese dahi o akreditif dönülemezdir.***" denilerek akreditifin dönülemez niteliği bir kez daha vurgulanmıştır.

Ayrıca, 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 10/a nolu maddesinde: "***38. maddede***²⁰⁵ ***belirtilen durumlar dışında bir akreditif akreditif bankasının, varsa teyit bankasının ve lehtarın onayı olmadan değiştirilemez veya iptal edilemez.***" denilerek, maddede sayılan tarafların onayı olmadıkça akreditifte değişiklik yapılamayacağı da belirtilmiştir.

²⁰⁴ Oğuzman, **a.g.e.**, s. 3; Eren, **a.g.e.**, s. 1; Tunçomağ, **a.g.e.**, s. 3.

²⁰⁵ *Birörnek Kurallar*'ın 38. maddesi Devredilebilir Akreditifleri düzenlemektedir.

Dolayısıyla; 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın yukarıda yazılı maddeleri ile akreditif bankası, teyit bankası ve lehtarın hep birlikte rızaları bulunmadıkça akreditiften dönülemeyeceği ve hatta akreditifte herhangi bir değişiklik yapılamayacağı açıkça belirtilmiştir.

Ancak, 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'da dönülebilir akreditiflere ilişkin herhangi bir düzenleme yer almasa dahi 600 sayılı kurallar'ın 1. maddesi gereğince, tarafların mutabık kalması halinde dönülebilir akreditif açılması mümkündür. Madde metni aşağıdaki şekildedir:

Akreditif metni akreditifin 'Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama, 2007 Revizyonu, 600 sayılı MTO yayınına' tabi olduğunu açıkça belirttiğinde herhangi bir akreditife (uygulanabildikleri ölçüde herhangi bir teminat akreditifi dahil) uygulanan kurallardır. Bu kurallar akreditif şartlarıyla açıkça değiştirilmedikleri veya uygulama dışı bırakılmadıkları sürece akreditifin bütün tarafları için bağlayıcıdır.

Bu maddede, akreditif metninde *Birörnek Kurallar*'a atf yapılması halinde *Birörnek Kurallar*'ın geçerli olacağı, ancak bu kuralların emredici olmadığı, tarafların mutabık kaldıkları takdirde *Birörnek Kurallar*'ın hükümlerini kısmen veya tamamen değiştirerek uygulayabilecekleri, kimi maddelerini ise tamamen yürürlükten kaldıracabilecekleri belirtilmiştir. Dolayısıyla, her ne kadar 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'da dönülebilir akreditiflere ilişkin düzenleme yapılmamış ise de, alıcı ve satıcının akreditifin dönülebilir olacağını kararlaştırmaları mümkündür. Bu takdirde, 600 sayılı kurallarda bu yönde hüküm yer almadığından, tarafların ayrıca dönülebilir akreditifin uygulamasını yani akreditifin hangi hallerde iptal edilebileceği veya değiştirilebileceği hususlarının da açıkça kararlaştırmaları gerekecektir²⁰⁶.

²⁰⁶ *Revocable documentary credit is not defined in UCP 600, 2007, <http://www.nordea.com/Corporate++Institutional/Trade++Project+Finance/Tools/Revocable+documentary+credit+is+not+defined+in+UCP+600/944642.html>, (10 Kasım 2007).*

b) Dönülemez Akreditif:

Dönülemez akreditif, akreditif belgelerinin akreditif şartına uygun olarak ve süresinde ibraz edilmesi halinde muhabir banka veya akreditif bankasının akreditif bedelini ödemekle yükümlü olduğu, dönülebilir akreditifte olduğu gibi akreditifi tek taraflı olarak değiştirmek veya iptal etmek hakkını haiz bulunmadığı akreditif türüdür.²⁰⁷ Dönülemez akreditif; amirin, lehtarın ve varsa teyit bankasının hep birlikte muvafakat etmesi halinde dönülebilir veya değiştirilebilir²⁰⁸. Tarafların mutabık olmadıkları hallerde, bankanın tek taraflı olarak akreditif şartlarında değişiklik yapması veya ondan iradi olarak²⁰⁹ dönmesi kabul edilmemektedir. Bu sebeple dönülemez akreditif lehtar tarafından büyük bir güvence oluşturmaktadır²¹⁰.

Kural olarak; 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'a tabi, tüm akreditifler dönülemez niteliktedir. Ancak, tarafların 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın dönülemez akreditife ilişkin hükümlerinin değiştirilmesi konusunda mutabık kalarak akreditifin dönülebilir nitelikte olacağını kararlaştırmaları mümkündür.

Yargıtay 11. HD.'de bu konuda²¹¹:

Bir gayrikabili rücu vesikalı akreditife, krediyi açan banka bağımsız bir taahhüt altına girer ve akreditifin geçerli olduğu süre zarfında ne kendiliğinden, ne de amirin emriyle bu akreditiften rücu edemez, konularını değiştiremez.

ifadeleri ile akreditifi açan bankanın yükümlülüğünün dönülemez nitelikte olduğunu vurgulamıştır.

²⁰⁷ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 428.

²⁰⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 428.

²⁰⁹ Bunun yanı sıra Borçlar Kanunu'nun sözleşmenin geçerliliği için aradığı şartların bulunmaması halinde de taraflar sözleşme ile bağlı olmayacaklardır. Zira, Borçlar Hukuku'nda bir sözleşmenin geçerliliği için bazı şartlar aranmaktadır. Borçlar Hukuku'nun genel prensiplerinden yola çıkarak tüm sözleşmeler için aranan şartları beş ana başlık altında toplayabiliriz. 1-Bütün sözleşmeler için tarafların ehil olması, 2-sözleşmenin konusunun emredici hukuk kaidelerine, genel ahlaka ve şahsiyet haklarına aykırı olmaması, 3-sözleşmenin konusunun imkansız olmaması, 4-sözleşmede muvazaa bulunmaması ve 5- İrade ile beyan arasında istenmeyerek meydana gelen uygunsuzluk hallerinin (hata, hile, ikrah) bulunmaması aranmaktadır. (Bkz. Oğuzman, **a.g.e.**, s.72).

²¹⁰ Ünal Somuncuğlu, **Akreditif Hukukunun Genel hükümleri**, İstanbul: Seçkin, 2001, s. 14.

²¹¹ 11. H.D., 4.7.1980 T., 3185 E., 3644 K. www.kazanci.com, (14 Temmuz 2008).

Dönülemez akreditif, işleme katılan yardımcı bankanın işlevine göre teyitli veya teyitsiz olarak açılabilir.

(1) Teyitli Dönülemez Akreditif:

Muhabir bankanın akreditif lehtarına sadece akreditifin açıldığını haber vermekle yetinmeyip, bunun yanısıra ödemeyi kendisinin yapacağını taahhüt etmesine teyitli akreditif denilmektedir²¹².

Akreditifin teyit edilmesi ile birlikte lehtar, amirin ülkesinde bulunan akreditif bankasının dışında ayrıca kendi ülkesindeki bir diğer bankanın veya güvenilir bulunduğu bir başka ülkedeki bankanın da güvencesini elde etmektedir²¹³. Böylelikle, akreditif bankasının; iflası, aciz hali vb sebeplerle veya akreditif bankasının ülkesindeki politik, ekonomik veya yasal sebeplerle akreditif bankasının ödememe riski bertaraf edilmektedir. Ayrıca, teyit bankası ödeme konusunda lehtara karşı akreditif bankasından bağımsız bir yükümlülük üstlendiğinden, ödeme konusunda çıkabilecek bir uyuşmazlıkta lehtar, kendi ülkesindeki teyit bankası aleyhine yine kendi ülkesinde dava açma imkanı doğacaktır²¹⁴.

Teyitli akreditifin işleyişinde, akreditifin teyit edilmesini isteyen lehtar kendi müşterisi olan alıcıdan (amir) akreditifi teyitli olarak açmasını talep eder. Bunun üzerine amir, lehtarın istediği bu güvenceyi sağlamak için, bankadan teyitli akreditif açmasını talep eder ve bunu akreditif talimatında belirtir²¹⁵. Akreditif bankası, amirin bu talebi gereğince, bir başka bankadan akreditife teyit eklemesini talep eder. Kendisinden teyit eklemesi talep edilen banka, akreditif bankasının bu talebini uygun bulursa teyidini ekler ve bunu lehtara bildirir. Teyit bankası akreditife teyidini ekledikten sonra, bu teyidi ile geri dönülemez biçimde bağlı olacaktır. Bundan sonra teyidini geri çekemez.

²¹² Tekinalp, **a.g.e.**, s. 429; Charles Del Busto, **ICC Guide to Documentary Credit Operations, A Stage-by-Stage Presentation of the Documentary Credit Process**, Publication No. 515, Paris: ICC Publishing Incorporated, 1994, s. 44.

²¹³ Gozlan, **a.g.e.**, s. 7; Richard King, **Gutteridge and Megrah's Law of Bankers' Commercial Credits**, 8. b., London and New York: Europa Publications, 2001, s. 82.

²¹⁴ Sarna, **a.g.e.**, s. 1-15.

²¹⁵ Abdurrahman Özalp, **UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2007, s. 255.

Bankalar, teyit için ayrıca komisyon aldıklarından²¹⁶ teyit ithalatçıya ek bir mali külfet getirmekte ve ithalatçılar genelde teyitli akreditiften kaçınma eğiliminde iseler²¹⁷ de ihracatçılar akreditifin kendi ülkelerinde veya tercih ettikleri bir başka ülkedeki güvenilir bir banka tarafından teyidini talep etmektedirler²¹⁸. Ancak, teyitli dönülemez akreditif, satıcı açısından en güvenilir akreditif çeşidi olup uygulamada en çok başvurulan ödeme yönetimidir. YHGK'nun 1983 ve 1984 yıllarında verdiği iki ayrı kararında da bu husus: “*Uluslararası ticarete ödemelerin genellikle gayrikabili rücu ve teyitli akreditifle yapıldığı bilinen bir husustur.*” denilerek açıklanmıştır²¹⁹.

Ayrıca, döviz sıkıntısı çeken bazı ülkeler döviz girdisi sağlayabilmek amacıyla ihracatçıları bu tip akreditif için zorlayabilmektedirler²²⁰. Böylelikle ihracatçının kendi ülkesinde bulunan teyit bankası akreditif bedelini ihracatçıya (lehtara) buldukları ülkenin milli para cinsinden ödemekte olup teyit bankası ödediği bedeli yurt dışındaki akreditif bankasından döviz cinsinden tahsil edebilmektedir.

(2) Teyitsiz Dönülemez Akreditif:

Teyitsiz akreditif, sadece akreditif bankasının, lehtara karşı; ödeme, kabul veya iştirah taahhüdünde bulunduğu, akreditifi lehtara ihbar eden bankanın ihracatçıya karşı hiçbir ödeme yükümlülüğünün bulunmadığı, sadece gelen akreditifi ihbar ettiği bir akreditif biçimidir²²¹.

Teyitsiz akreditiflerde muhabir banka, akreditif bankası gibi akreditif bedelinin ihracatçıya ödenmesi yükümlülüğünü taşımamakta, sadece akreditif bankasının bir aracısı gibi hareket ederek ithalatçı, ihracatçı ve akreditif bankası arasındaki belge ve nakit

²¹⁶ Mehmet Tomanbay, **Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı**, Ankara: Hatiboğlu Yayınevi, 1995, s. 83.

²¹⁷ Arif Şahin, **İhracatta Ödeme Şekilleri**, İzmir: IGEME Yayınları, 2002, s.9.

²¹⁸ Tamar Zambakhidze, “Documentary Credit – An Advantageous Form of International Payment”, **Georgian Law Review**, 5/2002-1, http://www.geplac.org/publicat/law/glr02n1e/p_75arte.pdf, (2 Ocak 2008), s. 85.

²¹⁹ YHGK, 18.4.1984 T., 11-139 E., 426 K.; YHGK, 16.2.1983 T., 1981/11-440 E., 1983/133 K., www.kazanci.com, (2 Nisan 2007).

²²⁰ Uluç, **a.g.m.**, s.439.

²²¹ Hakan Akın, **Yeni İşim Dış Ticaret**, Ankara: Elma Yayınevi, 2005, s.132.

akışına aracılık etmektedir. Belgeleri inceleme veya ibrazı karşılama görev ve sorumluluğu bulunmamaktadır.

Teyitsiz akreditifte, teyitli akreditifin aksine, muhabir banka ile lehtar arasında sözleşmesel bir ilişki bulunmamaktadır²²². Hukuki ilişki kural olarak, lehtar ile akreditif bankası arasındadır²²³.

Akreditif bankasının uluslararası alanda güvenilir, tanınmış bir banka olması ve akreditif amirinin ülkesinin politik şartlar bakımından istikrarlı, etkili bir bankacılık sistemine sahip olması hallerinde teyitsiz akreditif tercih edilmesi mümkündür.

2. Ödeme Şekline Göre Yapılan Ayırım:

Akreditifte ödeme;

- İbrazda (görüldüğünde) ödeme,
- Ertelemeli ödeme,
- Poliçe kabulü yöntemiyle ödeme veya
- Belgelerin satın alınması yani iştirah yoluyla ödeme

şeklinde gerçekleştirilebilir²²⁴.

²²² Ömer Teoman, **Yaşayan Ticaret Hukuku, Hukuki Mütalaalar**, C. 1, Kitap 1, İstanbul: Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., 1992, s. 242.

²²³ Kaya, **a.g.e.**, s. 12.

²²⁴ Soh Chee Seng, "New UCP Article 12b Launches An International Debate", *LC Views Newsletter*, No.91, January 2007, <http://www.lcviews.com/12b.htm>, (11 Şubat 2007).

a) Görüldüğünde Ödemeli Akreditif

Görüldüğünde (ibrazda ödemeli)²²⁵ ödemeli akreditifte, belgelerin banka²²⁶ tarafından incelenerek uygun bulunmasından sonra akreditif bedeli hemen ödenmektedir.

Bankaların belgeleri beş banka iş günü²²⁷ içerisinde incelemeleri gerekmektedir. 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 14/b nolu maddesine göre, bankanın belgeleri inceleme süresinin beş banka iş gününü geçmemesi gerektiği belirtilmektedir. Dolayısıyla belgeler bankaya sunulduktan sonra en geç beş banka iş günü içerisinde incelenecek ve bu sürenin sonunda belgelerin uygun bulunması durumunda lehtara derhal ödeme yapılacaktır.

Ödeme nakit olarak veya lehtara meblağ üzerinde doğrudan tasarruf imkanı veren çek ile ya da banka nezdindeki hesaba alacak kaydı şeklinde gerçekleştirilmektedir²²⁸.

Ödeme şekline göre yapılan ayırmda uygulanması en kolay olan ve en çok rastlanılan akreditif türü budur²²⁹.

b) Ödenmesi Ertelenmiş Akreditif

Ödenmesi ertelenmiş (ertelemeli ödemeli) akreditifte²³⁰, belgeler akreditifte belirtilen sürede lehtar tarafından bankaya ibraz edilmekte, ödeme ise belgeler uygun

²²⁵ Görüldüğünde ödemeli akreditif için doktrinde kimi yazarlar tarafından “ibrazda ödemeli” ifadesi kullanılmaktadır. (Doğan, **a.g.e.**, s. 55).

²²⁶ Bu banka duruma göre; akreditif bankası, görevli banka veya varsa teyit bankası olabilir.

²²⁷ *Birörnek Kurallar*'da, “iş günü” ifadesi yerine “banka iş günü” ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifade ile bankaların açık olduğu günler esas alınmaktadır.

²²⁸ Kaya, **a.g.e.**, s. 15.

²²⁹ Yeniaras, **a.g.m.**, s. 127.

²³⁰ Reisoğlu, bu akreditif türü için uygulamada vadeli akreditif teriminin kullanılmasının yerinde olmadığını, zira *Birörnek Kurallar* uyarınca bütün akreditiflerin vadeli olduğunu, belgelerin uygun bulunması halinde, bankaya sunulduktan en geç beş banka iş günü sonra ödeme yapıldığını, bu sebeple “sadece ödemenin vadeli olduğu” durumlarda ertelemeli ödemeli akreditif ifadesinin kullanılmasının kavram karmaşasını önlemek bakımından daha yerinde olacağını belirtmektedir. (Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 90); Doktrinde de çoğunlukla “ödenmesi ertelenmiş akreditif” ve “ertelemeli ödemeli akreditif” ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Bkz: Doğan, **a.g.e.**, s. 56; Kaya, **a.g.e.**, s. 17; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 468; Özel, **a.g.e.**, s. 63; Yavuz, **a.g.e.**, s. 741.

bulunduktan hemen sonra değil fakat akreditifte öngörülen ileriki bir vadede gerçekleştirilmektedir²³¹.

Görüldüğünde ödemeli akreditifte, banka belgelerin ibrazından sonraki en geç beş banka işgünü içerisinde ödeme yapmakta iken, ödenmesi ertelenmiş akreditifte ödeme, akreditifte belirtilen ileriki bir vadede yapılacaktır. Ancak ödenmesi ertelenmiş akreditifte de, bankanın belgeleri yine en geç beş banka iş günü içerisinde incelemesi, uygunsuzluk tespit etmesi halinde bu durumu lehtara bildirmesi gerekmektedir. Bankanın bu süreyi geçirmesi, belgeler hakkındaki uyumsuzlukları ileri sürme hakkını kaybetmesine neden olacaktır.

Ödenmesi ertelenmiş akreditifte ödeme vadesinin akreditif metninde açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Bu vadenin; belgelerin ibrazından, konşimento tarihinden, fatura tarihinden veya yükleme tarihinden itibaren belirli bir süre sonra olarak kararlaştırılabilir. Uygulamada vade tarihi genellikle, belgelerin ibrazından sonraki otuz ila yüz seksen gün arasında olarak kararlaştırılmaktadır²³².

Bunun yanı sıra, bir akreditifin, görüldüğünde ödemeli ve ertelemeli ödemeli olmak üzere iki tür akreditifin karışımı şeklinde açılması da mümkündür. Örneğin akreditif tutarının yarısı belgelerin ibrazında, diğer yarısı ise ibrazdan ya da konşimento tarihinden belirli bir süre sonra ödemeli olacağıın kararlaştırılması mümkündür²³³.

Bu tür akreditiflerde poliçe yoktur. Çeşitli ülkelerde, ödemenin poliçe kabulü yolu ile yapılan akreditifler için ithalatçının damga vergisine ilişkin masrafları karşılması gerekmekte olup, ithalatçılar bu masrafları ödememek için poliçe kabulü yöntemiyle ödeme yerine ertelemeli ödeme yolunu tercih etmektedirler²³⁴.

Ödenmesi ertelenmiş akreditifte, banka belgeleri uygun bulunduğu takdirde, ödemeyi ileriki bir tarihte yapacağını ilişkin lehtara yazılı bir belge vermektedir. Lehtar,

²³¹ Bu akreditif türü, ilk defa *Birörnek Kurallar*'ın 400 sayılı 1983 revizyonunda düzenlenmiştir. *Birörnek Kurallar*'ın 600 sayılı 2007 revizyonununun 2, 6, 7, 8 ve 12. maddelerinde de yer verilmiştir.

²³² Burt Edwards, **Credit Management Handbook**, 5. b., Institute of Credit Management, Hampshire, England: Gower Publishing Ltd, 2004, s.501.

²³³ Haluk Erdemol, **Bankalarda Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulama**, 3. b., İstanbul: Akbank Ekonomi Yayınları, 1993, s. 79.

²³⁴ Laurentian Bank of Canada, Exporting: Are You Ready?, 2007, https://www.laurentianbank.ca/en/entreprises/pme/pme_exporting.html, (16 Temmuz 2008).

kambiyo niteliği taşımayan bu taahhütnameyi piyasada satarak, vadeden önce parasını elde etme imkanından yoksundur. Ancak, bunu teminat olarak göstermek suretiyle banka kredisi temin etmesi mümkündür²³⁵.

Özellikle malların gönderilmesinin çok uzun süreler gerektirdiği akreditiflerde, ithalatçı ödemeyi belgelerin ibrazında yapmayı tercih etmemekte ve akreditif bedeli ertelemeli ödeme yöntemi ile ödenmektedir²³⁶. Bu ödeme yöntemi, ithalatçı için oldukça avantajlıdır. Vade süresinin yeterince uzun olması durumunda ithalatçı malları satarak borcunu ödemesi dahi mümkündür²³⁷.

Bunun yanı sıra, ödenmesi ertelenmiş akreditifte, amir henüz ödemeyi yapmadan önce belgeleri ve dolayısıyla malları teslim alabilmekte, malları kontrol edebilmekte ve kusurlu bulması halinde mahkemeye başvurarak bankanın lehtara yapacağı ödemenin durdurulması konusunda ihtiyati tedbir kararı talep etme imkanına sahip olmaktadır. Bu durumda, mahkemelerce ihtiyati tedbir kararı verildiği takdirde, ihtilaf sonuçlanıncaya kadar bankaların ödeme yapması durdurulmaktadır. Bunun yanısıra, akreditifin tarafı olmayan üçüncü kişilerin de (örneğin lehtarın alacaklıları) lehtarın bankadan olan akreditif alacağı için ihtiyati haciz talep etmeleri ve mahkemelerce bu bedel üzerine ihtiyati haciz konulması da mümkündür. Buna göre; ödenmesi ertelenmiş akreditif, görüldüğünde ödemeli akreditife kıyasla, ödemenin güvence altında olmasını lehtar açısından tehlikeye sokmaktadır²³⁸.

c) Poliçe Kabulü ile Ödeme:

Poliçe kabulü ile ödeme, bir banka üzerine keşide edilmiş vadeli bir poliçenin bankaca kabul edilmesi ve böylece poliçe bedelinin vadesinde ödeneceğinin banka²³⁹ tarafından taahhüt edilmesidir²⁴⁰.

²³⁵ Turhan Tumay, **Dış Ticaret Banka Tekniği**, 2. b., İstanbul: Türk Ekonomi Bankası Yayınları, 1987, ss. 69-70.

²³⁶ Edwards, **a.g.e.**, s. 501.

²³⁷ Yeniaras, **a.g.m.**, s. 127.

²³⁸ Doğan, **a.g.e.**, s. 57.

²³⁹ Banka akreditifte üstlendiği görevine göre; akreditif bankası, görevli banka veya varsa teyit bankası olabilmektedir.

²⁴⁰ Erdemol, **a.g.e.**, s. 85.

Poliçe kabullü akreditifte, poliçe akreditifi açan banka veya başka bir banka üzerine çekilmektedir²⁴¹. 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 6. maddesine göre, akreditifin amir üzerine çekilmiş bir poliçe ile kullanımda olacak şekilde açılmaması gerekmektedir.

Poliçe kabullü akreditifte²⁴², lehtar malların sevkiyatını gösteren belgeleri poliçe ile birlikte bankaya sunmakta, bankanın belgeleri inceleyerek kabul etmesi üzerine poliçe banka tarafından kabul edilerek lehtara teslim edilmekte ve böylelikle banka poliçeyi vade tarihinde ödeyeceğini taahhüt etmektedir²⁴³.

Elinde banka tarafından kabul edilmiş poliçe bulunan lehtarın iki seçeneği bulunmaktadır: Buna göre, lehtar ya poliçeyi vade sonuna kadar portföyünde tutar ve vadesi geldiğinde tahsil eder ya da poliçeyi kabul eden bankaya veya bir başka bankaya poliçeyi vadesinden önce iskonto ettirerek, poliçe bedelinden iskonto faizi düşüldükten sonra kalan net tutarı tahsil eder²⁴⁴. İskonto masrafları, aralarındaki anlaşmaya göre lehtara veya amire ait olmaktadır. Eğer iskonto masrafları amire aitse, bu durumda lehtar poliçe bedelini kesintisiz tahsil etmektedir.

Poliçeyi iskonto eden bankanın da iki türlü hareket etmesi mümkündür. Buna göre, banka ya vade sonuna kadar ve vade tarihinde poliçe bedelini akreditif bankasından tahsil eder ya da poliçeyi üçüncü kişiye ciro eder ve yine vade tarihinde poliçe kendisine ödenmesi için ibraz edildiğinde akreditif bankasının hesabını borçlandırmak suretiyle poliçe bedelini öder.

Poliçe kabullü akreditif ile ödenmesi ertelenmiş akreditif arasında hem bankaların lehtara karşı üstlendiği sorumluluğun dayanağı hem de amirin ihtiyati tedbir ya da ihtiyati haciz kararı aldirarak ödemeyi durdurma imkanları açısından da farklılık bulunmaktadır²⁴⁵.

²⁴¹ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 412.

²⁴² Akreditif bedelinin poliçe kabulü ile ödeme yöntemine uygulamada "Rambursmanlı Akreditif "veya "Kabul Kredili Akreditif " de denilmektedir. Kaya, **a.g.e.**, s. 16, dpn. 60.

²⁴³ *Acceptance Credits*, 2007, <http://ld.practicallaw.com/1-107-5838>, (11 Ocak 2007).

²⁴⁴ Erdemol, **a.g.e.**, s. 85.

²⁴⁵ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 91.

Öncelikle, poliçe kabullü akreditifte, poliçenin kabulü durumunda bankanın akreditiften doğan yükümlülükleri sona ermekte, bundan sonra yükümlülüğün kaynağı poliçe olmaktadır. Ödenmesi ertelenmiş akreditifte ise belgelerin akreditif şartlarına uygun olması halinde banka belli bir vadede ödeme taahhüdü altına girmekte olup, ödeme taahhüdünün dayanağı, banka ile lehtar arasındaki akreditif sözleşmesi olmaktadır.

Ayrıca, ödenmesi ertelenmiş akreditifte mallar ödeme vadesinden önce amirin eline geçtiğinden, mallardaki kusurlar sebebiyle ihtiyati tedbir kararı alınabilmesi veya amirin alacaklıları tarafından amirden olan alacakları için ihtiyati haciz kararı alınabilecek iken poliçe kabullü akreditifte poliçe bir üçüncü kişiye devredildiğinde ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararının alınması olanağı kalmamaktadır.

d) İştira Yoluyla İfa Edilen Akreditif:

Akreditif işlemlerinde iştira, akreditifte yer alan ibraz konusu poliçe ve/veya belgelerin bir banka tarafından satın alınmasıdır²⁴⁶. Bu satın alma derhal ödeme veya akreditif vadesinden önceki bir tarihte ödeme yapılacağına dair taahhüt şeklinde olabilecektir²⁴⁷.

Birörnek Kurallar'ın 2. maddesinde iştira:

Belgelerin usulüne uygun şekilde ibraz edilmesi üzerine poliçelerin (görevli bankadan başka bir banka üzerine çekilen poliçelerin) ve/veya belgelerin, görevli bankanın ramburse edilmesi gereken günde veya daha önce, görevli banka tarafından lehtara erken ödeme yapılarak veya erken ödeme yapılacağı kabul edilerek satın alınmasıdır.

şeklinde tanımlanmıştır.

²⁴⁶ Özalp, a.g.e., s. 53.

²⁴⁷ ICC, *Decisions (1975-1979)*, s.21.

Akreditifte iştiraya yolu ile akreditif bedelinin ödenmesi öngörölmüş ise, akreditif amiri veya akreditif bankasınca gösterilen üçüncü bir şahıs üzerine çekilen, göröldüğünde veya göröldüğünden belirli bir süre sonra vadeli olan bir poliçenin veya akreditif belgelerinin akreditif veya teyit bankasınca satın alınması taahhüt edilmiştir²⁴⁸.

İştiraya yetkisinin belirli bir banka ile sınırlı olması haline “sınırlı iştiraya akreditifi”, herhangi bir banka²⁴⁹ olması haline ise “serbest iştiraya akreditifi” denilmektedir. Akreditif belgelerini iştiraya yetkili bankalar, akreditifin “sınırlı iştiraya edilebilir” veya “serbestçe iştiraya edilebilir” olmasına göre değişecektir. “Serbestçe iştiraya” edilebilir bir akreditif herhangi bir banka tarafından iştiraya edilebilecektir. “Sınırlı iştiraya” halinde ise iştiraya bankasının ünvanının ve belgelerin ibraz edileceği şubesi akreditifte gösterilmekte olup, bu banka ve şubeden başka bir bankaya iştiraya için başvurulması mümkün değildir.

İştiraya akreditifinde, iştiraya eden banka, hesaplayacağı faiz tutarını vesaik veya poliçe tutarından düşerek kalan tutarı lehtara ödeyecektir. Bu faiz tutarı, iştiraya eden bankanın lehtara ödemeyi yaptığı tarih ile ödediği bedeli akreditif bankasından tahsil edeceği süre dikkate alınarak, lehtar arasında mutabakata varılmak suretiyle belirlenmektedir.

Bir örnek Kurallar'ın yukarıda belirtilen 2. maddesinde iştiranın, sadece poliçelerin değil bunun yanısıra belgelerin iştiraya şeklinde de gerçekleştirilmesi mümkündür. Belgelerin iştiraya, bunların banka²⁵⁰ tarafından değerinin verilerek satın alınması anlamındadır. Belgeleri satın alan banka bunları akreditif bankasına veya teyit bankasına ibraz ederek akreditif bedelini alacaktır²⁵¹.

e) Peşin Ödemeli Akreditif:

Peşin ödemeli akreditifler; “kırmızı kayıt (red clause) akreditif” ve “yeşil kayıt (green clause) akreditif” olarak ikiye ayrılmaktadır.

²⁴⁸ Byrne, **a.g.e.**, s. 34.

²⁴⁹ Ancak akreditif bankasının iştiraya bulunması söz konusu olamaz. Zira akreditif bankası akreditife uygun belgelerin ibrazı halinde nihai ödeme bankasıdır.

²⁵⁰ İştiraya bankası; görevli banka, teyit bankası veya her ikisi de yoksa, akreditif bankası olabilecektir.

²⁵¹ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 119; Doğan, **a.g.e.**, s. 296.

(1) Kırmızı Kayıt Akreditif:

Akreditif bedelinin bir kısmının ya da tamamının, akreditif belgelerinin ibrazından önce ödendiği akreditiflere kırmızı kayıt (red clause) akreditif adı verilmektedir²⁵².

Akreditif bedelinin, belgelerin ibrazından önce ödeneceği şartının derhal göze çarpması için eskiden kırmızı mürekkeple yazılması sonucu, bu tür akreditiflerin adı “kırmızı kayıt” olarak bugüne kadar gelmiştir²⁵³. Günümüzde bu uygulama hemen hemen hiç yoktur, fakat “kırmızı kayıt” ifadesi hala peşin ödemeye imkan veren akreditifler için kullanılmaktadır.

Peşin ödemeli akreditifler genellikle Avustralya ve Yeni Zelanda’dan yün, Afrika ve Güneydoğu Asya ülkelerinden çay ithalatının finansmanında kullanılmaktadır²⁵⁴.

Bu ödeme hukuki açıdan “avans” olarak kabul edilmektedir²⁵⁵. Bu tür akreditiflerde, ertelemeli ödemeli akreditifin tam aksine alıcıya değil, satıcıya güvenilmekte böylece kendisine güvenilen satıcının (akreditif lehtarının), üreticiden hammadde satın alması veya imalatı yapması, nakliye, sigorta masraflarını karşılaması amaçlanmakta, satıcıya ön finansman sağlanmaktadır²⁵⁶.

Kırmızı kayıt akreditifte amir, bankasına verdiği talimatla akreditif tutarının bir kısmını veya tamamını lehtara peşin ödettirerek, lehtar tarafından malın sevkedilmemesi riskini üstlenmektedir. Bu tür akreditifler, alıcı ve satıcıların birbirlerini iyi tanıdıkları, lehtarın güvenilir bir firma olduğu, veya alıcının malı temin edeceği ülkede şube veya temsilcisinin bulunduğu hallerde uygulanmaktadır²⁵⁷. Alıcının satıcıyı iyi tanımaması halinde, satıcının bankasından teminat mektubu istenmesi mümkündür. Bu mektup,

²⁵² Wilbert War and Henry Harfield, **Bank Credits and Acceptances**, 3. b., New York: Ranald Press, 1948, s.133; Sarna, **a.g.e.**, s. 1.21.

²⁵³ Erdemol, **a.g.e.**, s. 79.

²⁵⁴ Özalp, **a.g.e.**, s. 55.

²⁵⁵ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 472; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 97.

²⁵⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 97.

²⁵⁷ Dilek Seymen, Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri, <http://www.deu.edu.tr/userweb/dilek.seymen/dosyalar/odeme%20yontemleri.pdf>, (11 Mart 2007), s.19.

akreditif vadesi içerisinde mal sevkiyatı yapılmadığı takdirde peşin ödenen meblağın geri ödeneceğini garanti eder²⁵⁸.

(2) Yeşil Kayıt Akreditif:

Kırmızı kayıt akreditifte olduğu gibi, yeşil kayıt (green clause) akreditiflerde de lehtar malı göndermeden önce, akreditif bedeline kavuşmaktadır. Ancak bunun için lehtarın henüz göndermemiş olsa da, hazır ettiği bir bölüm malını bağımsız bir umumi mağazaya veya üçüncü bir kişinin deposuna teslim etmesi gerekmektedir. Bunun üzerine lehtara, teslim edilen malın değerine eşit veya bunun üstünde ya da altında bir meblağı akreditif bedelinden alabilme imkanı tanınmaktadır²⁵⁹.

Malın teslim edildiği üçüncü kişiden alınan, malın depolandığını ve sigortalandığını gösteren bir depo alındı makbuzu karşılığında lehtara peşin ödeme yapılmaktadır.

Buna göre, yeşil kayıt akreditif de, aynı kırmızı kayıt akreditifte olduğu gibi, ihracatçının malları sevk etmesinden önce akreditiften tahsilat yapılmasına olanak tanınmaktadır. Ancak bu peşin ödemeler, malların mülkiyetini bankaya devreden depo makbuzları (ambar teslim makbuzları) ile garanti altına alınmaktadır.

Yeşil kayıt akreditifte, yapılan ödemelerin riski akreditif amirinin üzerindedir²⁶⁰. Lehtarın malları göndermemesi veya akreditif şartlarına uygun vesaike ibraz etmemesi durumunda, peşin ödemeyi yapan banka peşin ödediği parayı faizi ile birlikte akreditif bankasından istemek hakkına sahiptir. Akreditif bankası da bu parayı akreditif amirinden tahsil edecektir²⁶¹.

²⁵⁸ Erdemol, **a.g.e.**, s. 80.

²⁵⁹ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 426.

²⁶⁰ Tumay, **a.g.e.**, s. 79.

²⁶¹ Seymen, **a.g.e.**, s. 20.

3. Özel Akreditif Türleri:

a) Yenilenen Akreditif:

Yenilenen (rotatif) akreditif, alıcı ve satıcının uzun süreli bir alım satım ilişkisine girmiş olmaları durumunda, her mal nakliyesinde yeni akreditif açılmasını bertaraf etmeyi hedef tutan bir türdür.

Bu tür akreditifler, daha çok taraflar arasında kısım kısım icrası şart edilmiş bir alım satım sözleşmesinin bulunması ve bu anlaşma gereği belirli sürelerle aynı nitelikte mal tesliminin kararlaştırılmış olması halinde açılmaktadır²⁶². Böylelikle, her mal gönderiminde yeni bir akreditif açılmamakta ve belirli bir süre boyunca asıl akreditifteki şartlarla ilk akreditif tekrarlanmaktadır²⁶³. Tekrarlanmanın miktarı ve zaman aralığı akreditifte belirtilir²⁶⁴.

Yenilenen akreditifin “süreye bağlı” ve “tutara bağlı” olmak üzere iki çeşidi vardır:

(1) Süreye Bağlı Yenilenen Akreditif:

Süreye bağlı olarak açılan yenilenen akreditiflerde periyodik bir dönem belirlenmekte ve belirli bir devrede (örneğin 6 ay) her dönem (örneğin her ay) belli miktarın lehtar tarafından çekilmesi ile akreditif yenilenmektedir. Örneğin ayda 20.000 USD tutarına kadar kullanılmak üzere 6 ay süreli olarak açılmış bir yenilenen akreditifte lehtar her ay 20.000 USD tutarına kadar belgeleri bankaya tevdi ederek akreditif bedelini alacak ve akreditif, takip eden ay için aynı miktar üzerinden kendiliğinden yine yürürlüğe girecektir. Bu akreditifte ödeme aylık sevkiyata dayanmakta, akreditifin ilk açılışından itibaren 6 kere tekrarlanmakta ve toplam 120.000 USD olmaktadır.

²⁶² Kaya, a.g.e., s. 18.

²⁶³ England and Wales High Court of Justice, Nordskog & Co. v. National Bank, 11.5.1922, 10 Lloyd's Rep. 652, <http://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=137607>, (3 Ekim 2008).

²⁶⁴ Uluslararası Ticaret Uygulamaları, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, No.61, 2001, s.74.

Süreye bağlı akreditifler: kümülatif (birikimli) veya kümülatif olmayan (birikimsiz) olmak üzere iki ayrı şekilde açılabilmektedir.

Akreditif kümülatif olduğunda; bir önceki dönemde kullanılmayan kısım bir sonraki döneme devreder. Lehtar bir sonraki dönemde, önceki dönemden kalan bakiyeyi cari bakiyeye ilave olarak kullanabilir. Kümülatif olmayan akreditifte ise; kullanılmayan kısım bir sonraki döneme devretmeyip iptal edilmektedir. Lehtar bir sonraki dönemde, önceki dönemden kalan bakiyeyi cari bakiyeye ilave olarak kullanamaz²⁶⁵.

(2) Tutara Bağlı Yenilenen Akreditif:

Tutara bağlı akreditiflerde, akreditif tutarının tamamı, akreditif vadesi içinde yapılacak her sevkiyat için -dönem sınırlaması olmadan- lehtarın emrine hazır bulundurulmaktadır. Toplam akreditif tutarı ve akreditifin kaç kez yenileneceğinin akreditif şartları arasında belirtilmesi gerekir²⁶⁶.

Örneğin, akreditif 50.000 USD tutarında açılmış ve şarta göre 250.000 USD limit tespit edilmiş ise, satıcı (lehtar) 50.000 USD değer limiti içerisinde kalarak malı sevkederek ve bankadan mal bedelini tahsil eder etmez ikinci bir 50.000 USD değerinde sevkiyat yapma ve akreditiften para çekme hakkına sahip olur. Böylece beş sevkiyat yapabilir.

b) Devredilebilir Akreditif:

Devredilebilir akreditif, akreditiften doğan hak ve yükümlülüklerin, lehtar tarafından ikinci bir şahsa (yeni bir lehtara) devredilebilmesine olanak sağlayan bir akreditif türüdür²⁶⁷.

Bu tür akreditiflerde lehine devir yapılan kişiler, akreditifin ikinci lehtarı sıfatıyla bu tür akreditifin tarafı olurlar²⁶⁸ ve bu sıfatla da devredilen akreditifin şartlarına uygun belgelerin ibrazı karşılığında aynı akreditiften tahsilat yapma hakkını elde ederler.

²⁶⁵ Özalp, a.g.e., s. 47.

²⁶⁶ Özalp, a.g.e., s. 47.

²⁶⁷ Sarna, a.g.e., s. 1.17.

Bu tür akreditiflerde ihracatçı yani ilk lehtar malın üreticisi değildir. İlk lehtar genellikle aracı, komisyoncu veya alıcının temsilcisidir. Malı üreten veya temin eden ikinci lehtardır²⁶⁹.

İhracatçının aynı zamanda üretici olmadığı milletlerarası satımlarda ihracatçı (ilk lehtar), üreticiden (ikinci lehtardan) aldığı malları aynı şartlarda fakat üreticiden satın almış olduğundan daha yüksek fiyatlarda ithalatçıya satmakta ve aradaki fiyat farkı kendi komisyonunu oluşturmaktadır. Akreditifin devriyle ilk lehtar böylece, akreditifi ikinci bir lehtara devrederek bir kazanç payı elde etme imkanına kavuşmaktadır²⁷⁰.

Bunun yanısıra, üretici yani ikinci lehtar da, akreditifin kendisine devri ile birlikte, bankaya karşı doğrudan hak iktisap etmiş olmaktadır²⁷¹.

Akreditif devrolunca, birinci lehtar “alıcı”, ikinci lehtar “satıcı” durumuna gelmiş olur. Çünkü akreditif devredildiğinde banka, birinci lehtar alıcı olarak göstererek ikinci lehtar için yeni bir akreditif açmaktadır. Bu yeni akreditifin açılması ile birlikte akreditif bankası ile ikinci lehtar arasında bir borç ilişkisi meydana gelmektedir.

Akreditifin devri sonucu, ilk lehtar ile amir arasındaki hukuki ilişkide herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Amir, malın teslimini sadece ilk lehtardan isteyebilir²⁷².

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 38/h nolu maddesinde:

İlk lehtar akreditifte şarta bağlanan tutarı aşmayan bir tutardaki kendi faturasını ve varsa poliçesini, ikinci lehtarın faturası ve poliçesi ile değiştirme hakkına sahiptir. Bu değiştirmenin yapılması üzerine ilk lehtar kendi faturası ile ikinci lehtarın faturası arasında fark varsa bu fark kadar akreditif altında kullanımda bulunabilir.

denilmektedir.

²⁶⁸ Tumay, **a.g.e.**, s. 82.

²⁶⁹ Devredilir akreditif uygulamada genellikle ilk lehtarın ülkesinde yerleşik bir imalatçıya devredilmekle birlikte, imalatçının yani ikinci lehtarın bir başka ülkede yerleşik olması da mümkündür.

²⁷⁰ Yeniaras, **a.g.m.**, s. 130.

²⁷¹ ICC, **Transferable Credits and the UCP 500**, Document No: 470/977, Rev.330, Paris: ICC Publishing Incorporated, October 2002, Opinion no: R.488, s. 9.

²⁷² Reisoğlu, **Akreditif**, s. 104.

Bu tür akreditiflerde ilk lehtar amirden aldığı mal bedelinin tutarının ikinci lehtar tarafından görülmesini engelleyebilme imkanına sahiptir. Burada amaç üreticinin, aracının aldığı komisyon miktarını öğrenememesi ve sonraki satımlarda onu devreden çıkarmaya çalışmasının engellenmesidir²⁷³. Aksi takdirde ithalatçı yani amir, malları imal eden veya asıl satıcı durumunda olan ikinci lehtar ile temasa geçip, doğrudan onunla – daha düşük fiyatla- alım satım yapabilecektir. Devredilebilir akreditif açılmasının temel nedenlerinden biri de budur²⁷⁴.

Buna göre; devredilebilir akreditifin asıl satıcıya devri, faturanın değiştirilip değiştirilmemesine bağlı olarak iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Fatura değiştirilmesi yoluyla gerçekleştirilen devirde malların gerçek alıcısının ve satış fiyatının ikinci lehtara açıklanmaması esastır²⁷⁵. İlk lehtar devri yaparken akreditifteki, akreditif tutarı, varsa birim fiyatı, akreditif ve vesaik ibraz vadesi, en son yükleme tarihi ve sigorta kapsamı gibi bazı koşulların değiştirilmesini talep edebilir. Bu yolla aracı akreditif amirinden alacağı tutarı gizleyerek asıl satıcı ile olan anlaşmasının tutarı kadar devir işlemi yaptırır.

İkinci lehtar, malların yüklenmesini müteakip sevk evrakını, akreditif şartlarına uygun olarak hazırlayıp ödeme, iştura veya kabul bankasına ibraz eder²⁷⁶. Banka gerekli incelemeyi yaptıktan sonra ödemeyi yapar ve ilk lehtara faturasını ibraz etmesi için yazılı bildirimde bulunur. Bu noktada ilk lehtar, faturasını zaman geçirmeden bankaya vermek zorundadır. Aksi takdirde banka, ikinci lehtarın ibraz ettiği belgeleri akreditif bankasına gönderme hakkına sahiptir. Bankanın malların satış fiyatını ve alıcısını ikinci bir lehtara açıklamaması gerekir. Birinci akreditifte özel olarak izin verilmedikçe, ikinci akreditifle ilgili olarak ibrazı talep edilen belgelerde ilk akreditif amirinin isminin gösterilmemesi gereklidir .

Fatura değiştirilmeden yapılan devirde ise, asıl alıcı malların başka bir firmadan temin edildiğini bilmekte ve aracılık hizmeti dolayısıyla lehtara komisyon ödemeyi kabul etmektedir. Bu akreditif, olduğu gibi meblağ ve vade değiştirilmeden ikinci lehtara

²⁷³ Cemal Şanlı ve Nuray Ekşi, **Uluslararası Ticaret Hukuku**, 3.b, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2004, s. 86.

²⁷⁴ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 109.

²⁷⁵ Özel, **a.g.e.**, s. 54.

²⁷⁶ Tumay, **a.g.e.**, s. 83.

devredilebilir²⁷⁷. İkinci lehtarın faturasını asıl amir üzerine düzenlemesinin sakıncası yoktur. Diğer bir deyişle asıl alıcı, malını üçüncü bir firmadan aldığını, satıcı da kime mal sattığını bilmektedir. Bu şekilde aracı komisyoncu olmayıp alıcı veya satıcının yan kuruluşu veya acentesidir.

Faturanın değiştirilmesi yoluyla gerçekleştirilen devredilebilir akreditiflerde bankalar, ikinci lehtarın amir tarafından tespit edilmemesi için gerekli özeni göstermek durumundadırlar. Bu konuyla ilgili olarak bir İngiliz mahkemesi kararında²⁷⁸ belirtildiği üzere, bankanın hatası ile amir ikinci lehtarın düzenlediği belgeleri görme imkanına kavuşur ise banka ilk lehtarın bu sebeple uğradığı zararlardan ve kar kaybından sorumlu olacaktır.

Ancak, ilk lehtar kendisine bildirildiği halde ticari fatura ve varsa poliçeleri, görevli bankaya ilk talepte tevdi etmezse ve belgeler ikinci lehtarın tevdi ettiği şekilde akreditif bankasına gönderilirse ilk lehtar orjinal faturadaki tüm haklarını kaybeder²⁷⁹. Bu durumda akreditif bedeli ikinci lehtarın faturasında belirtilen tutar kadar olacaktır. 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 38/i nolu maddesinde ilk lehtarın belgeleri "ilk talepte" ibraz etmesi gerektiği belirtilmektedir. "İlk talep" ifadesiyle kastedilen süre konusunda ihtilaf çıkabileceğinden, MTO Ekspertler Komisyonu tarafından verilen bir görüşte de ifade edildiği üzere, belgelerin değişimi için ilk lehtarla temas edilirken bekleme süresinin ne kadar olduğunun belirtilmesi gerekmektedir²⁸⁰.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 38/b nolu maddesinde belirtildiği gibi, akreditifin devredilebilmesi için, akreditif açılış mektubunda mutlaka, devredilebilir yani (transferable) ibaresinin yazılması gerekmektedir. Bölünebilir (divisible), temlik edilebilir (assignable), aktarılabilir (transmissible) kelimeleri "devredilebilir" ifadesi olarak kabul edilmemektedir²⁸¹.

²⁷⁷ Yeniaras, **a.g.m.**, s. 129; Doğan, **a.g.e.**, s. 61.

²⁷⁸ England and Wales High Court of Justice , Jackson v. Royal Bank of Scotland, 21.2.2005, 1 Lloyd's Rep. 366, <http://www.i-law.com/ilaw/doc/view .htm?id=153051>, (30 Haziran 2008).

²⁷⁹ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 104-105.

²⁸⁰ ICC, **Transferable Credits and the UCP 500**, No: R.270, Paris: ICC Publishing Incorporated, 1993, s. 10.

²⁸¹ Erdemol, **a.g.e.**, s. 77; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 100.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 38/d nolu maddesine göre, devir işlemi yalnız bir kez yapılır. Dolayısıyla ikinci lehtarın akreditifi üçüncü bir lehtara devir hakkı yoktur²⁸². Buna karşılık ikinci lehtarın isteği üzerine ilk lehtara tekrar devir yapılabilecektir. Kendisine devir yapılan ilk lehtarın bu akreditifi tekrar devredilebileceğine dair maddede bir düzenleme yoktur. MTO Ekspertler Komisyonu'nun kararlarında, ikinci lehtarın talebi üzerine akreditif yeniden ilk lehtara devir edilmiş ise, asıl akreditifin vadesi son bulmadığı sürece ilk lehtarın akreditifi yeni bir ikinci lehtara devredilebileceği belirtilmektedir²⁸³. MTO Ekspertler Komisyonu bir kararında, akreditifin ikinci lehtar tarafından yeniden ilk lehtara devredilmesi durumunda devir bankasının, önceki ikinci lehtardan devredeceği akreditifi kullanmayacağı konusunda teyidini alması ve devredilmiş akreditifin ihbar yazısının aslını geri istemesi gerektiğini belirtmiştir²⁸⁴.

c) Karşılıklı Akreditif:

Karşılıklı akreditif (sırt sırta akreditif), birbirinden bağımsız iki ayrı akreditif işleminden oluşan, ilk akreditifin lehtarının ikinci akreditifin amiri olduğu ve ilk akreditifin tutarından ikincisinin tutarının ödendiği akreditif türüdür²⁸⁵.

İhracatçı:

- İhraç ettiği malları kendisi üretmiyorsa ve
- Yurtdışındaki bir üreticiden ödeme karşılığı satın almak durumundaysa

karşılıklı akreditif gündeme gelir²⁸⁶.

Bu durumda ihracatçı (aracı/ilk lehtar) yabancı üretici lehine bir akreditifin açılması için bankasına talimat verir. Bankasına teminat olarak da ithalatçının kendisi lehine açtığı akreditifi gösterir²⁸⁷.

²⁸² Erdemol, **a.g.e.**, s. 76.

²⁸³ Jan Dekker, **More Case Studies on Documentary Credits: Problems, Queries, Answers**, Index/No. 489, Paris: ICC Publishing Incorporated, 1991, s. 120.

²⁸⁴ ICC, Transferable Credits, Opinion No: R.486, s. 7.

²⁸⁵ Erdemol, **a.g.e.**, s. 75; Sarna, **a.g.e.**, s. 1.15.

²⁸⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 98.

Karşılıklı akreditifler, devredilebilir akreditiflerde olduğu gibi, ticaret yapmak isteyen fakat üretici ya da imalatçı olmayan aracılardan (ilk lehtar) olduğu hallerde söz konusudur. Devredilebilir akreditifte olduğu gibi ilk lehtar, aracı olarak ihracatını gerçekleştirmekte, ayrıca ithalatçının malların imalatçısını tanımasını, doğrudan imalatçı veya asıl satıcı ile satış akdi ilişkisine girmesini istememektedir²⁸⁸.

Karşılıklı akreditif birbirinden bağımsız iki akreditif işleminden oluşmaktadır. İkinci akreditifin amiri olan ilk akreditif lehtarını yani aracı, ilk akreditif tutarından ikincisini öder²⁸⁹. Böylelikle, devredilebilir akreditiften farklı olarak burada bağımsız iki akreditif kullanılmaktadır²⁹⁰. Ancak ikinci akreditif birinci akreditif esas alınarak düzenlenmekte²⁹¹ olup, ikinci akreditifin tutarının birincisinden az olması gerekmektedir. Ayrıca, belgelerin incelenebilmesi için ikinci akreditifin vadesi birinci akreditiften kısa tutulmalıdır. Zira aracı firmanın bankasının, ikinci akreditife ait vesaiki alması, incelemesi ve aracı firmanın kendi faturasını ve varsa diğer gerekli vesaiki ibrazı ile ilk akreditife ait vesaikin oluşturulması için yeterli süreye ihtiyacı vardır. Doğal olarak bu süre ilk akreditifin vadesi içerisinde kalmalıdır²⁹².

Karşılıklı akreditif ilişkisinde ilk akreditif, ikinci akreditifin teminatı olarak düşünülmektedir. Ancak, Reisoğlu tarafından da belirtildiği üzere²⁹³, burada teminattan söz edilebilmesi için, en azından karşılıklı akreditifi açtıran lehtarın ilk akreditiften doğacak alacağını teminat maksadıyla bankaya temlik veya rehnemesi ve ayrıca karşılıklı akreditiften doğacak borcu ile takas ve mahsup yetkisi vermesi gerekecektir. Aksi takdirde, lehtarın ilk akreditiften doğacak alacağı üzerinde her zaman tedbir veya haciz konulması riski bulunacaktır. Bu tür bir temlik veya rehnin banka için büyük bir güvence oluşturduğu da söylenemez. Zira bu alacağın doğması akreditif şartlarına uygun belgelerin bankaya ibrazına bağlıdır.

²⁸⁷ Şükrü Şenalp, **İhracatçılar için Akreditifin Önemi**, 2006, http://www.alomaliye.com/sukru_senalp_akreditif.htm, (11 Aralık 2006).

²⁸⁸ Özalp, **a.g.e.**, s. 50-51.

²⁸⁹ Ekici, **a.g.e.**, s. 34.

²⁹⁰ Aydos, **a.g.e.**, s. 36.

²⁹¹ Horn, **a.g.e.**, s.186; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 471; Paul Todd, **Bills of Lading and Bankers' Documentary Credits**, 3.b., London: Lloyd's of London Press, 1990, s. 32.

²⁹² Erdemol, **a.g.e.**, s. 76.

²⁹³ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 99.

d) Teminat Akreditifleri:

Standby akreditif olarak da adlandırılan teminat akreditiflerinde²⁹⁴, belirli bir belgenin ibrazı halinde değil, “hatalı ve olumsuz bir durumun ortaya çıkması halinde” ödeme yapılmaktadır²⁹⁵.

Bu tip akreditifler ödeme aracı olmaktan çok bir garanti aracı niteliğindedir. Teminat akreditifleri gerçekte, bir akreditif değil, akreditif şekli verilmiş bir garanti işlemidir²⁹⁶. İthalatçı (amir) tarafından yükümlülüklerin veya ödemenin yerine getirilmemesi durumunda lehtara ödeme yapılır²⁹⁷.

Bu akreditif, ithalatçının talimatıyla ihracatçı lehine değil, ihracatçının talimatıyla ithalatçı lehine açılmakta ve akreditif vesaikinin ibraz edilmemesi halinde ödeme yapılmasını garanti etmektedir²⁹⁸.

Teminat akreditifi, ihracatçı tarafından açtırılan tek akreditif olup, ihracatçının büyük uluslararası ihalelerde ”yeterlilik belgesi” ya da ”referans mektubu” gibi kullandığı, ihracatçı tarafından bankasına talimat vererek açtırılan akreditif türüdür.

Amerikan bankaları mevzuatları gereği yurtdışına kefalet, teminat mektubu veya kontrgaranti veremedikleri için²⁹⁹, zorunlu olarak teminat akreditifi düzenlemektedirler.

²⁹⁴ İngilizce metinlerde “Standby Letters of Credit” (SBLC) olarak ifade edilmekte olup bu ifadenin Türkçe karşılığı olarak YHGK’nun 11.2.1998T., 12-13 E., 78 K. Sayılı kararında “Yedek Destek Kredi Mektubu” ifadesi kullanılmış olup bu ifade gerek doktrinde gerek uygulamada ve gerekse de daha sonraki Yargıtay kararlarında benimsenmemiştir. “Standby Letters of Credit” ifadesinin Türkçe karşılığı olarak “Teminat Akreditifi” ifadesi kullanılmaktadır.

²⁹⁵ John F. Dolan, **The Law of Letters of Credit: Commercial And Standby Credits**, 2. b., Boston: Warren, Gorham and Lamont Inc, 1991, s.27.

²⁹⁶ Kaya, **a.g.e.**, s. 19.

²⁹⁷ *Akreditif Şekilleri-Stand-by Akreditif*, 2007, http://www.ram.com.tr/foreign_commerce/credit_types.asp, (24 Aralık 2007).

²⁹⁸ *Garanti Akreditifi (Teminat Akreditifi/Stand-by Credits)*, <http://www.insaatim.com/Yazilar.asp?goster=dos&id=138>, (1 Aralık 2007).

²⁹⁹ Tek istisna, kuruluş statüsündeki özel izin nedeniyle Morgan Guaranty Trust Company of New York’tur.

Doktrinde Doğan, teminat akreditiflerinin kara Avrupası hukukundaki banka teminat mektuplarının Anglo Amerikan hukukundaki uygulaması olduğunu belirtmektedir³⁰⁰.

Akreditif kurumuyla yöntem bakımından benzerlikler taşısa da aslında teminat akreditifi, amaç itibariyle de akreditiften ayrılır. Zira akreditifte amaç, belgeler karşılığında ödemenin yapılması suretiyle edimlerin ifasında eşzamanlılık yaratmaktır, ancak teminat akreditifinin amacı, sözleşmeye aykırılıkların zararlarından lehtarın korunması olarak ortaya çıkmaktadır³⁰¹.

Teminat akreditifleri daha ziyade uluslararası müteahhitlik işlerinde kullanılmaktadır. Bir başka ülkede taahhüt üstlenen firma (amir), bu istisna akdinin karşı tarafı lehine (lehtar), bir teminat akreditifi açtırır. Amir sözleşme kurallarına uygun olarak inşaatı tamamlamadığı takdirde lehtar bunu belirten yazılı bir beyan ve çekeceği poliçe ile bankaya müracaat ederek akreditif bedelini tahsil eder³⁰².

Bunun yanısıra leasing işlemleri için de teminat akreditifi açılmaktadır. Leasing sözleşmesinde kiracı (amir), kiralayan şirket lehine (lehtar) teminat akreditifi açtırır. Eğer kiracı kısmen veya tamamen kira bedelini ödemezse, lehtar yani kiralayan bankaya başvurur. Banka, teminat akreditifi metninde kararlaştırılan bedeli lehtara öder ve ödeme yaptığı oranda kiracıya rücu eder³⁰³.

G. Akreditif İşleminde Kullanılan Belgeler

Akreditif amiri, irade serbestisi ilkesi doğrultusunda ve tabi olduğu hukuk ile çelişmemek kaydıyla çeşitli belgelerin lehtar tarafından ibraz edilmesini talep edebilecektir. Bu belgeler çok sayıda ve çeşitli nitelikte olabilecektir.

600 sayılı *Birörnek Kurallar* belgelere ilişkin ayrı bir bölüm ayırmış ve 14 ila 28. maddeleri arasında belgeleri düzenlemiştir. 14 ila 17. maddeler arasında yapılan

³⁰⁰ Doğan, **a.g.m.**, s. 36.

³⁰¹ Yendaras, **a.g.m.**, s. 130.

³⁰² Özel, **a.g.e.**, s. 61.

³⁰³ Şanlı/Ekşi, **a.g.e.**, s. 115.

düzenlemede, belgelere ilişkin genel standartlara yer verilmiştir. 18. maddeden itibaren ise belge türleri düzenlenmiştir. Bu maddelerde düzenlenen belgeler; ticari fatura, en az iki farklı taşıma şeklini kapsayan taşıma belgesi, konşimento, deniz yolu taşıma senedi, çok şekilli (multimodal) taşıma belgesi, havayolu taşıma belgesi, karayolu, demiryolu ve su yolu taşıma belgeleri, kurye ve posta makbuzları ve sigorta belgesinden oluşmaktadır.

Belgeleri düzenleyen tüm maddelerde “aksi akreditifte belirtilmediği sürece” vb. ibarelere yer verilmiştir. Buna göre, *Birörnek Kurallar*’ın diğer maddelerinde olduğu gibi, belgeler ile ilgili maddelerde de taraflar istedikleri değişiklikleri yapabilecekler veya belirli maddelerin uygulanmayacağını kararlaştırabileceklerdir.³⁰⁴ Bunun yanı sıra, akreditif gereğince ibraz edilebilecek belgeler *Birörnek Kurallar*’da belirtilenler ile sınırlı değildir. Yeni ve değişik belgeler de akreditif koşulları arasında öngörülebilecektir³⁰⁵. En sık rastlanılan belgeler arasında; menşe şahadetnamesi, çeki listesi, koli/ambalaj listesi, sağlık raporu, ekspertiz raporu, dolaşım belgesi, yediemin makbuzu bulunmaktadır³⁰⁶.

a) Taşıma belgeleri

Taşıma belgeleri, ihracat ve ithalata konu olan malların varış yerine gönderildiğini veya bu amaçla malların taşıyıcıya teslim edildiğini gösteren belgelerdir³⁰⁷. Taşıma belgeleri; hava, demiryolu, deniz, ülke içi su yolları veya karayolu gibi çeşitli taşımacılık türlerine ilişkin olabilecektir. *Birörnek Kurallar*’da sayılan taşıma belgeleri şunlardır:

(1) Deniz Konşimentosu

Konşimento, taşıyan veya onu temsilen kaptan (yahut yetkili bir acente) tarafından tek taraflı olarak düzenlenen ve yükün taşınmak üzere teslim alındığı ikrarı ile

³⁰⁴ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 181.

³⁰⁵ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 181; Doğan, **a.g.e.**, s. 244.

³⁰⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 181.

³⁰⁷ Doğan, **a.g.e.**, s. 247; Ekici, **a.g.e.**, s. 37; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 49.

varma limanında senedin hak sahibi görünen hamiline, senedin iadesi karşılığında aynen teslim edileceği taahhüdünü ihtiva eden kıymetli bir evraktır³⁰⁸.

Konşimentonun içeriğinde, yükün taşınmak üzere teslim alındığı ikrarı ve taşıma faaliyetinin neticesinde, konşimento senedinden hak sahibi olarak görünen hamile, anılan senedin teslimi karşılığında varma limanında aynen teslim edileceği taahhüdü yer alır³⁰⁹.

Konşimentonun üç önemli fonksiyonu vardır:

- Öncelikle, malın denizde taşınmak üzere teslim alındığını belgeler
- İkinci olarak, taşıyanın konşimentonun yetkili hamiline karşı malı varma limanında teslim taahhüdünü ifade eder
- Üçüncü olarak, taşınmak üzere teslim alınan malın mülkiyetini temsil eder.

TTK'nun 1098. maddesinde konşimentoya yazılacak hususlar gösterilmiştir. Bunların konşimentoya yazılmasını taşıyan ve yükleten talep edebilir.

Konşimentonun kıymetli evrak olması dolayısıyla, onun bu özelliğini gösterebilecek kayıtlar onun asgari içeriğini belirler. Yükün teslim alındığı hususu ile varma limanında teslim olunacağı taahhüdü, açıkça olmasa bile, belgeden anlaşılmalı, yük, yolculuk ve gideceği yer yeteri derecede belli olmalı ve belgenin kıymetli evrak niteliği, yani yükün teslimini istemek hakkının belgenin zilyetliğine bağlı olduğu anlaşılmalıdır. Belge üzerinde konşimento kelimesinin bulunması zorunlu değildir³¹⁰.

Konşimento emre, hamile veya nama düzenlenir. Bu şekilde düzenlenen konşimentoda bulunan kayıtlar, taşıyanın adı, kaptanın adı, geminin adı ve uyuğu, yükletenin adı, gönderilenin adı, yükleme limanı, boşaltma limanı, yükün miktarı,

³⁰⁸ Tahir Çağa ve Rayegan Kender, **Deniz Ticareti Hukuku II-Navlun Sözleşmeleri**, 6.b., İstanbul:Filiz Kitabevi, 2001, s. 65.

³⁰⁹ Fahiman Tekil, **Deniz Hukuku**, 6. b., İstanbul: Alkım Yayınevi, 2001, s.253.

³¹⁰ Çağa/Kender, **a.g.e.**, s. 73.

markası, haricen belli olan hal ve niteliği, cinsi, bildirilmiş olması halinde kıymeti, navluna ait şartlar, konşimentonun düzenleme tarihi ve yeri, düzenlenen nüshanın sayısıdır³¹¹.

Konşimento malın mülkiyetini temsil eder ve yük üzerinde temlik, rehin gibi tasarruflarda bulunma imkanı verir. Konşimento, malın mülkiyetini temsil etmekte olduğundan, banka adına veya emrine düzenlendiği takdirde bankaya mal üzerinde mülkiyet hakkı tesis etmektedir. Böylece banka malları satma hakkına sahip olacaktır.

TTK'nun 1097. maddesinde, yükleme konşimentosu ve tesellüm konşimentosu olmak üzere iki tür konşimento düzenlenmiştir. Yükleme konşimentosu malın gemiye yüklenmesinden sonra düzenlenen konşimentodur. Akreditif şartlarında aksine bir hüküm bulunmadıkça bankalar sadece yükleme konşimentosu kabul etmekle yükümlüdürler. Tesellüm konşimentosu ise yükün taşınmak üzere taşıyan tarafından teslim alınmasından sonra ancak henüz gemiye yüklenmeden önce düzenlenen konşimentodur. Bu tür konşimentolar bankalarca kabul edilmezler ancak sonradan "mal yüklenmiştir" ifadesi yazılıp yükleme tarihi konulan konşimentolar yükleme konşimentosu olarak kabul edildiklerinden bu şekilde tamamlanan konşimentolar bankalarca kabul edilir³¹².

Konşimentolardan doğan uyuşmazlıklar, genellikle, taşınan kargoların (yüklerin) hasarı veya ziyatı halinde söz konusu olmaktadır³¹³. Konşimento, banka adına veya emrine düzenlenmiş ise bankaya malın mülkiyetini verir. Böylece banka malları satma hakkına sahip olacaktır.

Gemiye yüklemek için mallar, hasarsız ve iyi durumda alınmışsa temiz konşimento, aksi halde düzenlenen konşimento da kirli konşimentodur³¹⁴.

Akreditifte yükleme tarihinden itibaren 21 gün içinde bankaya ibraz edilmeyen konşimentolar bayat (Stale) konşimento olarak nitelendirilirler³¹⁵. Akreditif metninde

³¹¹ Çağa/Kender, **a.g.e.**, s. 73.

³¹² Çağa/Kender, **a.g.e.**, s. 67.

³¹³ Mario Riccomagno, "Maritime Arbitration", **The Journal of the Chartered Institute of Arbitrators**, C.70, S.4, December 2004, s. 267.

³¹⁴ John O'Connell (Ed.), **The Blackwell Encyclopedic Dictionary of International Management**, London: Blackwell Business, 1999, s. 26.

³¹⁵ Şanlı/Ekşi, **a.g.e.**, s. 269.

ibrazı karara bağlanan belgelerin, satıcı tarafından bankaya ibrazı karşılığında ödeme yapılabilmesi için konşimentonun bayat olmaması gerekir. Bayat konşimento banka tarafından kabul edilmemelidir. Bankanın bu konşimentoyu kabul edebilmesi için akreditif amirinin konşimentonun kabulüne onay vermesi ya da bayat konşimentonun kabul edileceği akreditifte peşinen kabul edilmiş olması gerekmektedir.

Bir geminin tamamının veya belli bir bölümünün taşıtan ile taşıyıcı arasında bir taşıma sözleşmesi yapılarak ücret karşılığı kiralanmasına “Charter Party” denir. Bu kiralama sözleşmesine dayanılarak düzenlenen konşimentolara ise “Charter Party konşimentosu” denir. Bu konşimentolar belirli bir şekle tabi değildir; herhangi bir anlaşmazlıkta sözleşmenin hükümleri geçerlidir. Diğer konşimentolardan farklı olarak charter party konşimentoda taşıyıcının adının bulunması gerekmez³¹⁶.

Bir akreditif charter party konşimentosu şartına bağlı olabilir. Bu durumda ibraz edilen belgelerde charter party sözleşmesine tabi olduğunu gösteren bir kaydın bulunması gerekmektedir.

(2) Ciro Edilemez Deniz Yolu Taşıma Senedi

Konşimentonun ciro edilebilir olması durumunda, kimi zaman elden ele dolaşması uzun süre alabilir ve konşimento alıcıya geç ulaşabilir. Konşimentonun geç ulaşması malların varış limanında alıcı tarafından çekilememesi dolayısıyla ek masraflara ve zaman kaybına sebebiyet verecektir. Bunu önlemek için ciro edilemez deniz yolu konşimentosu kullanılması mümkündür³¹⁷.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 21. maddesinde düzenlenen ciro edilemez nitelikteki deniz yolu taşıma senetlerinin, yukarıda açıklanan deniz konşimentolarının aksine, ciro edilmeleri mümkün değildir. Ayrıca, yine deniz konşimentolarının aksine, ciro edilemez deniz yolu taşıma senetleri malların mülkiyetini temsil etmezler. Bu türden

³¹⁶ *Uluslararası Ticarete Kullanılan Belgeler*, http://www.zucder.org.tr/docs/uluslararasi_ticarette_kullanilan_belgeler.doc, (11 Şubat 2008).

³¹⁷ Marianne Wabnik, “Non-negotiable Sea Waybills vs Traditional Bills of Lading”, *Skandinaviska Enskilda Banken*, 11.12.2008, <https://www.thebenche.com/blogs/marianne-wabnik/53-non-negotiable-sea-waybills-vs-traditional-bills-lading.html>, (21 Haziran 2009).

konşimentolar, malların gönderildiğine ilişkin bir makbuz niteliğindedir. Kıymetli evrak niteliğini taşımamaktadır.

Ciro edilemez deniz yolu konşimentoları, malları gönderen ve malların gönderildiği tarafın kimliği ile taşıma sözleşmesinin yapıldığını kanıtlamaktadır³¹⁸.

(3) Çok Şekilli Taşıma Belgesi

Çok şekilli (multimodal) taşıma belgesi, kara, deniz, hava ulaşım araçlarından en az ikisi kullanılarak gerçekleştirilen ve taşıma sürecinde denizyolu bulunması şart olmayan taşımaya ait bir konşimentodur³¹⁹.

Çok şekilli taşıma belgelerinde “yükleme yeri” ve “boşaltma yeri” tabirleri değil de “teslim alma yeri” veya “teslim etme yeri” deyimleri kullanılır. Çünkü taşıma işlemi bir bütünlük arz etmektedir ama aktarmalı yapılmaktadır.

(4) Havayolu Taşıma Belgesi

Birörnek Kurallar'ın 23. maddesinde düzenlenen havayolu taşıma belgesi, havayolu şirketlerince düzenlenen ve malların taşınmak üzere teslim alındığını gösteren bir belgedir. Bu belge makbuz hükmünde olup, malların mülkiyetini temsil etmez. Mallar senet üzerinde alıcı olarak görülene teslim edilir. Ciro kabiliyeti yoktur ve nama düzenlenir.

Havayolu taşıma belgesi, alıcı yerine alıcının bankası adına düzenlenebilir. Bu durumda banka varış yerindeki havayolu şirketine vereceği yazılı talimatla malları alıcıya teslim ettirir.

³¹⁸ Bozkurt, **a.g.e.**, s. 58.

³¹⁹ Erdemol, **a.g.e.**, s. 23.

Akreditifte böyle bir belge ibrazı şart koşulmuşsa bu belgelerin dış görünüş itibarıyla taşıyıcının ismini göstermesi, taşımacı veya onun adına ismi belirtilen acentası tarafından imzalanması veya tasdik edilmesi gerekir³²⁰.

(5) Karayolu, Demiryolu ve Suyolu taşıma belgeleri

Birörnek Kurallar'ın 24. maddesinde düzenlenmiş olan bu belgeler, akreditifte aksi belirtilmediği sürece, taşımacının ismini gösteren, taşımacı veya onun adına ismi belirtilen bir acenta tarafından imzalanmış veya tasdik edilmiş ve/veya bunlar tarafından konmuş bir alındı kaydı içeren belgelerdir.

Karayolu taşıma belgeleri, Uluslararası Nakliye Acentaları Birlikleri Federasyonu (International Federation of Freight Forwarders Associations) kısa adı ile FIATA³²¹ tarafından standart şekle sokulan ve taşınmak üzere teslim alınan mallar karşılığında verilen FIATA belgeleri olabileceği gibi, navlun komisyoncusu veya taşımacılık şirketi tarafından alıcının adına düzenlenen, malların belirlenen şartlarla taşınmak üzere teslim alındığını ve taşıma sözleşmesinin yapıldığını gösteren hukuki bir delil niteliğindeki CMR belgesi³²² de olabilir³²³

Demiryolu taşıma belgesi (Hamule senedi), trenle taşımacılıkta kullanılan taşıma belgesi olup Malların Demiryolu İle Taşınmasına İlişkin Uluslararası anlaşma (Convention Internationale Concernantle Transport Des Marchandises Par Chemins De

³²⁰ Ekici, **a.g.e.**, s. 39.

³²¹ FIATA, Uluslararası Taşımacılık Acentaları Birlikleri Federasyonu'na üye olan Taşıma Acentaları tarafından düzenlenen Nakliyeciler makbuzlarıdır. FIATA Lisansı bu federasyona üye olan Taşıma Acentalarına verilir. Bu belgeler standart formlar halinde düzenlenmiş olup taşıma sözleşmesi niteliğindedir. Taşımacı tarafından peşinen kabul edilmiş önemli şartları ve sorumlulukları içeren bu belgeler, varış yerinde, taşımacı Nakliye Acentasının muhabiri veya şubesi tarafından, belgede adı yazılı alıcıya teslim edilirler.

³²² CMR, uluslararası nitelikteki CMR anlaşmasının hükümlerini kabul eden ülkelerce kullanılan bir karayolu taşıma belgesidir ve taşınanın CMR hükümlerine göre yapıldığını gösterir. Bu anlaşmaya göre, malın anlaşmaya dahil ülkeler arasında, uluslararası taşınma sırasında, malın uğrayabileceği zarar, ziyan, kayıp ve gecikmelerde gönderen-taşıyan-alıcı arasında sorumluluk ve yükümlülükleri belirten bir sözleşme yapılır. CMR anlaşmasına dahil olan ülkeler: Avusturya, Almanya, Belçika, Bulgaristan, Cebelitarık, Çekoslovakya, Danimarka, Fransa, Finlandiya, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsveç, İtalya, Lüksembourg, Yugoslavya, Kuzey İrlanda, Yunanistan, Portekiz, Norveç, Polonya'dır. Navlun komisyoncusu veya taşımacılık şirketi tarafından alıcının adına düzenlenir. Malların belirtilen şartlarla taşınmak üzere, iyi durumda teslim alındığını ve taşıma sözleşmesinin yapıldığını gösteren hukuki bir delildir. Ciro edilemez.

³²³ Ekici, **a.g.e.**, s. 39.

Fer), kısa adı ile CIM anlaşmasına tabi olarak düzenlenir. Nama düzenlenirler. Emre yazılı düzenlenmez ve ayrıca malların mülkiyetini temsil etmediği için ciro edilemezler³²⁴.

Suyolu taşıma belgeleri ise nehir veya kanallarda yapılan taşımalar için düzenlenen belgelerdir. Bu belgeler de malı temsil etmezler ve kıymetli evrak niteliğinde değildirler.

(6) Kurye ve Posta Makbuzları

Bu belgeler, akreditifte talep edilen belgelerin gönderilmesi veya sevkiyatın postayla yapılması halinde posta ve özel kurye kuruluşları tarafından düzenlenen, malların mülkiyetini temsil etmeyen, sadece malın sevk edildiğini tevsik eden belgelerdir. Ciro yolu ile devredilmesi mümkün değildir.

b) Sigorta belgeleri

Sigorta belgeleri malın istenilen riskler kapsamında sigorta edildiğini kanıtlayan belgelerdir.

Sigorta belgelerinin en yaygını sigorta poliçesi'dir³²⁵. Sigorta poliçesi, malların satıcı (ihracatçı) tarafından sevk edildiği yerden teslim edileceği varış yerine kadar ve sigorta kapsamına alınmış ise malın gümrükte beklediği süre içinde karşılaşılabileceği tehlikelere karşı sigorta edilmiş olduğunu gösteren sigorta şirketi veya acentası tarafından düzenlenen belgedir.

TTK'nun 1265. maddesinde, sigortacının sigorta ettirene sigorta mukavelesi gereğince her iki tarafın haiz olduğu hak ve borçları gösteren ve kendi tarafından imza

³²⁴ *Karayolu Taşıma Senedi - CMR*, 2008, <http://www.ihracat112.com/konsimento.html#karayolu>, (03 Ocak2008); Bozkurt, **a.g.e.**, s. 65.

³²⁵ Erdemol, **a.g.e.**, s. 26.

edilen bir sigorta poliçesi veya onun yerine geçmek üzere bir muvakkat sigorta ilmühaberini ekleriyle beraber vermeye mecbur olduğu belirtilmiştir.

Sigorta poliçesi ve ilmühaberi sigorta ettirenin talebi üzerine nama, emre yahut hamile yazılı olarak tanzim olunabilir. Sigorta kapsamındaki haklar ciro yolu ile başkasına devredilebilir.

TTK'da sigorta sözleşmesi yapılması yönünden hiçbir şekil şartı öngörülmemiştir. Bu sözleşme, BK'daki ilkelerin ışığında (icap ve kabul) ile kurulur. Dolayısıyla sigorta poliçesi veya geçici sigorta ilmühaberi de sigorta sözleşmelerinin kuruluşu açısından geçerlik şartı olmayıp, sadece bir isbat belgesidir³²⁶. Zira sigorta sözleşmeleri içerdikleri değer bakımından HUMK'nun 288. maddesi uyarınca senetle ispatı gerektirmektedir. Poliçe ve muvakkat ilmühaberler özellikle bu fonksiyonu yerine getirmektedirler³²⁷.

TTK'nun 1266. maddesinde bir sigorta poliçesi veya ilmühaberinin hangi hususları içermesi gerektiği belirtilmiştir. Bu madde hükmü uyarınca bir sigorta poliçesi veya sigorta ilmühaberinde bulunması gereken hususlar şunlardır:

1. Sigortacının ve sigorta ettirenin ve varsa sigortadan faydalanan kimsenin adı ve soyadı veya ticaret unvanı ve ikametgâhları;
2. Sigortanın mevzuu;
3. Sigortacının üstüne aldığı rizikolarla bunların başlıyacağı ve son bulacağı an;
4. Sigorta bedeli;
5. Primin tutarı ile ödeme zamanı ve yeri;
6. Sigortacının üstüne aldığı rizikoların hakikî mahiyetlerini tamamen tâyine yarıyacak bütün haller;
7. Tanzim tarihi.

³²⁶ 11.H.D., 28.11.1964 T., 1963/5813 E., 1964/3974 K.; 11.H.D., 8.12.1977 T., 5108 E., 5444 K.; 11.H.D., 13.1.1981 T., 1980/5894 E., 1981/3 K.

³²⁷ Işıl Ulaş, **Uygulamalı Sigorta Hukuku - Mal ve Sorumluluk Sigortaları**, Ankara: Turhan Kitabevi, 1992, s.27.

Sigorta poliçesi TTK'nun 1265. maddesi uyarınca sadece sigortacı tarafından imzalanır. Ancak sigortacı da poliçenin sigorta ettiren tarafından da imzalanmasını aynı madde uyarınca isteyebilir.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 28. maddesine göre, sigorta belgesinin kapsamı gereken minimum sigorta değeri malların CIF³²⁸ bedeli (ismi belirtilen varış limanına kadar mal bedeli+sigorta+navlun) veya CIF³²⁹ bedelinin (ismi belirtilen varış yerine kadar taşıma ücreti ve sigorta ödenmiş) en az %110'u kadar olmalıdır.

c) Ticari Fatura

Ticari fatura, uluslararası ticarete kullanılan en temel belgelerden birisi olup ihracatçı tarafından düzenlenmektedir. TTK'da faturanın şekli ve kapsamı konusunda özel bir hüküm bulunmamasıyla birlikte Vergi Usul Kanununun 229. maddesine göre fatura:

ticari satışlarda satıcı tarafından alıcıya verilen ve satılan malın miktarlarını, vasıflarını, ölçüsünü, fiyatını ve diğer belirlenen hususları veya ifa edilmiş hizmetleri gösteren hesap pusulası olup, ticari bir belge

niteliğindedir.

Fatura, akdin şartlarını tespit eden değil, tespit edilmiş olan şartların bir kısmını gösteren ve akitle karşılıklı olarak borçlanılan edimlerin kısmen veya tamamen ifa edildiğini veya edilmediğini ve bazı şartlarda da tarafların temerrüdünü tevsik eden bir belgedir.

³²⁸ İthalatta, mal fiyatının üzerine sigorta ve navlun giderlerinin de eklendiği bir alım-satım şeklidir. Bu tip satışlarda, satıcı sigorta ve navlun maliyetlerine katlanmak zorundadır. Ayrıca satıcı, malı ithalatçının istediği yere kadar götürmekle yükümlüdür. Malın varış yerinde teslim edilmesiyle risk satıcıdan alıcıya geçer. Bu teslim şekli yalnızca deniz ya da nehir taşımacılığında kullanılabilir.

³²⁹ CIF teslim şeklinde olduğu gibi, navlun yerine kadar navlun ve sigorta primini satıcı öder. Malın varış yerinde teslim edilmesiyle risk satıcıdan alıcıya geçer. CIF'den farklı olarak, her türlü taşımacılıkta kullanılır.

Bunun yanı sıra, fatura; gümrükte gönderilen malların kontrolünde, ithalatçı ülkenin gümrüğündeki kontrolde, ithalatçı tarafından teslim alınan malların kontrolünde ve ithalatçı tarafından yapılacak ödemede kullanılan önemli ve zorunlu bir belgedir³³⁰.

d) Diğer belgeler

(1) Menşe Şahadetnamesi

Menşe şahadetnamesi; ihracatçının bağlı bulunduğu ticaret odası veya diğer yetkili kuruluşlar tarafından tasdik edilen ve ihraç konusu malın menşeyini, yani imal edildiği veya üretildiği ülkeyi gösteren belgedir.

(2) Çeki Listesi

Tartıyla ölçülebilen malların ağırlık itibariyle dökümünü gösterir. Satıcı tarafından düzenlenir. Bu listede gösterilen ağırlığın fatura ve konşimentoda yazılı ağırlığa uygun olması gerekir.

(3) Koli/Ambalaj Listesi

Koli adedini ve kolilerin içinde hangi malların bulunduğunu gösterir. Satıcı tarafından düzenlenir.

(4) Sağlık Raporu

Sağlık raporu, ithal edilen canlı hayvanların sağlıklı, et ve diğer hayvansal ürünlerin hastalısız ve mikropsuz olduklarını belgeleyen rapordur. İthal edilecek bitkiler içinde akreditifte sağlık raporu istenebilir.

(5) Ekspertiz Raporu

Bazı akreditiflerde³³¹ ödeme şartı, akreditif amirinin onay vermesine bağlanabilmektedir. Örneğin amir, satın aldığı malın kendi ülkesindeki standartlara

³³⁰ *Ticari Fatura*, 2007, http://www.ihracat112.com/ticari_fatura.html, (16 Ocak 2008).

³³¹ Suudi Arabistan'da açılan akreditiflerde bu türden şartlara rastlanmaktadır.

uygun olup olmadığının tespit edilmesi şartını akreditif metnine koyabilir. Bu durumda akreditif bankasının sorumluluğu bu şarta bağlanmıştır. Yani amir malları uygun bulmadıkça akreditif bankası lehtara akreditif bedelini ödeyemeyecektir. Bu türden şartlar akreditifin niteliğine aykırı olup, lehtar tarafından genellikle kabul edilmemektedir. Zira böyle bir şartın lehtar tarafından kabul edilmesi halinde, amir kendi takdirine göre malları uygun bulmaz ise lehtara ödeme yapılması mümkün olmayacaktır.

Bu türden şartların lehtar tarafından haklı olarak kabul edilmemesi karşısında uygulamada ekspertiz raporuna başvurulduğu görülmektedir. Bu durumda; gönderilecek malların kalitesini ve niteliğini garanti altına almak isteyen amir, bu hususun bağımsız bir ekspertiz şirketi ya da yetkili kamu kurumlarının bu konudaki olumlu raporlarının akreditif belgeleri arasında bankaya sunulması gerektiğini şart koşmaktadır. Bu şekilde akreditifte, malın özelliklerinin ve kalitesinin bir eksper tarafından tesbitinin veya tahlil edileceğinin kararlaştırılması halinde, yetkili kamu mercileri veya akreditif şartlarında belirtilen kişi ya da firma tarafından yapılan tahlil ve ekspertiz sonuçlarını gösteren analiz ve ekspertiz raporları diğer belgeler ile birlikte belgeler arasında alıcıya gönderilmektedir.

(6) Dolaşım Belgesi

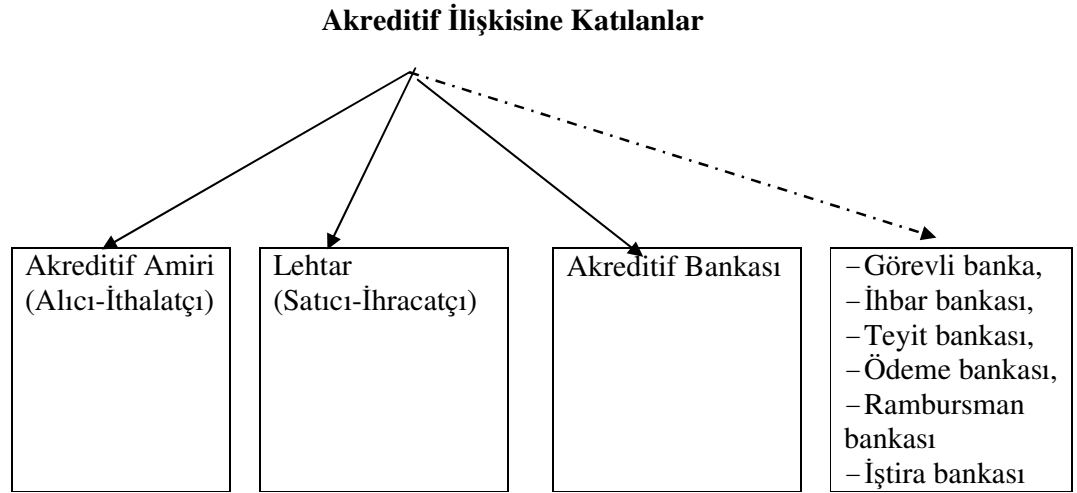
Türkiye ve Avrupa Topluluğunda serbest dolaşımında bulunan eşyanın Katma Protokolde öngörülen tercihli rejimden yararlanabilmesini sağlamak üzere ihracatçı ülke yetkili kuruluşlarınca düzenlenip gümrük idarelerince vize edilen belgeyi ifade eder.

(7) Yediemin Makbuzu

Depolanmış malları temsil eden vesaikin bir başkası lehine serbest bırakılması gerektiğinde malların serbest bırakan adına depolanmış olduğunu gösteren bir güvence belgesidir. Yediemin makbuzu ihracatçının ithalatçıdan talep ettiği bir belgedir.

H. Akreditif İlişisine Katılanlar Ve Aralarındaki İlişkiler :

Akreditif işlemi “en az” üç taraflı bir ilişkiler bütünüdür. Bunlar; alıcı yani akreditif amiri, akreditif açan banka ve bu akreditiften yararlanan satıcı yani lehtardır³³². Bunun yanısıra, tarafların farklı ülkelerde olmasından kaynaklanan iletişim zorlukları ve özellikle belgelerin ulaştırılmasında karşılaşılan güçlükler, akreditif bankası dışında lehtarın ülkesindeki bankaların da işleme katılması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır³³³. Muhabir banka olarak adlandıracağımız bu bankalar da akreditifin niteliğine göre işleme; görevli banka, ihbar bankası, ödeme bankası, teyit bankası veya rambursman bankası³³⁴ olarak katılabilmektedir. Akreditifin tarafları aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Şekil 6: Akreditifin Tarafları

Akreditif işleminde; sigorta poliçesini düzenleyen sigortacı, konşimentoyu düzenleyen taşıyan veya kaptan, malın niteliği hakkında rapor düzenleyen eksper, nakliye acentesi, komisyoncu, devlet adına transfer iznini veren makam vb. üçüncü kişiler de katılabilmektedir.

Akreditif işlemine katılan taraflar arasındaki ilişkiler aşağıdaki şekilde 4 ana başlık altında gerçekleşecektir:

³³² 11. HD., 4.7.1980 T., 3185 E., 3644 K., www.kazanci.com, (14 Temmuz 2008).

³³³ Kaya, **a.g.e.**, s.11.

³³⁴ Bkz. I.H.4 nolu bölüm.

1. Temel İlişki (Amir ile Lehtar arasındaki ilişki)
2. Karşılık İlişkisi (Amir ile Akreditif bankası arasındaki ilişki)
3. Ödeme İlişkisi (Lehtar ile Akreditif Bankası ve Teyit Bankası arasındaki ilişki)
4. Muhabirlik İlişkisi (Akreditife katılan bankalar arasındaki ilişki)

olmak üzere dört temel ilişki akreditif içerisinde yer almakta olup, bu kapsamda taraflar arasındaki ilişkiler aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

1. Amir ile Lehtar Arasındaki Temel İlişki

Alıcı (amir) ile satıcı (lehtar) arasındaki ilişki yani temel ilişkinin konusu genellikle bir satım sözleşmesi olmaktadır³³⁵. Akreditifler esas itibariyle, milletlerarası ticarete ihracatçı ve ithalatçı arasındaki satış akitlerine uygulanmakta olup, konusu mallardır³³⁶. Ancak, akreditif amiri sadece satın alınan bir malın değil, ayrıca bir hizmetin ücretini ödemek için de akreditif yoluna başvurabilir³³⁷. Dolayısıyla, alıcı (amir) ile satıcı (lehtar) arasındaki temel ilişkinin dayanağı bir satım sözleşmesi olabileceği gibi hizmet, eser, finansal kiralama veya istisna sözleşmesi de olabilecektir³³⁸.

Amir ile lehtar, aralarındaki temel ilişkide, taraflar ödemenin akreditif yoluyla yapılacağını kararlaştırırlar. Bu şart gereği amir; lehtarla varılan anlaşmaya uygun olarak bir akreditif açtırmak ve satım bedelini akreditif yolu ile lehtara ödemek yükümü altına girer. Amirin bu yükümlülüğüne karşı lehtar da, akreditif şartlarına uygun belgeleri ibraz yükümlülüğü altına girmektedir³³⁹. Lehtar, akreditif şartlarına uygun belgeri bankaya

³³⁵ Bkz. s. 49.

³³⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 46.

³³⁷ Göğer, **a.g.e.**, s. 20.

³³⁸ Reisoğlu, **Akreditif, a.g.e.**, s. 126.

³³⁹ Kaya, **a.g.e.**, s. 36.

ibraz ettiği takdirde akreditif peşin ödemeli ise bedel kendisine belgeleri ibraz ettiği anda ödenecek, vadeli ise banka kararlaştırılan vadede bedeli ödeme taahhüdü verecek, poliçe kabulü söz konusu ise banka lehtarın alacaklısı olduğu poliçeyi kabul edecektir

a) Amir Açısından Akreditif

Uluslararası ticaret işleminde akreditif amiri, akreditif işlemini başlatan ithalatçı, yani satım akdinde alıcıdır³⁴⁰. Ödemenin akreditif yolu ile yapılmasının kararlaştırılması alıcı için büyük bir avantajdır. Zira, akreditif şartlarında belirtilen belgeler, lehtar (satıcı) tarafından ibraz edilmedikçe lehtara ödeme yapılmayacağından, amir (alıcı) akreditif koşullarını yerine getirmeyen satıcıya banka tarafından ödeme yapılmayacağına ilişkin güvenceye sahiptir.

Bunun yanı sıra, satıcının malını ertelemeli ödemeli akreditif tahtında satması durumunda ise yine arada bankanın taahhüdü olduğundan alıcı malı satın alır, üçüncü kişilere satar ve tahsilatını yaptıktan sonra akreditifin ödeme vadesinde parasını satıcıya ödemiş olur. Bu durumda, alıcı satıcıdan düşük maliyetli uzun vadeli bir kredi sağlamış olmaktadır³⁴¹.

Bu avantajlara rağmen alıcı akreditif işleminden kaynaklanan önemli bir risk ile yani “gönderilen malların akreditif belgeleri ile uyumlu olmaması riski” ile karşı karşıyadır³⁴². Çünkü, akreditifte bankalar vesaikin (ibraz edilen belgelerin) ilgili olduğu “malları” değil, “vesaiki” göz önünde bulundurarak işlem yaparlar. Bankanın lehtara akreditif bedelini ödemesi için tek şart satıcı tarafından ibraz edilen vesaikin banka tarafından uygun bulunmuş olmasıdır. Dolayısıyla amir (alıcı), malların vesaikte belirtilen şekilde olmaması riskini taşımaktadır.

³⁴⁰ Göğer, **a.g.e.**, s. 20.

³⁴¹ Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 4; Atilla Bağrıaçık, **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri**, 8. b., İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 2004, s. 46.

³⁴² Bkz. s. 63.

b) Lehtar Açısından Akreditif

Lehtar, lehine akreditif açılan satıcıdır. Lehine açılan akreditif karşılığında yüklemeyi yapar. Uygun belgeleri bankaya ibraz etmesi karşılığında; vesaik bedelini akreditifteki ödeme şartına göre peşin olarak veya vadesinde tahsil eder, ya da poliçe düzenlenmiş ise bu poliçe banka tarafından kabul edilir.

Ödemenin akreditif yolu ile yapılmasının kararlaştırılması lehtar için büyük avantajdır. Çünkü;

- Akreditifli ödeme tercih edildiği takdirde lehtar, bir bankanın ödeme güvencesine sahip olacaktır. Akreditif bankası amire, ihracat bedelini ödeme taahhüdü vermektedir. Böylelikle lehtar akreditif sayesinde amirin kredi riskini almamaktadır. Bu risk akreditif bankasına transfer olmuştur.
- Akreditif teyitli ise, lehtarın ülkesindeki bir banka olan teyit bankası da akreditif bedelini ödeyeceğini taahhüt eder. Bu durumda, lehtar akreditif bankasından başka teyit bankasının da güvencesine kavuşmuş olmakta ve böylelikle lehtar akreditif bankasının ve ülkesinin riskini de almamaktadır³⁴³.
- Akreditif bir banka taahhüdü olduğundan finans piyasasında bir değer teşkil etmektedir. Bu da lehtarın akreditifi finansman aracı olarak kullanabilmesine olanak sağlar. Örneğin, lehtarın vadeli bir akreditif tahtında mallarını satması durumunda mal bedellerini vadeden önce tahsil etme ihtiyacı duyduğunda, akreditifini bir bankada iskonto ettirerek bu ihtiyacını karşılayabilecektir³⁴⁴.

³⁴³ Atilla Bağrıaçık, **a.g.e.**, s. 46; Ünay, **a.g.e.** (Dış Ticaret), ss.77-78.

³⁴⁴ Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 4.

2. Amir ile Akreditif Bankası (Amir Banka) Arasındaki Karşılık İlişkisi

Akreditif bankası³⁴⁵, amirin talimatı üzerine akreditifi açan bankadır. Akreditifin asli borçlusu akreditif bankasıdır³⁴⁶. Akreditif bankası;

- Akreditifi açmak,
- Akreditifin açıldığına ilişkin lehtara ihbarda bulunmak,
- Lehtarın ibraz edeceği belgelerin (vesaikin) akreditif şartların uygun olup olmadığını incelemek,
- Akreditif şartlarına uygun olduğu takdirde ibrazı karşılamak³⁴⁷ ve
- Lehtarın bir başka ülkede olması dolayısıyla, gerek gördüğü takdirde, akreditifin açılması haricinde yukarıda sayılan diğer tüm görevlerinin yerine getirilmesi için bir muhabir banka ile anlaşmak

durumundadır.

Akreditif bankasının amirin talimatlarına uygun surette hareket ederek yükümlülüğünü yerine getirmesinin ardından, akreditif amiri bankanın lehtara ödediği meblağı akreditif bankasına ödemekle yükümlüdür.

Bunun yanı sıra, bankanın akreditifi açması üzerine amir, bankaya hizmeti karşılığında bir komisyon ile bankanın yaptığı telefon, SWIFT, pul, harç vb masrafları ödemekle yükümlüdür. Eğer, bankanın kusurundan kaynaklanmayan herhangi bir

³⁴⁵ Doktrinde “akreditif bankası” ifadesi yerine “amir banka” ifadesi de kullanılabilir. (Bozkurt, **a.g.e.**, s. 24; Ekici, **a.g.e.**, s. 26; Özel, **a.g.e.**, s. 38) MTO tarafından yayımlanan *Birörnek Kurallar*’ın, İngilizceden Türkçe’ye çevirisi MTO Türkiye Milli Komitesi tarafından yapılan çevirilerde “amir banka” ifadesi kullanılmaktadır. Tezimizde, “akreditif bankası” ifadesi kullanılmıştır.

³⁴⁶ Göğer, **a.g.e.**, s. 21.

³⁴⁷ “İbrazi karşılama” ifadesi İngilizce “honour” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. 600 sayılı *Birörnek Kurallar*’ın 2. maddesinde “honour” ifadesi, belgelerin akreditif şartlarına uygun olarak ibrazı üzerine; ödeme yapma, akreditif vadeli ise vadeli ödeme yükümlülüğüne girme veya poliçe kabulü söz konusu ise poliçeyi kabul etme ve vadesinde ödeme yapma olarak tanımlanmaktadır.

nedence akreditifin yerine getirilmesi mümkün olmaz ise banka nisbi bir komisyon isteme hakkına sahiptir³⁴⁸.

Akreditif amiri, akreditif bedelini ya akreditifi açarken bankadaki hesabına nakden tevdi etmek suretiyle peşinen öder ya da bu bedel banka tarafından akreditif amirine gayrinakdi kredi tesisi şeklinde sağlanır. Uygulamada genellikle akreditif amiri, bedeli bankaya yatırmamakta, bir süre sonra eline geçecek mal için bankadan kredi kullanmaktadır³⁴⁹.

Alıcının akreditif açılması için başvurduğu banka, öncelikle alıcının akreditif bedelini ve bununla birlikte komisyon, masraf ve diğer giderleri ödeme yeterliliğini yani kredibilitesini inceleyecektir. Bankanın alıcıya kredi tesis etmeye karar vermesi halinde, alıcının kredibilitesine göre, alıcıdan bir takım teminatlar talep edebilecektir.

Bankanın talep edeceği teminatlar, akreditiften bağımsız olarak alıcıdan sağlanacak çek, senet, ipotek, nakit vb. olabileceği gibi akreditif belgeleri de olabilecektir. Akreditif belgeleri arasında, tam anlamıyla teminat olarak kabul edilebilecek belge, konşimentodur. Konşimento dışındaki³⁵⁰ diğer belgeler³⁵¹ malın mülkiyetini temsil etmediklerinden tam bir güvence oluşturmazlar. Ancak bankanın mal üzerinde kontrolüne yararlar.

³⁴⁸ Özel, **a.g.e.**, s. 38.

³⁴⁹ Özel, **a.g.e.**, s. 35; Göğür, **a.g.e.**, s. 75.

³⁵⁰ Bkz. s. 92.

³⁵¹ Bunlar kıymetli evrak niteliğine sahip olmayan; fatura, hava konşimentosu, ikinci kaptan makbuzu, posta makbuzu, hamule senedi, nakliyeci makbuzu vb belgelerdir.

3. Lehtar ile Akreditif Bankası Arasındaki Ödeme İlişkisi

Lehtar, akreditif şartlarına uygun belgeleri bankaya ibraz etmesi halinde kendisine ödeme yapılan satıcıdır³⁵².

Bir akreditif ilişkisinde lehtarın yükümlülüğü; satım konusu malların akreditif şartlarına uygun olarak hazırlanması ve gönderilmesi ile akreditif belgelerinin akreditif şartlarına uygun olarak ve süresinde hazırlanarak bankaya ibraz edilmesidir³⁵³. Belgelerin akreditif şartlarına uygun olmaması ya da birbiri ile çelişmesi durumunda bankanın ödeme yükümlülüğü ortadan kalkacaktır³⁵⁴.

Lehtar ile akreditif bankası arasında ilişki “akreditif bankası ile amir” arasındaki ilişkiden bağımsızdır. Yani banka; amir ile arasındaki ilişkiden kaynaklanan ihtilafları ileri sürerek lehtara olan yükümlülüğünden kaçınmaz. Lehtar akreditif şartlarına uygun belgeleri akreditif bankasına ibraz ettiği takdirde banka ibrazı karşılamakla yükümlüdür. Buna göre, örneğin; alıcı akreditif bankasına karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmemiş olsa, iflas etmiş, ödemelerini tatil etmiş, malları haczedilmiş veya aleyhine yapılan icra takibi semeresiz kalmış olsa, veya alıcı ve satıcı arasındaki temel ilişki herhangi bir sebeple sona erse dahi, bankanın ödeme yükümlülüğü devam edecektir. Aynı şekilde, döviz kısıtlamaları ve idari engellere de dayanarak banka ödemedi kaçınmaz.

Akreditifin açıldığının lehtara bildirilmesinden önce, lehtar ile akreditif bankası arasında sözleşmesel anlamda hak ve borç doğuran hukuki bir bağlantı mevcut değildir³⁵⁵. Lehtarın akreditif ilişkisinden doğan talep haklarını kullanabilmesi için akreditif bankasının bizzat veya muhabir banka aracılığı ile akreditifi bildirmiş olması gerekmektedir. Akreditifin açıldığının bildiriminden önce amir ya da bankalar tarafından

³⁵² Arthur Geoffrey Davis, **The Law Relating to Commercial Letters of Credit**, 2. b., London: Sir Isaac Pitman & Sons Ltd., 1954, s. 45.

³⁵³ Kaya, **a.g.e.**, s. 52.

³⁵⁴ Del Busto, **a.g.e.** s. 40; Ekici, **a.g.e.**, s. 27.

³⁵⁵ Kaya, **a.g.e.**, s. 60.

gerçekleştirilen işlemler lehtara, akreditiften doğan herhangi bir talep hakkı sağlamamaktadır³⁵⁶.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın yürürlüğe girmesinden önceki dönemde yürürlükte olan 500 sayılı *Birörnek Kurallar*'da, eğer işleme teyit bankası da katılmış ise, lehtarın öncelikle teyit bankasına başvurması, teyit bankası herhangi bir sebeple ödemedi bulunmazsa akreditif bankasına başvurabileceği öğretide ve yargı kararlarında kabul edilmişti. Bu konuda, 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın yürürlüğe girmesinden önce uygulamada olan 500 Sayılı Kurallarda açıklık bulunmamakta idi. 600 Sayılı Kurallar'ın 6.a³⁵⁷ ve 6.d.ii³⁵⁸ nolu maddelerinde ise bu konuya açıklık getirilerek, görevli banka veya teyit bankası bulunsa bile, lehtarın her zaman dilerse doğrudan akreditif bankasına başvurabileceği düzenlenmiştir³⁵⁹.

Amir bakımından ise, lehtarın belgeleri doğrudan amire ibraz etmemesi gerekmektedir. Bu takdirde amir belgeleri reddetme hakkına sahiptir. Lehtar öncelikle teyit bankasına veya görevli bankaya veya doğrudan akreditif bankasına başvurmalı, bankadan tahsil edememesi halinde amire başvurmalıdır.

4. Akreditife Katılan Bankalar Arasındaki Muhabirlik İlişkisi

Akreditif ilişkisinde, akreditif bankası çoğunlukla lehtarın ülkesindeki bir diğer bankayı akreditif işleminin icrasında görevlendirmektedir³⁶⁰. Muhabirlik ilişkisi, akreditif

³⁵⁶ Akreditifin lehtara ihbar edilmesine ilişkin bankaların yükümlülükleri hakkında bkz. II.B.2 nolu bölüm.

³⁵⁷ Madde 6.a: “*Bir akreditif hangi bankanın nezdinde kullanımda olduğunu veya herhangi bir bankanın gişelerinde kullanımda olduğunu belirtmelidir. Bir görevli bankanın gişelerinde kullanımda olan bir akreditif amir bankanın gişelerinde de kullanımdadır*”.

³⁵⁸ Madde 6.d.ii: “*Akreditifin kullanımda olduğu bankanın yeri ibrazın yapılacağı yerdir. Herhangi bir bankanın gişelerinde kullanımda olan bir akreditifin ibraz yeri herhangi bir bankanın yeridir. Amir bankanın ibraz yerinden başka bir ibraz yeri amir bankanın yerine ek bir ibraz yeridir.*”

³⁵⁹ Reisoğlu, Hukuki Açıldan Akreditif ve 600 Sayılı Yeknesak Kurallar, s. 42.

³⁶⁰ Kaya, **a.g.e.**, s. 91.

için varlığı zorunlu olmamakla beraber, amir ile lehtarın farklı ülkelerde bulunması sebebiyle, onun çoğu kez bir parçasını oluşturur³⁶¹.

Muhabir banka olmadan da eksiksiz bir akreditif işlemi kurulabilir. Ancak muhabir banka, akreditifin işleyişini çok kolaylaştırır. Çünkü, muhabir banka akreditif lehtarının bulunduğu ülkedeki bir banka olduğu için belgeler bu bankaya ibraz edilir ve böylece lehtar akreditif bankasının bulunduğu ülkeye gitmekten kurtulur³⁶². Bu bakımdan, günümüzde açılan akreditiflerde bir ya da birden fazla muhabir banka hemen her zaman yer almakta, muhabirlik ilişkisi akreditif işleminin bir parçasını teşkil etmektedir³⁶³. Muhabir bankalar “avis bankası” olarak da adlandırılmaktadır³⁶⁴.

Yargıtay 11. H.D.³⁶⁵ tarafından, muhabir bankanın yalnızca “ihbar görevi” dikkate alınarak tanımı şu şekilde yapılmıştır:

....dış alım-satımlarda alıcı ayrı ayrı memleketlerde ikamet ettiklerinden akreditifi açan banka, akreditifi açtığı keyfiyetini lehtara (satıcıya) o memlekette şubesi varsa onun, yoksa bir başka banka vasıtasıyla bildirir. Bu bankaya muhabir banka denir.

Ancak, muhabir bankanın görevi salt akreditifin ihbar edilmesi olabileceği gibi; lehtarın ibraz edeceği belgelerin kabulü, ibrazın karşılanması yani akreditif bedelinin ödenmesi, poliçenin kabulü, belgelerin iştirası ya da akreditifin teyit edilmesi de olabilecektir.

Buna göre; muhabir bankalar akreditifte üstlendikleri göreve göre; akreditifin açıldığını satıcıya bildirme, belgelerin ibraz edilip edilmediklerini akreditif bankasına haber verme, lehtara ödemede bulunma, ödemeyi yaptıktan sonra belgeleri akreditif bankasına gönderme, akreditifi teyit etme veya poliçeyi kabul etme gibi görev ve bu görevleri dolayısıyla çeşitli sorumluluklar üstlenebilirler. Muhabir banka işlemden yüklendiği sorumluluğun kapsamına göre; ihbar bankası, teyit bankası, görevli banka,

³⁶¹ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 418.

³⁶² Tekinalp, **a.g.e.**, s. 418.

³⁶³ Göğer, **a.g.e.**, s. 93.

³⁶⁴ Yavuz, **a.g.e.**, s. 740; Tekinalp **a.g.e.**, s. 447.

³⁶⁵ 11. HD . 4.7.1980 T.,3185 E., 3644 K., www.kazanci.com, (14 Temmuz 2008).

veya rambursman bankası şeklinde farklı isimler almaktadırlar. Akreditif amirinin talimatının yerine getirilmesi için hizmetinden yararlanan bu bankalar genel olarak “muhabir banka” adıyla ifade edilmektedirler.

Akreditif işlemine katılan çeşitli muhabir bankalar akreditifteki konumlarına göre aşağıdaki görevleri üstlenmektedir:

a) İhbar Bankası

Akreditifin lehtarı, genellikle amirin ve akreditif bankasının ülkesinden farklı bir yerde bulunmaktadır. Bu nedenle uygulamada genellikle akreditif bankası açtığı akreditifi lehtarın ülkesindeki bir banka aracılığıyla lehtara ihbar etmektedir.

İhbar bankası, yalnızca satıcıya (lehtara) lehine akreditif açıldığını bildiren ve şartlarını ona tebliğ eden bankadır. İhbar bankasının akreditif belgelerini inceleme, kabul etme veya akreditif bedelini ödeme konusunda herhangi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır.

b) Teyit Bankası

Bir bankanın akreditife teyidini eklemesi, bu bankanın teyit bankası sıfatıyla akreditif bankasının yanında, onun sorumluluğuna ek ve fakat ondan bağımsız bir yükümlülük altına girmesi anlamına gelmektedir. Bu durumda teyit bankası ile satıcı (akreditif lehtarı) arasında, akreditif bankası ile olan ilişkinin dışında ayrı bir borç ilişkisi doğmuş olmaktadır.

Böylece akreditif bankasının yanı sıra, lehtar için ikinci bir akreditif bankası güvencesi ortaya çıkacağı gibi, lehtar amirin ülkesindeki düzenlemelerden, döviz kısıtlamalarından, etkilenmeyecek; ihtilaf halinde kendi ülke mahkemelerine başvurma olanağı kazanacaktır³⁶⁶.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 2. maddesinde “teyit”: “**akreditif bankasının kesin yükümlülüğüne ek olarak, teyit bankasının uygun bir ibrazı karşılayacağına veya iştirâ edeceğine ilişkin kesin yükümlülüğü**”

olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, *Birörnek Kurallar*'ın 8/b nolu maddesinde: “**Teyit bankası akreditife teyidini eklediği andan itibaren, lehtar tarafından yapılan ibrazı karşılamakla veya iştirâ etmekle dönülemez biçimde yükümlüdür.**”

denilmektedir.

Buna göre teyit bankası akreditifi teyit etmekle, lehtara karşı tıpkı akreditif bankası gibi, mücerret, asli ve bağımsız bir borç altına girmekte olup, akreditif bankasının sonradan teyit bankasına ödememe talimatı vermesi mümkün değildir³⁶⁷.

Teyitli akreditifin işleyişinde, akreditifin teyit edilmesini isteyen satıcı (lehtar) alıcıdan (amir) akreditifi teyitli olarak açmasını talep eder. Bunun üzerine amir, akreditif bankasından teyitli akreditif açmasını talep eder ve bunu akreditif talimatında belirtir³⁶⁸. Akreditif bankası, amirin bu talebi gereğince, bir başka bankadan akreditife teyit eklemesini talep eder. Kendisinden teyit eklemesi talep edilen banka, akreditif bankasının bu talebini uygun bulursa teyidini ekler ve teyit bankası sıfatını kazanır.

Muhabir bankanın teyit verebilmesi için akreditif bankasının bu yönde açık bir talimatının bulunması gerekmektedir. Muhabir bankanın böyle bir talep olmaksızın kendiliğinden teyit vermesi durumunda teyit dolayısıyla yaptığı ödemedan dolayı akreditif bankasına rücu edemez ve teyit masraflarını akreditif bankasından talep edemez.

³⁶⁶ Reisoğlu, **Bankacılar Dergisi**, s. 43.

³⁶⁷ Haluk Erdemol, **Docdex Kararları 1997-2003**, ICC Yayın No:811, Ankara: ICC Yayınları, 2004, s. 7; Gozlan, **a.g.e.**, s. 7; YHGK 18.12.2002 T., 12-1078 E., 1072 K; YHGK 10.7.2002 T., 12-613 E., 595 K., www.kazanci.com, (11 Mart 2007).

³⁶⁸ Özalp, **a.g.e.**, s. 255.

Teyit bankası akreditife veya değişikliklere teyidini ekledikten sonra, bu teyidi ile geri dönülemez biçimde bağlı olacaktır. Bundan sonra teyidini geri çekemez. Ancak, akreditifte sonradan değişiklikler yapılması durumunda, teyit bankası bu değişikliklere de teyidini eklemek zorunda değildir. Değişikliklere de teyit ekleyip eklemeyeceği tamamen kendi takdirindedir.

Teyit bankası lehtara ödediği bedeli akreditif bankasına rücu eder. Teyit bankasının lehtara ödeme yapması ile akreditif bankasının lehtara karşı akreditif borcu sona erer, ancak teyit bankasının alacağı doğar. Teyit bankasının isteyeceği alacak lehtarın alacağı değil, kendi alacağıdır. Lehtara ödeme yapan teyit bankası, lehtarın halefi durumuna geleceği için, onun kendisine ibraz ettiği belgeleri akreditif bankasına gönderir. Bu belgeler akreditif bankasına gönderilmedikçe, akreditif bankasının teyit bankasına karşı borcu doğmayacaktır.

c) Görevli Banka

Görevli banka, bir akreditif işleminde;

- Ödeme yapmaya,
- Ertelemeli ödeme yükümlülüğü altına girmeye,
- Poliçe kabul etmeye veya
- İştira işlemleri yapmaya

yetkili kılınmış olan bankadır³⁶⁹.

Görevli bankanın, akreditif ilişkisine katılması şart değildir. Ancak tarafların farklı ülkelerde bulunmaları, akreditif bankasının ise amirin ülkesinde bulunması sebebiyle genellikle lehtarın ülkesindeki bir görevli banka tayin edilmektedir. Görevli

³⁶⁹ Özalp, a.g.e., s. 25.

banka tayin edilmiş ise, lehtar akreditif bedelini kendi ülkesinde bulunan görevli banka'dan tahsil edebilecektir. Bu durumda lehtar, belgeleri görevli bankaya ibraz edecek, görevli banka belgeleri inceleyecek ve uygun bulduğu takdirde lehtara ödeme yapacaktır.

Lehtarın belgeleri görevli bankaya ibraz etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Görevli banka'nın iflası veya benzeri hallerde lehtar, akreditif bedelinin tahsili için akreditif bankasına başvurması mümkündür³⁷⁰. Bu husus *Birörnek Kurallar*'ın 6.a nolu maddesinde şu şekilde açıklanmaktadır: "***Bir görevli bankanın gişelerinde kullanımda olan bir akreditif amir bankanın gişelerinde de kullanımdadır.***"

Görevli bankanın hukuki olarak ihbar bankası ile teyit bankası arasında bir fonksiyona haiz olduğu doktrinde ifade edilmektedir³⁷¹. Buna göre, görevli banka, akreditifi sadece iletmekle yetinen ihbar bankasından farklı olarak, akreditif bankasının talimatı doğrultusunda onun adına belgeleri inceleyerek lehtara ödemedede bulunabilecektir. Bununla beraber lehtara ödemedede bulunmak konusunda yetkili olmakla birlikte, teyit bankasından farklı olarak bu yetki görevli bankanın lehtara karşı kesin bir yükümlülüğünü oluşturmayacaktır³⁷². Teyitli akreditifte, akreditif bankası ile teyit bankası lehtara karşı ayrı ayrı ve birbirlerinden bağımsız olarak yükümlülük üstlenmektedir. Teyit bankası belgeleri uygun bulduğu takdirde ödeme yapmak zorundadır. Ancak görevli banka, teyit bankası gibi lehtara karşı ödeme yükümlülüğü üstlenmemektedir³⁷³. Görevli bankanın yükümlülüğü akreditif bankasına karşıdır. Görevli banka yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde, lehtara karşı değil, akreditif bankasına karşı sorumlu olacaktır³⁷⁴.

Akreditifte görevli banka tayin edilmiş ise, görevli bankanın ve yetkilerinin nelerden ibaret olduğunun gösterilmesi zorunludur. Görevli bankaya iştirah yetkisi verilmesi de mümkündür. İştirah, akreditifte yer alan ibraz konusu poliçe³⁷⁵ ve/veya

³⁷⁰ Kaya, **a.g.e.**, s. 86.

³⁷¹ Kaya, **a.g.e.**, s. 82.

³⁷² Kaya, **a.g.e.**, s. 82.

³⁷³ Yeniaras, **a.g.e.**, s. 121.

³⁷⁴ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 175.

³⁷⁵ İştirah işleminde, kabulden farklı olarak senet lehtar tarafından akreditif amiri veya akreditif bankasınca gösterilen diğer üçüncü bir şahıs üzerine çekilmektedir.

belgelerin iştira yetkisi verilen görevli banka tarafından satın alınması ve lehtara akreditif vadesinden evvel ödemede bulunulmasıdır³⁷⁶. Bu satın alma derhal ödeme veya belli bir süre sonra ödeme yapılacağına dair taahhüt şeklinde olabilir³⁷⁷.

d) Rambursman Bankası

Rambursman bankası, akreditif bankası veya teyit bankası adına görevli bankaya ödeme yapan bankadır. Normal şartlarda akreditif bankası veya teyit bankasının, görevli bankanın görevi kapsamında yaptığı ödeme için doğrudan bu bankaya ödeme yapması gerekir. Ancak bankaların birbirlerinde genelde hesapları olmadığı için uluslararası ödemelerde bir üçüncü banka “rambursman bankası” adı altında, sadece görevli bankaya ödeme yapmak üzere seçilir³⁷⁸.

Zorunlu olmamakla birlikte akreditiflerde sık olarak, ödemede bulunan bankanın akreditif meblağını akreditifte gösterilen bir üçüncü bankadan yani rambursman bankasından talep edebileceği hükmüne yer verilmektedir.

Rambursman bankalarının görev, yetki ve yükümlülükleri *Birörnek Kurallar*'ın 13. maddesinde düzenlenmiştir. 600 Sayılı Kurallarda, akreditif açıldığı tarihte yürürlükte olan “MTO'nun 525 sayılı Bankalararası Rambursman Kuralları”na tabi olup olmadığı belirtilmesi istenmektedir. Akreditifte, MTO'nun ilgili Kurallarına atf yapılmadığı takdirde, rambursmana uygulanacak hususlar 13. maddede düzenlenmiştir. 525 sayılı Bankalararası Rambursmanlar kurallarında ise rambursman kurallarına ilişkin ayrıntılı olarak düzenlemelere yer verilmiştir³⁷⁹. 525 sayılı broşürde Rambursman Yetkisi: “***Talep eden tarafa rambursman sağlaması veya üzerine çekilen poliçeleri kabul etmesi için akreditif bankası tarafından rambursman bankasına verilen bir bildirim***” olarak tanımlanmıştır. 525 sayılı broşürde, akreditif gereğince ödemede bulunan ve rambursman bankasından rambursman talebinde bulunan banka “talep bankası” olarak adlandırılmaktadır.

³⁷⁶ Özalp, a.g.e., s. 53.

³⁷⁷ Özalp, a.g.e., s. 54.

³⁷⁸ Byrne, a.g.e., s. 120.

³⁷⁹ Byrne, a.g.e., s. 122.

Rambursman bankası, akreditif bankasından aldığı talimata göre ve rambursman yetkisinde ismi verilen bankanın (talep bankası) talebi üzerine akreditif bedelini, komisyon ve masraf tutarını talep bankasına öder ve kendi komisyonu ile birlikte akreditif bankasının hesabını borçlandırır.

Rambursman bankası, belgeleri inceleme yükümlülüğü olmaksızın ödemede bulunan bankaya ödemede bulunur. Rambursman bankası belgeleri incelemeyi ve akreditif metnini görmez, akreditifin detaylarına girmez³⁸⁰.

Rambursman bankasının mutlaka bir banka olması zorunlu değildir, özel fon, finans kuruluşu veya kamu kuruluşu da olabilir.

I. İhtilaf Halinde Yetkili Devlet Mahkemeleri ve Yetkili Ülke Hukuku'nun Tespiti:

Uluslararası ticarete kullanılan bir ödeme yöntemi olan akreditif ile ilgili olarak ihtilaf çıkması halinde hangi ülkenin hukukunun uygulanacağı ve hangi ülkenin mahkemelerinin yetkili olacağı hususu kanunlar ihtilafı kurallarına göre belirlenecektir.

Kanunlar ihtilafı kuralları, içerisinde yabancılık unsuru bulunan ilişkilere uygulanmaktadır. 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un (MÖHUK) 1. maddesinde, yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilere uygulanacak hukukun bu Kanunla düzenlendiği belirtilmektedir. Bu durumda yabancılık unsuru taşıyan sözleşmeler ile ilgili olarak uygulanacak hukukun tespitinde MÖHUK'na başvurulması gerekecektir.

Akreditif işlemi uluslararası ticarete kullanılmakta olan bir ödeme yöntemi olması sebebiyle, ilgilileri farklı ülkelerde bulunmakta ve dolayısıyla akreditif işlemi yabancılık unsuru içeren bir ödeme yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır³⁸¹. Akreditif amiri ve akreditif bankası ile muhabir banka ve lehtar farklı ülkelerdedir. Değişik

³⁸⁰ Özalp, **a.g.e.**, s. 28.

³⁸¹ Bahtiyar, **a.g.m.**, s. 82.

ülkelerde bulunan taraflar arasındaki ilişkide yabancılık unsuru zaten mevcut olup, kanunlar ihtilafı kurallarının uygulanacağından şüphe yoktur.

“Akreditif amiri ile akreditif bankası” ve “muhabir banka ile lehtar” arasındaki ilişkilerde de, taraflar aynı ülkelerde bulunmasına rağmen yabancılık unsuru bulunmaktadır³⁸². Çünkü ödeme yapılan kişiler ile ödeme yeri veya ödeme yapan kişiler farklı ülkelerdedir. Sözleşmenin taraflarının aynı ülkede bulunmasına rağmen bu ilişkinin yabancı unsur ihtiva edip etmeyeceği ile ilgili olarak doktrinde savunulan bir görüşe göre, akdi ilişki milletlerarası ticaret hayatı ilgilendiriyor ise, tarafların bu ilişkiye uygulanmasını istedikleri yabancı bir hukuku tespit edebilecekleri kabul edilmektedir³⁸³.

1. Uygulanacak Hukukun Taraflarca Kararlaştırılmış Olması :

Uluslararası ticarete ilişkin uyuşmazlıklarda açılacak davalarda uygulanacak hukukun belirlenmesi için 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un (MÖHUK) 24. maddesi³⁸⁴ özel bir hüküm getirmiş ve tarafların sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde açık olarak seçtikleri kanun'a tabi olmasını öngörmüştür. Buna göre, akreditif ilişkisine uygulanacak hukukun taraflarca açık olarak ayrı bir sözleşme ile veya temel ilişkide yer alan bir klozla kararlaştırmaları mümkündür.

³⁸² Horn, a.g.e., s. 177.

³⁸³ Doğan, a.g.e., s. 177; Cemal Şanlı, **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, 2.b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 2002, s. 40; Cemal Şanlı, **Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1986, s.31; Bilgin Tiryakioğlu, **Taşınır Mallara İlişkin Milletlerarası Unsurlu Satım Akitlerine Uygulanacak Hukuk**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 1996, s.7; Ziya Akıncı, **Milletlerarası Ticari Hakem Kararları ve Tenfizi**, Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1994, s.25.

³⁸⁴ Madde metni şu şekildedir: “MADDE 24- (1) **Sözleşmeden doğan borç ilişkileri tarafların açık olarak seçtikleri hukuka tabidir.** Sözleşme hükümlerinden veya halin şartlarından tereddüde yer vermeyecek biçimde anlaşılabilen hukuk seçimi de geçerlidir.

(2) **Taraflar, seçilen hukukun sözleşmenin tamamına veya bir kısmına uygulanacağını kararlaştırabilirler.**

(3) **Hukuk seçimi taraflarca her zaman yapılabilir veya değiştirilebilir. Sözleşmenin kurulmasından sonraki hukuk seçimi, üçüncü kişilerin hakları saklı kalmak kaydıyla, geriye etkili olarak geçerlidir.**

(4) **Tarafların hukuk seçimi yapmamış olmaları halinde sözleşmeden doğan ilişkiye, o sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukuk uygulanır. Bu hukuk, karakteristik edim borçlusunun, sözleşmenin kuruluşu sırasındaki mutad meskeni hukuku, ticari veya mesleki faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde karakteristik edim borçlusunun işyeri, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku, karakteristik edim borçlusunun birden çok işyeri varsa söz konusu sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku olarak kabul edilir. Ancak halin bütün şartlarına göre sözleşmeyle daha sıkı ilişkili bir hukukun bulunması halinde sözleşme, bu hukuka tabi olur.”**

MÖHUK'un 24. maddenin ikinci fıkrasında ayrıca, tarafların sözleşmeden doğan ilişkilerine uygulanacak hukuku parçalayabilecekleri, yani sözleşmenin muayyen kısımlarına uygulanmak üzere farklı hukukları seçebilecekleri kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra, maddenin üçüncü fıkrasında da, hukuk seçiminin ne zaman yapılabileceği düzenlenmiştir. Buna göre, taraflar hukuk seçimini her zaman yapabilecekleri gibi, yaptıkları hukuk seçimini de her zaman değiştirmeleri mümkündür³⁸⁵.

2. Uygulanacak Hukukun Taraflarca Kararlaştırılmamış Olması :

Tarafların belirli bir hukuk seçmemiş olmaları durumunda akreditife uygulanacak hukukun tespiti konusunda ikili bir düşünce tarzı karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri akreditifi bir bütün olarak kabul ederek, akreditife uygulanmak üzere tek bir hukukun tesbitidir. İkincisi ise, taraflar arasındaki ilişkilerin her birini ayrı ayrı değerlendirerek her biri için ayrı değerlendirme yapmaktır. Yargıtay çeşitli kararlarında³⁸⁶, akreditifi bir bütün olarak kabul ederek doğrudan Lex fori³⁸⁷ hukukunu tatbik etmiştir.

Ancak, doktrinde çoğunlukla kabul edilen³⁸⁸ ve bizim de katıldığımız görüşe göre, akreditif işlemi birden fazla taraftan³⁸⁹ oluşmakta ve bu tarafların birbirleri arasındaki ilişkilere uygulanacak hukukun her bir ilişki açısından ayrı ayrı tespit edilmesi gerekmektedir.

MÖHUK'nun 24/4 nolu maddesine göre, taraflar bir hukuk seçimi yapmamışlarsa veya yapılan hukuk seçimi geçersiz ise karakteristik edimi ifa eden tarafın ülkesi hukukunun uygulanması gerekecektir. Maddede, ticari veya mesleki faaliyetler çerçevesinde kurulan akitlerde karakteristik edim borçlusunun işyeri hukukunun sözleşmeyle “en sıkı ilişkili hukuk” olduğu kabul edilmiştir.

³⁸⁵ Ancak maddede, tarafların borç sözleşmesinin kurulmasından sonra yaptıkları hukuk seçimi veya hukuk seçimi değişiklikleri, üçüncü kişilerin kazanılmış haklarını ihlâl etmemek şartıyla kabul edilmiştir.

³⁸⁶ YHGK 4.11.1964 T., 942 E., 637 K. (BATİDER, C. III, S. 2, s. 332); 11. HD 10.2.1977 T., 1976/5881 E., 1977/558 K. www.kazanci.com, (24 Haziran 2007).

³⁸⁷ Lex fori, kendisine başvuru mahkemenin tabi bulunduğu hukuku ifade etmektedir.

³⁸⁸ Özel, **a.g.e.**, s. 75; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 283; Aydos, **a.g.e.**, s. 52; Bahtiyar, **a.g.m.**, s. 82; Göğer, **a.g.e.**, s. 44.

³⁸⁹ Akreditif amiri, akreditif bankası, lehtar, muhabir bankalar .

Akreditif amiri ile akreditif bankası arasındaki ilişkiye, hangi hukukun uygulanacağını tespit edilebilmesi için bu ilişkinin hukuki temelini tespit etme ve buna göre de karakteristik edimin tespiti gerekmektedir. Akreditif amiri ile akreditif bankası arasındaki ilişkinin hukuki dayanağı vekalet sözleşmesidir³⁹⁰. Vekalet sözleşmesinde karakteristik edim vekilin edimi olarak kabul edilmektedir. Buna göre, akreditif ilişkisinde de, karakteristik edim akreditif açılan bankanın edimi olacaktır³⁹¹. Bu nedenle akreditif bankasının bulunduğu ülke hukukunun uygulanması gerekecektir. Akreditif amiri ile akreditif bankası genellikle aynı ülkede bulduklarından, başka bir hukuk seçimi yapmadıkları da varsayıldığı takdirde, kanunlar ihtilafı yönünden sorun çıkma ihtimali bulunmamaktadır.

Amir ile banka arasındaki akreditif talebinin şekli ise, MÖHUK'un 7. maddesine göre tespit edilecektir. Maddede: "**Hukuki işlemler, yaptıkları ülke hukukunun veya o hukukî işlemin esası hakkında yetkili olan hukukun maddi hukuk hükümlerinin öngördüğü şekle uygun olarak yapılabilir.**" denilmektedir. Buna göre, yurtdışından ithalat yapan Türk amir, Türkiye'de ki bankasına akreditif açma talimatı verdiğinde bu talimatın ve akreditif sözleşmesinin şekli Türk hukukuna tabi olacaktır. Türk hukukuna göre, akreditif açılması için talepte bulunulması ve akreditif açılmasını konu olan sözleşme herhangi bir şekil şartına tabi değildir. Taraflar yazılı ya da sözlü olarak sözleşme yapabileceklerdir. Buna göre, akreditif talebinin şekli hususunda da *favor negotii* (hukuki işlemi elden geldiğince kurtarıcı yorum) ilkesi geçerli olacaktır³⁹².

Akreditif bankası ile muhabir banka arasındaki ilişkide karakteristik edim muhabir bankanın edimidir. Akreditif bankası tarafından yetkilendirilen muhabir banka, lehtarın ibraz ettiği belgelerin akreditif şartlarına uygunluğunu incelemekte ve lehtara ödemeyi yapmakta, buna karşılık akreditif bankası bu bankayı ramburse etmektedir.³⁹³ Bankalar arasındaki ilişkinin hukuki mahiyeti vekalet sözleşmesi olarak kabul

³⁹⁰ Bkz. . I.D.2.b. (2) nolu bölüm.

³⁹¹ King, a.g.e. s. 298; Faw Bannier, **Bank Guarantees and Documentary Credit**, Hague-Zagreb: TMC Asser Instituut, Martinus Nijhoff Publishers, 1987, s.109; Bahtiyar, **a.g.m.**, s. 82; Kaya, **a.g.e.**, s. 30; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 283; Özel, **a.g.e.**, s. 76.

³⁹² Doğan, **a.g.e.**, s. 176.

³⁹³ Özel, **a.g.e.**, s. 77.

edildiğinden, karakteristik edim vekilin edimi olup, muhabir bankanın bulunduğu yer hukuku esas alınmalıdır³⁹⁴.

Akreditif bankası ile lehtar arasındaki ilişkide, akreditif bankası tek taraflı olarak lehtara karşı mücerret bir borç altına girmektedir³⁹⁵. Zira, akreditif sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme değildir. Lehtarın belge ibrazı ise, akreditif bankası açısından bir yükümlülük değil, fakat akreditif bankasının borcunun koşuludur. Akreditif bankasının borcu ise akreditif bedelini lehtara ödemektir³⁹⁶. Taraflarca hukuk seçimi yapılmamış olduğu durumlarda, akreditif bankası ile lehtar arasındaki ilişkide karakteristik edim borçlusu akreditif bankasıdır³⁹⁷ ve akreditif bankasının bulunduğu yer hukuku sözleşmeye uygulanacak hukuk olacaktır.

Muhabir banka ile lehtar arasındaki ilişkide, muhabir bankanın işleme hangi sıfatla katılmış olduğunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Muhabir bankanın akreditifi bildirmesi yanında ayrıca teyidini de eklemiş olması durumunda teyit bankasının edimi karakteristik edimdir³⁹⁸. Bu durumda teyit bankasının bulunduğu yer hukuku uygulanmalıdır.

Akreditifin teyitsiz olması durumunda ise, muhabir banka lehtara karşı bir ödeme taahhüdünde bulunmamaktadır. Muhabir banka, lehtar ile kendi adına sözleşme yapmamakta akreditif bankasının ifa yardımcısı sıfatıyla hareket etmektedir. Akreditif bankasının bedeli göndermesine kadar ödeme yapmaktan kaçınabilir. Dolayısıyla, lehtara karşı ödeme yükümlülüğünü üstlenen yalnızca akreditif bankasıdır ve onun edimi değerini sürdürmekte³⁹⁹ olup, karakteristik edim akreditif bankası üzerinde olup akreditif bankasının bulunduğu yer hukuku uygulanmalıdır.

Akreditif amiri ile lehtar arasındaki ilişki, *Birörnek Kurallar'ın* 4. maddesinde belirtildiği üzere, akreditif işleminden tamamen bağımsız bulunmaktadır.

³⁹⁴ Ekici, **a.g.e.**, s. 69.

³⁹⁵ Uluç, **a.g.m.**, s. 471; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 149; Ekici, **a.g.e.**, s. 62; Göger, **a.g.e.**, s. 56; Özel, **a.g.e.**, s. 100.

³⁹⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 25.

³⁹⁷ Özel, **a.g.e.**, s. 77.

³⁹⁸ Kaya, **a.g.e.**, s. 30; Bahtiyar, **a.g.m.**, s. 83; Doğan, **a.g.e.**, s. 189.

³⁹⁹ Özel, **a.g.e.**, s. 77; Ekici, **a.g.e.**, s. 69.

Buradan hareketle Tekinalp⁴⁰⁰, amir - lehtar ilişkisinin akreditif işlemine dahil ilişkiler arasında sayılmasını eleştirmektedir. Gerçekten de, amir ile lehtar arasındaki temel ilişki, akreditif sözleşmesinden tamamiyle ayrıdır. Dolayısıyla, taraflar temel ilişkiye uygulanmak üzere bir hukuk seçimi yapmış olsalar dahi, aksi açıkça belirtilmedikçe, seçilen hukuk akreditif sözleşmesine uygulanmayacaktır⁴⁰¹. Bu durumda, amir ile lehtar arasındaki temel ilişkiye uygulanacak hukukun, akreditif sözleşmesinden bağımsız olarak, MÖHUK'un 24. maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu ilişkide malları imal veya teminle birlikte, gerekli belgeleri hazırlama ve ibraz etme yükümlülüğünde olan “satıcının edimi” karakteristik edim niteliğinde olup, onun ikametgahındaki geçerli olan hukuk olaya uygulanmalıdır. MÖHUK'un 24. maddesinin gerekçesinde de, satım sözleşmesinde satıcının ediminin karakteristik olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir⁴⁰².

3. Akreditif Sözleşmelerinde Doğan İhtilaflarda Yetkili Devlet Mahkemeleri

Milletlerarası yetki, yabancı unsurlu hukuki uyuşmazlıklarda yargı yetkisinin nasıl kullanılacağı ve diğer bir devlet tarafından kullanılan yargı yetkisinin ülkesi üzerindeki etkilerinin her devletçe serbestçe düzenlenmesidir⁴⁰³.

Yabancılik unsuru ihtiva eden uyuşmazlıklarda mahkeme, esasa uygulanacak hukuku kendi kanunlar ihtilafı kurallarına göre belirlemeden önce davaya bakmaya

⁴⁰⁰ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 432, dpn.44.

⁴⁰¹ David R. Stack, “Conflict of Laws in International Letters of Credit”, **Virginia Journal of International Law**, Vol. 24, 1983, s. 185.

⁴⁰² TBMM, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Gerekçesi, 2007, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss47m.htm>, (1 Aralık 2007).

⁴⁰³ Ergin Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, 2.b., İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1982, s. 351; Nuray Ekşi, **Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**. 2. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 2000, s. 7; Yılmaz Altuğ, **Türk Milletlerarası Usul Hukuku (Devletler Hususi Hukukunda Yargı Yetkisi)**, 3. b. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1983, s.21.

yetkili olup olmadığına karar vermek zorundadır. Her devlet, mahkemelerinin milletlerarası yetkisini bizzat kendisi tayin etmektedir⁴⁰⁴.

Türk hukuku yetki sözleşmeleri ile, milletlerarası yetkisi mevcut olmayan Türk mahkemelerinin yetkili kılınabilmesine müsaade ettiği gibi, yetkili Türk mahkemelerinin mevcut yetkisine rağmen yabancı mahkemelerin yetkili kılınabilmesini de kabul etmiştir⁴⁰⁵.

MÖHUK'un 47. maddesine göre:

Yer itibariyle yetkinin münhasır yetki esasına göre tayin edilmediği hâllerde, taraflar, aralarındaki yabancılık unsuru taşıyan ve borç ilişkilerinden doğan uyuşmazlığın yabancı bir devletin mahkemesinde görülmesi konusunda anlaşabilirler.

Buna göre, Türk mahkemelerinin ülke içi yetkisinin ve ona bağlı olarak milletlerarası yetkisinin “münhasır yetki” esasına göre tayin edilmediği hallerde, yabancı bir mahkemenin yetkilendirilmesi mümkündür. Bu durumda, Türk mahkemelerinin yer itibariyle yetkiye sahip oldukları fakat bunun münhasır bir nitelik taşımadığı durumlarda yabancı mahkemelerden verilen ilamlar tenfiz edilebilecek, yetki sözleşmesi yapılmış olsa dahi Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır yetki olduğu hallerde ise, yabancı mahkemelerden alınan kararlar tenfiz edilmeyecektir.

Akreditif sözleşmesinde, yetkili devlet mahkemelerinin taraflarca kararlaştırılmamış olması durumunda, Türk mahkemesi önüne gelen olayda öncelikle

⁴⁰⁴ Devletler, kendi mahkemelerinin yetkisini düzenlerken diğer devlet mahkemelerinin milletlerarası yetkisini ortadan kaldırmaz. Bu nedenle birden fazla devlet aynı davada kendisini yetkili görerek karara bağlayabilirler. Bu açıdan da milletlerarası yetki kaideleri milletlerarası hukuk kaideleri olmayıp bir iç hukuk kaidesi niteliğindedirler.

⁴⁰⁵ İç hukukta yetki sözleşmesi; “tarafların belli bir dava (uyuşmazlık) için kanunen yetkili olmayan (yetkisiz) bir mahkemeyi yetkili kılmak için yaptıkları sözleşme” olarak tanımlanmıştır. (Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, Medeni Usul Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınları, 1997, s. 163.) Tarafların yetki sözleşmesi ile belirli bir mahkemeyi yetkili kılmaları halinde, yetki anlaşmasının şekli ve diğer geçerlilik şartları lex fori olarak Türk hukukuna tabi olacaktır. HUMK'un 22. maddesine göre; yetki anlaşmalarının yazılı olması, belirli ihtilaflarla ilgili olması ve yetkili mahkemelerin belirtilmiş olması gerekmektedir. (Nomer, a.g.e., s. 345; HUMK'un 22. maddesi şu şekildedir: “Mahkemenin salahiyeti intizamı amme esasına binaen tayin edilmemiş olan hallerde iki taraf bir veya müteaddid muayyen hususa, müteallik ihtilaflarının salahiyettar olmayan mahal mahkemesinde görülmesini tahriren mukavele edebilirler. Bu halde, iş bu mahal mahkemesi o davaya bakmaktan imtina edemez”).

yetkili olup olmadığını tespit edecektir. HUMK'un 27. maddesine göre: "***Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tayin eder.***" Bu maddeye göre, o hukuki ihtilafa uygulanmak üzere, Türk hukukunda yer itibariyle yetkili bir mahkeme mevcut ise ihtilaf Türk mahkemeleri nezdinde görülebilecektir.

Akreditifler açısından ise, esas itibariyle HUMK'un 9. ve 10. maddeleri göz önünde tutulacaktır⁴⁰⁶. HUMK'un 9. maddesi; tersine bir yasa hükmü olmadıkça, her davanın, açıldığı tarihte davalının ikametgahının bulunduğu yer mahkemesinde görüleceğini öngörmektedir. Bu hükme göre, genel yetkili mahkeme "davalının ikametgahı" mahkemesidir. 10. maddede ise, sözleşmenin ifa edildiği veya davalı ya da vekilinin dava tarihinde orada bulunması kaydıyla, sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesinde de davanın açılabilmesi belirtilmiştir.

Buna göre, yabancı bir bankanın Türkiye'deki lehtara hitaben açtığı akreditif nedeniyle Türk mahkemelerinde dava edilebilmesi, yabancı bankanın ödeme yükümlülüğü yerinin Türkiye olması halinde mümkün olabilecektir⁴⁰⁷. Yargıtay'a intikal eden bir olayda Türkiye'deki lehtar yurtdışındaki akreditif bankası aleyhine Türkiye'de dava açmış, akreditif bankası yetki itirazında bulunmuştur. Olayda ödeme, lehtarın ülkesindeki muhabir banka tarafından gerçekleştirilmiştir. Yerel mahkeme kararında, HUMK'nun 10. maddesi ile BK'nun 73. maddesine göre mukavelenin ifa edildiği yerde dava açılabilmesi gerekçesi ile yetki itirazını reddetmiş, Yargıtay da bu kararı onamıştır⁴⁰⁸. Gerçekten de, akreditif bedeli, belgelerin ibraz edildiği muhabir banka tarafından ödendiğinden, muhabir bankanın bulunduğu yer mahkemelerinde yurtdışındaki akreditif bankasına karşı davanın açılması mümkün olacaktır.

⁴⁰⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 30.

⁴⁰⁷ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 30.

⁴⁰⁸ 11. H.D., 8.12.1981 T., 5026 E., 5309 K., www.kazanci.com, (6 Ekim 2007).

II. BÖLÜM

AKREDİTİF İLİŞKİSİNDE BANKALARIN ÜSTLENDİKLERİ GÖREVLER VE HUKUKİ SORUMLULUKLARI

“Sorumluluk” ifadesi Türk Dil Kurumu tarafından, “*kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi*”⁴⁰⁹ olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra “*uyulması gerekli olan kurallara aykırı hareketin hesabını verme hali*”⁴¹⁰ ve “*genel davranış kurallarına veya yüklendiği bir borca aykırı davranan şahsın bu davranışı ile verdiği zararı tazmin etme yükümlülüğü*”⁴¹¹ olarak da tanımlanmaktadır.

Şüphesiz ki bu, kelimenin sözlük anlamıdır. Fakat sorumluluk hukuki bakımdan ele alınacak olursa gayet geniş ve kapsamlı bir mahiyet taşımaktadır.⁴¹² Hukukta sorumluluk, bir kimsenin zarar veren bir olgudan ötürü giderimle yükümlü olduğunu ve bu anlamda başkasının zarar görmesini gerektiren bir şeyden ötürü (bir şey için) yada bir kimseden ötürü (bir kimse için) ortaya çıkan zararın giderim yükümlülüğünü anlatır.⁴¹³ Sorumluluk tazminat borcunun kaynağıdır. Sorumluluk müessesesi sayesinde, mağdur zararının giderilmesini bu zarara sebep olan sorumlulardan herhangi birinden veya tümünden isteyebilmektedir. Bu da zarar görenin zararını daha çabuk gidermesini sağlamaktadır. Zarar yoksa sorumluluk da yoktur.

⁴⁰⁹Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=286832>, (20 Aralık 2008).

⁴¹⁰ Esat Ahmet Arsebük, **Türk Hukuk Lügati**, Ankara: Maarif Matbaası, (Türk Hukuk Kurumu hazırlamıştır), 1944, s. 230.

⁴¹¹ Oğuzman, **a.g.e.**, s. 14.

⁴¹² İmre Zahit, **Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri**, İstanbul: Akgün Matbaası, 1949, s. 5.

⁴¹³ Mustafa Reşit Karahasan, **Sorumluluk ve Tazminat Hukuku**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1989, s. 426.

YHGK tarafından da, sorumluluk şu şekilde açıklanmaktadır⁴¹⁴:

Sorumluluk hukuku, bir dizi konuyu bünyesinde barındırmaktadır. Özünde yatan sorun, oluşan zararın ne kadarının, nasıl ve hangi koşullarda, kim tarafından tazmin edilip/edilmeyeceği noktalarında toplanmaktadır. Kanun koyucu, çeşitli sorumluluk halleri öngörerek, hangi şartlar altında, kimlerin sorumlu olacağını belirlemiştir. Kanunda yer alan sorumluluk hallerinin birinin şartları gerçekleştiğinde, sorumlu tutulan kişi için, bir başkasının uğramış olduğu zararı tazmin etme yükümlülüğü doğacaktır.

Bankaların akreditif ilişkisinde doğan sorumlulukları; akreditif sözleşmesinden, MTO tarafından yayımlanan *Birörnek Kurallar* ile MTO tarafından bu kurullarla ilişkili olarak yayımlanmış diğer alt düzenlemelerden, akreditifi teşkil eden her bir ilişkinin tabi olduğu hukuktan ve ticari örf ve adet ile teamülden kaynaklanmakta olup, tezimizin bu bölümünde, söz konusu kurullar bağlamında, akreditif ilişkiye katılan bankaların işleme katılmalarından doğan sorumlulukları incelenmiştir.

A. Bankaların Sorumluluklarının Ağırlaştırılması

1. Bankaların Özenli Davranmaya İlişkin Ağırlaştırılmış Sorumlulukları

Bankacılık mesleği 1933 tarihli Mevduatı Koruma Kanunundan bu yana, devletin özel bir ilgisine mazhar olmuştur. Bu ilgi, bankaların ekonominin merkezindeki kurumlar olarak görülmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu ilgi nedeniyle bankalar, devletin özel kuruluş izni ile kurulmuşlar, sürekli denetim altında ve bir tür imtiyazlı kuruluşlar olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir⁴¹⁵.

⁴¹⁴ YHGK, 08.11.2006 T., 10-696 E., 704 K. (www.kazanci.com, 12.11.2008).

⁴¹⁵ Ahmet Battal, **Yeni Medeni Kanun'un Bankacılık Sektörüne ve Sermaye Piyasası Yatırım Araçlarına Bakışı**, http://w3.gazi.edu.tr/~battal/images/makale/makale32/medeni_kanunda_bankacilik_sektoru.pdf, (8 Ocak 2008), s. 2.

Hukukumuzda bankalara çok geniş kapsamda özenli davranma sorumluluğu yüklenmiştir. Bankalar müşterilerine ve bilgi almak ya da ilişki kurmak amacıyla kendisine başvurulara karşı aşağıda açıklanacağı üzere, Medeni Kanun'un 2. maddesinden doğan, koruyucu nitelikte özen borcu altındadır.

Yargıtay kararlarında da; bankalar –tezimizin bu bölümünde ayrı başlıklar halinde açıklandığı şekilde- “Güven Kurumu” olarak adlandırılmakta, “İmtiyazlı İşletme” sayılmakta ve “basiretli bir taciririn göstermesi gerekenden daha fazla özen göstermesi gerektiği” belirtilmektedir.

Denilebilir ki, bu kadar geniş ve kapsamlı bir sorumluluk biçimi, bankaya olduğu kadar başka hiçbir gerçek ya da tüzel kişiye yöneltilmemiştir.

a) Bankaların “Güven Kurumu” Kabul Edilmesi

Bankalar devletin yoğun denetimi ve müdahalesi altında bulunan ve kendileri için belirlenmiş özel ilkelere uymak şartıyla faaliyet gösterebilen kuruluşlardır. Bankacılık sektörüne özgü bu durumun bankalarla muhatap olan geniş halk kitlelerinin bankalara karşı özel bir güven duygusu beslemelerine yol açtığı Yargıtay tarafından kabul edilmekte ve Yargıtay'ın pek çok kararından bankaların “güven kurumu” oldukları belirtilmektedir⁴¹⁶.

⁴¹⁶ HGK, 15.6.1994 T., 1994/11-178 E.,1994/398 K.: “*Birer güven kurumu olan bankalar, aldıkları mevduatları sahtecilere karşı özenle korumak zorundadır.*”; 19. HD. 26.03.1996 T., 6 E., 2976 K.: “*...bankanın kendisine duyulan güvene aykırı davranışının bulunup bulunmadığının saptanması gerekir. Bu durumda MK.nun 2. maddesini doğrudan gözetmekle yükümlü olan mahkemeye yapılacak iş, yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda bankanın haksız bir davranışta bulunup bulunmadığını saptamaktan ibarettir.*”; YHGK, 11.8.1982 T., 1980/11-2025 E., 1982/591 K. : “*Özellikle bir güven kurumu olan ve uzmanlığı gerektiren mesleki bir iş gören bankaların, paraya ilişkin uğraşlarında TTK.nun 20. maddesi hükmü uyarınca özenli bir işadama gibi davranmaları zorunludur. Bu nedenle provizyon dışında araştırma ya da karşılaştırma yapmaksızın, sahteliği ilk bakışta anlaşılan ve uzman bilirkişi raporuyla da doğrulanan imza ile ödeme yapan davalı bankanın olayda birinci derecede ve ağır kusurlu olduğunun kabulü doğrudur.*”; 11. HD 13.3.1998 T., 1997/9076 E., 1998/1707 K: “*.. özellikle bir güven kurumu olan bankaların TTK'nin 20. maddesinde de belirtildiği gibi, ticari defterler tutması ve ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir işadama gibi hareket etmesi de zorunlu olup, uygulamada da bankanın en basit bir işlemlerini bu çerçevede yürüttüğü görülmektedir.*”; 11. HD 13.2.1995 T., 1994/7563 E., 1995/1127 K: “*.Davalı banka bir güven kurumu olması itibariyle çalıştırdığı yetkili kişilerin işlemlerinden kural olarak sorumludur. Bu sorumluluk, üçüncü kişilere karşı yetkilisinin haiz olduğu yasal yetki kuralları içerisinde kalması gerekir. Bu durum karşısında banka yetkilisinin görevini kötüye kullanarak, banka*

Yargıtay, bankaların güven kurumu olarak sorumluluğunun hukuki dayanağının Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 2. maddesinden kaynaklandığı belirtmektedir. TMK md. 2'de: "**Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.**" denilmektedir. Dürüstlük kuralı adı verilen bu madde, ilkesel nitelikte, genel ve temel bir hukuk kuralı ortaya koymaktadır. Bankaların gerçekleştirdiği işlemlerindeki özen borcunun temeli bu maddeye dayanmaktadır⁴¹⁷. Yargıtay, TMK md. 2'de yer alan dürüstlük kuralını, doğrudan doğruya "güven ilkesi" olarak tanımlamaktadır.

kayıtlarına aktarmadan banka adına kabul ettiği, mevduat hesabından; davalı bankanın uyguladığı cari faiz oranları üzerinden bankanın sorumluluğunun kabulü gerekir. Bu oranları aşan hesap cüzdanındaki yasal dayanağı bulunmayan faiz oranlarının sorumluluğa esas alınması doğru değildir."; 19. HD 15.11.2001 T., 2001/3164 E., 2001/7516 K: *"..Mahkemece; iddia, savunma, taraf delilleri ve Adli Tıp Kurumu raporuna göre, kredi sözleşmesindeki imzanın davalının eli mahsulü olmadığı, güven kurumu olan davacı bankanın huzurunda düzenlenen kredi sözleşmesine imza atılırken özel yükümlülüğünü ihmal ederek, kimlik araştırması yapmadan imzalar alması ve imzası kendisine ait olmayan davalı aleyhine takibe geçmesinin kötü niyet olarak kabul edildiği gerekçesiyle davanın reddine ve davalı yararına 573.200.000.-TL tazminata karar verilmiş, hükmün davalı vekilince temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davacı vekilinin yerinde görülmemeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA, 15.11.2001 gününde oybirliğiyle karar verilmiştir.*" ; 11. HD 6.5.2003 T., 2002/12921 E., 2003/4531 K: *"..Davacının karşılıksız çek keşide ettiği uyuşmazlık konusu değildir. Uyuşmazlık, davacı hakkında davalı bankaca yapılan suç duyurularının yerinde olup olmadığıdır. Karşılıksız çek keşide edenlerin yasada bir takım gerekleri yerine getirmemeleri halinde haklarında suç duyurusunda bulunulacağı öngörülmüştür. Nitekim, davalı bankaca davalıya düzeltme hakkını kullanması ve elindeki çek karnelerini iade etmesi diğer bir deyişle bu gerekleri yerine getirmesi için 3167 sayılı yasanın 7 ve 8 nci maddeleri uyarınca ihtar yapılmıştır. 3167 Sayılı yasanın 13 ncü maddesi hükmünde çek keşidecisinin belirtilen gerekleri yerine getirmemesinin suç oluşturacağı da, öngörülmüştür. Dava dosyası içeriğinden davacının ihbar süresi dolmadan düzeltme hakkını kullandığı ve fakat davalı bankanın düzeltme hakkını kullanmasına karşın davacı hakkında suç duyurusunda bulunduğu gibi, yasal süre olan yedi günlük sürenin de dolmasını beklemediği de dosya kapsamından anlaşılmaktadır. Oysa, bir güven kurumu olan davalı bankanın da işlemlerini yaparken özen yükümlülüğünü yerine getirmesi ve müşterilerinin yasal haklarını kullanmalarını beklemesi gerektiği açıktır. Bu halde mahkemece, yasal süreleri beklemeksizin belirsiz ortamı yaratarak, müşterilerin yargılanmasına sebebiyet veren davalı bankanın davranışının kusurlu ve haksız olduğu kabul edilerek, davacı lehine ve fakat kendi kusurlu davranışında B.K.nun 44ncü maddesi gereğince dikkate alınarak uygun bir manevi tazminat takdiri gerekirken, yazılı gerekçe ile davanın reddi doğru görülmemiş ve kararın bu nedenle davacı yararına bozulması gerekmiştir.*"; 11. HD 14.10.1999 T., 1999/5785 E., 1999/7835 K: *"..Nitekim, yasa koyucu, birer güven kurumu olan Bankaların bazı sorumluluğunu kusursuz sorumluluk olarak vasıflandırmıştır. TTK.nun 724. maddesi sahte ve tahrif edilmiş çekin ödenmiş olmasından doğan zararın, muhatap bankaya ait olacağını hükme bağlamış, sahteciliğin inandırıcı olup olmadığını, iffal kabiliyeti bulunup bulunmadığını kanuni unsurlar arasında saymamıştır.*" www.kazanci.com, (3 Ekim 2006).

⁴¹⁷ Tekinalp, a.g.e., s. 269; Şener Akyol, **Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasası**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995, s. 7; Eren, a.g.e., s.23.

Buna göre, Banka ile gerek müşterisi gerekse de muhtemel müşterileri⁴¹⁸ arasındaki ilişki, güvene dayanan bir ilişki olarak kabul edilmektedir. Bu güveni tesis etmek üzere, bankalar kuruluşundan başlayarak her aşamada devletin denetimi ve gözetimi altında faaliyette bulunurlar. Bankaların kuruluşuna ilişkin düzenlemeler, mevduat toplamak veya şube açabilmek için özel izin aranması, toplanan mevduatın kredi olarak kullandırılmasında sınırlayıcı kuralların bulunması, pay edinim ve devirlerinin izne tabi olması, banka kurucularının ve üst düzey yöneticilerinin belirli niteliklere sahip olmasının aranması, banka faaliyetlerinin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) başta olmak üzere Sermaye Piyasası Kurumu (SPK), Merkez Bankası (TCMB) gibi kurumların yoğun denetim ve gözetimi altında bulunması, bankaların faaliyet türlerine ilişkin Bankacılık Kanununda sınırlamalar getirilmesi, likiditenin sağlanmasına yönelik çeşitli tedbirler alınması gibi düzenlemeler de bankaların birer güven kurumu haline gelmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Bankaların güven kuruluşu olmasının anlamı bankacılık işlemlerinde bankaların güvenilen taraf olmasıdır⁴¹⁹. Bu güven unsuru, işlemlerinden dolayı bankanın sorumluluğunun ağırlaşmasına ve hafif kusur halinde dahi sorumlu tutulmasına neden olmaktadır.

“Güven kurumu” olmanın gereği olarak bankalar, gerçekleştirdikleri bütün iş ve işlemlerde üst düzeyde dikkat ve özen göstermek zorundadırlar. Banka tüm işlemlerinde özenli davranmak zorundadır. Banka tarafından verilen hizmetin kapsam ve tutar olarak düşük olması bankanın sorumluluğunu hafifletici bir unsur değildir. Müşterinin yüksek çıkar sağladığı bir işlemde bankanın yaptığı iş karşılığı çok düşük bir ücret/komisyon aldığı alması halinin, bankanın özen borcunun ve sorumluluğunun ağırlığında bir değişiklik yaratmayacağı Yargıtay tarafından da ifade edilmiştir. Kararda Yargıtay⁴²⁰:

⁴¹⁸ Bankanın muhtemel müşterilerine karşı culpa in contrahendo sorumluluğu doğabilecektir. Culpa in contrahendo, sözleşmenin kurulmasından önceki aşamada görüşmecilerden birinin veya yardımcılarının, diğer görüşmeciye veya onun koruma alanındaki kişilere, aralarında dürüstlük kuralına (MK. m.2) dayalı olarak kurulmuş bulunan sözleşme benzeri güven ilişkisine aykırı davranarak vermiş olduğu zarardan doğan sorumluluktur. Banka tüzel kişi olarak, sözleşme müzakereleri sırasında kendi organlarının veya yardımcı şahıslarının davranışlarından TTK md 138 hükmü gereğince, BK. md 96 veya 100 hükümlerine göre sorumlu olabilecektir.

⁴¹⁹ Battal, **a.g.e.**, s. 105.

⁴²⁰ YHGK 4.11.1964 T., 942 E., 637 K., **BATİDER**, C. III, S. 2, s. 332.

Bankanın belli belgelerin kabulü gibi az bir dikkatle yapılabilecek kolay bir işi iyi görmesini beklemek, objektif iyiniyet kurallarına uygun düşer ve bu bakımdan akreditifi açtıranla doğrudan doğruya işlem yapmış olan davalı bankanın bu işten kazancının küçük bir komisyondan başka bir şey olmayacağı ve akreditifi açtıranın büyük kazançlar sağlayacağı düşüncesiyle bankanın yardımcısının akde aykırı davranışından doğan zararı davacıya yüklemek, afaki iyiniyet (TMK.2) kurallarına aykırıdır.

diyerek düşük ya da cüzi ücret almasının bankanın özen borcunun hafifletilmesi sonucunu doğurmayacağını kabul etmiş bulunmaktadır.

Güven kurumu olarak kabul edilen bankaların göstermesi gereken özenin ölçüsü bu güvenin yoğunluğu oranında artmaktadır. Nitekim, 5 Nisan 1994 ekonomik kararlarının alınmasına sebep olan ekonomik kriz esnasında ortaya çıkan ve Türk parasının hızlı ve aşırı değer kaybetmesi sonucunu doğuran olumsuz durum, bankalara döviz cinsinden borçlanan banka müşterilerinin borçlarının normalden fazla artmasına sebep olmuş ve mahkemelerde bankalar aleyhine bir çok dava açılarak hakimin sözleşmelere müdahalesi talep edilmiştir. Yargıtay, bankalara duyulan güveni ve Medeni Kanunu'nun 2. maddesinde yer alan iyiniyet kuralını nazara alarak, müşterilerin tacir de olsa tüketici de olsa, bankalara karşı olan bu taleplerinin genel olarak haklı olduğuna ve uyarılma gerektiğine karar vermiştir⁴²¹. Buna karşılık aynı dönemde, aynı ekonomik krizden etkilendiğini gerekçe göstererek döviz üzerinden ödemekte olduğu kira parasında uyarılma yoluyla indirimine gidilmesini isteyen bankanın talebi Yargıtay tarafından reddedilmiş⁴²², gerekçe olarak bankanın basiretli tacir gibi davranma yükümlülüğünün bulunduğu ve ayrıca bu talebin Medeni Kanunu'nun 2. maddesinde yer alan iyiniyet kuralı ile bağdaşmadığı gösterilmiştir. Yargıtay'ın bu tutumu da, basiretli tacir yükümlülüğünün ölçüsünün bankalar yönünden daha da ağır şartlarda değerlendirildiğine işaret etmektedir⁴²³.

⁴²¹ 13. HD, 6.4.1995 T., 1995/145 E., 1995/3339 K.; 11. HD, 11.4.2002 T., 356 E., 3400 K.; 11. HD, 15.4.1997 T., 1996/ 7277 E., 1997/2837 K.; 11. HD, 23.6.1997 T., 4441 E., 4936 K.; 11. HD, 11.4.1996 T., 561 E., 2580 K. www.kazanci.com, (11 Ocak 2008).

⁴²² 11. HD., 8.7.1996 T., 3896 E., 5108 K. www.kazanci.com (15 Ocak 2008).

⁴²³ Battal, a.g.e., s. 9.

Buna göre, “güven kurumu” olmanın gereği olarak bankalar, gerçekleştirdikleri bütün iş ve işlemlerde üst düzeyde dikkat ve özen göstermek zorundadırlar. Aksi takdirde, bankaların “güven kurumu” sıfatına aykırı davranışı, işlemlerinde üst düzeyde dikkat ve özen göstermemesi bankanın sorumluluğu doğuracaktır. Elbette ki bu sorumluluğu, işlemdeki kusuru oranında değerlendirilecektir. İşlemden müşteriye de kusur atfedilebildiği takdirde zarardan her iki taraf da kusurları oranında sorumlu olacaktır⁴²⁴.

b) Bankaların İmtiyazlı İşletme Kabul Edilmesi

Bankalar, devletin özel kuruluş izni ile kurulmakta, sürekli denetim altında ve bir tür imtiyazlı kuruluşlar olarak faaliyetlerini sürdürmekte olup, Yargıtay Kararlarında⁴²⁵ ve genel olarak doktrinde “*hükümet tarafından imtiyaz suretiyle verilen bir işin icrasını yapan imtiyazlı işletmeler*” olarak kabul edilmektedirler.

Buna göre, imtiyazlı işletme sayılmasının bir sonucu olarak, BK'nun aşağıda açıklanan çeşitli hükümlerinde bankaların yapacakları sözleşmelere kısıtlamalar getirilmekte ve sorumlulukları ağırlaştırılmaktadır.

⁴²⁴ 11. HD 17.2.2005T., 2004/4651E., 2005/1349K: “*Bir güven kurumu olan banka akdi ilişki ve yapılan işin niteliği gereği mudiden aldığı parayı güvenle saklamak ve istenildiğinde yine mudine iade etmekle yükümlüdür. Ancak mudi de, yine akdi ilişki ve özen borcunun gereği olarak kimliğine ilişkin belgeler ile banka hesabına ait bilgi ve belgeleri özenle saklamak ve kaybı halinde derhal bankayı bu hususta bilgilendirmekle yükümlüdür.*”; 11. HD 27.3.2006 T., 2005/2390 E., 2006/3170 K: “*Bir güven kurumu olan bankanın, akdi ilişki ve yapılan işin niteliği gereği mudiden aldığı parayı güvenle saklama ve istenildiğinde mudine iade etme yükümlülüğüne karşılık, mudi de, akdi ilişki ve özen borcunun gereği olarak kimliğine ilişkin belgeler yanında, banka hesabına ait bilgi ve belgeleri de özenle saklamak ve kaybı halinde derhal bankayı bu hususta bilgilendirmekle yükümlüdür.*”; 11. HD 21.12.2006 T., 2006/12186 E., 2006/13739 K: “*Bir güven kurumu olan ve bu nedenle hafif kusurundan sorumlu bulunan bankanın, sahteliği çıplak gözle görülebilecek nitelikte olmayan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş olan vekaletnameye dayanarak yaptığı ödemede kusursuz olduğu saptandığına göre, ödeme nedeniyle oluşan zarardan bankanın sorumlu olduğu kabul edilemez.*” www.kazanci.com (15 Ocak 208).

⁴²⁵ YHGK 14.06.1995 T.,11-425 E. , 616 K. ;11. HD 04.02.1999 T., 1998/8627 E. 1999/468 K.; 11. HD 14.10.1999 T. 5785 E. , 7835 K. www.kazanci.com (15 Ocak 208).

Yargıtay kararlarında bankalar “hükümet tarafından verilen imtiyazlı işletme” kabul edilmektedir⁴²⁶. Bankaların imtiyazlı işletme sayılıp sayılmayacağı hakkında YHGK kararında⁴²⁷:

3182 sayılı Bankalar Yasasının 4. maddesinde; "bankaların, ancak Bakanlar Kurulunun izni ile kurulabileceği" vurgulanmış, aynı Yasanın 13. maddesinde, bankalar dışında hiçbir gerçek ve tüzel kişinin mevduat kabul edemeyeceği ve bankacılık işlemi yapamayacağı açıklanmıştır. Keza Yasanın, 13/2. maddesinde yazılı ve sözlü olarak veya herhangi bir şekilde, halka duyurulmak suretiyle, faiz veya her ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığında istendiğinde veya belli bir vadede de aynı veya misli olarak iade edilmek üzere para alınmasının mevduat kabulü sayılacağı belirtilmiştir. Hükümet halka güven vermek ve halkın parasının bankalarca değerlendirilebilmesi için tasarruf mevduatı ve tasarruf mevduatı niteliği haiz döviz tevdiat hesaplarının, belli bir kesiminin ve son kez 5 Mayıs 1994 gün ve Resmi Gazete'nin mükerrer 21925 sayılı nüshasında yayınlanan Hükümet Kararnamesi ile de mevduatın tamamının tasarruf mevduatı sigortasına tabi bulunduğunu açıklamıştır. Bu hükümlerden çıkan sonuca göre, Türkiye'de Bankalar Hükümetçe imtiyaz suretiyle verilen bir işi yapan müesseselerdir. O halde Bankalar, BK.nun 99/2. maddesine tabi kuruluşlardır.

ifadeleri ile bankaların imtiyazlı işletme olduklarını kabul etmektedir⁴²⁸.

Doktrinde de çoğunluk tarafından, bankaların imtiyazlı işletme statüsünde olduğu belirtilmektedir. Karayalçın'a⁴²⁹ göre bankalar, bankacılık işlemleri açısından

⁴²⁶ İbrahim Kaplan, “Banka Standart Sözleşmeleri ve Genel İşlem Şartları”, **BATİDER**, C.16, S.2, s. 76., s. 76; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 292; Doktorların, mimar ve mühendislerin, avukatların ve özel bir resmi belge ile çalışanların faaliyetleri de hükümet tarafından imtiyaz verilmek suretiyle sağlanan faaliyetlerdi.

⁴²⁷ YHGK 15.06.1994 T.,11-178 E., 398 K.; YHGK 4.11.1964 T., 942 E., 637 K., **BATİDER**, C. III, S. 2, s. 332.

⁴²⁸ Benzer şekilde, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun bir başka kararında da “Bankalar hükümetin izniyle faaliyette bulunan, öz kaynaklarından ziyade faiz karşılığında topladıkları mevduatı, Türk ekonomisinin gelişme hedefleri doğrultusunda kredi olarak ekonominin kullanımına sunan ticari kuruluşlardır. Bankanın bu özel durumlarının sözleşmenin uyarlanması yapılırken gözden uzak tutulmamasına özen gösterilmesi gerekir.” denilmektedir. (YHGK, 19.02.1997 T., 1996/11-762 E., 1997/77 K, www.kazanci.com.tr, 14 Mart 2008).

yasalara dayanan tekel durumunda olup, ekonomik hayatında bankacılık işlemlerini yaptırmak zorunda olan gerçek ve tüzel kişiler bu işlemleri ancak “banka” statüsünde olan kuruluşlara yaptırabilirler. Tandoğan da⁴³⁰, BK’nun 99. maddesinde belirtilen imtiyaz suretiyle icra edilen faaliyetlerin kapsamına bankaların da dahil olduğunu belirtmektedir. Kaplan’a⁴³¹ ve Tekinalp’e⁴³² göre de Bankalar hükümetçe verilen bir imtiyaz olarak sanatlarını icra etmektedirler.

Reisoğlu ise, Yargıtay’ın “bankalar Hükümetçe imtiyaz suretiyle verilen bir işi yapan müesseselerdir” şeklindeki görüşüne katılmamaktadır. Bankaların, Bankacılık Kanunu hükümleri çerçevesinde bankacılık işlemleri yapmakta ve bankanın kurulması ve faaliyete geçmesi BDDK’nın kararına bağlı bulunmakta olduğu, ancak bu durumun BK 99. maddesi anlamında bir imtiyaz oluşturmadığını aksi takdirde her izne tabi ticari faaliyeti imtiyaz olarak nitelendirmek gerektiğini belirtmektedir⁴³³.

BK’nun 99. maddesine göre⁴³⁴, bir sözleşmede taraflar, borçlunun ağır kusurlu davranışı sonucunda borç yerine getirilmez ise borçlunun sorumlu olmayacağını kararlaştırmışlar ise bu şart geçersizdir. Hiç yazılmamış sayılır ve ağır kusuru ile borcunu yerine getirmeyen borçlu borcundan sorumlu olur. Ancak, bir sözleşmede borçlunun hafif kusurlu davranışı sebebiyle borç yerine getirilmez ise borçlunun sorumlu olmayacağını taraflar kararlaştırabilirler. Bu hükmün istisnası ise, “hükümet tarafından kendilerine imtiyaz sağlanan bir işi ifa eden imtiyazlı işletme sayılan kurumlardır”. BK’nun 99. maddesine göre, imtiyazlı işletmelerin sözleşmelere koydukları sorumsuzluk kayıtları hakim tarafından değerlendirilir ve gerekli görülürse imtiyazlı işletmenin hafif kusuru halinde sorumlu olmayacağına ilişkin sözleşme hükmü geçersiz sayılabilir.

⁴²⁹ Yaşar Karayalçın, **Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler (1984-1987)**, C. III, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988, s. 84.

⁴³⁰ Haluk Tandoğan, “Türk Hukukunda Bankacının Hukuki Sorumluluğu”, **Milletlerarası Mukayeseli Hukuk Fakültesi ile Türkiye Bankalar Birliğinin Müstereken Tertip Ettiği Mukayeseli Banka Hukuku İhtisas Dönemi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 63, 3-14 Aralık 1973, s.457

⁴³¹ İbrahim Kaplan, **Bankanın Hukuki Sorumluluğu**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1991, s. 45.

⁴³² Tekinalp, **a.g.e.**, s. 291.

⁴³³ Seza Reisoğlu, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Ankara: Cem Web Ofset Ltd. Şti., 2007, s. 847.

⁴³⁴ Madde metni şu şekildedir: “*Madde 99: Hile veya ağır kusur halinde dışarı olacağı mesuliyetten borçlunun iptidaen beraetini tazammun edecek her şart, batıldır. Hafif kusur halinde, borçlu iptidaen mesuliyetten beraeti tazammun eden şartın dermeyanı sırasında alacaklı borçlunun hizmetinde ise veya mesuliyet hükümet tarafından imtiyaz suretiyle verilen bir sanatın icrasından tevellüt ediyorsa; haiz olduğu takdir salahiyetine istinat ile hakim, bu şartı batıl addedebilir.*”

Ayrıca, BK'nun "Muavin Şahısların Mesuliyeti" başlıklı 100. maddesinde bir işi yaparken yardımcı şahıs çalıştıran kişilerin, bu çalıştırdıkları kişilerin işlerini yaparken ağır ya da hafif kusurlarıyla sebep oldukları zararlardan sorumlu olmayacaklarına ilişkin sözleşmelere hüküm koyabilecekleri, bu hükümlerin geçerli olacağını, ancak "hükümet tarafından kendilerine imtiyaz sağlanan bir işi ifa eden imtiyazlı işletme sayılan kurumların", çalıştırdıkları kişilerin ağır kusurlu her hareketinden sorumlu olacakları belirtilmektedir⁴³⁵. Bu durumda, imtiyazlı işletme sayılan kurumlar, çalıştırdıkları kişilerin ağır kusurlu her hareketlerinden sorumlu olacak, aksine sözleşme düzenleseler bile bu hükümler geçersiz sayılacak, bankaların çalıştırdıkları kişilerin yalnızca hafif kusurlu hareketlerinden sorumsuz olacaklarına ilişkin sözleşmelere koydukları kayıtlar geçerli olacaktır.

Buna göre;

- Bankaların imtiyazlı işletme sayılmasının sonucu olarak, bankaların taraf oldukları sözleşmelerde yer alan hafif kusurdan sorumsuzluklarına dair kayıtlar hakimden denetimine açıktır. (BK md. 99) Sözleşmede, bankanın hafif kusurlu hareketlerinden sorumlu olmayacağı kararlaştırılmış olsa bile bu hüküm mahkemelerce geçersiz sayılabilmektedir.
- Ayrıca, bankaların çalıştırdıkları kişilerin ağır kusurlarından dolayı sorumlu olmayacaklarına ilişkin kayıtlar geçersiz sayılmakta ve bankaların çalıştırdıkların kişilerin ancak hafif kusurlarından dolayı sorumlu olmayacaklarına ilişkin kayıtların geçerli olacağı kabul edilmektedir (BK md. 100).

Yargıtay kararlarında ise, bankaların sorumsuzluk kayıtlarının somut olayla bağlı kalınmaksızın, sürekli olarak geçersiz sayılması doğrultusunda genel bir eğilim bulunmaktadır. Bu türden bir uygulama, imtiyazlı işlemlerin yaptıkları sorumsuzluk

⁴³⁵ Madde metni şu şekildedir: "Madde 100 - Bir borcun ifasını veya bir borçtan mütevellit bir hakkın kullanılmasını kendisi ile beraber yaşayan şahıslara veya maiyetinde çalışanlara velev kanuna muvafık surette tevdi eden kimse, bunların işlerini icra esnasında ika ettikleri zarardan dolayı diğer tarafa karşı mesuldür. Bunların fiilinden mütevellit mesuliyeti, evvelce iki taraf arasında yapılan bir mukavele tamamen veya kısmen bertaraf edebilir. Alacaklı, borçlunun hizmetinde ise veya mesuliyet hükümet tarafından imtiyaz suretiyle verilen bir sanatın icrasından tevellüt ediyorsa; borçlu mukavele ile ancak hafif bir kusurdan mütevellit mesuliyetten kendisini beri kılabilir".

anlaşmalarının geçersiz sayılabilmesi yönünde 99. madde ile hakime verilen takdir yetkisinin –diğer imtiyazlı işletmelerin aksine- bankacılık alanında hakimin elinden alınması sonucunu doğurmaktadır⁴³⁶.

818 sayılı BK'nun yerine geçmek üzere hazırlanan Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'nın⁴³⁷ (TBKT) 114. maddesinde yürürlükteki kanundan daha ileri gidilerek, Yargıtay kararlarına paralel bir şekilde:

Uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya san'at, ancak kanun ya da yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa, borçlunun hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşma kesin olarak hükümsüzdür.

denilmektedir. Yürürlükteki BK'nun 99. maddesinde “hakimin takdirine bırakılmış” bir durum söz konusudur. Ancak Tasarıdaki düzenlemede, anlaşmanın kesin hükümsüz sayılıp sayılmayacağı konusunda hakimin takdir hakkı da artık hiçbir şekilde mevcut olmayacak, bu şekildeki tüm sözleşmeler geçersiz kabul edilecektir⁴³⁸.

Ayrıca Borçlar Kanunu Tasarısının 115. maddesinde de:

Uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya san'at, ancak kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa, borçlunun yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu olmayacağına ilişkin anlaşma kesin olarak hükümsüzdür.

denilerek, mevcut kanunda yer alan, imtiyazlı işletmelerin “yardımcılarının hafif kusurlarından dolayı sorumlu olmayacakları yönünde” sözleşmelerde düzenleme

⁴³⁶ Battal, a.g.e., s. 8.

⁴³⁷ 27 Nisan 1926 tarihli ve 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun yerini almak üzere, bir tasarinin hazırlanması amacıyla, Adalet Bakanlığı'nca Nisan 1998'de bir komisyon oluşturulmuş olup, bu komisyon nezdinde hazırlanan Tasarı 25.12.2008 tarihinde TBMM Adalet Komisyonunda çeşitli değişikliklere uğrayarak, TBMM Genel Kurulu'na sevk edilmiştir.

⁴³⁸ Ne var ki, tasarinin gerekçesinde bu değişikliğe ilişkin hiç bir açıklama getirilmemektedir. Bkz: Erden Kuntalp ve Nami Barlas; **Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'na İlişkin Değerlendirmeler**, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2005 , s. 71.

yapılabileceğine ilişkin 100. madde hükmü de, Tasarı'nın yasalaşması halinde ortadan kaldırılmış olacaktır. Böylelikle Borçlar Kanunu Tasarısı ile yürürlükteki Kanundan daha ileri bir düzenlemeye gidilerek bankaların sorumlulukları daha da ağırlaştırılmış bulunmaktadır.

c) Bankaların Basiretli Bir İş Adamı Gibi Davranma Yükümlülüğü

Türk hukukunda tacirlere uygulanan hükümler diğer kişilere uygulanan hükümlerden farklıdır. Bunun sebebi tacirin ticari hayatı ile ilgili olarak yaptığı işlerde diğer şahıslardan daha çok özen göstermesi gereğidir. Borçlunun sahip olduğu ya da olduğu farz edilen özel bilgileri, tecrübeleri ve kişisel nitelikleri, başkalarının öngöremeyeceği sonuçları öngörmesini sağlayabilir. Bu durumda belirli bilgi ve tecrübeye sahip kişinin, başkalarından daha dikkatli ve özenli davranması gerekmektedir⁴³⁹.

Bu düşünceden hareketle, TTK'nun 20. maddesinin ikinci fıkrasında, her tacirin ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmek zorunda olduğu belirtilmektedir. Bu hükümle geniş anlamda, bir edimin yerine getirilmesinde basiretli, sağ duyulu bir iş adamının alması gerekli bütün önlemler içerilir⁴⁴⁰. Buna göre, her tacir, tüm ticari faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmek, ileriye düşünmek ve işlemlerini ona göre organize etmek zorundadır⁴⁴¹. Tacirin yapacağı

⁴³⁹ Çetin Aşçıoğlu, "Kusurun Belirlenmesinde Hâkim ve Bilirkişinin Fonksiyonları", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu V.**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, 26-28 Mart 1988, s. 109.

⁴⁴⁰ Oğuz İmregün, **Kara Ticareti Hukuku Dersleri**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1996, s.38.

⁴⁴¹ Yargıtay kararlarında, basiretli tacirin ne şekilde hareket edeceği şu örneklerle dile getirilmiştir: 11. H.D.,13.03.1987 T., 1336 E., 1468 K.:*"Davacı, davalının ihaleye girmesine karşın ihale hükümlerini yerine getirmediğini ileri sürerek tazminat istemiş, davanın kabulüne ilişkin karar, Dairemizce onanmıştır. Davalı karar düzeltme isteminde bulunmuştur. Dosyadaki yazılara, mahkeme kararında belirtilip Yargıtay ilamında benimsenen gerektirici sebeplerle ve davalı basiretli bir tacir gibi hareket etmek zorunda olduğuna göre, numune gösterilerek yapılan siparişin kendince ve Türkiye'de imalinin mümkün olup olmadığının iyice araştırılıp, teklifini ona göre vermesi gerektiğinden, davalı vekilinin karar düzeltme isteminin reddi gerekmiştir."*; 11. H.D.,10.06.1991 T., 2370 E., 3797 K.: *"Taahhütçü bir tacir olup basiretli davranmak zorundadır. İşte bu nedenle taşıma sözleşmesi yapılırken, yolun uzunluğu ve yolun niteliği göz önüne alınarak teklif verilmesi gerekir."*; 11. H.D.,18.02.2003 T., 8891 E.,1256 K.:*"Tacir basiretli olmak zorundadır. Ekonomik kriz nedeniyle edimini ifa edememiş olsa bile, bu savunmaya itibar edilemez. Zira kusurlu sayılmak gerekir. Ekonomik kriz mücbir neden değildir. Fuara katılmama nedeniyle oluşan zarar, satış artışından alde edeceği net karıdır. Kredi faizi ve fuardan sonra yapılan bayi*

sözleşmelerin yerine getirilip getirilmeyeceğini hesaba katıp “basiretli bir iş adamı” gibi davranıp, borcun yerine getirilmesini engelleyebilecek hareketleri önceden nazara alması gerekecektir⁴⁴².

Bankacılık sektörü, gerek banka yönetimi ve gerekse hizmet verdiği kişiler yönünden bir bütün olarak riskli bir alandır. Hemen hemen her gün, her bankanın üst yönetimi, daha fazla rizikoya karşılık daha fazla kazanç, daha az riziko daha az kazanç alternatifleri arasındaki seçimde doğru karar vermek durumundadır.

Yargı kararlarında, bankaların tacirden beklenen basiretli davranma zorunluluğunun üstünde bir özenle işlemlerini gerçekleştirmesi gerektiği belirtilmektedir. Ankara Asliye 7. Ticaret Mahkemesinin, Yargıtay 11. H.D.’nin denetiminden geçmiş bir kararında da: **“Bir bankanın, TTK’nun 20/2. maddesinde öngörülen, tacirden beklenen basiretten çok daha fazla basiretli olması gerekmektedir.”** denilmek suretiyle

toplantısı giderleri, sözleşmenin yerine getirilmemesinden doğan zararlar olarak kabul edilemez.”; YHGK, 15.03.1972 T., 68-269 E., 174 K.: “Bir akdin icrası ile ilgili olarak tesbit edilmiş olan cezayı hakim fahiş görmüşse, tenkis ile mükelleftir. Fahiş görüp görmemek hakimın tekdirine kalmış olduğuna göre, tenkis ile mükellef olması hukuk tekniği açısından mana ifade etmez Burada da, cezanın hakim tarafından indirilebileceği veya bu hususun hakimden talep edilebileceği anlaşılmalıdır. Cezai şart ödeyecek olan kişi tacir ise, hakim böyle bir indirme yapamayacağı gibi, borçlu kendisinden bu yolda bir talepte bulunamaz.” ; 13. H.D., 16.04.1996 T., 3653 E., 3920 K.: “Objektif ölçü, söz konusu tacirin, ticaretinin özelliği gözönünde tutularak, tedbirli ve ileriye makul ve mutad bir oranda gören bir tacirin davranışı olacaktır. Uygulamada bir olgu olarak ekonomiye etki yapan enflasyon için hükümetçe alınacak tedbirleri önceden tahmin etmeme, basireti bir iş adamı gibi davranma mükellefiyetine aykırılıktır.” ; YHGK., 03.05.1972, 861 E., 293 K.: “Numuneye uygun kumaşın piyasada yeterli miktarda bulunup bulunmadığını araştırmadan sözleşme ilişkisine girmek, bir tacir için basiretsizce bir davranıştır.” ; YHGK. 15.04.1972 T., 1311 E./ 244 K.: “Tacir imzaladığı bir satış akdini feshetmesine rağmen, teslim aldığı yağları zamanında karşı tarafa iade etmemesi veya TTK.md.25/2 gereğince mahkemeden alacağı izinle satışa çıkarmaması halinde, uzunca bir süre bekleyerek yağların bozulmasına sebep olması tacirin basiretli bir iş adamı gibi hareket etmediğini gösterir.”; YHGK, 18.08.1984 T., 11-139 E., 426 K.: “Davalının, sözleşmedeki borcunu yerine getiremediği anlaşılmalı birlikte, bu olanaksızlık kendisinin olanaksızlığa göre Borçlar yasasının ilgili maddelerine dayanulamayacağı cihetle borçlunun vaktinde araştırma yapması gerekir.”; 15.H.D., 25.05.1981 T., 825 E, 1234 K.: “Borç ilişkisi kurulduğu yani sözleşme yapıldığı zaman, objektif yönden yerine getirme imkansızlığı varsa, borç ilişkisi esasen meydana gelmemiş olduğundan sözleşme taraflar için hüküm ifade etmeyeceğinden, taraflar nedensiz zenginleşme kurallarına göre birbirlerine verdiklerini geri isteyebileceklerdir. Yerine getirme olanaksızlığı sözleşmenin kurulmasından sonra meydana gelmişse, borçlunun kusurlu olup olmadığına göre hüküm kurulur. Burada da aranan kusur yine, borçlunun basiretli davranıp davranmadığının saptanmasına yöneliktir”.

⁴⁴² Hasan Nerad, “Bankaların Genel İşlem Şartları Şeklinde Düzenledikleri Kredi Sözleşmelerinin Özellikleri ve Hükümleri”, **Türk, İngiliz, ABD Hukukunda İşletmelerin Ödeme Güçlüğü Sorunları ve Banka İlişkileri Sempozyumu**, İstanbul: Avrupa Topluluğu Enstitüsü-İSO, s.173; Doğanay, s.90.

bankalardan beklenen özen yükümlülüğünün tacirden beklenen özen yükümlülüğünden daha ağır olduğu belirtilmiştir⁴⁴³.

2. Banka Sözleşmelerindeki Hükümlerin Genel İşlem Koşulu Kabul Edilmesi Karşısında Borçlar Kanunu Tasarısında Bankalar İçin Öngörülen Ağırlaştırılmış Sorumluluklar

a) Hukukumuzda Genel İşlem Koşulları Hakkında Mevcut Uygulama

Bir güven kurumu olan bankaların asli fonksiyonları müşterilerine kredi kullandırmak olup, bunun yanısıra gelişen ekonomik yaşamın gereklerine uygun olarak, bankalar müşterileri ile çok çeşitli hukuki ilişkiler içine girmektedirler⁴⁴⁴. Bu hukuki ilişkiler de çoğunlukla, bankacılık faaliyetlerinin kendine özgü yapısı içinde çoğu zaman “sui generis sözleşme” şeklinde vasıflandırılmaktadır.

Bankacılık faaliyetlerinin sürdürülmesi aşamasında bankalar ile müşterileri arasında sui generis niteliği haiz sözleşmelerin meydana gelmesi ile birlikte, bu sözleşmelerde yer alan hükümlerin içeriği önem arz etmeye başlamıştır. Bu noktada, bankacılık işlemlerinde taraflar, genellikle akdedilecek sözleşmelerin içeriğini karşılıklı olarak müzakere ederek değil; standart ve genel nitelikli hükümlerin olduğu sözleşmeler yolu ile ilişkilerini kurmaktadır⁴⁴⁵.

Önceden hazırlanan tipik kayıtlar genel işlem şartları olarak adlandırılmaktadır, bu kayıtları içeren sözleşmeler formüler veya standart sözleşme olarak adlandırılmaktadır⁴⁴⁶. Genel işlem koşulları, sözleşmenin taraflarından biri (kullanan) tarafından ileride yapılacak aynı türde ve çok sayıda sözleşme için önceden tek yanlı

⁴⁴³ Battal, **a.g.e.**, s. 151, dpn. 291’de kararın özetine yer verilmiştir.

⁴⁴⁴ Onur Yalçın, **Banka Kredi Sözleşmelerindeki Genel İşlem Şartlarının Geçerliliği**, Ankara:Yetkin Yayınları, 2006,, s.25.

⁴⁴⁵ İbrahim Kaplan, **Banka Sözleşmeleri Hukuku**, C.1, Ankara: Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 1996, s. 14.

⁴⁴⁶ Arif Kocaman, “Bankaların Tacir ve Sanayiciler İle Yapmış Oldukları Genel Kredi Sözleşmelerindeki Genel İşlem Şartlarının Hukuki Açıdan Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerileri”, **Ünal Tekinalp’e Armağan, C.1**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2003, s. 1086.

olarak hazırlanan ve yine kullanan tarafından sözleşmenin içeriği haline getirilmek istenen sözleşme şartlarıdır.

Genel işlem şartı içeren sözleşmeler -diğer tüm sözleşmelerde olduğu gibi- yasalarda belirlenmiş emredici hükümlere uygun olmak zorundadır. Genel işlem şartları içinde bu hükümlere aykırılık olması BK md. 20 uyarınca şartların batıl olmasına sebep olur. Özellikle sorumsuzluk anlaşmaları hakkında sınırlamalar (BK. md. 99, 100), satıcının tekeffülü konusunda BK. md. 189, 196, 230 hükümleri, zamanaşımı sürelerinin kısaltılmayacağı ile ilgili BK md. 126-127, 139/1, kefalet sınırı ve yazılı şekil konusunda BK md 484/1, mürekkep faiz yasağı ile ilgili TTK md. 8/2 ve kişilik haklarını ihlal eden hükümlerin TMK md. 23 hükmünce batıl sayılması bu sınırlamalara örnek oluşturmaktadır⁴⁴⁷. Kamu düzenine aykırılık BK md. 19 da düzenlenmiş bir sözleşme içeriği sınıridir. Anayasa'nın (AY) 25. maddesinde belirtilen sosyal hukuk devleti ilkesi, eşitlik ilkesi, tüketicilerin korunması (AY md. 172) gibi ilkeler bu yoldan sözleşme içeriğinin sınırını oluşturabilir⁴⁴⁸.

YHGK 4.11.1964 tarihli kararında⁴⁴⁹, akreditif talimatında yer alan hükümlerin ve bu talimata ekli şartların "genel işlem şartı" anlamında sayılacağı ve bu durumda belgeyi düzenleyene yani bankalara karşı olan yorumun üstün tutulacağı aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

*Akreditif işleminin temeli olan akreditif açılmasını teklif kağıdı ve buna ekli şartlar, davalı Banka tarafından önemli bankacılık işlerinden bulunan akreditif işinin yürütülmesi için düzenlenmiş ve bastırılmıştır. Bankaların ve diğer önemli ticari işlemlerin yaptıkları işlemlerde tuttıkları yol budur. **Böyle durumlarda, metnin onu düzenleyen ticari işletmeye karşı yorumlanması, hukukun genel kurallarındandır;** zira, bir işletme kendi konusuna uygun bir belgeyi düzenlerken, uzun uzun incelemeler yapar ve belgeye kendi yararına olan hükümleri koyar. Bu arada, az önce açıklandığı gibi, teklif belgesindeki hükümler, bütün olarak gözönünde tutulunca açık yazılmış birer hüküm*

⁴⁴⁷ Kocaman, a.g.m., s. 1106.

⁴⁴⁸ Yeşim Atamer, **Bankaların Kredi Sözleşmelerinden Kaynaklanan Sorunlar ve Hukuki Çözüm Yolları**, İstanbul: İTO Yayın No: 2000-29, 2000, s. 33.

⁴⁴⁹ YHGK 4.11.1964 T., 942 E., 637 K., **BATİDER**, C. III, S. 2, s. 332.

niteliğini göstermektedir. Bir an için, yazılışın hem davacının yararına, hem de davalının yararına yorumlanmaya elverişli olduğu farzedilse dahi, böyle bir durumda, belgeyi düzenleyene karşı olan yorum, üstün tutulacaktır, diğer deyimle akreditif işinin davacıya karşı tek borçlu ve sorumlusunun davalı Banka olduğu yollu anlayış hükme esas olacaktır.

Buna göre, mevcut uygulamada, ihtilaf halinde, sözleşmelerde yer alan hükümler mahkemelerce incelenmekte ve kimi hükümler Genel İşlem Koşulu olarak nitelendirildiği takdirde, ihtilafın çözümünde bu hükümler düzenleyen tarafın değil karşı tarafın lehine yorumlamaya tabi tutulmaktadır.

b) Borçlar Kanunu Tasarısında Öngörülen Hükümlerle Bankalara Yüklenen Sorumluluk

Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Borçlar Kanunu Komisyonu tarafından hazırlanan Borçlar Kanunu Tasarısı'nın 20-25'inci maddelerinde, hukukumuzda ilk defa genel işlem koşullarına ilişkin düzenlemeler yapılmış olup, bu hükümlerde sözleşmeyi düzenleyen taraf açısından uygulanması hemen hemen imkansız düzenlemeler yapılmaktadır.

Tasarı'nın 20 ve 21. maddeleri ile, sözleşmeyi düzenleyen taraflara (özellikle de bankaların) bu sözleşmelerdeki karşı tarafın menfaatine aykırı hükümler hakkında, müşterilerine açıkça bilgi verme ve bunların içeriğini öğrenme imkanı sağlama sorumluluğu öngörülmektedir. Aksi takdirde söz konusu hükümler hiç yazılmamış sayılacak ve düzenleyen taraf (bankalar) sözleşmenin kalan hali ile sözleşmeyle bağlı olacaktır.

Borçlar Kanunu Tasarısı'nın (Tasarı) 20. maddesinde, Genel İşlem Koşulları: *“bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleri”* şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre; Bankalarca hazırlanan sözleşmelerin neredeyse tamamı içerisindeki hükümlerin her biri Genel İşlem Koşulu

olarak kabul edilecektir. Zira, bankalar müşterilerine sundukları sözleşmelerin çoğunu (Genel Kredi Taahhütnamesi, Bireysel/Ticari Bankacılık Hizmetleri Sözleşmesi, Tüketici Kredisi Sözleşmeleri) tek tip olarak önceden hazırlamakta ve hazırladıkları bu matbu sözleşmeleri kullanmaktadırlar.

Tasarı'nın 21. maddesinin 1. fıkrasında ise, Genel İşlem Koşulları'nın hangi durumlarda geçerli olacağı düzenlenmektedir. Bu maddeye göre:

Karşı tarafın menfaatine aykırı genel işlem koşullarının sözleşmenin kapsamına girmesi, sözleşmenin yapılması sırasında düzenleyenin karşı tarafa, bu koşulların varlığı hakkında açıkça bilgi verip, bunların içeriğini öğrenme imkanı sağlamasına ve karşı tarafın da bu koşulları kabul etmesine bağlıdır. Aksi takdirde, genel işlem koşulları yazılmamış sayılır.

Bu maddeye göre, karşı tarafın menfaatine aykırı bir Genel İşlem Koşulunun geçerli olabilmesi, yani sözleşmenin kapsamına girebilmesi, için sözleşmeyi düzenleyen tarafın karşı tarafa (Bankanın müşteriye); bu koşullar hakkında açıkça bilgi vermesi, içeriğini öğrenmesini sağlaması ve karşı tarafın da bu koşulları kabul etmesi gerektiği belirtilmektedir. Aksi takdirde, söz konusu sözleşme hükmü geçersiz yani hiç yazılmamış sayılacaktır.

Bankaların bu hükmü ne şekilde uygulayabileceklerine ilişkin olarak ilk (ve belki de tek) akla gelen husus; söz konusu sözleşmelerin yanısıra, müşterilerin bu sözleşmelerden ayrı bir kağıt üzerinde her bir maddeyi okuduğu, tartıştığı ve anladığını belirten beyanlarının alınmasıdır. Ne var ki; Tasarı'nın 20. maddesinin 3'üncü fıkrası bu imkanı tamamen ortadan kaldırmaktadır. Maddede; sözleşmenin karşı tarafının, bu şartların her birini **tartışarak kabul ettiğine dair sözleşme metnine veya ayrı bir sözleşmeye ekleyeceği kayıtların** söz konusu sözleşme maddelerini tek başına Genel İşlem Koşulu olmaktan çıkarmayacağı hususu: *“Genel işlem koşulları içeren sözleşmeye veya ayrı bir sözleşmeye konulan bu koşulların her birinin tartışarak kabul edildiğine ilişkin kayıtlar, tek başına, onları genel işlem koşulu olmaktan **çıkarmaz.**”* şeklinde ifade edilmiştir. Örneğin müşteri, Genel Kredi Taahhütnamesinden

ayrı bir kağıda “GKT’de yer alan hükümlerin tamamını Banka ile tartışım, banka bunları anlamamı sağladı ve bunun üzerine tüm maddeleri kabul ettim” şeklindeki beyanda bulunsa dahi, Tasarı bu beyanın söz konusu sözleşme hükümlerini tek başına Genel İşlem Koşulu olmaktan çıkarmayacağını öngörmektedir. Bu hükmün uygulamasının ne şekilde gerçekleşeceği yani; bir bankanın sözleşmelerinde yer alan hükümleri ne şekilde müşterilerine tek tek anlatacağı ve özellikle de müşterilerin bunları anlamasını nasıl sağlayacağı belirsizdir. Tasarı’nın yürürlüğe girmesi halinde ise, maddede yazılı hükmün uygulanması ise hemen hemen imkansızdır.

Genel İşlem Koşulları’na ilişkin olarak Tasarı’da dikkat çeken bir başka hüküm ise, Tasarı’nın 22. maddesidir. Maddede, Tasarı’nın 21.1 nolu maddesi gereğince “yazılmamış sayılan” sözleşme hükümlerinin, sözleşme metninden çıkartılarak düzenleyenin sözleşmede kalan maddelerle sözleşme ilişkisini devam ettireceği, sözleşmeden dönemeyeceği belirtilmektedir. Buna göre, Banka sözleşmelerinin bazı hükümleri, yukarıda yazılı 21. maddesinin 1. fıkrasına göre geçersiz (hiç yazılmamış) kabul edildiği takdirde, Banka kalan hükümlerle bağlı olacak, kredi ilişkisini ve dolayısıyla akreditif ilişkisini bu hükümlerle devam ettirmeye çalışacak olup, sözleşmenin bu şartlarla kendisi için çekilmez hale geldiğini belirterek sözleşmeden dönemeyecektir.

Tasarıda; sözleşmelerde yer alan açık olmayan, anlaşılmaz koşulların düzenleyenin aleyhine karşı tarafın lehine yorumlanacağı (BKT md. 23), Genel İşlem Koşullarında yer alan hükümlerden, karşı tarafa dürüstlük kurallarına aykırı olarak zarar verici veya durumunu ağırlaştırıcı nitelikte olanların da geçersiz olacağı hükme bağlanmıştır (BKT md. 25).

Tasarıda yer alan tüm bu hükümler, günlük faaliyetleri esnasında gerçekleştirdikleri çok sayıda işlemi ve özellikle de akreditif işlemlerini standart sözleşmeler ile yürütmek durumunda olan bankaların, bu sözleşmelerinin geçerliliğinin bir çok formalitenin yerine getirilmesine bağlı kılınması, sözleşmeyi düzenleyen tarafa (bankalara), karşı tarafın menfaatine aykırı hükümler hakkında müşterilerine açıkça bilgi verme ve bunların içeriğini öğrenme imkanı sağlama sorumluluğu yüklenmesi,

bankaların çalışma düzenlerini olumsuz etkileyecek ve banka müşterileri için işlemleri zorlaştıracak niteliktedir.

B. Akreditifte Bankaların Görev Ve Sorumlulukları

1. Akreditifin Açılması

a) Akreditifin Açılması İçin Akreditif Bankasına Talimat Verilmesi

Alıcı ile satıcı arasındaki temel ilişki gereği, alıcının akreditif bedelini ödemek üzere bankasına başvurması akreditif işleminin başlangıcıdır⁴⁵⁰. Alıcı bankaya başvurmakla akreditif işlemini başlatır ve akreditif amiri sıfatını kazanır.

Akreditif amiri'nin bankaya başvurarak akreditif talimatı vermesi hukuki anlamda bir icaptır. Amir, akreditif bankasına akreditif açılması hususunda icapta bulunmakta ve bankanın bu icabı kabul etmesi halinde, amirin talimatlarına uygun olarak akreditif açılmaktadır⁴⁵¹.

Akreditif bankasının amirin talimatını yani icabı kabul etmesiyle birlikte, akreditif bankası ile amir arasında sözleşmesel bir ilişki kurulmuş olmaktadır. Bu durumda akreditif bankası; akreditifi açmayı, akreditifi bizzat kendisi veya muhabir banka aracılığıyla ihbar etmeyi ve ibrazı karşılamayı, amir ise; bankanın bu akreditif bedelini kendisine rücu etmesini, bankanın komisyon ve masraflarını ödemeyi kabul etmektedir⁴⁵².

⁴⁵⁰ Akreditif amirinin, akreditif işleminin başlangıcı olan bankaya başvurması işlemine verilecek isim konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Akreditif teklifi, akreditif önerisi, başvuru, akreditif emri, akreditif talimatı gibi ifadeler kullanılmaktadır. YHGK'nun 4.11.1964 T. ve 942 E., 637 K. sayılı kararında, "akreditif teklifi" ifadesine yer verilmiştir. 11.HD'nin 1984 tarihinde verdiği bir kararda "akreditif emri" ifadesi kullanılmıştır. (11. H.D., 5.6.1984 T., 3175 E., 3305 K.) Ancak 11. HD.'nin son zamanlarda verdiği kararlarında "akreditif talimatı" ifadesi kullanılmaktadır. (11. H.D., 25.10.2004 T., 1011 E., 10271 K.; 11. H.D., 8.3.2005 T., 1989 E., 2217 K.; 11. H.D., 16.6.2005 T., 2004/9256 E., 2005/6303 K.) www.kazanci.com, (13 Eylül 2007), Mevzuatımızda "akreditif talimatı" ifadesi kullanılmaktadır. (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Genelgesi: S: I-M, İthalata İlişkin Hükümler, md.14) Tezimizde de, "akreditif talimatı" ifadesi tercih edilmiştir.

⁴⁵¹ King, **a.g.e.**, s. 243; Kaya, **a.g.e.**, s. 68; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 71.

⁴⁵² Reisoğlu, **Akreditif**, s. 131; Ayrıca bkz: United City Merchants (Investments) Ltd v. Royal Bank of Canada, [1983] 1 AC 168, s. 182-183, <http://csc.lexum.umontreal.ca/en/1987/1987rcs1-59/1987rcs1-59.html>, (11 Mart 2008).

Bankanın amirin bu talimatına ilişkin olarak herhangi bir beyanda bulunmaması yani susması halinde ne şekilde hareket edileceği hususunda *Birörnek Kurallar*'da düzenleme bulunmamaktadır.

Doktrinde Reisoğlu⁴⁵³ tarafından belirtilen ve bizim de katıldığımız görüşe göre susma, ilke olarak herhangi bir irade beyanı şeklinde yorumlanamaz⁴⁵⁴. Zira, hiç kimse sebep olmadığı bir soruya cevap vermekle yükümlü değildir. Hatta icapta bulunan kişi, icabın, reddedilmediği takdirde kabul edilmiş sayılacağını belirtmiş olsa dahi bu durum değişmez⁴⁵⁵.

BK md.5/3'te de: "**Kabul beyanıyla sözleşmenin meydana gelebilmesi için beyanın bağlama süresi içinde icabı yapana ulaşması gerekir.**" denilmekte olup, açıkça kabul beyanı olmadıkça sözleşmenin meydana gelemeyeceği belirtilmiştir.

Ancak bazı durumlarda, halin icabı susmanın kabul olarak değerlendirilmesini gerektirebilir⁴⁵⁶. BK'nun 6. maddesinde:

İcabı dermeyan eden kimse gerek işin hususi mahiyetinden gerek hal ve mevkiin icabından naşi sarih bir kabule intizar mecburiyetinde olmadığı takdirde, eğer icap münasip bir müddet içinde reddolunmamış ise, akde münakit olmuş nazariyle bakılır.

denilmektedir.

Maddede, icabı yapan kimse gerek işin özel niteliği, gerekse şartlar sebebiyle açık bir kabulü beklemek zorunda değilse, icap uygun bir süre içerisinde reddedilmediği takdirde sözleşme tamam olmuş sayılır denilmektedir. Buna göre, örneğin taraflar

⁴⁵³ Reisoğlu, Akreditif, s. 76.

⁴⁵⁴ Tekinay ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 66; Oğuzman, **a.g.e.**, s.59; Medeni kanunun yürürlüğe girmesinden önce yürürlükte olan Mecelle'nin 67. maddesinde de bu konuda bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre "*Säkite bir söz isnad olunamaz. Lakin ma'rızı-ı hâcette sükût beyandır*". Yani susan kimseye şu sözü söylemiş oldu denilemez, ancak söz söylemesi gereken yerde susması ikrar ve beyan sayılır. Örneğin, bir kimse bir başkasının malını o kimsenin gözü önünde telef etse, malın sahibi de susmuş olsa buna razı olduğu manasına gelmez. (*Mecelle'nin Külli Kaideleri [ilk 100 madde] ile ilgili Benzer Konular*, 2008, <http://www.mumsema.com/islam-hukuku/39380-mecellenin-kulli-kaideleri-ilk-100-madde.html>, 1 Mart 2008).

⁴⁵⁵ Necip Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku**, Birinci Fasikül, 2. b., İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1985, s. 137; Oğuzman, **a.g.e.**, s. 59.

⁴⁵⁶ Kocayusufpaşaoğlu, **a.g.e.**, s. 137.

arasında karşılıklı borçların ifasında belli bir şekilde hareket etmek suretiyle güven oluşmuşsa, daha sonradan muhataba bildirilmeden davranışın değiştirilerek önceden tamamen farklı ve yeni bir tutum sergilenmesi hukuk düzeni tarafından kabul edilemez. Çünkü karşı tarafın güvenini boşa çıkarmak, sonraki davranışı ile önceki davranışını ve sonuçlarını tamamen ortadan kaldırmak hakkın kötüye kullanılmasıdır.⁴⁵⁷ Bu durumda susmanın kabul anlamında değerlendirilmesi gerekecektir. Ancak, akreditif ilişkisi açısından bakıldığında, banka uygulamasında akreditif açılması amire bir kredi açılması anlamına gelmektedir. Bir bankanın kredi açmasını ise açıkça kabul etmesi gerekir. Bu nedenle de, banka ile müşteri arasındaki zımni kabul şartlarının gerçekleşmesi mümkün değildir.

(1) Talimatın Şekli

Akreditif talebinin yazılı şekilde yapılmasının zorunlu olup olmadığı hususunda *Birörnek Kurallar*'da düzenleme yapılmamıştır. Doktrinde hakim fikre göre, akreditif talebinin şekli ile ilgili olarak *Birörnek Kurallar*'da herhangi bir hükme yer verilmemesi isabetli olup, talebin şekli hususunda milli hukukların yetkisi kabul edilmelidir⁴⁵⁸.

Borçlar Kanunumuz, yasada öngörülen istisnalar dışında kural olarak şekil serbestisi ilkesini kabul etmiştir⁴⁵⁹. “Akitlerin şekli” başlığını taşıyan BK md. 11/1'e göre: “*Akdin sıhhati, kanunda sarahat olmadıkça hiç bir şekle tâbi değildir*”.

Burada akdin sıhhatinden maksat, “akdin geçerliği”dir. Buna göre, bir hukuki işlemin geçerli olması için kural olarak yazılı şekilde yapılması şart değildir. Örneğin, ödünç (karz) sözleşmesi yazılı şekle tabi değildir. Fakat, bu hukuki işlemin ispatı için yazılı şekilde bir sözleşme düzenlenmesi mümkündür. Yazılı şekilde düzenlenmiş bir belge bulunmama ise, hukuki işlem (örnekte ödünç sözleşmesi) yine geçerlidir; ancak, ispat etmek zordur.

⁴⁵⁷ Akyol, *Dürüstlük Kuralı*, a.g.e., s. 52.

⁴⁵⁸ Doğan, a.g.e., s. 45; Göğer, a.g.e., s. 74.

⁴⁵⁹ Tekinay ve diğerleri, a.g.e., s. 201; Lütfü Dalamanlı ve Faruk Kazancı, *İlmi ve Kazai İçtihatlarla Açıklamalı Borçlar Kanunu*, C. I, İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1990, s. 60.

İspat şartı olarak şekil, BK’nda düzenlenmemiştir. Ancak, HUMK geçerliği için herhangi bir şekle riayet edilmesi gerekmeyen bir çok işlemin ancak senetle ispat edilebileceğini kabul etmektedir. HUMK’nun 288. maddesine göre:

Bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve ifası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin yapıldıkları zaman miktar ve değerleri dörtyüz Türk Lirasını⁴⁶⁰ geçtiği takdirde senetle ispat olunması gerekir. Bu hukuki işlemlerin miktar veya değeri ödeme veya borçtan kurtarma (ibra) gibi herhangi bir sebeple dörtyüz Türk Lirasından aşağı düşse bile senetsiz ispat olunamaz.

O halde davacının, hukuki muameleden, özellikle sözleşmeden doğan ve miktarı HUMK md. 288’de belirtilen tutarı aşan bir hakkını ispat edebilmesi için, kural olarak⁴⁶¹ yazılı bir delile, başka bir ifade ile yazılı şekle ihtiyaç vardır. Buna göre akreditifte talimatın ispat edilebilmesi için HUMK md. 288 gereği yazılı şekilde yapılması isabetli olacaktır. Uygulamada bankalar, ileride ihtilaf yaratmayacak şekilde tam ve eksiksiz talimat alabilmek için kendilerinin hazırladıkları formları müşterilerine vererek bunları doldurmalarını isterler. Uygulamada “Akreditif açtırma teklif formu” denilen bu formları her banka kendisi geliştirmekte ve müşterilerine vermektedirler.

Kullanılan bu formlar, talimatın geçerliliği hususunda bir sıhhat şartı değil, akreditif şartlarının daha kesin ve açık olmasını sağlayan bir ispat şeklidir⁴⁶².

⁴⁶⁰ Maddede “dört yüz TL” olarak belirtilen parasal sınır 2005 yılı itibariyle geçerlidir. Bu tutarlar her takvim yılı başında yeniden değerlendirilerek artırılmaktadır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun Ek Madde 4 hükmü gereğince, (Yürürlüğe Giriş Tarihi 1.6.2005) her takvim yılı başından geçerli olmak üzere, önceki yılda uygulanan parasal sınırların, o yıl için 213 sayılı V.U.K Mük. 298 inci hükümleri uyarınca Maliye Bakanlığınca her yıl tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirilerek artırılması suretiyle uygulanacaktır. Bu tutar 2009 yılı itibariyle 540 TL olarak uygulanmaktadır.

⁴⁶¹ Bu kuralın istisnaları için bkz. HUMK md. 292-294.

⁴⁶² Özel, **a.g.e.**, s. 33-34; Aydos, **a.g.e.**, s. 81.

(2) Talimatın İçeriği

Akreditif bankası ile amir arasında vekalet ilişkisi bulunmaktadır⁴⁶³. Bu ilişkinin gereği olarak; akreditif bankası amirin verdiği akreditif talimatında yer alan şartlara tam olarak uymak suretiyle akreditifi açma yükümlülüğü altındadır.

Bu bakımdan, akreditif talimatındaki ifadelerin net olması ve alıcı ile satıcı arasındaki satım sözleşmesiyle uyumlu olması gerekmektedir. Bankalar aşırı detay içeren talimatların verilmesini engellemelidirler.

Uygulamada bankaların tam ve eksiksiz talimat alabilmek için kendilerinin hazırladıkları “Akreditif açtırma teklif formu” olarak ifade edilen formlarda belirtilen başlıklar genel olarak aşağıdaki şekilde sıralanabilir⁴⁶⁴:

- Akreditifin tabi olduğu kurallar (600 sayılı *Birörnek Kurallar* gibi)
- Lehtarın adı/ünvanı ve adresi
- Akreditifin vadesi, en son yükleme tarihi, vesaik ibraz süresi, ibraz yeri
- Sigortanın kimin tarafından yapılacağı
- Yasal formalitelerin yerine getirildiği
- Akreditif gereğince yapılan ödemelerden alıcının sorumlu olacağı
- Malın cinsi, miktarı, tutarı
- İstenen belgelerin neler olduğu
- Akreditifin türü
- Akreditifin poliçeli olması durumunda üzerine çekilecek kişinin ismi,

bu poliçenin görüldüğünde ödemeli, devir ve ciro edilebilir olup olmadığı

⁴⁶³ Bkz. I.H.2 nolu bölüm.

⁴⁶⁴ Özalp, **a.g.e.**, s. 31; Özel, **a.g.e.**, s. 34; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 130.

- Kısmi sevkiyat ve aktarma durumları
- Teyit Durumu
- Yükleme boşaltma limanları, yükleme vadesi, teslim şekli (FOB, CIF vb.)
- Taşıma aracı
- Alıcı, satıcı, ihbar bankası bilgileri vs.
- Muhabir masrafları, komisyonlar
- Özel şartlar

Alıcının akreditif talimatında yer alan talimatlarının açık, net ve fazla ayrıntıdan uzak olması, bankalar arasında yorum farkına yol açmaması için gereklidir.

Amirin akreditif talebinde akreditifin şartları ve hangi belgeler karşılığında ödeme yapılacağı açıkça belirtilmelidir. Akreditif belgelerinin⁴⁶⁵, amir tarafından doğru biçimde akreditif talimatında açıkça belirtilmesi gerekir, belirtilmemiş ise alıcı malına ya hiç kavuşmayabilir veya kalitesiz ya da ayıplı mal ile karşı karşıya kalabilecektir⁴⁶⁶. Örneğin, listede gümrük idarelerine sunulması gerekli belgeler bulunmuyorsa, mal taşıyıcıya teslim edilmiş olsa bile gümrükten çıkışı yapılamayabilecek ya da listede sağlık raporları bulunmuyorsa mallara ilgili makamlarca el konulabilecek yahut akreditif talimatında verilen belgelere ilişkin listeye gözetim kurumunun rapor vermesi şartı yazılmamışsa gelen mallar ayıplı veya kalitesiz olabilecektir⁴⁶⁷.

Akreditif talimatında, malların yeterli derecede açıklıkla belirtilmiş olması da gerekmektedir. Ancak, malların tanımında aşırı ayrıntıya yer verilmemelidir. Talimatta,

⁴⁶⁵ Bkz. s. 89 vd.

⁴⁶⁶ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 412.

⁴⁶⁷ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 419.

lehtarın hangi belgeleri sunacağı, belgelerin kopyalarının sunulup sunulmayacağı ve bu belgelerin orjinallerinin sunulup sunulmayacağı da belirtilmelidir. Belgelerin lehtar tarafından nerede ibraz edileceğinin de belirtilmiş olması gerekir⁴⁶⁸. Aksi takdirde, verilen talimatların açık ve kesin olmaması amir ile akreditif bankası arasında ihtilafa yol açacak, amir akreditif bankasının talimatına uymadığı iddiası ile ortaya çıkabilecektir.

Bunun yanısıra, akreditif şartlarında nakliye belgesi, sigorta belgesi ve ticari faturalar dışında bir belgenin ibrazı isteniyorsa, bu tür belgelerin kimin tarafından düzenleneceği, yazılış biçimi ve içeriğinin de akreditif şartlarında belirtilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, bankalar belgeleri ibraz edildiği biçimde kabul edeceklerdir. Bu husus, *Birörnek Kurallar*'ın 14.f nolu maddesinde:

Akreditif, taşıma belgesi, sigorta belgesi veya ticari fatura dışında bir belgenin ibrazını istediği fakat bu belgelerin kimin tarafından düzenleneceğini veya içeriğini şarta bağlamadığı takdirde bankalar, ibraz edilen belge içeriği bakımından, akreditifte istenen belgenin görevini yerine getirdiğini gösteriyorsa ve ayrıca 14(d) fıkrasına uygun ise o belgeyi ibraz edildiği biçimde kabul edeceklerdir.

şeklinde açıklanmaktadır⁴⁶⁹.

İngiliz mahkemelerine intikal eden bir olayda⁴⁷⁰, amir akreditif talimatında saydığı belgeler arasında malların kalitesine ilişkin bir denetim şirketinden alınacak rapor bulunması gerektiğini de belirtmiştir. Olayda lehtar, bankaya bir denetim raporu sunmuş ve banka lehtara ödemeyi yapmıştır. Ancak daha sonra amir malların kalitesinin düşük olduğunu fark etmiş ve bankaya ödeme yapmayı reddetmiştir. Açılan davada yapılan bilirkişi incelemesinde, malların kalitesiz olduğunun çıplak gözle anlaşılamadığı ancak

⁴⁶⁸ Bu husus 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 6.a nolu maddesinde “*Bir akreditif hangi bankanın nezdinde kullanımda olduğunu veya herhangi bir bankanın gişelerinde kullanımda olduğunu belirtmelidir. Bir görevli bankanın gişelerinde kullanımda olan bir akreditif amir bankanın gişelerinde de kullanımdadır.*” denilmektedir.

⁴⁶⁹ 14.f nolu maddede atf yapılan 14.d nolu maddede “*Bir belgedeki veri içeriği, akreditif, bizzat belgenin kendisi ve uluslararası standart bankacılık uygulaması bağlamına okunduğunda o veri içeriğinin o belgedeki ibrazı şart koşulan diğer herhangi bir belgedeki veya akreditifteki verilerin içeriği ile birebir aynı olması gerekmez, ancak onlara ters düşmemelidir.*” denilmektedir.

⁴⁷⁰ Commercial Banking Co. of Sydney Ltd v. Jalsard Pty. Ltd., [1972] 2 Lloyd's Rep 529, www.ilaw.com/ilaw/doc/view.htm?id=149203, (14.09.2008).

denetim kurumu özel bir test ile analiz yapmış olsaydı malların kalitesiz olduğunun anlaşılacağını bildirmiştir. Mahkeme bu durumda, amirin kusurlu olduğu, denetim şirketinin özel bir test yapmasını istiyorsa bunu akreditif talimatında bildirmesi gerektiği belirterek, bankanın talimatlara uygun belgelerin ibrazı üzerine ödemeyi yaptığını belirtmiştir.

Yargıtay'ın kararına⁴⁷¹ konu olan bir olayda akreditif şartları arasında lehtarın “sipariş bedelinin %30'u oranında teminat mektubu sureti” sunması gerektiği belirtilmiş ve lehtar tarafından teminat mektubu fotokopisi sunulmuş olup, fotokopi banka tarafından teslim alınmıştır. Siparişin karşılanmaması üzerine amir tarafından mektup nakde çevrilmek istendiğinde ise bu mektubun aslının mektubu düzenleyen bankaya lehtar tarafından teslim edilerek mektubun iptal ettirildiği öğrenilmiş ve dolayısıyla mektup bedeli tazmin ettirilememiştir. Yargıtay kararında, akreditif şartları arasında açıkça “mektubun sureti” ifadesine yer verilmiş olduğundan bankanın fotokopi belgeyi kabul etmekle kusuru bulunmadığına haklı olarak karar verilmiştir.

Dolayısıyla, akreditif şartları arasında yer alan belgelerin kimin tarafından düzenleneceği, yazılış biçimi ve içeriğinin açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Belirtilmediği takdirde bankaların sorumlulukları doğmayacaktır.

b) Akreditif Açılmadan Önce Bankanın Culpa In Contrahendo Sorumluluğu

Culpa in contrahendo, sözleşmenin kurulmasından önceki aşamada görüşmecilerden birinin veya yardımcılarının, diğer görüşmeciye veya onun koruma alanındaki kişilere, aralarında dürüstlük kuralına (TMK. md.2) dayalı olarak kurulmuş bulunan sözleşme benzeri güven ilişkisine aykırı davranarak vermiş olduğu zarardan doğan sorumluluktur⁴⁷².

⁴⁷¹ 19.H.D., 1.10.2001 T., 2069 E., 6057 K., www.kazanci.com, (23 Kasım 2008).

⁴⁷² Ali Naim, İnan, “Culpa in Contrahendo – Mukavele Yapılırken İşlenen Kusurdan Dolayı Mesuliyetin Hukuki Sebeplerini İzah Eden Nazariyeler Üzerinde Mukayeseli Bir Çalışma”, **AD**, Ocak 1954, Yıl: 45, S. 7-8, s.878; Oğuzman, **a.g.e.**, s. 35; Eren, **a.g.e.**, s. 1083.

Taraflar arasında sözleşme müzakarelerinin başlaması ile birlikte onların birbirlerine karşı artan ölçüde özen göstermek yükümlülükleri doğar. Öyle ki bu aşamada TMK. md. 2’de yer alan dürüstlük kuralı uyarınca taraflar arasında karşılıklı güvene dayanan bir borç ilişkisinin doğduğu, fakat bu ilişkinin bir asli edimi içermediği söylenebilir.

Taraflar veya yardımcıları, diğer yanın sözleşme yapma iradesini etkileyebilecek hususlar hakkında aydınlatıcı doğru bilgiler verme, karşı sözleşenin ve onun koruma alanında bulunan üçüncü kişilerin şahıs ve malvarlığı değerlerini zarardan uzak tutmak için gerekli tedbirleri alma borcu altına girerler. Bir taraf, bu yükümlülüklerine aykırı hareket ederek açıklanması gereken hususları açıklamaz, yanlış bilgi verir, gereken dikkati göstermez veya sözleşme yapma niyeti bulunmaksızın görüşmelere girişirse, karşı tarafa verdiği zarardan ötürü sorumlu olur. Buradaki sorumluluğun dayanağı, sözleşmenin kurulmasından önceki veya kuruluşu sırasındaki kusurlu davranışla karşı tarafta uyandırılan güvenin boşa çıkarılmasıdır⁴⁷³.

Bu itibarla, bir akdi ilişkide bir taraf diğer tarafın borcunu ifa etmemesi halinde, ifadaki menfaatinin kaybını isteyebilirken, söz konusu akdin hükümsüzlüğü veya inikat etmemesi sonucunu doğuran culpa in contrahendo hallerinde ise, artık ifadaki menfaatinin değil, akde (veya akdin kurulacağına) güvenmesi yüzünden uğradığı zararın tazminini isteyebilir⁴⁷⁴.

Culpa in contrahendo sorumluluğu, sözleşmenin kurulup kurulmamasından ya da geçerli olup olmamasından bağımsız bir nitelik taşımakta ve salt sözleşme görüşmelerine başlamakla taraflar arasında TMK.md.2 uyarınca doğmaktadır⁴⁷⁵. Yargıtay da, “culpa in

⁴⁷³ Hamdi Yılmaz, “Sözleşme Görüşmelerinde Kusur Culpa in Contrahendo ve Sorumluluğun Hukuksal Niteliğinde Yeni Görüşler”, **YD**, Ocak-Nisan 1985, C. 11, S. 1-2, s. 234; Cem, Baygın, “Culpa in Contrahendo Sorumluluğu ve Amerikan Hukukundaki Uygulaması”, **AUEHFD**, , C. IV, S. 1-2, 2000, s. 345.

⁴⁷⁴ Oğuzman, **a.g.e.**, s. 326.

⁴⁷⁵ Eren, **a.g.e.**, s. 1084; İlhan Ulusan, “Culpa in Contrahendo Üstüne”, **Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay’ın Anısına Armağan**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, 1982, s. 285; Çiğdem Kırca, **Bilgi Vermeden Dolayı Üçüncü Kişiye Karşı Sorumluluk**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2004, s. 166.

contrahendo” olarak adlandırılan bu tür sorumluluğun tazminat talebine dayanak yapılabileceğini kararlarında belirtmektedir⁴⁷⁶.

Akreditifte, akreditif bankası, akreditifi açmadan evvel, akreditifin açılacağına dair karşı tarafa beyanda bulunmuş ancak akreditifi açmamış ise, amirin akreditifin açılmamasından dolayı uğradığı zararlara ilişkin olarak culpa in contrahendo (akit görüşmeleri esnasındaki kusurdan doğan sorumluluk) sorumluluğu gündeme gelecektir⁴⁷⁷.

Ancak bankanın bu sorumluluğunun doğup doğmadığı somut olayın özelliklerine göre değerlendirilecektir. Yargıtay’ın verdiği bir karara⁴⁷⁸ konu olan olayda, Bankanın genel merkezinden onay almayan banka şubesinin beyanıyla akreditifin açılmış olmayacağı belirtilmiştir. Olayda, alıcı akreditif açılması için banka şubesine başvurmuş, şube bankanın Genel Merkezinden kredinin açılması için onay istemiş, bu arada kambiyo mevzuatına göre dövizin Türk Lirası karşılığının aylık taksitlerle yatırılması gerektiğinden şube ilk iki taksidi yatırmış ancak daha sonra ve henüz kredi talebi için Genel Merkez tarafından cevap verilmeden önce yatırdığı taksitleri geri çekmiştir. Bir süre sonra Genel Merkez krediyeye onay vermediğini bildirmiş ve dolayısıyla akreditif açılmamıştır. Yargıtay kararında, taraflar arasında hukuki bir ilişkinin bulunmadığı, şubenin bu taksitleri taraflar arasında aktedilmiş bir sözleşmeye dayanarak ödemediğini belirtilmiştir. Kararda, her iki tarafın da kusurunun olduğu, şubenin vekaletsiz iş görme hükümlerine göre bu taksitleri ödemiş olduğu ancak Genel Merkez’den gelecek onayı beklemeden taksitleri geri çekmiş olması, yaptığı işte gerekli ihtimamı göstermemiş olduğu anlamına geldiği, bu yüzden komisyon ve masraf talebine hak kazanamadığı, müşterinin ise basiretli bir tacir olarak, şubenin sözleşme ilişkisi olmaksızın taksitleri ödemesinin doğuracağı sonuçların ve ödenen taksitlerin kendisinden talep edileceğinin farkında olması gerektiği bu yüzden bankadan zarar ziyan isteyemeyeceği belirtilmiştir.

Buna göre, bankanın akreditifin açılacağı hususunda amire beyanda bulunmuş olması ve bu beyanın da bankanın yetkili birimlerce verilmiş olması halinde culpa in contrahendo gereğince bankaların sorumlulukları doğacaktır.

⁴⁷⁶ 19. H.D., 28.04.2005 T., 1932 E., 4790 K., www.kazanci.com. (12 Kasım 2007).

⁴⁷⁷ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 132; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 117.

⁴⁷⁸ 11. H.D., 25.12.1981 T., 4477 E., 5627 K., www.kazanci.com. (15 Kasım 2007).

c) Akreditifli Açan Bankanın Amirin Vekili Olmasından Doğan Sorumluluğu

Akreditif amiri bankayı, kendi menfaatine ve iradesine uygun olarak, bedeli lehtara ödemekle görevlendirmektedir. Hukukumuzda, doktrin ve Yargıtay kararlarında, akreditif bankası ile amir arasında BK 386 vd. maddelerine göre bir vekalet akdi ilişkisi doğduğu çoğunlukla kabul edilmektedir. Vekalet ilişkisi gereğince, vekil durumunda olan akreditif bankası, müvekkili olan amirin talimatlarına uygun olarak görevini ifa etmelidir. Bunun yanı sıra vekilin müvekkilini koruma yükümlüğü de bulunmakta olup, bu yükümlülükler aykırılık akreditif bankasının sorumluluğunu gerektirecektir.

BK'nun 386. maddesinde: “*Vekil, mukavele dairesinde kendisine tahmil olunan işin idaresini veya takabbül eylediği hizmetin ifasını iltizam eyler*” denilmekte olup, akreditif ilişkisinde, akreditif bankası ile amir arasındaki vekalet ilişkisinin gereği olarak; akreditif bankası akreditifli, amirin talimatında yer alan şartlara tam olarak uymak suretiyle açma ve amirin talimatlarına tam olarak uyma yükümlülüğü altındadır. Akreditif bankası amirin sarıh olan talimatına aykırı hareket ederse -örneğin akreditif metni amirin istediği belgeleri içermez ise- akreditif nedeniyle ödediği akreditif bedelini amirden isteyemez.

Bununla birlikte her vekalet ilişkisinde, vekilin müvekkile karşı nisbi bir bağımsızlığı bulunmaktadır⁴⁷⁹. Özellikle de, akreditif gibi özel bir uzmanlığı gerektiren işlerde vekil, müvekkilinin menfaatine belli bir sonuca varmak için belli bir ölçüde karar vermek zorundadır. Ancak vekil karar vermek özgürlüğünü kullanırken sadakat ve özen gösterme yükümlülükleri ile bağlıdır⁴⁸⁰.

BK. md.390/2'ye göre: “*Vekil, müvekkile karşı vekaleti iyi bir surette ifa ile mükelleftir.*”⁴⁸¹. Buna göre, vekil, vekalet sözleşmesinin özünde varolan güven ilkesi gereğince gerek vekaletin devamı sırasında ve gerekse vekalet ilişkisi sona erdikten sonra müvekkilin yararını sözleşmenin amacına uygun bir biçimde korumak ve kollamakla

⁴⁷⁹ Arzu Oğuz, “Roma ve Türk Hukukunda İnançlı İşlem ve Vekalet Sözleşmelerinin Karşılaştırılması”, **AUHFD**, C. 41, S. 1-4, 1990, s. 269; Tandoğan, **a.g.e.**, C.2, s. 374.

⁴⁸⁰ Tandoğan, **a.g.e.**, C.2, s. 375.

⁴⁸¹ İsviçre Borçlar Kanununda ise ‘iyi bir suretle ifa’ ifadesi yerine ‘sadakat ve özenle ifa’ deyimini kullanılmıştır. (Aral, **a.g.e.**, s. 417).

yükümlüdür⁴⁸². Bu borç nedeniyle, vekil; işin görülmesi veya hizmetin yerine getirilmesi sırasında müvekkile bilgi vermek, ona tavsiyelerde bulunmak, zararlandırıcı davranışlardan kaçınmak⁴⁸³, değişen koşulları göz önünde bulundurmak gibi yükümlülükler altındadır.

Ayrıca vekil, vekalet sözleşmesinin kendisine yüklediği borçları özenle yerine getirmek durumundadır. Daha geniş bir ifadeyle vekil, sadece sözleşme ile kendisine yüklenen edimi yerine getirmekle yetinemez, ayrıca bu edimi ifa ederken özenle davranmalıdır. Vekalet sözleşmesinde vekilin özen borcu, bilgi ve becerisi ile hayat deneyimlerine ve işlerin normal akışına göre müvekkilin vekalet sözleşmesinden beklediği yararları sağlaması için gerekli ve yeterli davranışlarda bulunmak ve gereksiz olanlarından kaçınmayı içerir⁴⁸⁴. Yargıtay 3. HD. 09.09.1985 tarihli kararında⁴⁸⁵ özen yükümünü: **“...vekilin iş görme ile hedef tutulan sonucun başarılı olması için hayat deneylerine ve işin normal akışına göre gerekli girişim ve davranışlarda bulunması...”** olarak tanımlamıştır. Bu yükümün sonucu olarak akreditif bankası da, amirin çıkarlarını gözetme, bu amaçla gerekli davranışlarda bulunma yükümlülüğü altındadır.

Ancak bankanın vekalet ilişkisinden doğan bu sorumluluğunun sınırının çizilmesi gerekmektedir. Bankanın sorumluluğu; görevini yerine getirirken özenle ve sadakatle davranmasını kapsamaktadır. Bunun dışında, akreditif bankasının amire, akreditif şartları konusunda danışmanlık yapma veya doğabilecek riskler konusunda aydınlatma, bilgi verme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Çünkü banka, lehtar ile amir arasındaki temel ilişkinin dışında kalmaktadır. Bankaya böyle bir yüküm getirilmesi, bankayı temel ilişkinin içine çekmek olur ki, bu akreditifin bağımsızlığı ile bağdaşmaz⁴⁸⁶. Ayrıca, tacir olan alıcının, temel ilişkide imzalamış olduğu satış sözleşmesinden doğabilecek riskleri öngörmesi basiretli bir tacir olmanın gereğidir.

Akreditif bankasının, lehtarın mali durumu ve güvenilirliği konusunda akreditif amirine bilgi toplama yükümlülüğü de bulunmamaktadır⁴⁸⁷. Ayrıca, *Birörnek Kurallar*'ın

⁴⁸² YHGK. 5.5.1993 T., 1993/1-79 E., 1993/195 K. www.kazanci.com, (25 Mart 2008).

⁴⁸³ YHGK. 18.9.1991 T., 1991/2-308 E., 1991/418 K., www.kazanci.com, (25 Mart 2008).

⁴⁸⁴ Aral, **a.g.e.**, s. 418.

⁴⁸⁵ 3.HD., 09.09.1985 T.,2552 E., 5380 K. www.kazanci.com, (25 Mart 2008).

⁴⁸⁶ Doğan, **a.g.e.**, ss. 208-209 .

⁴⁸⁷ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 132.

34. maddesine göre bankalar; malı gönderenin, taşıyıcının, navlun komisyoncularının, alıcının, sigortacının ve diğer kişilerin dürüstlük kurallarına aykırı hareketlerinden işlem ve edimlerinden mali durumlarından ve ödeme güçlerinin yeterli olmamasından da sorumlu değildirler.

Yalnızca, akreditif bankası ile amir arasındaki vekalet ilişkisi gereği, akreditif bankasının görevini özenle ve sadakatle yapması gerektiğinden, akreditif bankasının amirin aleyhine olan bir hususu öğrenmesi halinde bunu akreditif amirine bildirmesi, dikkatini çekmesi, ikaz etmesi, gerekli görülen durumlarda amire bilgi sağlaması gerekmektedir⁴⁸⁸.

d) Akreditif Bankasının Amire Karşı Muhabir Bankaların Eylemlerinden Dolayı Sorumluluğu

Akreditif işleminin uluslararası niteliğinden dolayı akreditif bankası ile lehtar genellikle farklı ülkelerde bulunmakta olduğundan, akreditif bankasının akreditif dolayısıyla üstlendiği görevlerin bir kısmının gerçekleştirilebilmesi amacıyla akreditif bankası tarafından çeşitli muhabir bankaların yardımına başvurulmaktadır.

Muhabir bankalar akreditifte üstlendikleri göreve göre; akreditifin açıldığını satıcıya bildirme, belgelerin ibraz edilip edilmediklerini akreditif bankasına haber verme, lehtara ödemede bulunma, ödemeyi yaptıktan sonra belgeleri akreditif bankasına gönderme, akreditifi teyit etme veya poliçeyi kabul etme gibi görev ve bu görevleri dolayısıyla çeşitli görevler üstlenebilirler.

Birörnek Kurallar'ın 37.a nolu maddesine göre: “**Akreditif amirinin talimatını yerine getirmek amacıyla diğer bir bankanın hizmetinden yararlanan bir banka, bu işi akreditif amiri hesabına ve riski ona ait olmak üzere yapar.**”

⁴⁸⁸ Bozkurt, a.g.e., s. 107.

Buna göre, muhabir bankanın kusurlu davranışından ötürü amir bir zarara uğrarsa, bundan akreditif bankası sorumlu tutulamayacaktır.

Ayrıca, aynı maddenin b bendine göre de: “***Bir akreditif bankası veya ihbar bankası diğer bir bankanın seçimini kendisi yapmış olsa bile o diğer bankaya gönderdiği talimatın yerine getirilmemesinden dolayı hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmez.***”

Bu düzenleme de; muhabir bankayı ister bizzat amir seçmiş, isterse akreditif bankası seçmiş olsun, akreditif bankasının hiçbir sorumluluğu bulunmadığını hükme bağlamaktadır.

Ancak, *Birörnek Kurallar*'ın bu hükmünün, BK'nun yukarıda 100. maddesi karşısında uygulanabilirliği bulunmamaktadır. Zira, bizim de katıldığımız görüşe göre, muhabir banka akreditif bankası arasındaki ilişkinin hukuki niteliği bakımından muhabir banka akreditif bankasının yardımcı şahsı bir başka deyişle ifa yardımcısıdır⁴⁸⁹.

Bu durumda muhabir bankanın kusurlu davranışlarının söz konusu olması durumunda, BK md.100 uygulanacak ve akreditif bankası muhabir bankanın eylemlerinden sorumlu olacaktır. BK'nun 100. maddesi “Muavin Şahısların Mesuliyeti” başlığında borçlunun borcun ifasında kullandığı yardımcı şahısların fiillerinden sorumlu olacağını düzenlemiştir.

BK'nun 100. maddesi bankaların çalışanlarının ağır kusurlu hareketlerinden sorumlu olacağına ilişkin taraflar arasında kararlaştırılan sözleşme hükümlerini geçersiz saymaktadır.

Şöyle ki; BK'nun 100. maddesinde bir işi yaparken yardımcı şahıs bulunduran kişilerin, çalıştırdıkları kişilerin işlerini yaparken ağır ya da hafif kusurlarıyla sebep oldukları zararlardan sorumlu olmayacaklarına ilişkin sözleşmelere hüküm koyabilecekleri düzenlenmiştir. Ancak Kanunda, hükümet tarafından kendilerine imtiyaz sağlanan bir işi ifa eden kurumların, çalıştırdıkları kişilerin ağır kusurlu her hareketinden sorumlu olacakları, sözleşmelere bunun aksine koydukları kayıtların geçersiz olacağı

⁴⁸⁹ Bkz. I.D.2.c.(2).b nolu bölüm.

belirtilmektedir. Bankalar da “*hükümet tarafından verilen imtiyazlı kurumlar*” arasında kabul edilmektedir⁴⁹⁰.

Birörnek Kurallar’ın hukuki niteliği, taraflar arasında bir sözleşme hükmü olarak değerlendirilmesidir. Bu durumda:

- Akreditif bankasının, muhabir bankaların eylemlerinden dolayı sorumlu olmayacağını düzenleyen *Birörnek Kurallar*’ın 37. maddesi ile,
- Akreditif bankasının, muhabir bankaların bankaların “ağır kusurlu” hareketlerinden her halükarda sorumlu olacaklarını ancak “hafif kusurlu” hareketlerinden sorumlu olmayacaklarına ilişkin sözleşmelerde kararlaştırılan düzenlemelerin geçerli olacağını belirten BK’nun 100. maddesi

birlikte değerlendirildiğinde; *Birörnek Kurallar*’ın 37. maddesi ile akreditif amirinin akreditif bankasının muhabir bankanın eylemlerinden dolayı sorumlu olmayacağına ilişkin hüküm yalnızca, muhabir bankanın hafif kusurlu eylemleri halinde geçerli olacaktır. Kasıt, hile veya ağır kusurun söz konusu olduğu durumlarda ise muhabir bankanın eylemlerinden ve muhabir bankanın talimatı yerine getirmemesinden dolayı akreditif bankası amire karşı sorumlu tutulacaktır. YHGK kararında da⁴⁹¹:

⁴⁹⁰ İbrahim Kaplan, **a.g.m.**, s. 76; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 292.

⁴⁹¹ YHGK 4.11.1964 T., 942 E., 637 K., **BATİDER**, C. III, S. 2, s. 332; 11. HD. 22.4.1982 T., 1274 E. 1845 K; 11. HD . 4.7.1980 T., 3185 E., 3644 K. www.kazanci.com, (14 Temmuz 2008); Yargıtay’ın 11. HD. 15.11.1982 T., 4852 E., 5626 K sayılı kararında hükmünü aşağıdaki şekilde vermiştir: “.....*Vesikalı akreditif sistemine göre davacı banka amir banka, yabancı banka da muhabir banka durumundadır. Yerleşmiş Yargıtay İçtihatları gereğince (YHGK. 4.11.1964 tarih ve 1942/D-T Esas, 637 Karar sayılı kararı ile Onbirinci Hukuk Dairesi’nin 22.4.1982 tarih 1982/1274-1845 sayılı kararı) yabancı ve yerli muhabir banka amir (davacı) bankanın yardımcısı durumundadır. Bu halde de, BK. nun 100. maddesi gereğince amir banka muhabir bankanın işini icra ederken yaptığı yanlış işlemin sonucundan ve verilen zarardan sorumludur. Maddenin tercüme şekli yanlış anlamaya yer verecek şekilde yapılmış ve sanki sadece (kendisi ile beraber yaşayan şahısların veya mahiyetinde çalışanların) fiillerinden sorumluluk söz konusu imiş gibi yapılmıştır. Oysa maddenin başlığı (muavin şahısların meşkuliyeti) şeklinde geniş anlamlı olduğu gibi İsviçre BK. nun karşılığı ve kaynak maddesi olan 101. maddesinde (... kendisi ile beraber yaşayan şahıslar veya mahiyetinde çalışanlar gibi, yardımcılara işin tevdiinden söz edilmekle maddede yazılı kişilerin sınırlayıcı değil örnek olarak gösterildiği açıkça belirtilmektedir. Bu yardımcı, borçlunun açık veya gizli rızasıyla ifa ya da haklı kullanma eylemlerine katılan herhangi bir kişi olabilir. (Aynı görüşte; Prof. Haluk Tandoğan, Türk Mesuliyet Hukuku, 1961, sh. 436, 437; Prof. S.S. Tekinay, Borçlar Hukuku, 1979 sh. 714, 716) bu durumda Amerika’daki muhabir bankayı davacı bankanın yardımcısı kabul etmek ve onun yanlış işleminden ve davalı ithalatçıya karşı davacı bankayı sorumlu tutmak gerekmektedir. Muhabir bankanın yanlış işlemi nedeniyle ödediği paranın sorumlusu davalı*

... Türkiye’de bankacılık ancak hükümetin müsadeseyle yapılan bir iş olduğu için bu sanat sözü edilen hükmün –hükümet tarafından imtiyaz suretiyle verilen bir sanatın icrası- kapsamına girmektedir. O halde davalı banka ancak muhabir bankanın **hafif bir kusurundan doğan sorumluluktan** sözleşme ile kendisini kurtarabilir.

denilmekte olup, bu kararda akreditif bankasının muhabir bankanın hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin sözleşme hükümlerinin geçerli olacağı kabul edilerek, ağır kusurlu ve kasdi hareketlerinden ise akreditif bankasının herhalükarda sorumlu olacağı vurgulanmıştır.

e) Teyit Bankasının Üstlendiği Görevlerin Kapsamı ve Akreditif Bankası ile Birlikte Müteselsilen Sorumlu Olması

Teyit işlemi ile birlikte teyit bankası lehtara karşı, akreditif bankasının yanında, onun sorumluluğuna ek ve fakat ondan bağımsız bir yükümlülük altına girmektedir⁴⁹².

Yargıtay’ın son dönemlerde verdiği kararlarında da belirtildiği üzere, teyitli akreditifte teyit bankasının yükümlülüğü, akreditif bankasından bağımsız ve aslidir⁴⁹³.

Buna göre teyit bankası, tıpkı akreditif bankası gibi lehtara karşı mücerret, asli ve bağımsız bir borç altına girmekte ve teyit ile birlikte akreditif bankası ile teyit bankası lehtara karşı müteselsilen sorumlu hale gelmektedirler⁴⁹⁴.

olamaz. Bu sebeplerle davanın reddi gerekirken taraflar arasındaki ilişkinin bir vesikalı akreditif işlemi olduğu hususu ve vesikalı akreditifin özelliği üzerinde durulmadan davalının ithal süresinin uzatılmasını talep etmediği gibi ilişki dışındaki bir nedene dayanılarak davanın kabulü bozmayı gerektirmiştir. Davacı bankanın yardımcıları durumundaki Amerika’ daki muhabir bankası olan (Bankers Trust Company)’ye tabiiyetiyle rücu hakkı saklıdır.” YKD, Yıl: 1983, C.IX, S.4, ss. 550-551.

⁴⁹² 12.HD., 14.11.2000 T., 16851 E., 17397 K. (Karar için bkz: Kostakoğlu, **a.g.e.**, s. 840-842).

⁴⁹³ YHGK, 18.12.2002 tarih, 12-1078 E., 1072 K. sayılı kararında teyit bankasının bağımsız bir yükümlülük altına girdiğini şu ifadelerle açıklamaktadır: “Açılan bir akreditife, (genellikle satıcının kendi ülkesindeki) bir bankanın, akreditif bedelini, akreditif şartlarındaki belgelerin ibrazı karşılığında satıcıya ödenmesi yükümlülüğü altına girmesi durumunda, "teyitli akreditif" ten söz edilir. Bu durumda, akreditif lehdarı ile teyit bankası arasında, akreditif sözleşmesinden bağımsız bir sözleşme kurulmuş olur.” www.kazanci.com, (1 Nisan 2008); Ayrıca bkz: YHGK 10.7.2002 T., 12-613 E., 595 K.; YHGK 6.4.1986 T., 1984/11-656 E., 1986/413 K. ; 19. H.D. 17.6.1999 T., 1994 E., 4228 K. www.kazanci.com, (1 Nisan 2008).

Teyit bankası hem lehtara karşı hem de akreditif bankasına karşı ayrı ayrı sorumludur. Örneğin, teyit bankasının akreditif bankasının ikametgahı ülkesinde cari hukuki bir engel veya idari bir tedbir dolayısıyla akreditif bankasından ramburse olamaması, teyit bankasının lehtara karşı teyitten doğan sorumluluğunun niteliğini değiştirmeyecektir⁴⁹⁵.

Ayrıca, teyit bankasının akreditifi teyit etmekle lehtara karşı akreditif bankasından ayrı, bağımsız ve asli yükümlülüğü doğduğundan, akreditif bankasının sonradan teyit bankasına ödememe talimatı vermesi mümkün değildir⁴⁹⁶.

Teyitli akreditifin işleyişinde, akreditif amiri açılacak akreditifin teyitli olmasını talep etmiş ise, akreditif bankası, amirin bu talebi gereğince, bir başka bankadan akreditife teyit eklemesini talep eder. Kendisinden teyit eklemesi talep edilen banka, akreditif bankasının bu talebini uygun bulursa teyidini ekler ve bu durumu lehtara bildirir.

Akreditif bankasının, bir başka bankadan akreditife teyit eklemesini talep etmesi bir icaptır. Bu banka, akreditif bankasının icabını kabul ederse teyit bankası sıfatını kazanır. *Birörnek Kurallar*'ın 8.d nolu maddesinde de belirtildiği üzere, kendisinden talepte bulunulan banka o akreditife teyidini eklemek istemiyorsa bu durumu akreditif bankasına gecikmesizin bildirmesi gerekmektedir⁴⁹⁷. Aksi takdirde teyit talebini kabul etmiş sayılacak ve akreditif bankasının bu sebeple doğan zararlarından sorumlu tutulabilecektir⁴⁹⁸.

Ancak burada belirtmek gerekir ki, bankanın teyit talebine olumlu ya da olumsuz bir cevap vermemesi yani susması teyidin zımnen verildiği anlamına gelmeyecektir.

Zira burada işin mahiyeti gereği teyidin verilebilmesi için karşı taraftan açık bir kabul beyanının beklenmesi gerekmektedir. Bu nedenle de, BK md. 6 gereğince zımnı

⁴⁹⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 430; Ekici, **a.g.e.**, s. 33; Doğan, **a.g.e.**, s. 53.

⁴⁹⁵ Bozkurt, **a.g.e.**, s. 128; Kaya, **a.g.e.**, s. 87.

⁴⁹⁶ YHGK 18.12.2002 T., 12-1078 E., 1072 K; YHGK 10.7.2002 T., 12-613 E., 595 K. www.kazanci.com, (1 Nisan 2008).

⁴⁹⁷ Doğan, **a.g.e.**, s. 228.

⁴⁹⁸ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 167.

kabul söz konusu olmaz. Ancak, kendisinden teyit talep edilen banka akreditif bankasına açık bir kabul beyanında bulunmamasına rağmen, lehtara teyit verdiğini beyan eder ise veya teyit talebini kabul ettiğini gösteren bir kısım işlemler yapar ise bu durumda zımni kabulden bahsedilebilecektir.

Kendisinden teyit eklemesi talep edilen banka, akreditif bankasına teyidi kabul ettiğini bildirdikten sonra bu durumu lehtara ihbar etmelidir. İhbar etmez ise teyitli bir akreditif açılmış kabul edilemez⁴⁹⁹. Böyle bir durumda, teyit yapılmamış sayılacak ve bu sebeple akreditif bankasının uğrayacağı zararlardan teyit eklemesi talep edilen banka sorumlu olacaktır.

Yargıtay'ın vermiş olduğu bir karara⁵⁰⁰ konu olan olayda, muhabir banka akreditifi ihbar etmiş ancak teyit eklediğine ilişkin lehtara herhangi bir bildirimde bulunmamıştır. Ne var ki olayda, muhabir banka ile akreditif bankası arasında yapılan yazışmalarda muhabir banka akreditife teyit eklediğini akreditif bankasına bildirmiştir. Bunu öğrenen lehtar, muhabir bankanın akreditife teyit eklediğini, teyitten dolayı yükümlülüğünü yerine getirmesi gerektiğini iddia ederek dava açmıştır. Yargıtay kararında:

.....muhabir banka ile amir banka (akreditif bankası) arasındaki yazışmaların kendi iç ilişkilerini yansıttığı şeklinde değerlendirilmesi gerektiği, sonuç olarak ödeme bankası olan muhabir banka tarafından akreditif lehtarı davacıya açıkca teyid verilmedikçe muhabir banka ile lehtar arasında ödeme yükümlülüğü yönünden yeni bir ilişkinin doğduğunun kabulüne olanak bulunmadığı....

denilerek muhabir bankanın akreditif bankasına, akreditife teyit eklediğini belirtmiş olması halinde dahi, lehtara bu hususu ayrıca bildirmediği sorumluluğu olmayacağına haklı olarak karar verilmiştir.

⁴⁹⁹ Doğan, a.g.e., s. 230.

⁵⁰⁰ 19. H.D., 10.5.2002 T., 2001/8612 E., 2002/3605 K. www.kazanci.com, (1 Nisan 2008).

Buna göre, lehtarın akreditif ilişkisinden doğan talep haklarını kullanabilmesi için akreditif bankasının bizzat veya ihbar bankası aracılığı ile akreditifi bildirmiş olması veya varsa teyit bankasının teyit bildirimini yapmış olması gerekmektedir. Aksi takdirde, yani teyit talebini kabul eden banka akreditif bankasının icabını kabul etmesine rağmen lehtara teyidini ihbar etmemiş ise akreditif bankasının uğrayacağı zararlardan sorumlu olacaktır.

Muhabir bankanın teyit verebilmesi için akreditif bankasının bu yönde açık bir talimatının bulunması gerekmektedir. Muhabir bankanın böyle bir talep olmaksızın kendiliğinden teyit vermesi durumunda teyit dolayısıyla yaptığı ödemeden dolayı akreditif bankasına rücu edemeyecek ve teyit masraflarını akreditif bankasından talep edemeyecektir.

Bazı durumlarda, muhabir bankanın akreditif bankasının talebi olmamasına rağmen lehtara teyit verdiği durumlara rastlanılmaktadır. Bu şekilde, kendisine akreditifte teyit talep edilmemiş bankanın, aynen bir teyit bankası gibi lehtara karşı taahhüt altına girmesi uygulamada “gizli teyit” olarak adlandırılmaktadır. Teyit veren bankanın akreditif bankasının talebi olmaksızın akreditife teyit vermesi halinde akreditif bankası ile arasında herhangi bir hukuki ilişki kurulmuş olmayacaktır. Bu halde akreditif bankasının teyit veren bankaya komisyon ya da sair masrafları ödeme yükümlülüğü de söz konusu olmayacaktır⁵⁰¹.

Uygulamada genellikle teyit bankası aynı zamanda görevli banka foksiyonunu da üstlenmektedir. Ancak kimi durumlarda teyit bankası ile görevli banka farklı bankalar olabilmektedir. Teyit bankası ile görevli bankanın farklı bankalar olması durumda vesaik görevli bankaya ibraz edilecek, görevli banka akreditif bankasının yanı sıra teyit bankasına karşı da sorumlu olacak ve teyit bankası da görevli bankanın yaptığı ödemeleri ve masraflarını karşılamakla yükümlü olacaktır⁵⁰². Bu husus *Birörnek Kurallar*'ın 8.c nolu maddesinde: “*Bir teyit bankası uygun bir ibrazı karşılayan veya iştirâ eden ve belgeleri teyit bankasına gönderen diğer bir görevli bankayı ramburse etmekle yükümlüdür.*” şeklinde açıklanmıştır.

⁵⁰¹ Doğan, **a.g.e.**, s. 230.

⁵⁰² Reisoğlu, **Akreditif**, s. 170.

Teyit bankası lehtara ödediği bedeli akreditif bankasına rücu edecektir. Teyit bankasının lehtara ödeme yapması ile akreditif bankasının lehtara karşı akreditif borcu sona erecek, ancak teyit bankasının alacağı doğacaktır. Teyit bankasının isteyeceği alacak lehtarın alacağı değil, kendi alacağıdır. Lehtara ödeme yapan teyit bankası, lehtarın halefi durumuna geleceği için, onun kendisine ibraz ettiği belgeleri akreditif bankasına göndermekle yükümlüdür. Zira bu belgeler akreditif bankasına gönderilmedikçe teyit bankasının alacak talep etme hakkı doğmayacaktır.

Eğer akreditif erken ödeme yetkisini veriyorsa o takdirde, teyit bankasının ya da görevli bankanın vadesinden önce ödeme yapması halinde risk akreditif bankasına ve nihai olarak amire ait olacaktır⁵⁰³. Ancak ödenmesi ertelenmiş akreditifte, bankaya erken ödeme yetkisi verilmemişse bankanın vadesinden önce lehtara ödeme yapip yapamayacağı hususu 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 2007 revizyonunun yürürlüğe girmesinden önce oldukça tartışılmıştır. Fransız ve Alman hukuklarında genel olarak, bankanın vadeden önce lehtara ödeme yapamayacağı belirtilmekte ancak bankanın kendisinin bağımsız olarak lehtara kredi açmak yoluyla erken ödemenin bir şekilde sağlanabileceği, açılan bu kredinin ise, akreditifle doğrudan bir bağlantısı bulunmadığı görüşü hakimdir⁵⁰⁴. Reisoğlu⁵⁰⁵, lehtarın dürüstlük kuralına aykırı davranışının akreditifin ödeme vadesinden önce belirlenmesi halinde, erken ödeme yetkisi olmamasına rağmen akreditif bedelini vadesinden önce ödeyen bankanın ödeme riskine kendisinin katlanacağı görüşündedir. Yazara göre amir, örneğin lehtarın sahte belge düzenlediğini ödeme vadesinden önce ispatlarsa ödemeyi durdurabilmekte olup, bankanın erken ödemek suretiyle amiri bu imkandan yoksun bırakması kabul edilemez.

2000 yılında İngiltere'de görülen bir davada⁵⁰⁶, ödenmesi ertelenmiş akreditifte teyit bankası olarak görev yapan Banco Santander, akreditifte erken ödemeye imkan veren şart veya ibareler olmamasına rağmen, akreditif bedelini vadesinden önce iskonto ederek lehtara ödemiştir. Ödemenin yapılmasından sonra, lehtarın sunduğu belgelerin

⁵⁰³ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 93; Doğan, **a.g.e.**, s. 295.

⁵⁰⁴ Kaya, **a.g.e.**, s. 137; Doğan, **a.g.e.**, s. 57.

⁵⁰⁵ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 93.

⁵⁰⁶ England and Wales High Court of Justice, Banco Santander SA v. Bayfern Limited, 09.06.1999, [www.rowansbank.co.uk/itf107/Fraud/Banco%20Santander%20v%20Paribas%20\(CA\).doc](http://www.rowansbank.co.uk/itf107/Fraud/Banco%20Santander%20v%20Paribas%20(CA).doc), (11 Ağustos 2007).

sahte olduğu anlaşılmıştır. Bunun üzerine akreditif bankası Bank Paribas, akreditifte erken ödemeye imkan veren bir ibare olmamasına rağmen teyit bankasının bedeli iskonto ettiği gerekçesiyle teyit bankasını ramburse etmemiş (akreditif bedelini teyit bankasına ödememiş) ve teyit bankası ödemenin yapılması için İngiliz mahkemeleri nezdinde alacak davası açmıştır. Olayda İngiliz mahkemesi, teyit bankasının iskonto yetkisi olmadığı halde vadeli ödeme taahhüdünü iskonto ettiğini, dolayısıyla bu işlemi riski kendisine ait olmak üzere gerçekleştirdiğini, vadeli ödeme taahhüdünün poliçe gibi olmadığını, sadece vadesinde ödenebileceğini belirterek, Banco Santander’i kusurlu bularak, davayı reddetmiştir. Mahkemenin bu kararı çeşitli yazarlarca haksız bulunmuştur⁵⁰⁷. 2007 yılında yürürlüğe giren 600 sayılı *Birörnek Kurallar*’ın 12/b nolu maddesi ise artık bu konudaki tartışmaları sona erdirmiştir. Maddede:

Akreditif bankası, bir bankayı poliçe kabul etmesi veya vadeli ödeme yükümlülüğüne girmesi için görevlendirmekle, bu görevli bankanın kabul ettiği bir poliçeyi veya girdiği vadeli ödeme yükümlülüğünü satın alması veya erken ödemede bulunması için yetkili kılar.

denilmektedir.

Bu düzenleme ile artık, ödenmesi ertelenmiş akreditiflerde ödeme bankası⁵⁰⁸ bedelin erken ödenmesi konusunda yetkili kılınmamış olsa dahi akreditif bedelini vadesinden önce ödeyebilecektir.

f) Görevli Bankanın Üstlendiği Görevlerin Kapsamı ve Genel Olarak Sorumluluğu

Görevli banka; ödeme yapmaya, ertelemeli ödeme yükümlülüğü altına girmeye, poliçeyi kabul etmeye veya iştirah işlemi yapmaya yetkili kılınmış olan bankadır. Akreditif bankası veya teyit bankasının tüm yükümlülüklerini onlar adına yüklenmektedir. Serbest iştirah edilebilir bir akreditifte herhangi bir banka görevli

⁵⁰⁷ Byrne, **a.g.e.**, s. 117; Toth, **a.g.e.**, s. 136.

⁵⁰⁸ Duruma göre; amir banka, görevli banka veya varsa teyit bankası.

bankadır. Sadece ihbar görevi olan ihbar bankası ve sadece ödeme görevi olan rambursman bankası görevli banka değildirler⁵⁰⁹.

Görevli banka, görevlerini akreditif bankasından aldığı yetki ile akreditif bankası veya varsa teyit bankası adına yapmaktadır⁵¹⁰. Lehtar ile görevli banka arasında herhangi bir akdi ilişki bulunmamakta olup⁵¹¹, görevli banka akreditif bankasının talimatları doğrultusunda hareket etmektedir⁵¹².

Görevli banka, akreditif bankası ile ilişki içerisinde olduğundan, akreditif amirine karşı doğrudan bir sorumluluğu yoktur. Bizim de katıldığımız görüşe göre, görevli banka akreditif bankasının ifa yardımcısı sıfatıyla işleme katılmaktadır. Görevli bankanın sorumluluğu akreditif bankasına karşıdır.

Akreditif bankası ise görevli bankanın yani ifa yardımcısının eylemlerinden dolayı amire karşı sorumlu olacaktır. Görevli banka ile akreditif amiri ve lehtar arasındaki hukuki ilişki ancak görevli bankanın akreditifi teyit etmesi veya poliçeyi kabul etmesi halinde doğacaktır.

Buna göre örneğin, görevli banka'nın belgeleri kabul veya reddi konusunda vereceği kararlardan dolayı amire karşı akreditif bankası sorumlu olacaktır⁵¹³. Lehtarın belgeleri usulüne uygun olarak ibraz etmesine rağmen, görevli banka akreditif bedelini ödemekten kaçınır ise, lehtara karşı yalnızca akreditif bankası sorumlu olacaktır. Çünkü lehtar ile görevli banka arasında bir akdi ilişki bulunmamaktadır. Böyle bir durumda lehtara karşı akreditif bankası sorumlu olacak ancak akreditif bankasının bu sebeple doğacak zararlarından görevli banka akreditif bankasına karşı sorumlu olacaktır. Bu durum *res inter alios acta* (hukuki ilişki yalnız taraflarını ilgilendirir) prensibiyle açıklanabilir. Bu bağlamda lehtarın talebini aynı zamanda amire de yöneltebileceğinin kabulü gerekir⁵¹⁴.

⁵⁰⁹ Özalp, **a.g.e.**, s. 25.

⁵¹⁰ Özalp, **a.g.e.**, s. 25; Reisoğlu, Akreditif, s. 172.

⁵¹¹ Doğan, **a.g.e.**, s. 183.

⁵¹² Erdoğan, **a.g.e.**, s.12; Colleran, **a.g.e.**, s. 245; Kozolchyk, **a.g.e.**, s. 293; Ekici, **a.g.e.**, s. 93.

⁵¹³ Yeniaras, **a.g.e.**, s. 121.

⁵¹⁴ Yeniaras, **a.g.e.m.**, s. 122, dpn. 84.

Görevli banka akreditif bankasının ifa yardımcısı olması sıfatı sebebiyle, akreditif talimatında kendisine atfedilmiş tüm görevleri eksiksiz olarak ifa etmekle yükümlüdür.

Görevli banka, akreditif bankasının tüm talimatlarına aynen uymakla yükümlüdür⁵¹⁵. Bu talimatlar lehtarın aleyhine dahi olsa –örneğin akreditifteki belgeler uygun olsa dahi bunların kabulünü yasaklama-⁵¹⁶ bunlara uyacaktır. Aksi takdirde görevli bankanın akreditif bankasına karşı sorumluluğu doğacaktır.

Ayrıca; görevli banka yaptığı işlemle ilgili olarak akreditif bankasına korumakla yani akreditif bankasının hukuki durumu ve haklarını kullanabilmesi için esaslı bütün olaylar hakkında tam ve gerçeğe uygun bilgi vermekle mükelleftir⁵¹⁷. Örneğin; lehtarın borç ödemekten acze düştüğüne, benzer bir hukuki işlemde mükellefiyetlerini sürüncemede bıraktığı için hakkında cezai takibat yapıldığına veya benzer bilgilere sahip olur ise bunları akreditif bankasına bildirmekle yükümlüdür⁵¹⁸.

Görevli banka, bu yükümlülüklerini ihlal eder ise, örneğin öngörülenden farklı bir akreditif ihbar eder ise akreditif bankasının uğrayacağı zararları tazmin ile mükellef olacaktır.

Birörnek Kurallar'ın 12.a nolu maddesine göre:

Görevli banka teyit bankası olmadığı sürece, ibrazı karşılamak veya iştirâ etmek için (akreditif bankası tarafından kendisine verilen) bir yetki, görevli banka bu yetkiyi açıkça kabul ederek bunu lehtara bildirmedikçe, o görevli banka ibrazı karşılamak veya iştirâ etmek için herhangi bir yükümlülük altında değildir.

Buna göre; görevli banka, aynı zamanda teyit bankası değilse ve lehtar ile akreditif bankasına bu görevi kabul ettiğini bildirmemiş ise, belgeleri 5 gün içinde

⁵¹⁵ Yargıtay'ın verdiği bir kararda da "... muhabir bankanın, akreditifi teyit etmediği sürece, akreditif bankasının temsilcisi kalmaya devam ettiği..." belirtilmiştir. (11.H.D., 8.8.1978 T., 248 E., 531 K.)

⁵¹⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 150.

⁵¹⁷ Ekici, **a.g.e.**, s. 59; Karayalçın, **a.g.e.**, s. 29.

⁵¹⁸ Byrne, **a.g.e.**, s. 38.

incelememesi veya kabul yahut reddetmemesi, bu bankanın lehtara karşı herhangi bir sorumluluğuna neden olmayacaktır.

Dolayısıyla, görevli bankanın sorumlu olabilmesi için;

- a. Akreditif bankası tarafından kendisine yetki verilmiş olması,
- b. Görevli bankanın bu yetkiyi kabul etmiş olması ve
- c. Görevli bankanın bu yetkiyi kabul ettiğini lehtara bildirmesi gerekmektedir.

Görevli kılınan bankaya; akreditif bankası tarafından sadece yetki verilmiş ancak görevli banka kabul ettiğini bildirmemiş ise, diğer bir deyişle -vekalet akdi çerçevesinde görevli banka akreditif bankasına karşı bir yükümlülük altına girmemiş ise-, bu yetkiyi kullanmamaktan ötürü akreditif bankasına karşı da sorumlu olmaz. Buna karşılık, görevli banka yükümlülük altına girmiş ise -belgeleri incelemeyiz vs. ise- bu yükümlülükleri yerine getirmemekten ötürü sadece akreditif bankasına karşı sorumlu olur. Yargıtay da:

Muhabir banka akreditifi teyit etmediği sürece akreditif bankasının temsilcisi durumunda kalmaya devam eder ve bu nedenle de satıcıya karşı müstakil bir sorumluluk yüklenmiş olmaz.

demektedir⁵¹⁹. Buna göre, bir bankanın görevli banka olarak gösterildiği bir akreditifi lehtara ihbar etmesi, akreditif bankasına karşı görevli banka olmayı kabul ettiği anlamına gelir ve *Birörnek Kurallar*'a göre kendisine yükletilen görevleri yerine getirmez ise bundan akreditif bankasının doğabilecek zararlarını tazmin etmek zorunda kalır⁵²⁰.

Yetkilendirilen görevli banka, belgeleri ibrazdan itibaren beş işgünü içinde inceleyip uygun bulmaz ise, rezerv koyup lehtara iade edebilecek; lehtar bu belgeleri görevli banka aracılığı ile veya doğrudan akreditif bankasına gönderebilecektir. Belgelerin görevli bankaya akreditif vadesi içinde ibrazı yeterli olduğundan, akreditif bankası belgeleri aldıktan sonra beş işgünü içinde inceleme yükümlülüğü altında olacak

⁵¹⁹ 11.H.D., 10.2.1977 T., 1976/5981 E., 1977/558 K. (www.kazanci.com, 11.12.2008).

⁵²⁰ Reisoğlu, Akreditif, s. 175.

ve belgeleri akreditif bankası da uygun bulmaz ise, *Birörnek Kurallar*'ın 16. maddesine göre lehtara bildirimde bulunarak belgeleri iade etmesi gerekecektir.

Birörnek Kurallar'da, teyit bankası olmayan görevli bankanın lehtara veya belgeleri ibraz edenlere karşı herhangi bir sorumluluğu öngörülmemiştir. Buna karşılık yükümlü olmamakla beraber, yetkilerini kullanarak akreditif koşullarına uygun belgeleri kabul edip ödeyen bir görevli banka, belgeleri akreditif bankasına göndererek rambursman talep edecek; akreditif bankası belgeleri ibrazından itibaren beş işgünü içinde inceleyerek uygun bulmazsa rezerv koyarak belgeleri ibraz eden görevli bankaya iade edecek; görevli banka belgelerin uygun olduğunda ısrarlı olursa, akreditif bankasına karşı yasal yollara başvurabilecektir. Belgeler akreditif şartlarına uygun olmadığı halde görevli banka ödeme yaparsa, borçlu olmadığı bir şeyi hataen ödediği iddiası ile lehtara veya belgeleri ibraz edene karşı sebepsiz zenginleşme davası açabilecektir.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 12/b nolu maddesine göre, eğer akreditif bankası bir bankayı poliçeyi kabul etmesi veya vadeli ödeme yükümlülüğüne girmesi konusunda yetkilendirmiş ise, görevli bankanın, aynı zamanda belgeleri satın alma veya poliçeyi kabul etme konularında da -iştir- yetkili sayıldığı kabul edilmiştir⁵²¹. Maddede:

Amir banka, bir bankayı poliçe kabul etmesi veya vadeli ödeme yükümlülüğüne girmesi için görevlendirmekle, bu görevli bankanın kabul ettiği bir poliçeyi veya girdiği vadeli ödeme yükümlülüğünü satın alması veya erken ödemede bulunması için yetkili kılar.

denilmektedir. Buna göre, vadeli ödeme taahhüdüne girme veya poliçe kabul etme yetkisi aynı zamanda erken ödeme veya poliçe satın alınması yetkisini de içermektedir. *Birörnek Kurallar*'ın önceki versiyonlarında yer almayan ve uygulamada çeşitli ülke mahkemelerince değişik kararlar verilmesi⁵²² üzerine yapılan bu düzenleme ile artık,

⁵²¹ Reisoğlu, Hukuki Açından Akreditif ve 600 Sayılı Yeknesak Kurallar, s. 43.

⁵²² İngiltere'de görülen Banco Santander davasında, akreditif şartlarına uygun belgeleri kabul eden bir görevli bankanın, belgeleri iştir etmesi, ancak ödeme vadesinden önce belgelerin sahte çıkması ihtimali karşısında bu riski görevli bankanın mı, yoksa akreditif bankasının mı karşılayacağı tartışılmış; genelde çeşitli ülkelerin mahkeme kararlarında, riskin görevli banka tarafından karşılanacağı, zarara görevli bankanın katlanacağı sonucuna varılmıştır. Bu konudaki açıklamalarımıza tezimizin II.B.1.e nolu bölümünde yer verilmiştir.

ödenmesi ertelenmiş akreditiflerde ödeme bankası bedelin erken ödenmesi konusunda yetkili kılınmamış olsa dahi akreditif bedelini vadesinden önce ödeyebilecektir.

g) İhbar Bankasının Üstlendiği Görevlerin Kapsamı ve Genel Olarak Sorumluluğu

İhbar bankası, akreditifi satıcıya yani lehtara lehine akreditif açıldığını bildiren ve şartlarını ona tebliğ eden bankadır. İhbar bankası yalnızca ihbar görevini üstlenmiş yani teyit, ödeme veya iştirah görevlerini üstlenmemiş ise, yükümlülüğü akreditifi lehtara ihbar etmek⁵²³ ve ayrıca ihbar ettiği akreditifin gerçekliğini denetlemek için makul bir ihtimam göstermektir⁵²⁴.

İhbar bankası ile akreditif lehtarı arasında doğrudan bir sözleşme ilişkisi bulunmamaktadır. İhbar bankası ile lehtar arasında hukuki ilişki bulunmadığı için ihbar bankası lehtara karşı akreditif bedelini ödeme yükümlülüğünü yüklenmemiştir. Bu borç akreditif bankasına ve varsa teyit bankasına aittir.

Ancak, *Birörnek Kurallar*'ın 9/b nolu maddesinde belirtildiği üzere, ihbar bankası lehtara bildirdiği akreditifin görünüşe göre gerçekliğini makul bir özenle incelemeli, akreditif açan bankanın imzasının gerçekten ona ait olup olmadığını –uzman ile değilse de- göz ile denetlemelidir. MTO Bankacılık Komisyonu'nun verdiği bir görüşte de: “*Bir akreditifi lehtara ihbar eden banka, bu akreditife teyidini eklememiş olsa bile, bu akreditifin gerçekliğini garanti etmiştir.*” denilmiştir⁵²⁵.

Bu bağlamda ihbar bankası akreditif bankasının talimatını, ihbarın zamanını, şekli ve içeriğini dikkate alarak hareket etmelidir. İhbar bankası akreditifi farklı bir şekilde bildirirse, farklı bildirim sebebiyle akreditif bankasının uğrayacağı zararlardan sorumlu olacaktır.

⁵²³ 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 9/a nolu maddesinde: “*Teyit bankası olmayan bir ihbar bankası akreditifi ve akreditifle ilgili herhangi bir değişikliği, belgelerin ibrazını karşılama veya iştirah etme yükümlülüğü olmaksızın ihbar eder.*” denilmektedir.

⁵²⁴ Gozlan, **a.g.e.**, s. 7.

⁵²⁵ Bkz: Ünal Somuncuoğlu, “Akreditif İşleminde Özellikle Türk İhracat Mevzuatı Açısından Yerel (Aracı) Bankaların İhracatçı Karşısındaki Hukuksal Durumu ve Sorumlulukları”, **BATİDER**, 1983, C. XII, S: 1, s. 55.

Akreditif amiri ve lehtar ile ihbar bankası arasında herhangi bir hukuki ilişki bulunmamakta olup, ihbar bankasının yükümlülüğü akreditif bankasına karşıdır. Bu sebeple, amir ihbar bankasına herhangi bir talimat veremeyecek talimatlarını akreditif bankası aracılığı ile ihbar bankasına ulaştıracaktır.

Genellikle, lehtarın ülkesinde bulunan ihbar bankası, görevli banka olarak da yetkilendirilmektedir⁵²⁶. Ancak görevli banka'nın ihbar bankası olması zorunluluğu bulunmamaktadır. Görevli banka ile ihbar bankası arasındaki fark, görevli banka'nın belgeleri inceleme ve bunların kabulü veya reddi konusunda akreditif bankası tarafından yetkilendirilmiş olması, ihbar bankasının ise yalnızca akreditifi lehtara ihbar etme hususunda yetkilendirilmiş olmasıdır.

Akreditif bankası, ihbar bankasına belgeleri incelemek ve lehtar tarafından sunulan akreditif belgelerinin akreditif şartlarına uygun olduğunun tespit etmesi halinde ödeme yapmak hususunda yetki verdiği ve ihbar bankasının da bu yetkiyi kabul etmesi halinde ihbar bankası bu defa görevli banka sıfatıyla, belgeleri uygun bulduğunda ödemeyi yapmakla yükümlü olacaktır. Ancak bu durumda da, ihbar bankasının yükümlülüğü lehtara değil, akreditif bankasına karşıdır. Akreditif bankası, akreditif bedelini ihbar bankasına göndermesine rağmen ihbar bankası ödeme yapmaz ise, lehtara karşı sorumluluk akreditif bankasında olacaktır. Bu durumda lehtar ihbar bankasına karşı herhangi bir talepte bulunma hakkına sahip değildir. Lehtarın talebinin muhatabı akreditif bankasıdır.

İhbar bankasının aldığı akreditif talimatını yerine getireceğine dair, akreditif bankasına olumlu bir beyanda bulunmasına gerek bulunmamaktadır. İhbar bankası, akreditif bankası tarafından kendisine yöneltilen ihbar talimatını yerine getirmek zorunda değildir. Ancak, *Birörnek Kurallar*'ın 9/e nolu maddesine göre, ihbar bankası akreditifi lehtara ihbar etmekten vazgeçer ise, durumu gecikmeksizin akreditif bankasına bildirmekle yükümlüdür⁵²⁷.

Bunun yanısıra, ihbar bankasının akreditif bankasına bilgi verme yükümü de bulunmaktadır. Örneğin lehtarın hilesine veya lehtarın iflas ettiğine ya da bunun benzeri

⁵²⁶ Bozkurt, **a.g.e.**, s. 125.

⁵²⁷ Kozolchik, **a.g.e.**, s. 13.

akreditif bankasının zarara uğrama ihtimalinin yüksek olduğu durumlarda bilgi sahip olur ise, bunları akreditif bankasına bildirmekle yükümlüdür⁵²⁸. Aksi takdirde akreditif bankasının uğrayacağı zarardan ihbar bankası da sorumlu tutulabilecektir.

h) Rambursman Bankasının Üstlendiği Görevlerin Kapsamı ve Genel Olarak Sorumluluğu

Rambursman bankası⁵²⁹, akreditif bankasının ödeme ajanıdır. Zorunlu olmamakla birlikte akreditiflerde sık olarak ödemede bulunan bankanın akreditif meblağını akreditifte gösterilen bir üçüncü bankadan yani rambursman bankasından talep edebileceği hükmüne yer verilmektedir.

Rambursman bankalarının görev, yetki ve yükümlülükleri *Birörnek Kurallar*'ın 13. maddesinde düzenlenmiştir. Rambursman bankası, akreditif bankasından aldığı talimata göre ve rambursman yetkisinde ismi verilen bankanın (talep bankası) talebi üzerine akreditif bedelini, komisyon ve masraf tutarını talep bankasına ödemekle yükümlüdür. Rambursman bankası, akreditif bankasının talimatlarına tam olarak uymakla yükümlüdür. Bununla birlikte, *Birörnek Kurallar*'ın 13. maddesinde de belirtildiği üzere; akreditif bankası -ödemeye kadar- rambursman bankasının ödeme yetkisini herhangi bir sebep dahi göstermeksizin kaldırma yetkisine sahiptir⁵³⁰.

Rambursman bankası olarak tayin olunan banka akreditifin tarafı değildir⁵³¹. Rambursmanı yapacak olan bankanın buradaki fonksiyonu sadece akreditif bankasından aldığı talimat çerçevesinde ödemeye aracılık etmekten ibaret olup, akreditif şartlarının yerine getirilip getirilmediğinin tahkiki rambursman bankasının görev ve sorumluluğu

⁵²⁸ Doğan, **a.g.e.**, s. 224.

⁵²⁹ Rambursman bankasının mutlaka bir banka olması zorunlu değildir, diğer bir özel fon, finans kuruluşu veya kamu kuruluşu da olabilecektir.

⁵³⁰ Reisoğlu, **Bankacılar Dergisi**, s. 43.

⁵³¹ Kozolchyk, **a.g.e.**, s. 203; Tumay, **a.g.e.**, s. 121; Ünay, **Dış Ticaret**, s.86.

dışında kalan bir husustur⁵³². Bunun sonucu olarak, muhabir banka kendisine ibraz edilen belgeler akreditif şartlarına uymadığı halde bunların bedelini rambursman bankasından tahsil etmişse, bu takdirde akreditif bankasının söz konusu muhabir bankaya yapılan rambursmanın kendisine geri ödenmesini doğrudan doğruya rambursman bankasından talep etmesi mümkün değildir. Akreditif bankası bu durumda, ödenen rambursmanın kendisine geri verilmesini ancak muhabir bankadan talep edebilir⁵³³.

Ancak uygulamada genellikle akreditif bankası, rambursman bankasına “talep bankasından akreditif belgelerinin akreditif şartlarına uygun olduğuna dair teyit alması şartıyla ödeme yapması” hususunda talimat vermekte olup, bu talimata göre rambursman bankası talep bankasından uygunluk teyidi talep etmekte ve bunu almadıkça rambursman talebini yerine getirmemektedir.

Akreditif bankası, rambursman bankasına verdiği ödeme yetkisini her zaman geri alabilir. Bu durumda veya yetki devam etse dahi ödemede bulunan bankanın rambursman bankasına karşı herhangi bir hakkı bulunmaz.

Buna karşılık, akreditifte bir rambursman bankası gösterilmişse, akreditif bankası öncelikle rambursman bankasından talepte bulunulmasını isteyebilir. Rambursman bankası ödemezse veya geç öderse akreditif bankasının yükümlülüğü doğar⁵³⁴. Çünkü akreditif bankasının, ödeme için bir rambursman⁵³⁵ bankasını görevlendirmesi akreditif bankasının lehtara karşı olan ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz.

Rambursman bankası gerektiğinde akreditif bankasının talebine istinaden rambursmanı teyit bankasına teyit eder. Bu teyit rambursman yetkisinin alındığının teyidi değil, rambursman talebi halinde ödemenin derhal yapılacağına teyididir. Böyle bir teyidi veren rambursman bankası akreditif bankasının hesabı müsait olmasa dahi rambursmanı sağlamakla yükümlüdür.

⁵³² Tumay, **a.g.e.**,s. 116; Ekici, **a.g.e.**, s. 97.

⁵³³ Ekici, **a.g.e.**, s. 97; Özel, **a.g.e.**, s. 45; Tumay, **a.g.e.**, s. 121.

⁵³⁴ Aydos, **a.g.e.**, s. 97.

⁵³⁵ Ekici, **a.g.e.**, s. 97.

2. Akreditifin İhbar Edilmesi

a) Bankalar ile Lehtar Arasındaki Hukuki İlişkinin Akreditifin İhbar Edilmesi ile Başlaması

Akreditif bankası ve varsa teyit bankası ile lehtar arasındaki hukuki ilişkinin kurulabilmesinin öncelikli şartı, akreditifin lehtara ihbar edilmiş olmasıdır. Akreditifin açıldığının bildirilmesi, veya akreditif teyitli ise teyidinden önce, lehtar ile akreditif bankası ve varsa teyit bankası arasında sözleşmesel anlamda hak ve borç doğuran hukuki bir bağlantı mevcut değildir⁵³⁶. Bankalar ile akreditif amiri arasındaki akreditif şartını içeren sözleşmenin de, BK'nun 111. maddesi doğrultusunda üçüncü kişi lehine sözleşme veya benzeri bir hukuki ilişki şeklinde nitelendirilmek suretiyle lehtar tarafından bankadan talepte bulunulması da mümkün değildir⁵³⁷. Lehtarın, akreditifin kendisine ihbar edilmesinden önceki aşamada yalnızca amire başvurma hakkı vardır. Ancak bu talep akreditif işlemi ile ilgili olmayıp alıcı ile satıcı (amir ile lehtar) arasındaki temel ilişkiden kaynaklanmaktadır.

Akreditifin açıldığının veya teyidin bildiriminden önce amir ya da bankalar tarafından gerçekleştirilen işlemler de lehtara, akreditiften doğan herhangi bir talep hakkı sağlamamaktadır. Örneğin, akreditifin veya teyidin lehtara bildiriminden önce, amirin akreditif bedelini bankaya depo etmiş olması veya bankanın kredi sağlamış olması satıcıya akreditif ile ilgili herhangi bir hak bahşetmemektedir. Bu husus, *Bir örnek Kurallar*'ın "Sözleşmeler Karşısında Akreditifler" başlıklı 4. maddesinde: "***Bir lehtar, hiçbir durumda, bankalar arasındaki ya da amir ile amir banka arasındaki sözleşme ilişkilerinden yarar sağlayamaz.***" şeklinde açıklanmıştır. Benzer bir durum kambiyo hukukunda da söz konusudur. Örneğin, ifa amacıyla verilen bir çekin banka tarafından ödenmemesi durumunda, karşılık banka nezdinde bulunsa bile, lehtar bu aşamada

⁵³⁶ Kaya, **a.g.e.**, s. 60; Ekici, **a.g.e.**, s. 97.

⁵³⁷ Kaya, **a.g.e.**, s. 60-61; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 116.

bankayı dava etmek hakkını haiz değildir. Bu halde sadece cirantaya veya keşideye rücu edebilir⁵³⁸.

Dolayısıyla, lehtarın akreditif ilişkisinden doğan talep haklarını kullanabilmesi için akreditif bankasının bizzat veya ihbar bankası aracılığı ile akreditifi bildirmiş olması veya varsa teyit bankasının teyit bildirimini yapmış olması gerekmektedir. Ancak bu aşamada her ne kadar lehtar ile akreditif bankası arasında herhangi bir akdi ilişki kurulmamış ise de, akreditif bankasının lehtara karşı bir koruma yükümden söz etmek mümkündür. Doktrinde Kaya⁵³⁹, lehtarın zarara uğrama ihtimalinin yüksek olduğu, özellikle de akreditif amirinin hilesinin bulunması durumunda, bankanın durumu lehtara bildirmesi gerektiği, aksi takdirde lehtarın uğrayacağı zarardan bankanın sorumlu olacağı görüşündedir. Gerçekten de amirin hilesinden haberdar olan akreditif bankası, lehtar ile görüşmelerinde bu husus yokmuş gibi davranması halinde bankanın culpa in contrahendo (akit görüşmeleri esnasındaki kusurdan doğan sorumluluk) sorumluluğu⁵⁴⁰ gündeme gelebilecektir. Bu ilke gereği, bir sözleşmenin tarafları, sözleşmenin tamamlanmasından önce ve sözleşmenin oluşturulması aşamasında, birbirlerinin kararlarını etkileyecek bilgileri karşılıklı olarak ve TMK'nın 2. maddesi gereği iyiniyet kurallarına uygun bir şekilde vermekle yükümlüdür. Sözleşme görüşmelerinde, iyiniyet kurallarına aykırı bir davranışla, karşı tarafa yanlış bilgi veren veya gerekli bilgiyi vermeyen veya gerekli dikkati göstermeyen taraf, bu kusurlu davranışından doğan olumsuz zararını⁵⁴¹ karşılamak zorunda kalacaktır.

⁵³⁸ Kaya, **a.g.e.**, s. 61 dpn. 9.

⁵³⁹ Kaya, **a.g.e.**, s. 61.

⁵⁴⁰ Culpa in Contrahendo sorumluluğu hakkında bkz. yukarıda II.B.1.b.

⁵⁴¹ Olumsuz zarar, bir sözleşmenin kurulacağına veya geçerli olacağına yahut geçersizliğe rağmen ifa edileceğine dair kendisinde güven uyandırılan kimsenin malvarlığında, bu sözleşmenin kurulmaması veya geçerli olmaması nedeniyle meydana gelen rıza dışı azalmadır. Daha genel bir ifadeyle olumsuz zarar, hüküm ifade etmeyen bir borç ilişkisinin hüküm ifade ettiğine veya hüküm ifade ediyormuş gibi sonuç doğuracağına güvenmekten doğan zarar olarak da tanımlanabilir. Olumsuz menfaatteki zarar verici olaydan anlaşılması gereken, sözleşmenin kurulmasına veya geçerliliğine yahut ifasına ilişkin olarak karşı tarafta doğrudan doğruya uyandırılan güvenin boşa çıkarılmasıdır. Buna göre olumsuz zarar, hüküm ifade etmeyen borç ilişkisinin geçerli bir biçimde kurulduğuna, kurulacağına veya geçersizliğin bilinmesine rağmen ifa edileceğine dair oluşturulan haklı güven sebebiyle meydana gelmektedir. Taraflardan birisi, amaçlanan sözleşme ile hukuken bağlandığına veya onunla bağlanacağına inanmakta ve daha sonradan bu inancı boşa çıkarılmaktadır. Zarar verici olayın, uyandırılan güvenin boşa çıkarılması tarzında meydana gelmesi, olumsuz zararını diğer zarar türlerinden ayıran ve bu haliyle ona rengini veren en önemli özelliktir. (Oğuzman, **a.g.e.**, s. 340; Turgut Öz, **İnşaat Sözleşmesi ve İlgili Mevzuat**, İstanbul:Yamaner, 2006, s. 37;

b) Akreditifin İhbar Edilmesi

Akreditif bankası, akreditifi açmaya karar verdiği takdirde akreditif metnini düzenleyecek ve bunu ya kendisi lehtara doğrudan iletcek ya da lehtara iletme üzere ihbar bankasına gönderecektir. Akreditifin, amirin talimatlarına uygun olarak açıldığı banka tarafından lehtara ihbar edildiği anda akreditif açılmış kabul edilecektir⁵⁴².

Akreditif uygulamasında, lehtarın akreditifi kabul ettiğine dair açık bir kabulünün aranmasına gerek bulunmamaktadır. Bu nedenle, alıcının akreditif açtırma yükümlülüğünü yerine getirmiş kabul edilebilmesi için, satıcının akreditif ihbarını kabul etme zamanı nazara alınmayacaktır. Burada lehtar icabı reddetmedikçe, zımni kabulü söz konusu (BK md.6) olup, akreditif bankası “açık bir kabul olmadığını” ileri sürerek icabından rücu ettiğini ileri süremez. Akreditifin teyidine ilişkin olarak Yargıtay’ın verdiği bir karara göre;

*Akreditifin teyit edilmesi halinde, muhabir banka bu teyit nedeniyle akreditif alacaklısının (satıcının) borçlusu durumuna girer. Başka bir deyişle, muhabir banka ile ihracatçı arasında, akreditif bankası ile olan ilişkilerin dışında bir borç ilişkisi doğmuş olur. Bu borç taahhüdü BK. mad. 17 hükmüne göre mücerret borç ikrarı niteliğindedir. Akreditif alacaklısı şayet münasip zaman içerisinde reddetmemiş ise, teyit mektubu ayrıca kabule hacet kalmaksızın hüküm ifade eder. Çünkü muhabir banka, gerek işin özelliğinden ve gerekse hal ve mevkiin icabından dolayı açık bir kabulü beklemek zorunda değildir.*⁵⁴³

Rona Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975, s. 633; Kılıçoğlu, **a.g.e.**, s. 538; Tekinay ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 855; Eren, **a.g.e.**, s. 1079).

⁵⁴² Bu durumda artık akreditif bankası lehtara karşı tek taraflı olarak mücerret bir borç altına girmiş olacaktır. (Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 12; Göger, **a.g.e.**, s. 60; Doğan, **a.g.e.**, s. 180; Özel, **a.g.e.**, s. 100; Yaşar Karayalçın, **Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler**, C. IV, (1988-1991), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992, s.27; Uluç, **a.g.m.**, s. 464; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 119; Ekici, **a.g.e.**, s. 62;); Bkz. yukarıda I.D.2.d nolu bölüm.

⁵⁴³ 4. H.D., 1. 10. 1980 T., 8257 E.,10419 K. Aynı doğrultuda: 11. H.D., 10. 02. 1977 T., 1976/ 5881 E., 1977/ 558 K.; 11. H.D.,1 8. 12. 2002 T., 1078 E., 1072K.; YHGK., 17.06. 1999 T., 1994 E., 4228 K. www.kazanci.com, (11 Mart 2007).

Kararda belirtildiği üzere, lehtarın açıkça kabul beyanının beklenmesine gerek bulunmamaktadır.⁵⁴⁴Bu noktada önemli olan, tarafların sebebi gösterilmeden borçlanmaya yönelik iradelerinin karşılıklı uyuşmasıdır. Borç tanınması sözleşmesinin kurulmasına ilişkin ilk irade beyanı olan icap, alacaklı ya da borçludan gelebilir. Akreditifte icap, banka yani akreditif borçlusu tarafından, lehtara yani akreditif alacaklısına yöneltilmektedir. Eğer icabı beyan eden borçlu ise, borçlunun bu icabına karşılık, karşı taraf alacaklının kabulünün sarih (açık) olması şart değildir. Zımnî (örtülü) şekilde (BK. md.1/2) ve hatta susma yoluyla (BK. md.6) gerçekleşmesi de mümkündür⁵⁴⁵.

Zira, burada banka tarafından lehtara yöneltilen borç tanınması münhasıran alacaklının yani lehtarın yararına ve böyle bir durumda sözleşmenin niteliği gereği, borçlunun yani bankanın icabına karşı alacaklının yani lehtarın susması kabul anlamında sayılabilir⁵⁴⁶. Ancak alacaklının böyle bir niyeti olmamasına rağmen, susması kabul olarak değerlendirildiği için sözleşmenin kurulması durumunda, borç tanınması sözleşmesinin iptali için hata hükümlerine (BK. md. 23 vd.) dayanabilme imkanı bulunmaktadır.

Akreditif bankasının muhabir bankaya veya doğrudan gönderdiği akreditif metnine “Küşat Mektubu” adı verilmektedir. Küşat mektubu, amir ile bankanın önceden üzerinde anlaştıkları noktaları resmi olarak lehtarın ülkesine ileten bir araçtır. Küşat mektubunda bulunması gereken bilgiler şunlardır⁵⁴⁷:

- Akreditifin numarası, düzenleme yeri ve tarihi
- Geçerlilik süresinin sona erdiği tarih ve yer
- Amirin ismi ve adresi

⁵⁴⁴ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 360.

⁵⁴⁵ Eren, **a.g.e.**, s.179; Oğuzman, **a.g.e.**, s.161.

⁵⁴⁶ Şener Akyol, **Borçlar Hukuku**, Genel Hükümler, C. I, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995, s. 9; Mustafa Reşit Karahasan, **Türk Borçlar Hukuku**, Genel Hükümler, Notlandırılmış Yasa Maddeleri ve Yargıtay Kararları, C.1, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2003, s.133.

⁵⁴⁷ Özalp, **a.g.e.**, s. 65; Vefa Toroslu, **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebe**, İstanbul: Beta Basım Yayımı, 1999, s.19.

- Lehdarın ismi ve adresi
- İhbar bankasının ismi ve adresi
- Akreditifin döviz tutarı
- Teslim şekli
- Akreditif görüldüğünde ödemeli, vadeli poliçe kabulü veya vadeli ödeme çeşidinden hangisi olduğu
- Kısmi yükleme ve aktarmaya izin verilip verilmediği
- Sevk yeri, sevkiyatın şekli ve varış yeri
- Yükleme vadesi
- Malların tanımı
- İstenilen vesaik
- Vadeli poliçe kabullü akreditiflerde istenilen poliçenin tarifi
- İlave şartlar
- Rambursman şekli
- İhbar ve/veya teyit eden banka masraflarının hangi tarafa ait olduğu
- Vesaikin yükleme tarihinden itibaren ibraz süresi
- Akreditifin teyitsiz veya teyitli olduğu
- Akreditifin lehdara ihbar şekli
- Akreditifin *Birörnek Kurallar*'a tabi olarak düzenlendiğine ilişkin açıklama

İhbarın mutlaka yazılı şekilde yapılması gerekip gerekmediği hususunda, Borçlar Kanunumuz, yasada öngörülen istisnalar dışında kural olarak şekil serbestisi ilkesini kabul ettiğinden, yazılı şekil zorunluluğu bulunmamakta ise de, ispat hukuku açısından ihtilaf yaşanmaması için ihbarın yazılı olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde; güven kurumu olarak kabul edilen ve tedbirli bir tacirden beklenen özen yükümlülüğünün daha da ilerisini göstermesi beklenen bankanın ihbarı sözlü olarak yapmış olması tedbirsiz bir davranış olarak yorumlanacak ve tarafların ihbarın yazılı şekilde yapılmamış olmasından doğan zararlarından bankanın kendisinden beklenen özeni göstermemiş olması sebebiyle sorumluluğu doğacaktır.

Lehtara yapılacak ihbarın şeklinin yanı sıra, ihbarın içeriği de önem arz etmektedir. İhbarda, akreditifin niteliğine aykırı ifadeler yer verilmemelidir. Örneğin;

- *“Bu akreditif bedelin alıcıdan (amirden) temini halinde kullanılabilir”,*
- *“Bu akreditif, amirin akreditif bedelini yatırması şartıyla kullanılabilir.”*
- *“Yükleme tarihi ve yüklemenin yapılacağı geminin ismi alıcı tarafından bildirilecektir” veya*
- *“Bu akreditifin bedeli alıcının (amirin) malları kontrol ederek uygun bulması halinde ödenecektir.”*

ifadeleri geri dönülemez bir akreditifi hukuken olmasa da, fiilen geri dönülebilir bir hale getirmektedir. Zira, dönülemez bir akreditifte, belgelerin usulüne uygun bir şekilde ibrazı halinde amir akreditif bedelini ödemekle yükümlüdür. Yukarıdaki ifadeler akreditifin ihbarı sırasında yer verilmesi halinde ise amir, karşılığı ödemeyi reddetmek imkanını elinde tutmaktadır⁵⁴⁸.

Bu türden şartlar, dönülemez bir akreditifi hukuken olmasa da fiilen dönülebilir hale getirmektedirler. Bu şartlar eğer lehtar tarafından kabul edilir ise geçerli olacaklardır. Bu durumda bankalar da bu şartlara uygun hareket etmek durumunda

⁵⁴⁸ Kaya, a.g.e., s. 44.

olacaklardır. Yargıtay kararına⁵⁴⁹ konu olan bir olayda, akreditif şartında, bedelin ödenmesi alıcının (amirin) malları kabul etmesi şartına bağlanmıştır. Yargıtay, akreditifi teyit etmeyen davalı muhabir bankanın bu durumda akreditif bedelini ödememesi durumunda şahsi kusurunun kabulünün mümkün olmadığına karar vermiştir. Bu karar ile ilgili olarak Reisoğlu, Yargıtay'ın görüşünü haklı bularak akreditif bankasının sorumluluğunun sadece amir tarafından malların kabul edilmesi durumunda ortaya çıkacağını, mallar alıcı tarafından kabul edilmediği takdirde bankanın sorumlu olmayacağını, alıcının bedelin kısmen ödenmesi şeklinde bir talimat vermesi durumunda ise bu talimata uyulmasında ne akreditif ne de muhabir bankanın sorumlu olmayacağını belirtmektedir⁵⁵⁰.

İngiliz mahkemelerinde görülen bir davaya konu olayda⁵⁵¹ da, alıcı ile satıcı arasındaki kahve satımına ilişkin sözleşmede, “kahvenin farklı bir kalitede olabileceği, bu durumun alıcıya bir itiraz hakkı vermediği” kararlaştırılmış olmasına rağmen akreditif metninde, kahvenin akreditif şartlarında açıklanan kalitede olmaması durumunda satıcıya ödeme yapılmayacağı belirtilmiştir. Lehtar bankaya belgeleri sunduğunda, kahvenin akreditif şartlarında belirtilen kalitede olmadığını gösteren bir kalite belgesinin olduğu görülmüş ve bu sebeple banka tarafından lehtara ödeme yapılmamıştır. Bunun üzerine lehtarın açtığı davada İngiliz mahkemesi, bankanın lehtara ödeme yapmamakta haklı olduğu, lehtarın akreditif şartlarına itiraz etmemekle, temel ilişkiyi teşkil eden satım sözleşmesinde değişiklik yapılmasını zımnen kabul etmiş olduğunu belirterek lehtarın açtığı davayı reddetmiştir. Dolayısıyla, temel ilişkide ne şekilde kararlaştırılmış olursa olsun, lehtar akreditifte belirtilen şartları gerçekleştirdiği takdirde banka tarafından kendisine ödeme yapılacaktır. Lehtar bu şartlar kendisine bildirildiğinde itiraz etmemiş ise bunlarla bağlı olacak temel ilişkinin farklı olduğunu ileri süremeyecektir.

⁵⁴⁹ 11. HD. 11.4.1991 T, 2593 E, 2594 K., www.kazanci.com, (11 Eylül 2008).

⁵⁵⁰ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 88.

⁵⁵¹ England and Wales High Court of Justice, Ficom SA v. Sociedad Cadex Limitada, 2 Lloyd's Rep 118, 15.1.1980, <http://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=147943>, (14 Eylül 2008); İngiliz mahkemelerinde aynı yönde verilmiş diğer kararlar için bkz.: Enrico Furst & Co. v. W.E. Fischer Ltd ([1960] 2 Lloyd's Rep. 340); Soproma SPA v. marine & Animal By-Products Corporation ([1966] 1 Lloyd's Rep 367); Supreme Court of Canada, W.J.Alan & Co.Ltd. v. El Nasr Export and Import Co, 3.1.1972, 1 Lloyd's Rep. 313, <http://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=147943>, (14 Eylül 2008).

Yukarıda bahsedilen türden şartların, lehtara gönderilecek akreditif ihbar mektubunda yer alması ve lehtar tarafından kabul edilmesi durumunda, ahde vefa ilkesi gereği, sonradan lehtar tarafından geçersizliği iddia edilemeyecektir.

Akreditif bankasının lehtara akreditifi bildirmesi ya doğrudan –veya genellikle olduğu gibi- ihbar bankası aracılığı ile olacaktır. Akreditifi lehtara bildiren ihbar bankası akreditif bankasının ifa yardımcısıdır. 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın “Tanımlar” başlıklı 2. maddesinde ihbar bankası: “**akreditif bankasının talebi üzerine akreditifi ihbar eden banka anlamına gelir**” şeklinde tanımlanmaktadır.

İhbar bankası ile gerek akreditif amiri gerekse de lehtar arasında bir hukuki ilişki bulunmamaktadır⁵⁵². İhbar bankasının yükümlülüğü akreditif bankasına karşıdır. İhbar bankasının yükümlülüklerini ihlal etmesi –örneğin kendisine bildirilenden farklı bir akreditifi lehtara bildirmesi- halinde akreditif bankasının uğrayacağı zararları tazmin etmekle mükellef olacaktır⁵⁵³.

İhbar bankasının sorumluluğu, akreditifi lehtara ihbar etmek⁵⁵⁴ ve ayrıca ihbar ettiği akreditifin gerçekliğini denetlemek için makul bir ihtimam göstermektir⁵⁵⁵. Bu durum *Birörnek Kurallar*'ın 9/b nolu maddesinde belirtilmiştir. Maddede:

İhbar bankası akreditifi veya değişikliği ihbar etmekle akreditifin veya değişikliğin görünür gerçekliğini kendine göre yeterli biçimde belirlediğini ve bu ihbarın akreditifin veya değişikliğin şartlarını doğru olarak yansıttığını belirtmiş olur.

denilmektedir.

Buna göre, ihbar bankası akreditifin veya yapılan değişikliğin doğruluk ve gerçekliğinden emin olduktan sonra ihbarını yapmalıdır. Bildirimin akreditif bankası tarafından gönderilip gönderilmediğinden emin olunamaması, bildirimdeki imzanın eksik

⁵⁵² Gozlan, **a.g.e.**, s. 7.

⁵⁵³ Doğan, **a.g.e.**, s. 224.

⁵⁵⁴ 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 9/a nolu maddesinde “*Teyit bankası olmayan bir ihbar bankası akreditifi ve akreditifle ilgili herhangi bir değişikliği, belgelerin ibrazını karşılama*⁵⁵⁴ (ödeme yapma, akreditif vadeli ise vadeli ödeme yükümlülüğüne girme veya poliçe kabulü söz konusu ise poliçeyi kabul etme ve vadesinde ödeme yapma) veya iştirak etme yükümlülüğü olmaksızın ihbar eder” denilmektedir.

⁵⁵⁵ Gozlan, **a.g.e.**, s. 7.

olması veya imza sirkülerinin temin edilememesi gibi durumların bu madde kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bankanın yapacağı inceleme sonunda akreditifin gerçekliği hususunda tereddüte düşmesi durumunda ya akreditifi ihbar etmeyecek ya da 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 9/f nolu maddesinde belirtildiği üzere lehtara yapacağı ihbarda tereddütlerini açıklayacaktır.

c) İhbar Edilmiş Akreditifte Değişiklik Yapılması

Akreditifte değişiklik; akreditifin sürelerinde, akreditif şartlarında, istenecek belgelerde değişiklik yapılması şeklinde olabileceği gibi akreditifin anlaşılmayan bir takım şartlarının açıklığa kavuşturulması talebi de bir değişiklik olarak kabul edilebilecektir.

Akreditifte, amir ile akreditif bankası arasındaki ilişki vekalet akdi olarak değerlendirilmektedir. Borçlar Kanunun'da vekalette her iki tarafın vekaletten her zaman rücu edebileceği ve bu rücu hakkından önceden feragat edildiğinin kararlaştırılmasının geçersiz olduğu düzenlenmektedir (BK md. 396) . Akreditif ilişkisinde ise, rücu akreditif talimatından sonra fakat akreditifin lehtara bildirilmesinden önce yapılmış ise geçerli olacak ve akreditif açılmayacaktır. Ancak akreditif lehtara ihbar edilmiş ise rücu imkanı ortadan kalkacaktır⁵⁵⁶. Bu aşamadan sonra akreditif bankası akreditifte değişiklik de yapamayacaktır. Yargıtay 11. HD bu hususta: *“Bir gayrikabilirücu akreditifte, krediyi açan banka bağımsız bir taahhüt altına girer ve akreditifin geçerli olduğu süre zarfında ne kendiliğinden ne de amirin emriyle akreditiften rücu edemez, koşullarını değiştiremez”* demektedir⁵⁵⁷.

Bu aşamadan sonra amirin de akreditif bankasına talimat vererek akreditifte değişiklik yapmasını talep hakkı bulunmamaktadır. Zira akreditif bankası akreditifi amirin değil, kendi nam ve hesabına açmakta olup akreditif açıldıktan sonra, amirin

⁵⁵⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 132.

⁵⁵⁷ 11.HD., 28.01.1980 T., 3185 E., 3645 K., www.kazanci.com, (14 Temmuz 2008).

akreditif bankasına karşı akreditifle ilgili hiçbir talimat -akreditifte değişiklik, akreditifi iptal, akreditif belgelerine rezerv koyma- verme hakkı bulunmamaktadır⁵⁵⁸.

Ancak, *Birörnek Kurallar*'ın 10. maddesine göre, bankalar ile lehtarın mutabakatı ile akreditifin iptali veya değiştirilmesi mümkün olabilecektir⁵⁵⁹.

Lehtarın akreditif değişikliğini kabul etmesi gerekmektedir. Lehtarın değişiklik ihbarına rağmen sessiz kalması kabul anlamına gelmez. Hukukumuzda BK. md.1/2'ye göre, irade açıklamaları sarıh ya da zımni olabilir. Bu maddeye göre, irade beyanını çok geniş olarak düşünmek gerekir. Bir hukuki sonuca yönelen her türlü söz, yazı ve hareket hatta kimi zaman susma bir irade beyanıdır. Ama genel olarak susma bir irade açıklaması sayılmaz. Kimse kendisine yapılan teklife cevap vermediği için bu teklifi kabul etmiş sayılmayacaktır⁵⁶⁰. Oğuzman'a göre ise, eğer susma kabul olarak değerlendirilemeyecek bir durumda yapılmışsa bu takdirde sözleşme kurulmaz ama icapta bulunan TMK. md. 2'ye aykırı olan bu tutumu yüzünden tazminat ödemekle yükümlü olabilir⁵⁶¹.

Bu konuda Eren daha ileriye giderek, kabulün "susma" ile de yapılabileceği, BK'nun 6. maddesinde düzenlenen zımni kabulun bazı durumlarda "susma" olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir⁵⁶².

Ancak bizce, akreditif değişikliğinde, işin mahiyeti gereği karşı taraftan açık bir kabul beyanının beklenmesi gerekmektedir. Bu nedenle de, akreditif değişikliğinde bankalar ile lehtar arasında zımni kabul söz konusu olamaz.

Birörnek Kurallar'ın 600 sayılı revizyonunun kabulü ile yürürlüğe giren 10.c maddesi ise bu tartışmaları sona erdirerek, lehtarın kabul beyanının alınması gerektiği, lehtarın kabul bildirimine kadar eski akreditifin geçerli olacağını, değişikliklerin hüküm

⁵⁵⁸ Michael Brindle, Raymond Cox, **Law of Payments**, 2.b., London: Sweet and Maxwell, 1991, s. 568

⁵⁵⁹ *Birörnek Kurallar*'ın 10/a nolu maddesinde "38. maddede belirtilen durumlar dışında bir akreditif amir bankanın, varsa teyit bankasının ve lehtarın onayı olmadan değiştirilemez veya iptal edilemez."

⁵⁶⁰ Tekinay ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 66.

⁵⁶¹ Oğuzman, **a.g.e.**, s. 59.

⁵⁶² Eren, **a.g.e.**, s. 229, BK'nun 6. maddesinde, "İcabı dermeyeran eden kimse gerek işin hususi mahiyetinden gerek hal ve mevkiin icabından naşi sarıh bir kabule intizar mecburiyetinde olmadığı takdirde, eğer icap münasip bir müddet içinde reddolunmamış ise, akde münakit olmuş nazariyle bakılır." denilmektedir. Maddede, icabı yapan kimse gerek işin özel niteliği, gerekse şartlar sebebiyle açık bir kabulü beklemek zorunda değilse, icap uygun bir süre içerisinde reddedilmediği takdirde sözleşme tamam olmuş sayılır denilmektedir.

ifade etmeyeceği düzenlenmiştir⁵⁶³. Buna göre, sırf cevap vermemenin lehtar açısından kabul beyanı olarak varsayılması söz konusu olamayacaktır⁵⁶⁴.

Ancak, akreditif bankası değişikliği gönderdiği an itibarıyla o değişiklik ile dönülemez biçimde bağlı olacaktır (md.10/a). Buna göre, lehtar değişikliği reddettiğini değişikliği ihbar eden bankaya bildirmediği sürece, değişiklik lehtar lehine yürürlükte kalacak olup, lehtarın kabul veya red konusunda bir bildirimde bulunmaması halinde, akreditif bankası değişiklik teklifi ile vade sonuna kadar bağlı kalacaktır.

Ayrıca lehtar açıkça “*kabul ediyorum*” dememiş olsa bile; lehtarın, bu değişikliğe uygun belgeleri bankaya sunması halinde de değişikliği kabul etmiş sayılacak, değişiklikten önceki akreditif şartlarına uygun belgeleri sunması halinde ise bu değişikliği red etmiş sayılacaktır. Buna göre, lehtarın vade içinde ibraz ettiği belgelere göre değişiklik teklifini kabul veya ret ettiği de anlaşılabilir⁵⁶⁵.

Akreditifte yapılacak değişiklikler hususunda ayrıca; *Birörnek Kurallarda* (md.10/a) değişiklik için akreditif bankasının ve lehtarın onayı yanında, varsa teyit bankasının da onayı aranmaktadır. Bu onay olmadan da akreditif bankası ve lehtar anlaşarak geçerli değişiklikler yapabilirlerse de, o takdirde bu değişiklik teyit bankasına karşı ileri sürülemeyecek, teyit bankasının sorumluluğu değişiklikten önceki akreditif şartları ile sınırlı olacaktır.

⁵⁶³ *Birörnek Kurallar*'ın 10. c nolu maddesi şu şekildedir: “*Asıl akreditifin (veya evvelce kabul edilmiş değişiklikleri içeren bir akreditifin) şartları, bir değişikliği ihbar eden bankaya lehtarın bu değişikliği kabul ettiğini bildirmesine kadar lehtar için yürürlükte kalacaktır. Lehtarın bir değişikliği kabul veya reddettiğine ilişkin bildiri vermesi gerekir. Lehtar böyle bir bildiri vermediği takdirde akreditife ve henüz kabul edilmemiş herhangi bir değişikliğe uygun bir ibraz lehtarın o değişikliği kabul etmiş olduğuna ilişkin bildiri sayılacaktır. Akreditif o an itibarıyla değiştirilmiş olacaktır*”

⁵⁶⁴ Lehtar tarafından herhangi bir bildirim yapılmadığı durumlarda ise, değişiklik bildiriminde yer verilen belgelerin lehtar tarafından ibraz edilmesi halinde zımnî bir kabulün varlığı öngörülmüştür.

⁵⁶⁵ Reisoğlu, **Bankacılar Dergisi**, s. 39.

3. Belgelerin Bankalara İbrazi ve Bankalarca İncelenmesi

a) Genel Olarak

Akreditifin lehtara ihbar edilmesinin ardından, lehtarın akreditif şartında yer alan vesaiki (belgeleri) bankaya akreditif şartında yer aldığı şekilde ibraz etmesi gerekmektedir.

Vesaik akreditif şartlarına uygun ise banka bu belgeleri kabul etmek ve bunun üzerine ibrazı karşılayarak, belgeleri amire teslim etmekle yükümlüdür.

Alıcı ile Satıcı (amir ile lehtar) arasında imzalanan ve ödemenin akreditif ile gerçekleştirileceği kaydını içeren satım sözleşmeleri, önce malları temsil eden belgelerin bankaya ibrazı ve banka tarafından kabulü daha sonra bu belgelerin amir tarafından ibrazı karşılığında malların gümrükten çekilmesi şeklinde iki safhada gerçekleşmektedir. Dolayısıyla akreditif amirinin malları gümrükten çekebilmesi için bu belgelere ihtiyacı vardır. Vesaikin kabul edilmesi üzerine banka bu belgeleri akreditif amirine verir. Bunun üzerine amir, vesaiki ibraz ederek akreditif konusu malı teslim alabilecektir.

(1) Belgelerin İbrazi

Birörnek Kurallar'ın 2. maddesinde ibraz, “*bir akreditif gereğince belgelerin akreditif bankasına veya görevli bankaya teslimi*” olarak tanımlanmaktadır.

Belgelerin ibrazı, akreditifte belirtilen belgelerin;

- Akreditif şartlarına uygun olarak ve
- Akreditif süresi içerisinde olmak

koşulu ile, belgeleri kabule yetkili bankalardan birine ibraz edilmesi ile gerçekleşir⁵⁶⁶.

⁵⁶⁶ Charles del Busto, *ICC Guide to Documentary Credit Operations, A Stage-by-Stage Presentation of the Documentary Credit Process*, ICC Publication No. 515, 1993, s.33.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'da, önceki versiyonlardan farklı olarak ilk defa "ibraz eden" tanımına yer verilmiştir. 600 sayılı Kurallar'ın 2. maddesinde "ibraz eden" "*lehtar, banka veya ibrazı yapan diğer bir taraf*" olarak tanımlanmıştır. Buna göre ibraz, lehtar tarafından doğrudan akreditif bankasına yapılabileceği gibi akreditifte yetkilendirilmiş diğer başka üçüncü kişiler tarafından da yapılabilir⁵⁶⁷.

(a) Belgeleri İbraz Süresi

Birörnek Kurallar'da akreditiflere ilişkin üç tür vade düzenlenmiştir. Bunlar; akreditif vadesi, yükleme vadesi ve ödeme vadesi'dir.

Akreditif Vadesi, akreditif metninde istenilen vesaikin akreditif bankasına veya görevli bankaya ibraz edilmesi için tanınan süredir. Lehtar, akreditif belgelerini bu vade tarihine kadar bankaya ibraz etmek zorundadır.

Yükleme Vadesi, yüklemenin yapılacağı en son günü gösterir. Amirin talimatına istinaden uzatılabilir. Akreditifte yükleme vadesi belirtilmemiş ise akreditif vadesi aynı zamanda yükleme vadesi olarak kabul edilir. Ancak, akreditif vadesinin uzatılması, yükleme vadesinin de uzatıldığı anlamına gelmez.

Ödeme Vadesi ise, ertelemeli ödemeli akreditiflerde olur. Lehtara ödemenin yapılacağı tarihtir.

Akreditif bankasının ve varsa teyit bankasının ibrazı karşılama yükümlülüklerinin doğması için, lehtarın yükleme vadesi içerisinde malını yüklemesi ve ardından bu yüklemeye ilişkin belgeleri akreditif vadesi içerisinde bankaya ibraz etmesi, bu belgelerin banka tarafından uygun bulunması gerekmektedir. Belgelerin; eksiksiz, düzenli bir şekilde, süresi içerisinde yetkili bankaya ibraz edilmemesi durumunda lehtar akreditif meblağını bankadan talep edemeyecektir.

⁵⁶⁷ Byrne, **a.g.e.**, s. 42.

Birörnek Kurallar'ın 6.d.i nolu maddesine göre, akreditifte belgelerin ibrazı için bir vade tarihinin yani akreditif vadesinin belirtilmesi zorunludur. Akreditifte vade belirtilmemesi durumunda akreditif geçersiz sayılacaktır.

Amir akreditif vadesinin “bir ay”, “altı ay” veya benzeri biçimde vadeler için kullanımda olduğunu belirttiği, fakat bu sürelerin hangi tarihten başlayacağını ifade etmediği takdirde ise, akreditifin akreditif bankası tarafından açılış tarihi söz konusu sürenin birinci günü olarak alınmalıdır.⁵⁶⁸

Akreditiflerde, akreditifin kullanılması yani belgelerin ibrazı için kararlaştırılan sürenin yanında ayrıca sevk tarihinden sonra belgelerin en geç ne kadar gün içerisinde ibraz edilmesi gerektiğinin de belirtilmesi gerekmektedir. Bu şekilde bir süre belirlenmemiş ise, *Birörnek Kurallar*'ın 14.c nolu maddesinde belirtildiği üzere⁵⁶⁹, ibraz edilen belgelerin arasında en az bir orjinal taşıma belgesi varsa yani *Birörnek Kurallar*'ın 19, 20, 21, 22, 23, 24 ve 25. maddelerine⁵⁷⁰ tabi bir taşıma belgesi ibrazda yer alıyorsa ibrazın mutlaka akreditifte belirlenen vade içerisinde yapılmasının yanısıra ayrıca yükleme tarihinden itibaren en geç 21 gün sonra yapılması gerekir⁵⁷¹. Bu sürenin taraflarca daha kısa veya uzun olarak kararlaştırılması mümkündür⁵⁷². Böylelikle, bahsedilen taşıma belgelerinin bulunması durumunda ikinci bir ibraz süresi daha ortaya çıkmaktadır. İkinci süre, genelde akreditif süresinden önceki bir süredir. Ancak ikinci süre hiçbir şekilde akreditif vadesinden daha uzun olmamalıdır.

Birörnek Kurallar'ın 29. maddesine göre, akreditifin vadesi veya ibraz için son gün, mücbir sebep dışında bir nedenle, ibrazın yapılacağı bankanın kapalı olduğu bir

⁵⁶⁸ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 81.

⁵⁶⁹ 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 14.c maddesinde “19, 20, 21, 22, 23, 24 veya 25. maddelerine tabi bir veya birden fazla orjinal taşıma belgesi içeren bir ibraz, lehtar tarafından veya lehtar adına, bu kurallarda tanımı yapılan, yükleme tarihinden sonraki 21 takvim gününden daha geç olmamak kaydıyla, fakat her durumda akreditifin vade tarihinden geç olmamak üzere yapılmalıdır..” denilmektedir.

⁵⁷⁰ 19. madde çok şekilli taşıma belgelerini, 20. madde konşimentoyu, 21. madde ciro edilemez denizyolu taşıma senedini, 22. madde charter party konşimentoyu, 23. madde havayolu taşıma belgesini, 24. madde karayolu, demiryolu veya karasal su yolu taşıma belgelerini, 25. madde ise kurye alındısı, posta alındısı ve postalama sertifikasını düzenlemektedir.

⁵⁷¹ Bankalar arasındaki ibrazda ve orjinal taşıma belgesinin yer almadığı ibrazlarda ise bu önemli değildir.

⁵⁷² Doğan, **a.g.e.**, s. 263.

güne rastlarsa, akreditifin vadesi ve ibraz için son gün bir sonraki iş gününe kadar uzayacaktır⁵⁷³.

Mücbir sebep durumunda ise sürenin uzaması söz konusu olmayacaktır. Mücbir sebep, dış kuvvetlerin sonucu olan, borçlunun işletmesiyle bağlantılı bulunmayan, önceden görülemeyen, kaçınılmaz ve mutlak bir şekilde borcun ifasını engelleyen olaydır⁵⁷⁴. Tarafların sözleşmeyi yaptıktan sonra herhangi bir kusurlu davranışları söz konusu olmaksızın ortaya çıkan ve borcun ifasını imkansız hale getiren bu engeller; doğal afetler (deprem, sel, seylap, kasırga vb.), sosyal patlamalar (büyük çaplı isyan çıkması, genel grev vb.), hastalık, tutukluluk, mevzuat tarafından getirilen yasaklamalar, ithal ve ihraç yasakları, bunlara olanak vermeyen sınır kapatmaları⁵⁷⁵ gibi değişik şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Mücbir sebep Yargıtay⁵⁷⁶ tarafından; doğal, sosyal ya da hukuksal kaynaklı, öngörülme olasılığı bulunmayan oluşumlar olarak tanımlanmıştır.

Mücbir sebep, uluslararası nitelikteki sözleşmelerde ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü sözleşmeye uygulanacak olan hukuka göre hangi hallerin mücbir sebep olarak kabul edileceği değişkenlik arz etmektedir. Bu noktadan hareketle *Birörnek Kurallar*'da mücbir sebebe ilişkin olarak ayrı bir düzenleme yapılmış olup, *Birörnek Kurallar*'ın "Mücbir Sebep" başlıklı 36. maddesinde; doğal afetler, isyan, ayaklanma, iç karışıklık, savaş hali, terör eylemleri, grev, lokavt veya kendi kontrolleri dışındaki diğer nedenlere bağlı olarak meydana gelecek kesintiler mücbir sebep halleri olarak sayılmıştır.

Maddede mücbir sebepler sınırlı olarak sayılmamış, sadece en önemlilerine değinilmiştir. Bu mücbir sebeplerden bir veya birkaçı bankanın faaliyetini kesintiye uğratabilirse bu kesintiden doğacak sonuçlardan banka sorumlu olmayacaktır. Mücbir sebebin gerçekleştiği dönemde akreditifin vadesi sona erer ise akreditif de sona ermiş kabul edilecektir. Banka tekrar faaliyete geçtiğinde, faaliyetinin kesintiye uğradığı süre

⁵⁷³ Bu durum yüklenme tarihi açısından ise geçerli değildir. Akreditifte belirtilen yüklenme için son gün tatil veya bir başka kapalı bir güne denk gelse bile yüklenme vadesi uzamayacaktır.

⁵⁷⁴ Tandoğan, **a.g.e.**, s. 464; Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 226; Pulat Gözübüyük, **Mücbir Sebepler Beklenmeyen Haller**, 3. b., Ankara: Elit Matbaacılık, 1977, s.85; Oğuzman, **a.g.e.**, s. 340; Eren, **a.g.e.**, s. 96.

⁵⁷⁵ Yargıtay kararlarında; ithal ve ihraç yasakları, bunlara olanak vermeyen sınır kapatmaları hukuksal kaynaklı mücbir sebep halleri olarak belirtilmektedir. Bkz: 19. H.D., 25.10.2002 T., 4558 E., 6953 K.; YHGK, 18.4.1984 T., 11-139 E., 426 K., www.kazanci.com.tr, (28 Mart 2007).

⁵⁷⁶ 19.H.D., 25.12.2002 T., 4558E., 6953 K., www.kazanci.com.tr, (28 Mart 2007).

içerisinde akreditifin vadesi sona ermiş ise, lehtarın belgeleri ibraz edememesinde hiçbir kusuru olmasa dahi, akreditif sona erecektir.

Buna göre, Birörnek Kurallar'ın düzenlemesinde mücbir sebep sırasında vade sona ererse, kural olarak akreditif de sona erecektir⁵⁷⁷. Ancak, akreditif amirinin, akreditif bankasının ve muhabir bankaların muvafakati olduğu takdirde mücbir sebebin gerçekleştiği sırada sona eren akreditifin devam etmesi mümkündür⁵⁷⁸.

Bunun yanı sıra, bankalar çalışma saatleri dışında, belgeleri kabul etmekle yükümlü değildir (*Birörnek Kurallar* md.33). Buna göre, bankalar vade tarihinin son günü çalışma saatleri sona erdikten sonra belgeleri kabul edemezler. MTO Bankacılık Komisyonu'nun önüne gelen bir olayda, belgeler bankanın çalışmadığı ancak muhaberat servisinin çalıştığı Cumartesi günü muhaberat servisine tebliğ edilmiştir. Komisyon bu ibrazın geçerli olduğunu, çünkü banka tüzel kişiliği içerisindeki bir birimin (muhaberat biriminin) bu belgeyi tebliğ aldığını ancak akreditifte belgelerin yalnızca bankanın "akreditif departmanına" tebliğ edileceği yazmış olsa idi, bu durumda muhaberat servisine yapılan tebligatın geçersiz olacağını belirtmiştir⁵⁷⁹.

(b) Belgeleri İbraz Yeri

Birörnek Kurallar'ın 15. maddesine göre belgeler; akreditif bankası, varsa teyit bankasına veya görevli bankaya ibraz edilmelidir. Bu bankalardan herhangi birine ibraz "uygun ibraz" sayılacaktır. Belgelerin yetkili olmayan bankalara ibrazı, akreditifte ibraz için öngörülen süreleri durdurmayacak ve neticede lehtar belgeleri süresinde ibraz

⁵⁷⁷ Hukukumuzda mücbir sebep, sorumluluğu kaldırıcı, sorumluluğu ileri bir tarihe atıcı sonuçlar doğuracağı gibi, çeşitli hallerde sürelerin durmasının kabulü, yeni ek süreler tanınması veya başlangıçtaki sürenin hiç işlemediğinin kabulü, eski hale iade gibi sonuçları da olabilmektedir. (Eren, **a.g.e.**, s. 97; Gözübüyük, **a.g.e.**, s.21) Ticaret hukukunda mücbir sebep düzenlemeleri sorumluluğu kaldırıcı ve süre tanıyıcı niteliktedirler (Ticaret Hukukunda da mücbir sebep ve zor durum kavramlarının tanımı yapılmamıştır. Buna rağmen 68, 643, 777, 780, 1007 ve 1142. maddelerinde bu kavrama yer verilmiştir.) Borçlar kanunumuzda da mücbir sebepler sorumluluğu kaldırıcı etkiye sahiptir. 117. maddesi ifanın mümkün olmamasını, "Borçluya isnat olunamayan haller münasebetiyle borcun ifası mümkün olmazsa borç sakıt olur" şeklinde düzenleme yapılmıştır.

⁵⁷⁸ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 84; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 76-77.

⁵⁷⁹ ICC, **Opinions of the ICC Banking Commission 1997, More Queries & Responses on UCP 500**, ICC Pub. No. 596, Opinion no: R. 265, Paris: ICC Publishing Incorporated, 1998, s. 72.

edememiş sayılacaktır⁵⁸⁰. *Birörnek Kurallar*'da belirtilen bankalar dışındaki bankalara belgelerin tevdi, uygun ibraz sayılmayacaktır. Yani, bu durumda belgeler ibraz edilmemiş sayılacak ve süreler işlemeye devam edecektir. Örneğin akreditif vadesinin son günü belgelerin yetkili olmayan bir bankaya ibrazı, uygun ibraz sayılmayacak ve vadenin dolması nedeniyle akreditif sona erecektir.

Akreditifte, akreditif bankasının ve/veya görevli bankanın belli bir şubesi, belgelerin ibraz edileceği yer olarak belirtilmiş ise, belgelerin mutlaka akreditif vadesi içinde bu şubeye ibraz edilmesi gerekir. Aksi takdirde, bankanın herhangi bir şubesine ibraz, süresinde ibraz sayılmayacak; belgeleri alan şubenin vade içinde belgeleri akreditifte belirtilen şubeye ibrazı gerekecektir.

Akreditifte, akreditifin yalnızca akreditif bankasında kullanılacağı (ibraz edileceği) belirtilmiş, ayrıca muhabir bankanın tayin edilmemiş olduğu bir teyitsiz akreditifte, belgelerin doğrudan akreditif bankasına ibraz edilmesi veya bir banka aracılığı ile akreditif bankasına gönderilerek ibrazın yapılması gerekmektedir.

Akreditifin teyitli olması halinde; akreditif belgeleri, akreditif bankasına veya teyit bankasına ibraz edilebilecektir. Akreditif bankası, akreditif belgelerini kabul için ayrıca bir bankayı yetkili kılabilir. Ancak bu şekilde yetkilendirilmiş bir bankanın varlığı, teyit bankasının veya varsa görevli bankanın belgeleri kabul ve ödeme yetki ve yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacaktır.

Akreditifin teyitsiz ise ve belgeleri kabule ve ödemeye yetkili kılınmış görevli bir banka tayin edilmiş ise belgelerin görevli bankaya ibraz edilmesi gerekir.

İhbar bankası, belgeleri kabul ile ayrıca yetkili kılınmadıkça akreditif belgelerini kabul edemez. Buna rağmen belgelerin ihbar bankasına ibrazı akreditifte öngörülen süreleri durdurmuyacak, süreler işlemeye devam edecektir⁵⁸¹.

⁵⁸⁰ Doğan, **a.g.e.**, s. 258.

⁵⁸¹ Doğan, **a.g.e.**, s. 259.

Serbest iştirâ akreditiflerinde, her banka görevli banka sayıldığından, herhangi bir bankaya belgeleri süresinde ibraz, akreditif bankasının yükümlülüğünün doğması için yeterli olacaktır.

Teyit bankasına akreditif belgelerini kabul için açık bir yetki verilmesine gerek bulunmamaktadır. Çünkü teyit bankasının, aynı akreditif bankası gibi, belgeleri süresi içerisinde ve akreditif bankasından bağımsız olarak inceleme yükümlülüğü bulunmaktadır. Lehtarın belgeleri teyit bankasından başka bir bankaya ibraz etmesi halinde, bu banka akreditif bankası da olsa belgeleri teyit bankasına ulaştırmakla yükümlüdür⁵⁸². Çünkü lehtara teyidi veren banka, akreditif bankasından farklı yükümlülükler üstlenmiş olabilecektir⁵⁸³.

Birörnek Kurallar'ın 35. maddesine göre, bankaların birbirlerine gönderdikleri belgelerin postada kaybolması, gecikmesi, tahrif olması hallerinde de bankanın sorumluluğu bulunmamaktadır. Ancak bankanın her tür gayretine rağmen hata, gecikme veya tahrifat önlenememiş olmalıdır. Örneğin bankanın iletişim sistemlerinin bozulması ve bu durumun uzun süre devam etmesi halinde bankanın bu durumu ortadan kaldıracı için her tür gayreti gösterip göstermediği araştırılmalıdır.

Genel kural bankaların belgelerin kaybolmasından ötürü sorumlu olmayacaklarına ilişkin olmakla birlikte, *Birörnek Kurallar*'ın 35.2 nolu maddesinde, görevli banka tarafından uygun görülüp de akreditif veya teyit bankasına gönderilen belgelerin kaybolması halinde, akreditif bankasının (veya varsa teyit bankasının) akreditif tutarını ödeme yükümlülüğü getirilmiştir⁵⁸⁴.

Birörnek Kurallar'ın önceki versiyonlarında yer almayan ve ilk defa 600 sayılı *Birörnek Kurallar* ile getirilen bu yeni düzenlemede, görevli bankanın belgeleri uygun bulunduğu belirtmesi yeterli görülmüştür. Bu düzenleme, ödemeyi yapmış olması halinde görevli bankayı korumakta; onun ramburse edilmesini öngörmektedir.

⁵⁸² Kaya, **a.g.e.**, s. 98.

⁵⁸³ Doğan, **a.g.e.**, s. 260.

⁵⁸⁴ *Birörnek Kurallar*'ın 35.2 nolu maddesi şu şekildedir: “Görevli banka bir ibrazın uygun olduğunu belirlediği ve belgeleri amir bankaya veya teyit bankasına gönderdiği takdirde, görevli banka ibrazı karşılamış veya iştirâ etmiş olsun olmasın, belgeler görevli banka ile amir banka veya teyit bankası arasında veya teyit bankası ile amir banka arasında kaybolmuş olsa bile amir banka veya teyit bankası ibrazı karşılamalı veya iştirâ etmeli veya o görevli bankayı ramburse etmelidir”.

Ancak, bu madde kötüye kullanıma açıktır. Zira, aslında uygun olmayan orijinal belgelerin sonradan postada kaybolması halinde dahi akreditif bankasının ödeme yükümlülüğü ortaya çıkacaktır. Bu durumda, belgeler gerçekte akreditife uygun olmasalar dahi, akreditif bankası belgeleri inceleyip rezerv koyma imkanına sahip olmayacak; amirin mali durumu müsait olmadığı takdirde, akreditif bankası nihai ödeme durumunda olacaktır. Amir de, *Birörnek Kurallar*'ın akreditife uygulanmasını kabul ettiği için belgeler eline dahi geçmeden akreditif bankasına ödemek zorunda kalacaktır⁵⁸⁵.

(2) Belgelerin İbraz Edilmemesinin Sonuçları

Belgelerin yukarıda belirtilen süreler içerisinde ibraz edilmemesi veya süresinde ibraz edilmiş olsa dahi yetkili olmayan kişilere ibrazı halinde usulüne uygun ibraz yapılmamış ve neticede lehtar belgeleri süresinde ibraz edememiş sayılacaktır.

Akreditifte gösterilen vade geçtikten sonra belgelerin ibraz edilmesi halinde bankalar ödeme yapmayacaklar, yaptıkları takdirde rücu hakkını kaybedeceklerdir. Buna göre; teyit bankası, görevli banka veya iştirak bankasının ödemede bulunması halinde ödedikleri bu bedeli akreditif bankasına rücu edemeyecekleri gibi, akreditif bankası da amire rücu hakkını kaybedecektir. Ancak, amir belgelerin vadeden sonra ibraz edilmesine rağmen kendisine rücu edilebileceğini, akreditif bankasının ödeyebileceğini kabul etmiş ise ve akreditif bankası da bu yetkiyi kullanmak istemiş ise, akreditif bankasının amire rücu hakkı doğacaktır.

Belgelerin ibrazı için öngörülecek bu tarihten sonra yapılan bir ibraz için bankalarca inceleme yapılmasına veya red bildirisi gönderilmesine dahi gerek olmayacaktır. Akreditifin vadesinden sonra yapılan bir ibraz nedeniyle görevli veya akreditif bankasına karşı akreditiften kaynaklanan bir hak ileri sürülemeyecektir.

Ancak akreditif vadesi sona ermiş olsa bile akreditif amirince akreditif bankasına ödeme yetkisi verilebilecektir. Akreditif amirinin akreditif bankasına ödeme yetkisi vermesi görevli veya teyit bankasının ödemesi için yeterli değildir. Görevli veya

⁵⁸⁵ Reisoğlu, **Bankacılar Dergisi**, s. 49.

teyit bankasının da ayrıca akreditif bankasınca özel olarak yetkilendirilmiş olması gerekmektedir. Zira bu bankalar masraflar ve geri ödeme için akreditif bankasına başvuracaklardır.

Bankalar, vadeden sonra belgelerin ibrazı mukabilinde ödemeye yetki verilmesine rağmen, bu yetkiyi kabul etmemeleri de mümkündür. Bu takdirde bankaların herhangi bir ödeme yükümlülüğü bulunmayacaklardır⁵⁸⁶.

b) Belgelerin İncelenmesi

Birörnek Kurallar'ın 14. maddesinde, belgelerin incelenmesi hakkındaki düzenlemelere genel olarak yer verilmiş; ayrıca 18-28. maddeler arasında ticari faturalar ve taşıma belgeleri çeşitleri ağırlıklı olmak üzere akreditiflerde en çok kullanılan belgeler ile ilgili hükümlere yer verilerek bankalara incelemelerinde yardımcı olmak ve ihtilafları azaltmak amaçlanmıştır⁵⁸⁷.

(1) Genel Olarak

Birörnek Kurallar'ın 14.a nolu maddesinde belgelerin; akreditif bankası, varsa teyit bankası veya görevli banka tarafından inceleneceği belirtilmektedir.

Akredif bankası, teyit bankası ve görevli banka, bu belgeleri gerekli özenle incelemeli ve akreditif şartlarına uygun olduğuna karar vermesi halinde ibrazı karşılmalı veya iştirâ⁵⁸⁸ etmelidir.

⁵⁸⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 84; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 76-77.

⁵⁸⁷ Reisoğlu, **Bankacılar Dergisi**, s. 44.

⁵⁸⁸ "İştirâ" ifadesi, *Birörnek Kurallar*'ın 2. maddesinde: "Belgelerin usulüne uygun şekilde ibraz edilmesi üzerine poliçelerin (görevli bankadan başka bir banka üzerine çekilen poliçelerin) ve/veya belgelerin, görevli bankanın ramburse edilmesi gereken günde veya daha önce, görevli banka tarafından lehtara erken ödeme yapılarak veya erken ödeme yapılacağı kabul edilerek satın alınması" olarak tanımlanmıştır. Buna göre iştirâ, akreditifte yer alan ibraz konusu poliçe ve/veya belgelerin iştirâ yetkisi verilen görevli banka

Belgeleri inceleme ile yükümlü olan bu bankalar, birbirlerinden bağımsız olarak, kendilerine ibraz edilen belgeleri ayrı ayrı inceleyerek, bu belgeleri kabul veya redde ilişkin bir karar almak zorundadırlar.

Buna göre, belgeler teyit bankası veya görevli bankaya ibraz edildikten sonra, bu bankalar vesaiiki inceleyecekler ve kendi kararlarına göre belgeleri uygun bulurlarsa ibrazı karşılayacaklar veya iştirâ edeceklerdir.

Teyit bankası veya görevli banka ibraz edilen belgeleri uygun bularak lehtara ödemede buldukları takdirde;

- Teyit bankası akreditif bankasından,
- Görevli banka ise akreditif şartına göre, teyit bankası veya akreditif bankasından

bedeli talep eder veya akreditifte rambursman bankası belirtilmişse rambursman bankasından talepte bulunur⁵⁸⁹.

Akreditif belgelerinin daha sonra akreditif bankası veya teyit bankası tarafından uygun bulunmayarak reddedilmesi mümkündür. Bu durumda, lehtara ödemede bulunan görevli banka veya teyit bankası kendilerine ödenen (ramburse edilen) bedelleri akreditif bankasına (görevli bankaya teyit bankası ödemede bulunmuşsa teyit bankasına) geri iade etmekle yükümlü olacaklardır. Bu hususta, *Birörnek Kurallar*'ın 16.g nolu maddesinde, belgeleri süresi içerisinde ve usulüne uygun olarak reddeden akreditif bankasının veya teyit bankasının rambursmanı faizi ile birlikte geri istemek hakkına haiz olduğunu hükme bağlanmıştır.

Yukarıda belirtildiği üzere belgelerin kendisine ibraz edildiği banka (akreditif bankası, teyit bankası veya görevli banka) bu belgeleri amirin talimat ve görüşlerinden bağımsız olarak kendi kararına göre inceleyecektir. Akreditif bankası her ne kadar amirin talimatı üzerine akreditif açsa da ve aralarında bir vekalet ilişkisi olsa da, akreditif

tarafından satın alınması ve lehtara akreditif vadesinden evvel ödemede bulunulmasıdır. Akreditifin iştirâsına ilişkin açıklamalarımıza tezimizin I.F.a.2 nolu bölümünde yer verilmiştir.

⁵⁸⁹ Özalp, **a.g.e.**, s. 318.

dar anlamda akreditif bankası ile lehtar arasında meydana gelen bir sözleşmedir. *Birörnek Kurallar*'ın 16.b nolu maddesinde:“**Bir amir banka, bir ibrazın uygun olmadığını belirlediğinde sadece kendi kararıyla rezerv kaldırma talimatı almak için akreditif amiriyle temas edebilir.**” denilmektedir. Bu maddeye göre, amir banka yani akreditif bankası belgelerdeki uygunsuzlukları (rezervleri) kendi kararı doğrultusunda inceleyecektir. Banka dilerse amire hiç başvurmayabilecektir. Amire başvurması halinde ise, amirin talimatıyla bağlı olmayacaktır.

(2) Bankaların Belgeleri İncelerken Uymakla Yükümlü Oldukları Standartlar

Birörnek Kurallar'ın 01.07.2007 tarihinde yürürlüğe giren 600 sayılı revizyonundan önceki;

- 1974 tarihli 290 sayılı revizyonda,
- 1984 tarihli 400 sayılı revizyonda ve
- 1994 tarihli 500 sayılı revizyonunda

bankaların belgeleri “makul bir özenle” incelemesi gerektiği belirtilmekteydi.

600 sayılı revizyonda ise, “makul özen” ifadesi tamamen metinden çıkarılmıştır. “Makul özen” ifadesinin her ülkenin mahkemelerinde farklı şekillerde yorumlanması⁵⁹⁰ ve hatta çelişkili kararlar verilmesi sebebiyle 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'da bu ifadeye yer verilmemiştir.

Ancak, her ne kadar “makul özen” ifadesine yer verilmemiş ise de, bankalar tabii oldukları milli hukuklarda yer alan düzenlemeler gereği işlemlerini özenle

⁵⁹⁰ Adnan Karim, “UCP 600: The New Rules on Documentary Credit”, **Dhaka Law Reports**, March, 2007, s. 14; Pradeep Taneja, “UCP 600: A Document Restoring the Credibility of L/Cs”, <http://www.iccbooks.com/Home/CredibilityofLCs.aspx>, (11 Eylül 2007).

gerçekleştirmek zorundadırlar⁵⁹¹. Bu özenin derecesi ve kapsamı ise her ülkenin kendi milli hukuklarına göre tespit edilecektir. Nitekim, bu hususta Türk hukuku bankalara ağırlaştırılmış bir özen yükümlülüğü getirmektedir⁵⁹².

(a) Akreditif Şartlarına Sıkı Sıkıya Bağlılık İlkesi

Bankalar, belgelerin akreditif şartlarına uygun olup olmadıklarını, istenilen şekilde düzenlenip düzenlenmediklerini, istenilen kurumlardan alınıp alınmadıklarını incelerken akreditif talimatındaki şartlara sıkı sıkıya bağlı kalmakla yükümlüdürler. Bankaların akreditif metinde yer alan şartları yorumlama yetkileri bulunmamaktadır. Bankayı akreditif şartlarının lafzı ile bağlayan, ona yorum yapma hakkı vermeyen bu ilkeye “akreditif şartlarına sıkı sıkıya bağlılık” ilkesi denilmektedir⁵⁹³.

Akreditif şartlarına sıkı sıkıya bağlılık, akreditif belgelerinin akreditif şartlarına tıpatıp uygun olması halinde bankanın ödeme yükümlülüğünün doğduğunu kabul eden bir yöntemdir⁵⁹⁴.

Ancak, belgelerin akreditif şartları ile sıkı sıkıya bağlı olması yöntemi, kimi zaman amacın aşılması, çok küçük ayrıntılar sebebiyle akreditif belgelerinin reddi sonucunu doğurmakta ve akreditiften beklenen faydanın ortadan kalkması tehlikesini oluşturmaktadır⁵⁹⁵.

ABD’de görülen davada bir banka, poliçe akreditif referansının “L/C number” yerine “l/c No” olarak yani akreditifin ingilizcedeki anlamının kısaltması olan L/C ifadesini küçük harfle ve numara anlamına gelen “Number” kelimesinin kısaltılmışı olarak “No.” şeklinde yazılmış olması nedeniyle, akreditif belgelerinin akreditif şartlarına uygun olmadığını ileri sürerek ödemeyi reddetmiştir. Davada Amerikan mahkemesi

⁵⁹¹ Lynne Skajaa, “ICC Uniforms Customs and Practice for Documentary Credits UCP 600”, <http://www.bondpearce.com/Hot-Topics/51>, (16 Ekim 2007) ; Byrne, **a.g.e.**, s. 132.

⁵⁹² Bkz. II.A.1 nolu bölüm.

⁵⁹³ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 423; Kaya, **a.g.e.**, s. 107.

⁵⁹⁴ Todd, **a.g.e.**, s. 213.

⁵⁹⁵ Aydos, **a.g.e.**, s. 90.

davalı bankayı bu hareketinde haksız bulmuştur⁵⁹⁶. Gerçekten de, bu derece bir yorum amacı aşan ve akreditifi işlemez hale getiren değerlendirmeleri ortaya çıkaracağından Amerikan mahkemesi kararı haklı olarak davalı bankayı haksız bulmakta doğru bir karar vermiştir.

Buna göre doktrinde Kaya tarafından da belirtildiği üzere⁵⁹⁷, banka lehtar tarafından ibraz edilen belgelere ilişkin olarak bir uzmana ihtiyaç duymaksızın itiraz ve defiden uzak, doğru bir şekilde, aykırılığın önemsiz ve akreditif amiri için zararsız olduğuna karar verebiliyorsa bu çerçevede yorum ve takdir hakkını kullanabilmelidir.

Çeşitli ülkelerde bankaların belgelerin akreditif şartlarına uygun olup olmadığını incelerken aleyhte yorumlara ağırlık verdikleri, en küçük uygunsuzlukta rezerv koymayı tercih ederek riske girmedikleri görülmekte; bunun sonucu bazı ülkelerde bankalar belgelere yüzde 40-50 oranında koydukları rezervler sonucu ödemeyi reddetmekte ve belgeleri ibraz edene iade etmektedirler⁵⁹⁸. Bu konuda ABD’de yapılan çeşitli istatistiklerde lehtar tarafından ibraz edilen belgelerin büyük çoğunluğunda bankalarca uyumsuzluk tespit edildiği görülmüştür⁵⁹⁹. Mann⁶⁰⁰ tarafından yapılan araştırmada, Amerika’da yerleşik beş bankada toplam 500 adet akreditif işlemi incelenmiş, bu inceleme sonunda işlemlerin %73’ünde evrakların ilk ibraz edildiklerinde uyumsuz olduklarının belirlendiği ve dolayısıyla kabul edilmediği ortaya çıkmıştır. Maulella⁶⁰¹ ve Baker⁶⁰² tarafından yapılan araştırmalarda ise bu oran % 60 üzeri olarak tespit edilmiştir.

Bu durum karşısında *Birörnek Kurallar*’ın 600 sayılı versiyonunda, akreditif şartlarına sıkı sıkıya bağlılık ilkesi sınırlı bir şekilde yumuşatılmıştır. *Birörnek Kurallar*’ın 18. maddesinde:“*Bir ticari faturada yer alan mal, hizmet veya iş tanımı akreditifteki tanımla uyumlu olmalıdır*” denilmekle, birebir aynı olma koşulu

⁵⁹⁶ Ekici, **a.g.e.**, s. 83’de özetlenen karar.

⁵⁹⁷ Kaya, **a.g.e.**, s. 112; Clive Schmitthoff, **Schmitthoff’s Export Trade, The Law & Practise of International Trade**, 9. b., London: Stevens & Sons, 1990, s. 342.

⁵⁹⁸ Reisoğlu, **Bankacılar Dergisi**, s. 36.

⁵⁹⁹ Eric Bishop, **Finance of International Trade**, 2. b., Amsterdam: Butterworth-Heinemann, 2004, s. 63

⁶⁰⁰ Ronald J. Mann, “The Role of Letters of Credit in Payment Transactions”, **Michigan Law Review**, Vol. 99, USA, 2000, s. 2495.

⁶⁰¹ Vincent M. Maulella, “Documentary Credit Decisions, Developments and Directions”, **Business Credit**, vol. 102, no. 10, November 2000, s. 40.

⁶⁰² Walter Baker, **Dealing With Letter of Credit Discrepancies**, **Business Credit**, vol. 102, no. 10 November 2000, s. 42.

öngörülmemektedir. Ayrıca, 14.e nolu maddede “*Ticari fatura dışındaki belgelerde malın, hizmetlerin veya yapılan işin tanımı belirtildiği takdirde bu tanım akreditifteki tanımlarına ters düşmeyen genel ifadelerle yapılabilir.*” denilmektedir.

Buna göre, akreditifte yer alan mal, hizmet veya işin tanımı ticari fatura dışındaki diğer belgelerde genel ifadeler ile yapılabilir. Ticari faturada yer alan mal tanımının akreditifteki gibi olması gerekir, ancak bu hususların harfiyen aynı olması gerekli değildir. Anlamı bozmayan harf hataları ve küçük detaylar kabul edilebilecektir⁶⁰³. Banka lehtar tarafından ibraz edilen belgelere ilişkin olarak, bir uzmana ihtiyaç duymaksızın itiraz ve defiden uzak, doğru bir şekilde aykırılığın önemsiz ve akreditif amiri için zararsız olduğuna karar verebiliyorsa, bu çerçevede yorum ve takdir hakkını kullanabilecektir⁶⁰⁴.

(b) Belgelerin “Dış Görünüşleri İtibariyle” İncelenmesi

Birörnek Kurallar’ın 14.a nolu maddesinde:

Görevi çerçevesinde hareket eden bir görevli banka, varsa teyit bankası ve amir banka, belgelerin dış görünüş itibariyle uygun bir ibraz oluşturup oluşturmadıklarını belirlemek için sadece belgeleri esas alarak ibrazı incelemelidir.

denilmektedir.

Maddede, 600 sayılı *Birörnek Kurallar*’dan önce yürürlükte olan 500 sayılı *Birörnek Kurallar*’daki düzenleme ile paralel biçimde, bankaların belgeleri dış görünüşleri itibariyle inceleyecekleri belirtilmiştir.

Bunun anlamı, bankaların inceleme yükümlülüklerinin, sadece belgelerdeki görünürdeki şekli eksiklik veya yanlışlıklar ile, özellikle bir belgenin kendi içerisinde tutarlı olup olmadığını kontrol etmekle sınırlı olmasıdır.

⁶⁰³ Özalp, a.g.e., s. 305.

⁶⁰⁴ Kaya, a.g.e., s. 112.

Maddede ayrıca “sadece belgelerin esas alınacağı” belirtilmiş olup bankalar, satıcı ile alıcı arasındaki temel ilişkide (örn. alım-satım sözleşmesi) yer alan şartlar ile ilgilenmeyeceklerdir.

Dolayısıyla, ancak etraflı bir inceleme ile ortaya çıkarılabilecek eksiklik veya yanlışlıklar belgelerin dış görünüşleri itibariyle incelenmeleri kapsamında değerlendirilemeyecektir⁶⁰⁵. Eğer ibraz edilen bir belge dış görünüş itibarıyla uygunsuz belgelerin geçerli olduğu, yetkili makamlarca düzenlendiği ve belgelerdeki beyanların doğru olduğu bankalarca varsayılacaktır.

Bu açıdan bakıldığında, akreditif işleminde tarafların hak ve yükümlülüklerinin paylaşımının dengesiz olduğu, risklerin büyük bir bölümünün aslında alıcı (akreditif amiri) tarafından yüklenilmekte olduğu ortaya çıkmaktadır. Amirin hakları, bankaların ve lehtarın amire karşı sorumlulukları akreditif hukukunda tam olarak belirlenmemiştir. *Birörnek Kurallar*'da esas olarak satıcının (akreditif lehtarının) korunduğu gözlenmektedir. Satıcı, dış görünüşü itibariyle akreditife uygun belgeleri bankaya ibraz ettiğinde akreditif bedelini tahsil edebilmektedir.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 14.d nolu maddesinde:

Bir belgedeki veri içeriği, akreditif, bizzat belgenin kendisi ve uluslararası standart bankacılık uygulaması bağlamında okunduğunda o veri içeriğinin o belgedeki ibrazı şart koşulan diğer herhangi bir belgedeki veya akreditifteki verilerin içeriği ile birebir aynı olması gerekmez, ancak onlara ters düşmemelidir.

denilmektedir. *Birörnek Kurallar*'ın 500 sayılı revizyonunda ve MTO Komisyonu tarafından verilen önceki tarihli görüşlerde⁶⁰⁶, sadece belgeler arasında uyum olması, belgelerde yer alan bilgilerin birbirleri ile çelişkili olmaması gerektiği belirtilmekte idi.

⁶⁰⁵ Kaya, **a.g.e.**, s. 102; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 199.

⁶⁰⁶ ICC, **Decisions (1975-1979)**, s. 52.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 14.d maddesinde ise, sadece belgeler arasında değil, bunun yanısıra akreditifte yer alan herhangi bir verinin de gerek belgelerle gerekse de akreditifteki diğer verilerle çelişkili olmaması gerektiği belirtilmiştir. Böylelikle, 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'da incelemenin kapsamı genişletilmiş olmaktadır⁶⁰⁷.

Birbiri ile çelişkili belgelere örnek olarak; malın değerinin konşimentoda ve ticari faturada farklı döviz cinsinden para birimi ile gösterilmesi veya faturada nakliye ücretinin önceden ödendiği belirtilirken, konşimentoda sonra ödeneceğinin yer alması, yahut belgeler üzerindeki tarihlerin aynı işlemle ilgili olduğu konusunda tereddüt yaratacak ölçüde birbirinden farklı olması, malın sevkedileceği limanın belgelerde farklı yerler olarak belirtilmesi⁶⁰⁸ gösterilebilir.

Ayrıca, 14.b nolu maddenin son cümlesinde, akreditifteki verilerin akreditif belgelerinde veya akreditifteki diğer verilerle birebir aynı olması gerekmediği, yalnızca bunlara ters düşmemesi gerektiği açık bir şekilde belirtilmektedir. 500 sayılı revizyonun 13.a maddesinde ise:“***Dış görünüş itibariyle aralarında uyum olmadığı görülen vesaik akreditif şartlarına dış görünüş yönünden uygun bulunmamış sayılır.***” denilmiştir. 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'daki düzenleme böylelikle belgelerin birebir uyumlu olmasına gerek olmadığı, yalnızca birbirleri ile çelişmemesi gerektiği hususunu tereddüte yer bırakmayacak şekilde açıklanmış olmaktadır.

(3) Belgelerin Geçersizliğinden, Yetersizliğinden, Sahteliğinden Dolayı Bankaların Sorumluluk Üstlenmemesi

Birörnek Kurallar'da bankaların, akreditif şartları gereğince sunulan belgelerin doğruluğunu, sıhhatini, şeklini, tahrif edilmiş olup olmadığını inceleme yükümlülüğü bulunmadığı düzenlenmiştir.

⁶⁰⁷ Byrne, **a.g.e.**, s. 135.

⁶⁰⁸ Örneğin, bir akreditifte malların sevkedileceği liman “Bir Avrupa limanı” şeklinde belirtilmiş, ibraz edilen konşimentoda “Hamburg” ve ekspertiz raporunda “Bremen” şeklinde birbirinden farklı olarak gösterilmiş ise, söz konusu belgeler, her iki limanın da bir Avrupa limanı olması karşısında, akreditif şartlarına aykırı olmamakla beraber, aralarındaki bu uyumsuzluk nedeniyle kabul edilemez.

Bir örnek Kurallar'ın 34. maddesinde:

Bir banka belgelerin; şekli, yeterliliği, doğruluğu, gerçek/sahte olup olmadığı veya herhangi bir belgenin hukuki etkisi/sonucu veya bir belgede şarta bağlanan veya o belgeye sonradan eklenen genel veya özel şartlar dolayısıyla hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmediği gibi herhangi bir belgenin temsil ettiği malların, hizmetlerin veya yapılan diğer işlerin mevcut olup olmadığı veya tanımı, miktarı, ağırlığı, kalitesi, durumu, ambalajı, teslimatı ve değerine veya malları gönderenin, taşımacının, navlun komisyoncusunun, alıcının veya malları sigorta edenin veya diğer herhangi bir kişinin iyi niyetine veya eylemine veya ihmallerine, mali durumlarına, icraatına veya itibarına ilişkin olarak hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmez.

denilmektedir.

Buna göre, bankalar yalnızca, sahte olduğu herhangi bir araştırma gerektirmeksizin sırf dış görünüşünden açıkça belli olan belgeleri kabul etmeleri halinde sorumlu olacaklardır.⁶⁰⁹ Yani, bankalar belgeleri sadece dış görünüşleri itibarıyla inceleyecekler, belgelerin geçerli olup olmadığı, imzaların sahte veya imzalayanların yetkili olup olmadığı hususlarını incelemeyecektir⁶¹⁰.

Ancak bu kural kesin olmayıp, lehtarın sahte ve hileli davranışlarının akreditif bedelinin ödenmesinden önce likit kanıtlar⁶¹¹ ile ispat edilmesi halinde bankalar ödemede bulunmama yetkisine sahip oldukları gibi aynı zamanda da ödemede bulunmamak yükümlülüğü altındadırlar⁶¹².

Bunun gibi, örneğin, okunaklı olmayan bir belgeye dayanarak ödeme yapan banka özen yükümlülüğünü yerine getirmemiş sayılmalıdır.

⁶⁰⁹ Bozkurt, **a.g.e.**, s. 112.

⁶¹⁰ Reisoğlu, **Bankacılar Dergisi**, s. 44.

⁶¹¹ Likit kanıt “bankanın kendi yorumunu, kanaatini, değerlendirmesini eklemeden, lehtarın ödeme talebinin dürüstlük kurallarına aykırılığını ortaya koyan kanıttır.” Bkz. Tekinalp, **a.g.e.**, s. 459, Yerli ve yabancı mahkemelerce verilmiş kararlar, hakem kararları, bizzat lehtar tarafından oluşturulmuş yazılı ikrar niteliğindeki belgeler likit kanıt olarak kabul edilebilecektir.

⁶¹² Bozkurt, **a.g.e.**, s. 111.

Aynı şekilde, belgelerde bulunan imza ve kaşelerin sahte olduğunun açıkça belli olmasına rağmen bankanın ödemede bulunması özen yükümlülüğünün yerine getirmemesi olarak kabul edilecektir. YHGK'nun verdiği bir kararda⁶¹³:

Banka benim çalıştırdığım kişi gözü ile imzaları karşılaştırdı, sahte imza asıl imzaya çok benziyordu onun için kendisi yanılmıştır diyerek sorumluluktan kurtulamaz. Banka, tabiki bir grofoloji uzmanını istihdam etmeyecektir ancak çekildiği tarih itibariyle dahi yüksek meblağ içeren bir paranın talimat ile istenmesi halinde dışardan bir uzmanın yardımına pekala başvurabileceği gibi, mudiye telefon, faks vs. ile durumu duyurmak suretiyle basiretli bir tacir gibi sahteciliği önleyici tedbirlere başvurabilirdi.

denilerek bankaların belgelerin sahteliğini inceleme konusundaki özen yükümlülüğünün sınırlarını oldukça genişletmiştir.

Ancak genel olarak denilebilir ki, bankaların belgelerin sahteliğinden dolayı sorumlu olmayacaklarına ilişkin *Birörnek Kurallar*'ın 34. maddesi bankaların belgelerin "incelenmesinde yeterli dikkati göstermiş olması" halinde geçerlidir. Bu nedenle, bu konuda kusur ve ihmali görülen bir bankanın söz konusu ihmale dayanarak sorumsuzluk iddiasında bulunması mümkün olmayacaktır.

Herkesin basın veya diğer iletişim araçları ile bildiği gerçeklere uymayan belgeleri kabul etmek de bankanın özen yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilecektir. Örneğin, limanda grev yapılmasına rağmen yükleme konşimentosunun sunulması halinde bankanın belgelerden şüphelenmesi özen yükümlülüğünün gereğidir⁶¹⁴.

Lehtarın mali durumu, iş hacmi ve ticari itibarı bakımından da bankanın sorumluluğu bulunmamaktadır. Banka yalnızca belgelere dayanarak ödemede bulunmaktadır. Emtianın miktarına, niteliğine, ağırlığına, değerine, vasıf ve kalitesine,

⁶¹³ YHGK, 15.6.1994 T., 11-178 E., 398 K. www.kazanci.com, (15 Ağustos 2008).

⁶¹⁴ Göger, **a.g.e.**, s. 91.

ambalajına, kıymetine ve varlığına ilişkin konularda fiili durumu incelemek Bankanın özen yükümlülüğünün dışındadır⁶¹⁵.

Belgelerde yazılı emtianın fiilen teslim edilmemiş olması da bankanın özen yükümlülüğünün dışındadır. Bankanın fiilen teslim edilen ve yüklenen mal ile ilgisi bulunmamaktadır. Bankalar ayrıca lehtarın veya amirin iyi niyeti, ticari itibarı veya mali durumuna ilişkin olarak da sorumluluk üstlenmemektedir. Buna göre, bankalar yalnızca belgelerin şeklen ve dış görünüş itibarıyla talimatlara uygun olup olmadığından sorumludurlar, yoksa “mala ilişkin” sorumlulukları bulunmamaktadır⁶¹⁶.

Bankalar akreditif şartlarında yer verilmemiş ancak yine de lehtar tarafından sunulmuş olan belgeleri incelemeyiz ve ibraz edene iade ederler veya sorumluluk üstlenmeksizin amire iletirler. 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 14.g. maddesinde: “***İbraz edilen fakat akreditifte istenmeyen bir belge dikkate alınmayacaktır. Söz konusu belge ibraz edene iade edilebilir.***” denilmektedir. 600 sayılı kurallardan önce yürürlükte olan 500 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 13.a nolu maddesinde, bankaların bu tür vesaiiki aldıklarında onları ibraz edene iade edecekleri veya sorumluluk üstlenmeksizin amire veya muhabire iletcekleri belirtilmekte idi. 600 sayılı kurallarda ise, yalnızca bankaların bu belgeleri dikkate almayacakları belirtilerek, bankalara belgeleri iade etme veya ilgisine gönderme yükümlülüğü kaldırılmıştır.

(4) Orjinal belgelerin ibrazı

Birörnek Kurallar'ın 17.a maddesine göre, akreditifte aksi kararlaştırılmamışsa, akreditif şartlarına göre ibrazı istenilen her belgenin en az bir adet orjinalinin ibraz edilmesi gerekmektedir⁶¹⁷. Aynı şekilde, *Birörnek Kurallar*'ın 17.e maddesine göre de, akreditifte belgeler için “iki kopya”, “ikişerli” şeklinde ibraz edileceklerine ilişkin ifadeler var ise, birden fazla sunulacak bu belgelerin, aksi belirtilmediği sürece, en az birisinin orjinal belge olması gerekmektedir.

⁶¹⁵ Bozkurt, **a.g.e.**, s. 112.

⁶¹⁶ Göğür, **a.g.e.**, s. 86; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 437.

⁶¹⁷ Bu husus 500 sayılı *Birörnek Kurallar*'da açıkça belirtilmemiştir. Ancak 500 sayılı Kurallar'ın uygulandığı dönemde, açıkça belirtilmemiş ise de, maddelerin yorumundan belgelerin orjinallerinin ibraz edilmesi sonucu çıkmakta idi. Bkz:Reisoğlu, **Akreditif**, s. 182; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 80.

Birörnek Kurallar'ın 17.b maddesinde ise:

Belgelerin bizzat kendisi orjinal olmadığını belirtmediği sürece bir banka, belgeyi düzenleyen orjinal görünümüne bir imzasını, işaretini, kaşesini veya etiketini taşıyan herhangi bir belgeyi orjinal bir belge olarak işleme alacaktır.

denilmektedir.

Birörnek Kurallar'ın 17.b ve 17.c nolu maddesine göre, belgede kopya olduğu yazmıyorsa, aşağıdaki özellikleri taşıyan belgeler de bankalar tarafından orjinal belge niteliğinde kabul edileceklerdir:

Madde 17.c: Belgede aksi belirtilmediği sürece bir banka:

- *Belgeyi düzenleyin eli ile yazılmış, daktilo edilmiş, delgilenmiş veya kaşelenmiş gözüken veya,*
- *Belgeyi düzenleyen orijinal kırtasiyesi kullanılarak düzenlendiği gözüken veya ,*
- *Belgedeki "orijinal" kaydının ibraz edilen belgeye özgü olmadığı gözükmeyen sürece orijinal olduğunu belirten*

*bir belgeyi de orjinal kabul edecektir*⁶¹⁸.

Buna göre, *Birörnek Kurallar* bir belgenin orjinal olması için mutlaka imzalı olması şartını aramamıştır. İmzasız bir belgenin üzerinde "orijinal" ifadesi var ise bu belge orijinal kabul edilecektir. Ancak belirtmek gerekir ki; akreditifte belirtilmiş olmasalar dahi poliçelerin, taahhütlerin, sertifikaların ve beyanların doğaları gereği el yazısı ile imzalı (ıslak imzalı) olmaları gerekmektedir.

Türk hukukunda ise imza farklı bir biçimde tanımlanmıştır. BK'nun 14. maddesine göre:

⁶¹⁸ Maddenin ikinci bendinde geçen "orijinal kırtasiyesi" ifadesi ile kastedilen hususa örnek olarak firmanın kendi antetli kağıdının kullanılması gösterilebilir.

İmza, üzerine borç alan kimsenin el yazısı olmak lâzımdır. Güvenli elektronik imza elle atılan imza ile aynı ispat gücünü haizdir. Bir âlet vasıtasıyla vazolunan imza, ancak örf ve âdetçe kabul olunan hallerde ve hususiyle çok miktarda tedavüle çıkarılan kıymetli evrakın imzası lâzım geldiği takdirde, kâfi addolunur.

Maddede imzanın kural olarak el yazısı ile olması gerektiği, güvenli elektronik imza⁶¹⁹ ile atılan imzaların da el yazısı imza hükmünde olacağı düzenlenmiştir. Maddede ayrıca, bir alet vasıtasıyla oluşturulan imzanın ancak örf ve adetçe kabul ediliyor olması halinde ve özellikle çok miktarda tedavüle çıkarılan kıymetli evrakın imzalanması için kabul edilebileceği ifade edilmektedir.

Akreditif belgeleri çok miktarda tedavüle çıkarılan kıymetli evrak niteliğinde olmadıkları gibi örf ve adet uyarınca alet vasıtasıyla imzalanabileceklerini kabul etmek

⁶¹⁹ 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nda; güvenli elektronik imza, elle atılan imzaya eşdeğer kabul edilmiş ve 5070 sayılı Kanuna uygun olarak, Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanun'da (HMUK) yapılan değişiklik ile, elektronik imza ile oluşturulmuş verilerin senet hükmünde olacağı belirtilmiştir. bHukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu'nun 295/A maddesine göre; "Usulüne göre güvenli elektronik imza ile oluşturulan elektronik veriler senet hükmündedir. Bu veriler aksi ispat edilinceye kadar kesin delil sayılırlar. Dava sırasında bir taraf kendisine karşı ileri sürülen ve güvenli elektronik imza ile oluşturulmuş veriyi inkâr ederse, bu Kanunun 308 inci maddesi kıyas yoluyla uygulanır." Ayrıca, Borçlar Kanunu'nun 14 üncü maddesine göre; "Güvenli elektronik imza elle atılan imza ile aynı ispat gücünü haizdir." denilmektedir. Bu düzenlemelere göre; elektronik imza ile gerçekleştirilmesine izin verilen işlemler açısından elektronik imza, ıslak imzanın doğurduğu hukuki sonuçların aynısını doğurmakta ve aynı şekilde imza sahibini bağlamaktadır. İspat hukuku bakımından ise; güvenli elektronik imzalı veriler senet yani kesin delil hükmünde kabul edilmektedir. Hukukumuz, delilleri kesin ve takdiri olarak ikiye ayırmıştır. İmzalı belgeler kesin delillerdendir ve hakim bu imzalı belgelere göre karar vermek zorundadır. Güvenli elektronik imzalı veriler de bu şekilde kesin delil hükmündedir. Ancak, her türlü hukuki işlem elektronik imza ile gerçekleştirilememektedir. 5070 sayılı kanunun 5. maddesinde, kanunların resmi şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğu hukuki işlemler ile teminat sözleşmelerinin güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Güvenli elektronik imzanın hukuki sonucu ve uygulama alanı" başlıklı 5. maddeye göre; "Güvenli elektronik imza, elle atılan imza ile aynı hukukî sonucu doğurur. Kanunların resmî şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğu hukukî işlemler ile teminat sözleşmeleri güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemez." Buna göre; noterlerin yapacağı işlemler, noterler huzurunda yapılan işlemler, tescil zorunluluğu olan işlemler (gayrimenkul, motorlu araç alım-satımı), kambiyo senetleri, kanunların merasimi ya da üçüncü tarafların şahitliğini gerek gördüğü veraset ve intikal, evlenme gibi işlemler ile teminat sözleşmeleri (var olan bir borcun ödeneceğini güvence altına alan sözleşmeler), garanti sözleşmeleri, kefaletnameler elektronik imza ile gerçekleştirilemezler. Güvenli elektronik imza kullanmak isteyen kişilerin yapmaları gereken şey, Türkiye'de e-imza dağıtmak konusunda Telekomünikasyon Kurumu tarafından yetkilendirilen Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcılardan (ESHS) birine müracaat etmektir. ESHS olarak hizmet vermeye yetkili üç kurum mevcuttur. Bunlar; Tübitak-Kamu Sertifikasyon Merkezi, Türkrust ve E-Güven'dir. (Bkz: Leyla Keser Berber, **İnternet Üzerinden Yapılan İşlemlerde Elektronik Para ve Dijital İmza**, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2002; Emrehan İnal, **E-Ticaret Hukukundaki Gelişmeler ve İnternette Sözleşmelerin Kurulması**, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2005; Gürsel Öngören, **İnternet Hukuku**, İstanbul: Öngören Hukuk Yayınları, 2006.; Mehmet Demir, **Mesafeli Sözleşmelerin İnternet Üzerinden Kurulması**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2004).

de güçtür. Bu sebeple Türk hukuku açısından BK.'nın 14. maddesine uygun şekilde ıslak imzalı veya elektronik imzalı olmayan belgelerin orjinal sayılmayacakları ileri sürülebileceği dikkate alınarak Türkiye'de akreditif açtıran akreditif amirlerinin akreditife bu hükme uygun şartları taşıyan belgelerin ibrazı kaydını koydurmaları hususunda Bankaların müşterilerine bilgi vermesi bankaların sorumluluğunun doğmaması açısından gerekli olacaktır⁶²⁰.

(5) Bankaların Belgeleri İncelemekle Yükümlü Olduğu Süre

Birörnek Kurallar'ın 14.b nolu maddesinde bankaların belgeleri incelemek için azami beş banka işgününe sahip olduğu düzenlenmektedir. Maddede:

*Görevi çerçevesinde hareket eden bir görevli banka, varsa teyit bankası ve amir bankasından her biri ibrazın uygunluğunu belirlemek için ibraz gününü izleyen **azami beş banka işgününe** sahip olacaktır. İbraz tarihine veya ertesinde herhangi bir vade tarihinin veya ibraz için son günün gelmiş olması bu süreyi kısaltmaz veya etkilemez.*

denilmektedir.

“Banka iş günü” ifadesi, *Birörnek Kurallar*'ın “Tanımlar” başlıklı 2. maddesinde: “**Bir bankanın bu kurallara tabi bir işin gerçekleştirileceği yerde düzenli olarak açık olduğu gün anlamına gelir.**” şeklinde tanımlanmaktadır. 500 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 13.b ve 14.d.i nolu maddelerinde de “gün” ve “iş günü” ifadeleri yerine “banka iş günü” kavramına yer verilmiştir. Ancak, 600 sayılı kurallarda kavramın tanımı ilk defa *Birörnek Kurallar*'da tanımlanmıştır.

Buna göre; akreditif bankası, varsa teyit bankası ve görevi kapsamında hareket eden görevli bankanın, vesaii incelemek ve vesaii kabul veya reddetmeye karar vermek veya duruma göre vesaii aldığı tarafa bilgi vermek için en fazla beş banka iş günü inceleme süresi vardır.

⁶²⁰ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 184; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 83.

Banka, belgelerin akreditif şartlarına uygun olmadığına kanaat getirirse beş banka işgünü içerisinde belgeleri reddetmesi gerekmektedir. Beş banka iş günü olarak tespit edilmiş olan bu süre belgelerin alındığı günü izleyen iş günü başlar ve hiçbir şekilde akreditif vadesine bağlı değildir. Buna göre, ibraz eğer akreditif vadesinin son gününde yapılmış ise, bu süre akreditif vadesinin ertesi iş günü başlar ve devam eden beş iş günü devam eder. Belgelerin uygun bulunması halinde herhangi bir bildirim yapılmasına gerek bulunmamaktadır. Ancak belgelerin uygun olmadığına tespit edilmesi ve belgelerin red edilme kararının verilmesi halinde mutlaka beş işgünü aşmayan sürede red bildirisinin gönderilmiş olması gerekir. Bu yükümlülük; hem akreditif bankası, hem teyit bankası hem de görevli banka açısından düzenlenmiştir. *Birörnek Kurallar*'ın 500 sayılı revizyonunun yürürlüğe girmesinden önceki dönemde, belgelerin incelenmesi için maksimum süre sadece akreditif bankası açısından getirilmiş idi. Ancak 500 sayılı ve 600 sayılı revizyonlarda, inceleme süresine ilişkin bu düzenlemenin kapsamına bütün taraflar alınmıştır. Dolayısıyla bu düzenleme muhabir bankanın lehtarla veya bankaların kendi aralarındaki ilişkileri bakımından da geçerlidir⁶²¹.

“Beş banka iş günü” olarak ifade edilen süre, *Birörnek Kurallar*'ın 600 sayılı revizyonunda tespit edilmiştir. 500 sayılı revizyonunun 13.b nolu maddesinde, kesin bir süre öngörülmemiş, bankaların belgeleri incelemesi için “*yedi iş gününü aşmamak üzere makul bir süreye*” sahip oldukları öngörülmüştü. 400 sayılı revizyonda ise azami süre hiç belirtilmemiş, yalnızca bankaların “makul sürede” incelemede bulunması gerektiği belirtilmişti. Ancak 400 sayılı revizyonun yürürlükte olduğu dönemde Alman ve İsviçre hukuklarında bir-üç günlük inceleme süresi makul süre olarak kabul edilmesine rağmen Fransa'da 8 gün makul olarak kabul edilmiş ve bir İngiliz mahkemesi de altı haftalık⁶²² inceleme süresinin makul olduğu kabul etmiştir.⁶²³ 400 sayılı Kuralların yürürlükte olduğu dönemde MTO tarafından yapılan bir araştırmaya bankalar 36 saat ile 30 gün kadar takvim günü ile bankacılık günü şeklinde değişik cevaplar vermişlerdir⁶²⁴.

⁶²¹ Kaya, **a.g.e.**, s. 113.

⁶²² Bank Mellî Iran v Barclays Bank (Dominion, Coloniali Overseas) 1951, 2Lloyd's rep., www.ilaw.com/ilaw/doc/view.htm?id=144000 (16 Eylül 2008).

⁶²³ Doğan, **a.g.e.**, s. 276; Kaya, **a.g.e.**, s. 113.

⁶²⁴ ICC, **Opinions of the ICC Banking Commission (1989 - 1991)**, ICC Publication No. 494, Paris: ICC Publishing Incorporated, 1992 (**Opinions 1989-91**), s.20.

Çeşitli ülke uygulamalarındaki farklı ve çelişkili düzenlemeler üzerine 500 sayılı revizyon ile makul sürenin azami yedi banka iş günü olacağı öngörülmüş ancak yine de makul süre kavramı korunmuştu. *Birörnek Kurallar*'ın 500 sayılı revizyonununun 13.b nolu maddesinde bankaların belgeleri incelemesi için “yedi banka iş gününü aşmamak üzere makul bir süreye” sahip oldukları öngörülmüştü.

Ancak 500 sayılı Kuralların yürürlükte olduğu dönemde bu düzenlemede yer alan “makul süre” ifadesi de, uygulamada çeşitli ülke mahkemeleri tarafından birbirinden farklı ve çelişkili kararlar verilmesine sebep olmuştu.⁶²⁵ Bu dönemde, kimi mahkemeler yedi banka iş günü olan sürenin “azami” olduğunu ancak maddede “makul süre” ifadesi bulunduğundan yedi banka iş günü olan sürenin kimi durumlarda makul sayılamayacağına, akreditif belgelerinin üç sayfadan ibaret olabileceği gibi elli sayfa da olabileceği, üç sayfadan ibaret belgeleri bankanın incelemek için yedi gün beklememesi gerektiği, beklemesi halinde bankaların kusurlu olacakları yönünde karar vermekte idiler⁶²⁶. Çeşitli ülke mahkemelerince verilen farklı kararlar üzerine 600 sayılı revizyonda yapılan değişiklik ile, bu türden yorumlamaların önlenmesi amacıyla “makul süre” ifadesine yer verilmemiştir. Bunun yanı sıra, 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın hazırlanması sırasında ileri sürülen görüşler doğrultusunda⁶²⁷ 500 sayılı kurallarda belirtilen yedi banka iş günü olan azami süre beş banka iş gününe indirilmiştir.

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın hazırlanma sürecinde, MTO önceleri, 500 sayılı kurallarda öngörülen yedi günlük sürenin altı güne düşürülmesi ve belgelerin ibraz edildiği günün ertesi günü sürenin başlanmasını veya sürenin yedi banka iş günü olarak kalması ancak belgelerin ibraz edildiği günden itibaren başlanmasını değerlendirmiş⁶²⁸ ancak değerlendirme neticesinde bu sürenin, “ibraz gününden sonraki” beş banka iş günü olarak hesaplanması gerektiğini kabul etmiştir.

⁶²⁵ Byrne, **a.g.e.**, s. 133.

⁶²⁶ Toth, **a.g.e.**, s.162.

⁶²⁷ Bu görüşte olanlar arasında bkz: George Devassy, “Delete “reasonable time” and “without delay” from the UCP”, **DC Insight**, C. 11, No. 3, Summer 2005, s. 16; Peter Ellinger, “The UCP-500: Considering a New Revision”, **Lloyd’s Maritime and Commercial Law Quarterly**, February 2004, s. 27.

⁶²⁸ **DC Insight**, “Reasonable Time, Transferable Credits and Other UCP Revision Issues”, C.11 No. 2 Spring, 2005, s.7.

Belgelerin bir defada değil de kısım kısım ibraz edilmesi halinde ise, beş banka iş günü her bir belgenin ibrazı halinde değil fakat belgelerin tamamlandığı gün başlayacaktır. *Birörnek Kurallar*'da kısmi ibrazı engelleyen herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Dolayısıyla lehtar her bir belgeyi temin ettiği anda Bankaya ibraz edebilecektir. Ancak bankaların tek tek ibraz edilen belgeleri inceleme yükümü yoktur. Çünkü belge düzenine uyumun tespiti bakımından bütün belgelerin birlikte ibraz edilmesi gerekmektedir⁶²⁹.

Birörnek Kurallar'da öngörülen beş banka iş gününün mutlak olup olmadığı hususunda ise, *Birörnek Kurallar* hukuki nitelik açısından taraflar arasında mutabık kalınmış sözleşme hükümleri olarak kabul edildiğinden tarafların bu kurallardaki düzenlemelerde değişiklik yapma dolayısıyla beş banka iş günü olarak öngörülmüş olan süreyi daha kısa veya daha uzun olarak düzenlemeleri mümkün ve geçerlidir.

Beş banka iş günü olarak ifade edilen bu süre mücbir sebeplerin ortaya çıkması halinde uzayacaktır⁶³⁰.

Bankanın yapacağı inceleme sonunda belgelerin akreditif şartlarına uygun olmadığı tespit edilir ise bu durum banka tarafından lehtara bildirilmelidir. Böylece lehtar akreditif vadesi içerisinde belgelerdeki eksikliği gidererek bankaya tekrar ibraz edebilecektir⁶³¹. İkinci ibrazın yapılması halinde akreditifte öngörülen süre devam ediyor ise ikinci ibrazda da yeni bir beş günlük süre geçerli olacaktır.

Belge düzenine uygun ibrazın yapılamama ihtimali nazara alınarak lehtarın akreditif vadesinden önce belgeleri ibraz etmesi lehtar açısından tedbirli bir davranış olacaktır. Belgelerin red edilmesi ve lehtar tarafından düzeltilerek yeniden ibraz edilmesinden önce akreditif vadesi dolarsa bu durumda, akreditifte bankaların sorumlulukları ortadan kalkacaktır.

Vadesinden önce ibraz edilen belgelerin süresinde incelenmesi halinde, belgelerin akreditife uygun olduğu sonucuna varılır ise, ödeme için vade öngörülmüş

⁶²⁹ Doğan, **a.g.e.**, s. 278; Kaya, **a.g.e.**, s. 114.

⁶³⁰ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 214; Doğan, **a.g.e.**, s. 277.

⁶³¹ Brindle, Cox, **a.g.e.**, s. 568.

olup olmamasına göre bir sonuca varılacaktır. Ödeme için özel bir vade öngörölmüş ise ödeme bu vadede yapılacaktır. Ancak belgelerin ibrazıyla ödemenin yapılacağı kararlaştırılmış ise banka belgeleri inceledikten ve uygun bulduktan sonra ödemeyi yapacaktır⁶³².

Bankaların belgeleri beş banka iş günü içerisinde incelememesi halinde ne gibi bir yaptırım uygulanacağı hususu tartışmalıdır. 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın "Belgelerin İncelenmesine İlişkin Standart" başlıklı 14. maddesinin "b" bendinde bankaların belgeleri azami beş banka işgünü içerisinde incelemesi gerektiği belirtilmekte ancak 14. maddede bunun yaptırımı belirtilmemektedir. 500 sayılı kurallarda da belirsiz kalmış olan bu konu 600 sayılı kurallarda da açıklığa kavuşturulmamıştır⁶³³.

Doktrinde Byrne tarafından da belirtildiği üzere, *Birörnek Kurallar*'da açıkça atf yapılmamış ise de, bankanın belgeleri bu beş banka iş günü içerisinde incelememesi durumunda 16.f nolu maddede belirtilen yaptırımın uygulanması gerekecektir⁶³⁴. *Birörnek Kurallar*'ın "Rezervli Olmayan Belgeler, Rezerv Kaldırma ve Bildiri" başlıklı 16. maddesinin "f" bendinde: "***Bir amir banka veya teyit bankası bu maddenin hükümlerine uygun hareket etmediği takdirde belgelerin uygun bir ibrazı oluşturmadığını iddia etmekten yoksun kalacaktır.***" denilmektedir. *Birörnek Kurallar*'ın 16. maddesinde genel olarak; görevli banka, teyit bankası veya amir bankanın (akreditif bankasının) rezerv bildiriminde bulunması halinde uyması gereken kurallar düzenlenmiş ve "f" bendinde, "bu maddenin hükümlerine uygun hareket etmediği takdirde" bunun yaptırımının "belgelerin uygun bir ibrazı oluşturmadığını (yani rezervli olduğunu) iddia edememe" olacağı belirtilmiştir. Buna göre, bankalar beş banka iş günü içerisinde rezerv bildiriminde bulunmadıkları takdirde, belgeleri kabul etmiş sayılacaklardır.

Kanımızca bu noktada, 16. maddenin "d" bendinin göz önüne alınması gerekmektedir. Bu bentte: "***16.c fıkrası gereğince gönderilecek bildiri, ibraz gününü izleyen beşinci banka iş gününün bitiminden geç olmamak üzere telekomünikasyon aracılığıyla, bu mümkün değilse diğer hızlı araçlarla gönderilmelidir.***" denilmekte olup

⁶³² Doğan, a.g.e., s. 278.

⁶³³ 600 sayılı Kuralların 16.f maddesi *Birörnek Kurallar*'ın 500 sayılı revizyonundaki 14.e nolu maddeye denk gelmekte, 14.b nolu madde ise 13.b nolu maddeye denk gelmektedir.

⁶³⁴ Byrne, a.g.e., s. 134.

bu bentte, 14. maddede düzenlenen beş banka iş günü olan süreye atıf yapılmış olduğundan 16.f maddesinde öngörülen yaptırımını 14. maddede öngörülen azami süre içinde değerlendirmek gerekmektedir.

c) Belgelerin Kabulü Yükümü

(1) Bankalarca Belgelerin Kabul Edilmesi

Akreditif ilişkisinde; amirin, akreditifi açtırmak yanında lehtar tarafından ibraz edilen belgeleri teslim almak, bu belgeleri incelemek ve incelediği belgeleri akreditif şartlarına uygun olmak kaydıyla kabul etme yükümlülüğü bulunmaktadır⁶³⁵.

Bu yükümlülük akreditif bankası, varsa teyit bankası veya görevli banka aracılığıyla yerine getirilmektedir. Bu bankaların her biri yaptıkları incelemede belgeleri akreditif şartlarına uygun bulduklarında belgeleri kabul etmekle yükümlüdürler.

(a) Belgelerin Teyit Bankasına İbrahim Edilmesi

Birörnek Kurallar'ın 15.b nolu maddesine göre, teyit bankası bir ibrazın uygun olduğunu belirlediğinde ibrazı karşılama ve ardından belgeleri akreditif bankasına göndermekle yükümlüdür.

Belgeler teyit bankasına ibraz edilmiş ise, teyit bankası ibraz edilen belgeleri dış görünüş itibariyle akreditif şartlarına uygun olarak inceler ve belgeleri akreditif şartlarına uygun bulursa ibrazı karşılar. İbrazi karşıladıktan sonra belgeleri akreditif bankasına gönderir. Akreditif bankası da bu belgeleri yeni baştan inceler ve uygun bulursa teyit bankasını ramburse eder. Akreditif bankası, rambursman bankası yani ödemeyi yapacak bir başka banka göstermişse teyit bankası ödemeyi yaptıktan sonra bu bankadan rambursman talebinde bulunabilecektir. Ancak belgeler akreditif bankası nezdinde uygun

⁶³⁵ Ekici, **a.g.e.**, s. 80; Kaya, **a.g.e.**, s. 50; Özel, **a.g.e.**, s. 37.

bulunmaz ise, akreditif bankası belgeleri reddeder ve teyit bankasının elde ettiği rambursmanı geri talep eder. Bu durumda teyit bankası elde ettiği rambursmanı faizi ile birlikte iade eder.

Teyit bankası lehtara ödemeyi rücu hakkı olmaksızın yapar. Buna göre, bedeli akreditif bankasına iade etmiş olsa bile lehtara yaptığı ödemeyi geri alamaz, yani lehtara rücu edemez. Bu durumda teyit bankası ancak hataen ödeme yaptığı gerekçesiyle BK md. 61 vd. hükümleri gereğince sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak bu ödemeyi geri talep edebilecektir.

Teyit bankası belgeleri akreditif şartlarına uygun bulmazsa, belgeleri teslim aldığı tarihten itibaren en geç beş banka iş günü içerisinde, lehtara dönerek belgelerde tespit ettiği uygunsuzlukları bildirir. Buna uygulamada “red bildirisi” ya da “rezerv bildirim” denilmektedir.⁶³⁶ *Bir örnek Kurallar*’ın 16.c nolu maddesine göre, rezerv bildirisinde, red gerekçesinin yani rezerv konularının açık olarak belirtilmesi gerekmektedir. Bu durumda lehtar, belgeleri ibraz süresi geçmemek kaydıyla, belgelerdeki eksiklikleri gidererek yeniden ibraz etme imkanına sahip olacaktır. Lehtar, belgeleri düzeltmek isterse bankadan teslim alır, düzeltir ve tekrar ibraz eder.

Red bildirimine rağmen, lehtar belgeleri düzeltmeyecekse veya düzeltmek istemiyorsa iki durum söz konusu olabilir. Birinci olarak lehtar, belgelerin olduğu gibi yani ibraz edildiği şekliyle muhabir bankaya gönderilmesini isteyebilir. Bu durumda teyit bankası rezerv bildirmiş olduğundan artık ibrazı karşılama yükümlülüğü olmayacaktır. Yani bu durumda teyit yükümlülüğü ortadan kalkar. İkinci olarak ise, lehtar belgelerdeki çelişkilerin amir tarafından kabul edileceğini belirtip akreditif bankasından onay alınmasını isteyebilir. Bu durumda teyit bankası tespit ettiği çelişkileri akreditif bankasına bildirir ve onay bekler. Akreditif bankası, kendisine bildirilen çelişkileri kabul eder ve görevli bankaya yetki verirse akreditif değişikliği yapılmış olur. Bu durumda teyit bankası tespit edilen çelişkilere rağmen ibrazı karşılar ve belgeleri akreditif bankasına gönderir.

⁶³⁶ Emine Koban, **Dış Ticaret Eğitimi**, 2. b., Bursa: Alfa Yayınları, 2003, s.104.

Teyitli bir akreditifte, lehtarın teyitten yararlanabilmesi için, ibrazın görevli bankaya veya teyit bankasına yapılması ve ibrazın teyit bankası veya görevli banka nezdinde uygun bulunması gerekir. Buna rağmen ibrazın doğrudan akreditif bankasına yapılması durumunda teyit bankası yükümlülük altına girmeyecektir.⁶³⁷ 500 Sayılı Kurallarda açıkça yer almaması nedeniyle teyit bankası varsa lehtarın önce teyit bankasına başvurmasının gerekip gerekmeyeceği konusunda, öğretide ve yargı kararlarında öncelikle teyit bankasına, herhangi bir sebeple ödemeyi yapmazsa akreditif bankasına başvurulacağı kabul edilmişti. Yargıtay da, ödeme konusunda lehtarın, öncelikle teyit bankasına başvurması, buradan alacağını tahsil edemediği takdirde amire başvurabileceği görüşündedir. YHGK 18.12.2002 tarihli kararında⁶³⁸, bu görüşünü:

Teyitli akreditifte teyit bankası aynı zamanda ödeme yeri bankası olduğundan teyitli akreditifin özellikleri de dikkate alınarak lehtarın öncelikle teyit bankasına başvurması icap eder. Teyit bankası herhangi bir sebeple ödeme yapmaz ise lehtar o zaman akreditif bankasına başvurabilir.... Teyitli akreditifte lehtarın akreditif alacağı ödeme bankası olan teyit bankası nezdinde doğar. Alacağın akreditif bankası nezdinde doğması için lehtar tarafından teyit bankasına başvurulup ödeme yapılmaması nedeni ile akreditif bankasına lehtar tarafından başvuru yapılması gerekir.

şeklinde ifade etmiştir. Yargıtay'ın bu görüşünde de yer aldığı üzere 600 Sayılı *Birörnek Kurallar*'ın yürürlüğe girmesinden önceki dönemde, akreditif teyitli ise lehtarın öncelikle teyit bankasına başvuracağı kabul edilmekte idi. Ancak, 600 Sayılı Kuralların 6.a ve 6.d.ii maddelerinde, görevli banka veya teyit bankası bulunsa bile, lehtarın her zaman dilerse doğrudan akreditif bankasına da başvurabileceği açıkça belirtilmiştir.

⁶³⁷ Byrne, **a.g.e.**, s. 95; Özalp, **a.g.e.**, s. 256.

⁶³⁸ YHGK 18.12.2002 T., 12-1078 E., 1072 K.; Aynı yönde bkz: YHGK 10.7.2002 T., 12-613 E., 595 K.; 19. H.D. 17.6.1999 T., 1994 E., 4228 K. ; 19.H.D., 21.11.1997 T., 4180 E., 9926 K. www.kazanci.com, (1 Ekim 2007).

(b) Belgelerin Görevli Bankaya İbraz Edilmesi

Birörnek Kurallar'ın 15. maddesinde belirtildiği üzere, görevli banka bir ibrazın uygun olduğunu belirlediğinde ve ibrazı karşıladığında veya iştirah ettiğinde belgeleri teyit bankasına veya akreditif bankasına göndermelidir.

Buna göre, belgeler görevli bankaya ibraz edilmiş ise ve görevli banka, akreditifte kendisine verilen görevi kabul ederek bu görevi kapsamında kendisine yapılan ibrazı karşılamak niyetinde ise, bu banka kendisine ibraz edilen belgeleri dış görünüş itibarıyla dikkatli bir şekilde akreditif şartlarına uygun olarak incelemekle yükümlüdür. Görevli banka'nın, kendisine ibraz edilen belgeleri beş banka iş gününü aşmayan makul bir süre içerisinde incelemesi kabul veya red yönünde bir karar vermesi gerekmektedir.

Belgelerin ibraz edildiği banka, görevi kapsamında ibrazı karşılama yükümlülüğüne girdiğini lehtara bildirmemişse, belgeleri sadece teslim alır ve akreditif bankası veya teyit bankasına gönderir. Görevli banka görevi kapsamında ibrazı karşılama yükümlülüğüne girdiğini lehtara bildirmişse ve belgeleri uygun bulmuşsa lehtara ödemeyi yapar, belgeleri akreditif bankası veya teyit bankasına gönderir ve akreditif şartına göre akreditif bankasından veya teyit bankasından ödediği bedeli talep eder. Akreditifte rambursman bankası belirtilmişse rambursman bankasından talepte bulunur.

Belgelerin akreditif bankası veya teyit bankasına gönderilmesinden sonra, bu bankalar nezdinde uygun bulunmaz ise bu bankalar görevli bankaya yaptıkları ödemeyi faizi ile birlikte geri talep ederler. Bu durumda görevli banka da, lehtara yaptığı ödemeyi lehtardan geri talep etme hakkına sahip olacaktır. Buna göre, belgeler akreditif şartlarına uygun olmadığı halde görevli banka ödeme yaparsa, borçlu olmadığı bir şeyi hataen ödediği iddiası ile lehtara veya belgeleri ibraz edene karşı BK md. 61 vd. maddeleri gereğince sebepsiz zenginleşme davası açabilecektir.

Ne 500 sayılı ne de 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'da, teyit bankasının veya görevli bankanın belgeleri ne kadar süre içinde akreditif bankasına göndermeleri gerektiğine dair açık bir düzenleme yoktur. Peşin ödemeli akreditifte, parasını almış olan lehtarın belgelerin derhal gönderilmesinde bir talebi olmamasına karşılık, amir malları gümrükten çekebilmek dolayısıyla mallara kavuşabilmek için belgeleri bir an evvel

almak isteyecektir. Belgelerin makul bir süre içinde gönderilmemesi halinde, kusuruyla gecikmeye sebebiyet veren banka bu sebeple doğacak zararlarından sorumlu olacaktır⁶³⁹.

Bu durumda; eğer teyit bankası belgeleri geç göndermiş ise, lehtar doğrudan teyit bankasından talepte bulunabilecektir. Zira, akreditif teyitli ise, akreditif bankası ve teyit bankası her biri ayrı ayrı olmak üzere tek taraflı olarak lehtara karşı mücerret bir borç altına girmektedirler⁶⁴⁰.

Ancak işleme bir teyit bankası katılmamış ve belgeler görevli banka tarafından geciktirilmiş ise bu durumda lehtarın akreditif bankasına başvurması gerekmektedir. Çünkü, görevli banka ile lehtar arasında bir hukuki ilişki bulunmamaktadır. Görevli banka, lehtar ile kendisi adına sözleşme yapmamakta akreditif bankasının yardımcısı sıfatıyla hareket etmektedir. Bu durumda, akreditif belgelerinin geç gönderilmesi dolayısıyla lehtar bir zarara uğrarsa, akreditif teyitli ise lehtar doğrudan teyit bankası'na başvurabilecektir. Akreditif teyitli değil ise ve bir görevli banka tayin edilmiş ise bu durumda, lehtar ile görevli banka arasında hukuki ilişki bulunmadığından lehtar zararının tazmini için akreditif bankasına başvuracaktır.

(c) Belgelerin Akreditif Bankasına İbraz Edilmesi

Akreditif bankası kendisine ibraz edilen belgeleri herhalükarda inceler ve uyumsuzlukları (rezerv konularını) tespit eder. Ancak belgeler akreditif bankasına gönderilmeden önce, gönderen banka rezerv tespit ederse bunu akreditif bankasına bildirerek bu rezervlere akreditif bankası tarafından onay verilip verilmeyeceğini sorabilir. Bu takdirde akreditif bankası rezervleri amire bildirerek onay verip vermediğini sorar ve amir onay vermiş ise akreditif bankası rezervlerin kabul edildiğini bildirir ve belgeler akreditif bankasına gönderilir. Bu durumda dahi, belgeler akreditif bankasına gönderildiğinde akreditif bankası kendisine ibraz edilen belgeler üzerinde gerekli incelemelerini yapar, yeni bir uyumsuzluk (rezerv) tespit ederse yani üzerinde mutabık kalınandan farklı rezerv konusu bulursa, tamamen kendi takdirine göre, amire müracaat edebilir veya hiç amire dönmeden vesaiki reddettiğini vesaiki gönderen tarafa bildirebilir.

⁶³⁹ Reisoğlu, **Bankacılar Dergisi**, s. 46.

⁶⁴⁰ Uluç, **a.g.m.**, s. 471; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 149; Ekici, **a.g.e.**, s. 62; Göger, **a.g.e.**, s. 56; Özel, **a.g.e.**, s. 100.

Kural olarak bankalar belgelerin akreditif şartlarına uygun olup olmadığını tamamen kendi bağımsız yargılarıyla incelerler. Ancak *Birörnek Kurallar*'ın 16.b maddesi, belgeler akreditif koşullarına uygun olmasa da, akreditif bankasına amirin muvafakatini alarak ödemede bulunabilme veya ödeme taahhüdüne girebilme yetkisini vermektedir. Bu durumda, amir muvafakatname vererek rezervi kabul ettiğini bildirip kaldırma talimatı verirse, belgeleri gönderen tarafa belgelerin tespit edilen rezerve rağmen kabul edildiği, akreditif şartlarına göre ödeme yapılacağı bildirilir. *Birörnek Kurallar*'ın 16.b nolu maddesi aşağıdaki şekildedir: “***Amir banka, bir ibrazın uygun olmadığını belirlediğinde sadece kendi kararıyla, rezerv kaldırma talimatı almak için akreditif amiriyle temas edebilir.***”

Bu maddeye göre, amir banka yani akreditif bankası belgelerdeki uygunsuzlukları (rezervleri) kendi takdirine göre kabul edip etmeme yönünde bir karar verebileceği gibi, yine kendi takdirine göre dilerse amirin görüşünü de almak için amire başvurabileceği belirtilmektedir.

Uygulamada genellikle, belgeler akreditif koşullarına uygun olmasa da, akreditif bankası ve varsa teyit bankası, eksik belgelere rağmen, amirin muvafakatini alarak ödemede bulunabilmekte veya ödeme taahhüdüne girebilmektedir⁶⁴¹. Amirin, belgelerdeki uyumsuzlukları kabul etmesi halinde belgeler sanki uyumsuzluk yok imiş gibi işlem yapılacaktır, akreditif bedeli lehtara ödenecektir. Bu durumda amir, akreditif bankasına, bu belgelerdeki uyumsuzluklar hakkında ileride akreditif bankasından bir talepte bulunmayacağına ilişkin feragat beyanında bulunması gerekmektedir. Hukukumuzda böyle bir feragat geçerli kabul edilmektedir⁶⁴². Ancak bu feragatin açık olması, belgelerdeki eksiklikleri amirin bildiğini, banka tarafından eksiklikler konusunda uyarıldığını, buna rağmen amirin eksiklikleri kabul ettiği hususu feragat metninden anlaşılmalıdır.

Ancak şu hususu da belirtmek gerekir ki; dar anlamda akreditif sözleşmesinin tarafları akreditif bankası ile lehtardır. Bu sebeple, belgelerin akreditif şartlarına uygun olup olmadığını, akreditif bankası amirden bağımsız olarak belirler. Bunun sonucu

⁶⁴¹ Kozolchuk, **a.g.e.**, s. 311.

⁶⁴² Reisoğlu, **Akreditif**, s. 215.

olarak, amirin uygun olmayan veya eksik belgeleri kabul etmek istemesi ve bu konuda talimat vermesi akreditif bankasını bağlamayacaktır⁶⁴³. Bu talimata rağmen akreditif bankasının belgeleri reddetmesi halinde amire karşı hiçbir sorumluluğu doğmayacaktır.

Ancak akreditif bankası belgeleri reddetmeye karar verir veya amir kendisine bildirilen rezervi kabul edip rezerv kaldırma talimatı vermezse, belgelerde tespit ettiği çelişkileri belgeleri kendisine ibraz edene bildirir. Bu bildirim belgelerin teslim alındığı tarihten itibaren en geç beş banka işgünü içerisinde yapılması gerekmektedir. Bildirim (rezerv bildirim) belgelerin alındığı bankaya veya belgeler lehtardan alınmış ise doğrudan lehtara gönderilir.

(2) Bankaların Belgeleri Reddetmesi

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın "Rezervli Olmayan Belgeler, Rezerv Kaldırma ve Bildiri" başlıklı 16. maddesinde belgelerin akreditif bankası varsa teyit bankası veya görevli banka tarafından reddedilmesinin koşulları açıklanmaktadır.

Bankanın belgeleri red etmesi halinde bu hususu ibrazda bulunan tarafa bildirmesi şarttır. Belgelerin uygun bulunmaması halinde ne şekilde hareket edileceği, *Birörnek Kurallar*'ın 16. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükümde belirtilen şartlara uymayan teyit bankası veya akreditif bankası, rezerv koyduğunu süresinde lehtara bildirse dahi ödemek zorunda kalacaktır.

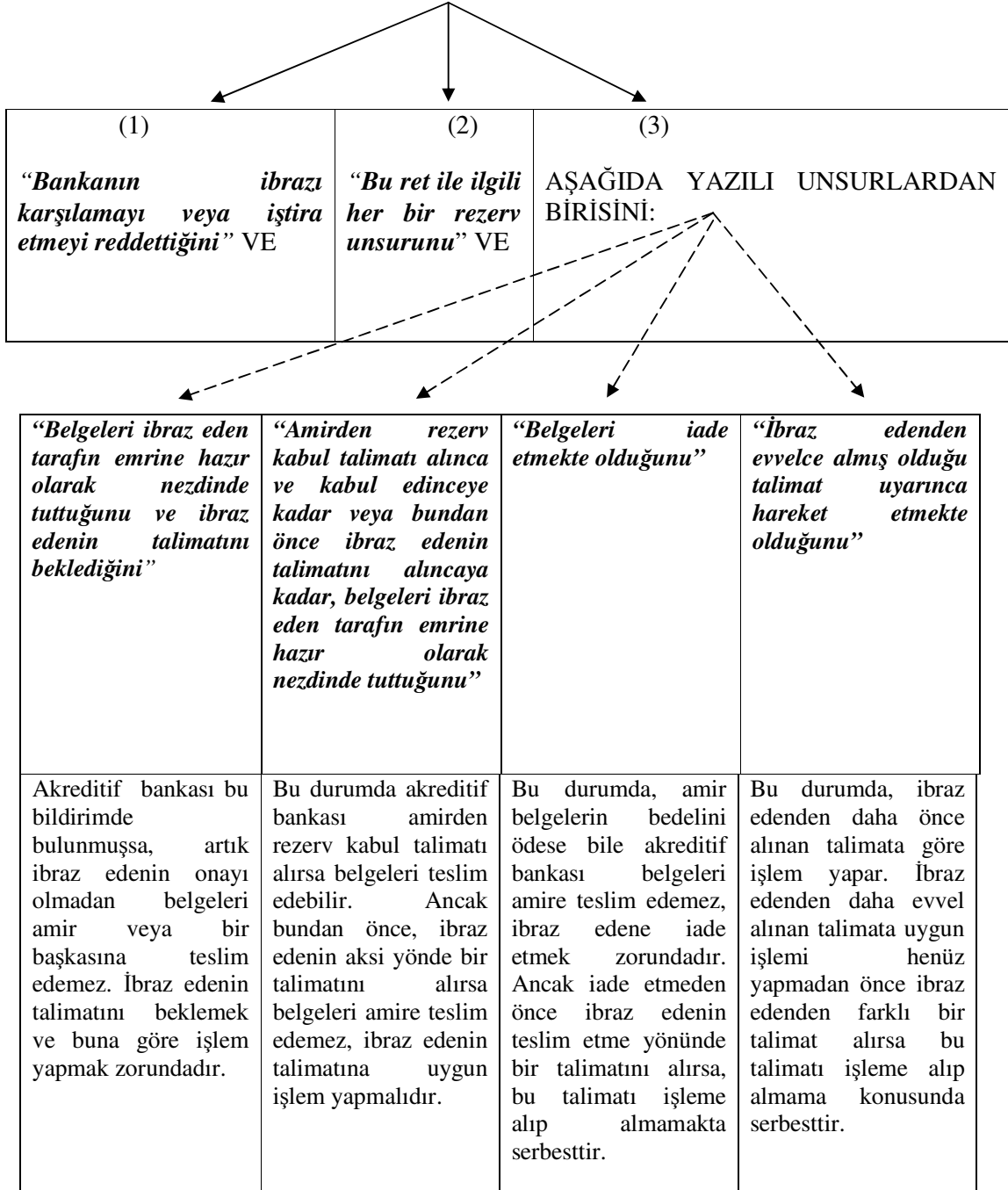
Birörnek Kurallar'ın 16. maddesine göre; görevli banka, teyit bankası veya akreditif bankası belgelerin kendisine ibraz edildiğini takip eden beş banka işgünü içinde, belgeleri ibraz eden tarafa -duruma göre lehtara, belgeleri ibraz eden üçüncü kişiye, görevli bankaya, teyit bankasına- bir red bildirim, gönderecektir⁶⁴⁴.

Bu bildirimde bulunması gerekli unsurlar aşağıdaki şekilde (Şekil 8) açıklamıştır:

⁶⁴³ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 216.

⁶⁴⁴ Reisoğlu, **Bankacılar Dergisi**, s. 47.

RED BİLDİRİMİ

şekil 8: Bankanın Belgeleri Red Etmesi Halinde İbrazda Bulunan Tarafa Yapması Gereken Bildirim Biçimleri

Birörnek Kurallar'ın 16.d nolu maddesine göre, Bankanın belgeleri yukarıda belirtilen şekilde reddetmesi halinde bu durum en geç, belgelerin ibraz edildiği günü izleyen beşinci banka iş gününün bitimine kadar telekomünikasyon aracılığı ile yapılmalıdır. Burada kullanılan telekomünikasyon terimi; teleks, faks, telgraf ve SWIFT sisteminin yanısıra telefon haberleşmesini de kapsamaktadır⁶⁴⁵.

Bildirim bu süre içerisinde yapılmaması halinde banka belgelerdeki rezervleri iddia etmekten yoksun kalacaktır. 600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 16. maddesinin "f" bendinde: "***Bir amir banka veya teyit bankası bu maddenin hükümlerine uygun hareket etmediği takdirde belgelerin uygun bir ibrazı oluşturmadığını iddia etmekten yoksun kalacaktır.***" denilmektedir. Buna göre akreditif bankası ve teyit bankası tarafından, 16. maddede belirtilen usule uygun olarak belgelerin reddi gerekmekte olup, aksi takdirde belgelerin akreditif şartlarına uygun oldukları kabul edilecek ve banka akreditif tutarını ödemek zorunda kalacaktır. Bu durumda, akreditif bedelini ödemek zorunda kalan banka, ödediği bedeli ramburse etme olanağından da yoksun kalacaktır.

Buna göre, bankalar rezerv koymak gerekir iken, rezerv koymaksızın akreditif tutarını ödemeleri nedeni ile amire karşı sorumlu olacakları gibi, akreditif koşullarına uygun olmalarına rağmen belgelere rezerv koymaları halinde ise *Birörnek Kurallar*'a göre lehtara karşı da sorumlu olmakta; lehtarlar veya belgeleri ibraz eden diğer kişiler, akreditif bankasını -varsa teyit bankasını- akreditif meblağını ödemesi için dava etmektedirler.

Akreditif şartlarına uygun olan belgelerin haksız olarak kabul edilmemesi ve uygun olmayan belgelerin bankalarca kabul edilmesi durumları aşağıda iki ayrı başlık altında incelenmiştir:

MTO Bankacılık Komisyonu'nun önüne gelen bir olayda, Sierra Leone'deki bir amirin talebi üzerine mahalli bir banka, İsveçli bir satıcı lehine akreditif açmıştır. Akreditif bir İsveç bankası tarafından lehtara ihbar edilmiştir. Muhabir banka belgelerinde

⁶⁴⁵ Bunun yanısıra, gerek ülkemizde gerekse de diğer ülkelerde özel kurye servislerinden de yararlandığı görülmektedir. *Birörnek Kurallar*'ın 500 sayılı revizyonunun yürürlükte olduğu dönemde, kurye ile yapılan haberleşmenin normal bir ulaştırma şekli sayılıp sayılmayacağına ilişkin soruya cevaben MTO, kurye servisinin ancak akreditifte izin verilmesi halinde kullanılabileceğini belirtmiştir (Ekici, **a.g.e.**, s. 88).

uygunsuzluklar tespit etmiş ve belgeleri akreditif bankasına göndermiştir. Bir süre sonra akreditif bankası amirle direk temas kurduğunu ve vadeli poliçe ile ödeme yapılmasını kabul ettiğini muhabir bankaya bildirmiştir. Daha sonra ise, akreditif bankası amirin iflas ettiğini bildirerek muhabir bankayı ramburse etmemiştir. Komisyon verdiği kararında, vesaikin amirin de muvafakati ile akreditif bankası tarafından kabul edilmiş sayılacağına karar vermiştir. Zira bu belge *Birörnek Kurallar*'a uygun bir şekilde ne iade edilmiş ne de gönderenin emrine hazır tutulmuştur. Dolayısıyla Komisyon yukarıda yazılı şekilde belgeleri iade etmemiş olması sebebiyle akreditif bankasının akreditif bedelini ödemekle yükümlü olduğuna karar vermiştir⁶⁴⁶.

(a) Akreditif Şartlarına Uygun Olmayan Belgelerin Hataen Kabul Edilmesi

Bankalar açısından en önemli risk, akreditif şartlarına göre rezerv koyması gerekirken rezerv koymadan lehtara veya belgeleri ibraz edenlere hataen ödeme halinde ortaya çıkmaktadır.

Akreditifte bankalar belgelerin akreditif şartlarına uygun olup olmadığını tamamen kendi bağımsız yargılarıyla incelerler. Bu incelemede, akreditif bankası uygun olmayan belgelere rağmen ödemede bulunmuşsa amire rücu hakkını kaybedecek, zarara kendisi katlanacaktır.

Aynı şekilde; görevli banka, belgelerin dış görünüşleri itibariyle akreditif şartlarına uygun olmamasına rağmen ödemede bulunursa, akreditif bankasına ve varsa teyit bankasına rücu hakkı olmayacağı gibi, uygunsuz belgeleri kabul edip bedelini ödeyen teyit bankasının da akreditif bankasına rücu hakkı olmayacaktır. Bu durumda akreditif bankası, belgeler akreditif şartlarına uygun olmadığından bahisle rezerv koyacak, belgeleri muhabir bankaya iade edecek ve muhabir bankaya ödemeyi

⁶⁴⁶ Nakleden: Ünal Somuncuoğlu, "Dünya Ticaretinde Akreditif İşlemlerine İlişkin Yorumlar", **İstanbul Ticaret Gazetesi**, 4 Şubat 1983, s. 3.

reddedecektir. Bununla birlikte, akreditif bankası belgelerin uygun olmamasına rağmen muhabir bankaya ödemede bulunur ise yaptığı ödeme için artık amire rücu edemeyecektir⁶⁴⁷.

Ancak, bankaların hataen belgeleri vade tarihi içerisinde ibraz edildiği zannıyla ödeme yapmaları ve bunu ispat etmeleri durumunda, sebepsiz zenginleşme hükümleri doğrultusunda lehtara başvurmaları mümkündür⁶⁴⁸.

Sebepsiz zenginleşme, sözleşmeler ve haksız fiillerin yanında ayrı bir borç kaynağı olarak BK. md. 61- 66' da "Haksız Bir Fiil İle Mal İktisabından Doğan Borçlar" başlığı altında düzenlenmiştir. Borçlar Kanunumuzda sebepsiz zenginleşme, haklı bir sebep olmadığı halde başkası aleyhine zenginleşme olarak tanımlanmaktadır. BK'nun 61. maddesinde: "*Sebepsiz zenginleşen kişi, bu zenginleşmeyi, aleyhine zenginleştiği şahsa iade etmek mecburiyetindedir.*" denilmektedir.

Genel bir tanım vermek gerekirse, sebepsiz zenginleşme, zenginleşenin malvarlığında, geçerli bir sebebe dayanmaksızın bir edimin ifasıyla ya da başka bir yolla gerçekleşen artmanın, fakirleşen tarafından iadesinin talep edilmesine imkan veren borç kaynağıdır⁶⁴⁹.

Özellikle geçerli olmayan ya da hiç doğmamış veya sona ermiş hukuki sebebe dayanarak ortaya çıkan zenginleşmelerin iadesi, sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak gerçekleşmektedir (BK. md. 61). Öyle ki, bir borcun iadesi için sözleşme hükümlerinin ya da haksız fiil hükümlerinin yetersiz kaldığı fakat yine de karşı tarafın elinde olan bir şeyi bir diğerine iadeye mecbur bırakmak gerekli olduğu durumlar ortaya çıkabilir⁶⁵⁰. İşte sebepsiz zenginleşme hükümleri bu amacı karşılar.

Bu durumda, eğer görevli banka hataen lehtara ödeme yapar ve aslında belgelerin akreditif şartlarına uygun olmadığı anlaşılır ise, görevli banka BK'nın sebepsiz zenginleşme hakkındaki hükümlerine dayanarak ödediği bedelin iadesini talep hakkına sahip olabilecektir.

⁶⁴⁷ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 146.

⁶⁴⁸ Bozkurt, **a.g.e.**, s. 76; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 82,83;Doğan, **a.g.e.**, s. 289.

⁶⁴⁹ Tekinay ve diğerleri, s. 729; Oğuzman, **a.g.e.**, s. 717.

⁶⁵⁰ 15. HD., 17. 05. 2001 T., 800 E. , 2672 K. (Karahasan, **a.g.e.**, s. 1286).

Hatanın ispatı bankaya ait olacaktır. Bankanın ispat etmesi gereken husus ödemenin geçerli bir nedeninin bulunmadığıdır. Bunun ispatı sebepsiz zenginleşmeyi göstermektedir⁶⁵¹.

Buna göre, uygun olmayan belgelere rağmen akreditif bankası hataen ödemede bulunduğu takdirde, hataen ödemede bulunduğu iddiası ile BK md. 61 vd. gereğince sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak teyit bankasından veya görevli bankadan yahut lehtardan yaptığı ödemeyi geri talep edecektir⁶⁵².

Buna göre, örneğin iş yoğunluğu nedeniyle gerekli titizlikte inceleme yapılamaması, tecrübesizlik nedeniyle belgenin hatalı değerlendirilmesi, uygunsuzluğun gözden kaçırılması gibi sebeplerle hataen ödeme yapmış olan banka, Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşme hükümlerine ve özellikle de 62. maddesine dayanarak ödediği bedeli geri talep edebilecektir. Borçlar Kanunu'nun 62. maddesinde: "***Borçlu olmadığı şeyi ihtiyarı ile veren kimse, hataen kendisini borçlu zannederek verdiği ispat etmedikçe onu istirdat edemez.***" denilmektedir. Buna göre, maddenin uygulanmasının şartları:

- Bir borcu yerine getirme amacıyla yapılan ödeme olması,
- Aslında böyle bir borcun bulunmaması,
- Ödeme, ödeyenin ihtiyarı yani serbest iradesi ile yapılmış olması ve
- Ödemenin hataen yapılmış olmasıdır.

Akreditif açısından bakıldığında;

- Akreditif bankasının veya varsa teyit bankasının akreditiften doğan bir yükümlülüğünü yerine getirme amacıyla ödeme yapmış olması,⁶⁵³

⁶⁵¹ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 251.

⁶⁵² Reisoğlu, **Akreditif**, s. 215.

⁶⁵³ Borçlar Kanunu'nun 62. maddesinde bahsedilen hata saikte hatadır. Bir bankanın veya amirin akreditif koşullarına aykırı olan belge veya belgeleri uygun zannederek düştükleri hata irade sakatlanmasını değil fakat sebebin yokluğunu ifade etmektedir. (bkz. Reisoğlu, **Akreditif**, s. 252-253).

- Ancak belgelerin akreditif şartlarına uygun olmaması sebebiyle aslında böyle bir borcunun hiç doğmamış olması ,
- Bankanın bu ödemeyi kendi serbest iradesi ile kendiliğinden yapmış olması,
- Bankanın belgeleri hataen akreditif koşullarına uygun zannederek ödeme yapmış olması

gerekmektedir⁶⁵⁴. Bu durumda banka sebepsiz zenginleşme dolayısıyla ödediği bedeli geri talep edebilecektir. Hatanın ispatı bankaya ait olacaktır⁶⁵⁵.

Yargıtay 19. H.D. 26.11.1994 tarihli kararında⁶⁵⁶,

.. teyit veren bankanın yükümlülüğü belgelerin akreditif koşullarına uygun olmasına bağlıdır. Ödemeden önce belgelerin akreditif koşullarına uygun olmadığı saptanırsa ödeme istemi reddedilir. Belgeler uygun zannı ile ödeme yapılmış, uygunsuzluk sonradan anlaşılmış ise ödenen paranın iadesi istenir.

diyerek hataen ödenen tutarların iadesinin talep edilebileceğini belirtmektedir.

Ancak, akreditif bankasının kabul ettiği belgelerin amir tarafından da kabul edilmesi durumunda, sonradan belgelerin uygunsuz olduğu anlaşılırsa, artık lehtara ödenen bedel amir tarafından doğrudan lehtardan aralarındaki satış sözleşmesindeki hükümler doğrultusunda talep edilmelidir. Yargıtay tarafından:

⁶⁵⁴ Reisoğlu, Akreditif, s. 246.

⁶⁵⁵ Sebepsiz zenginleşme ile ilgili Alman Medeni Kanunu'nun 814. maddesinin uygulamasında ise Alman mahkeme kararları borçlu olmadığı şeyi ödeyenin, hataen hareket ettiği karinesini kabul etmiş, beyyine kuvvetini ters çevirerek aksinin ispatını davalıya yüklemiştir. (bkz. Reisoğlu, Akreditif, s. 251).

⁶⁵⁶ 19. H.D., 26.11.1994 T., 1993/6339 E., 1994/547 K www.kazanci.com, (21 Aralık 2007).

...belgelerin görünüşte de uygun olmamasına rağmen hem amir banka hem de amirin hataya düşerek belgeleri kabul etmeleri ve lehdara ödeme talimatı vermiş olmaları nedeniyle ancak amir lehdara karşı sebepsiz zenginleşmeye dayalı takip hakkına sahip olup, ihbar ve görevli bankaya müracaat edemez.

denilmekte olup, böyle bir durumda sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak amirin lehtardan talepte bulunması gerekecektir⁶⁵⁷.

(b) Akreditif Şartlarına Uygun Olan Belgelerin Haksız Olarak Kabul Edilmemesi

Akreditif belgelerinin, akreditif şartlarına uygun olmasına rağmen haksız olarak kabul edilmemesi durumunda banka, yükümünü yerine getirmemiş ve akreditif lehtarına karşı üstlendiği ödeme yükümlülüğü nedeniyle temerrüde düşmüş kabul edilecektir.

Bankanın belgeleri haksız olarak reddetmesi halinde lehtar iki şekilde davranabilecektir. Bunlardan birincisi lehtarın, belgelerin akreditif şartlarına uygun olduğunun tespit edilmesi amacıyla bir tespit davası açmasıdır. İkinci yol ise lehtarın sözleşmeden dönerek sözleşmenin ifa edilmemesi sebebi ile doğan zararlarını tazmin veya sözleşmenin ifasını talep ile birlikte temerrüt nedeniyle doğan zararlarını istemek suretiyle dava açmasıdır. Lehtar bu taleplerini akreditif yükümü gereği akreditif ve varsa teyit bankasına ya da temel ilişki gereği akreditif amirine ya da müteselsil borçluluk hükümleri uyarınca her üçüne karşı ileri sürebilme hakkına sahip olacaktır⁶⁵⁸.

⁶⁵⁷ 19. H.D., 6.12.2004 T., 3001 E., 12068 K www.kazanci.com, (13 Ocak 2008).

⁶⁵⁸ Kaya, **a.g.e.**, s. 51; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 102; Doğan, **a.g.e.**, s. 288.

4. İbranın Karşılanması

a) Genel Olarak

“İbrazı karşılama” ifadesi İngilizce “honour” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. *Birörnek Kurallar*’ın 2. maddesinde “ibraza karşılama”:

Belgelerin akreditif şartlarına uygun olarak ibrazı üzerine; ödeme yapma, akreditif vadeli ise vadeli ödeme yükümlülüğüne girme veya poliçe kabulü söz konusu ise poliçeyi kabul etme ve vadesinde ödeme yapma

olarak tanımlanmaktadır⁶⁵⁹.

Banka akreditifi lehtara bildirdikten sonra, artık lehtara karşı bir mücerret borç vaadine girmiş olacaktır. Lehtar bu mücerret borç vaadinin şartlarını teşkil eden akreditif koşullarını yerine getirdikten sonra akreditif belgelerinin ibrazının banka tarafından karşılanmasını talebe hak kazanacaktır. Banka da ibrazı karşılamakla lehtara olan borcunu yerine getirmiş olacaktır⁶⁶⁰.

Birörnek Kurallar’ın 7.b ve 8.b maddelerine göre, akreditif bankası akreditifi açtığı an itibariyle, teyit bankası ise akreditife teyidini eklediği an itibariyle lehtara karşı kesin bir ödeme yükümlülüğünü üstlenmiş olacaktır⁶⁶¹. YGHK’nun verdiği bir kararda⁶⁶² da belirtildiği üzere, akreditif alacağı doğumu şarta bağlı bir alacak olup, akreditif süresi içinde akreditif belgelerinin lehtar tarafından ödeme yeri bankasına ibrazı ile ödeme yeri bankası nezdinde lehtarın akreditif alacağı doğar⁶⁶³.

⁶⁵⁹ İbraza karşılama ifadesi *Birörnek Kurallar*’ın 600 sayılı revizyonu ile birlikte ilk defa tanımlanmış ve böylelikle peşin ödeme, vadeli ödeme taahhüdüne girme, poliçe kabulü ifadelerinin her üçü de tek bir ifade ile belirtilmiştir.

⁶⁶⁰ Uluç, **a.g.m.**, s. 471.

⁶⁶¹ Kaya, **a.g.e.**, s. 75.

⁶⁶² YHGK 18.12.2002 T., 12-1078 E., 1072 K. www.kazanci.com, (11 Mayıs 2007).

⁶⁶³ Bundan sonra akreditifin iptali veya değiştirilmesi *Birörnek Kurallar*’ın 38. maddesinde düzenlenen devredilebilir akreditiflere ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla ancak işleme katılan tarafların mutabakatı ile mümkün olabilecektir. Lehtar akreditif değişikliğini açıkça kabul etmediği sürece akreditifte hiçbir değişiklik yapılamayacaktır.

Buna göre; belgelerin akreditif bankası ve varsa teyit bankası veya görevli banka tarafından incelenerek akreditif koşullarına uygun bulunması halinde, akreditif bedelini ödemek zorundadırlar⁶⁶⁴.

Akreditif şartlarının lehtar tarafından yerine getirilmesi üzerine banka tarafından akreditif bedelinin ödenmesi;

- Belgelerin ibrazı üzerine görüldüğünde ödeme,
- Ertelemeli (vadeli) ödeme yükümlülüğü altına girme,
- Poliçe kabulü veya
- İştirah

yollarından biri ile yapılabilecektir⁶⁶⁵.

Akreditif bedelinin ödenmesi yükümlülüğünün ne zaman gerçekleşmiş sayılacağı peşin ödeme halinde herhangi bir problem teşkil etmeyecektir, ancak ödeme şekli olarak poliçe kabulü veya iştirahının şart koşulmuş olduğu hallerde kabul veya iştirah işlemi ile ifa yükümünün sona erip ermeyeceği hususu tartışmalıdır.

Doktrinde Kaya, poliçenin ifa yerine değil ifa uğruna verilmiş olan bir kambiyo senedi olduğundan bahisle akreditifte poliçe kabulü veya iştirahı yollarından biri öngörülmüş ise bu işlemlerin gerçekleşmesi ile bankanın yükümlülüğünün sona ermediği, bankanın bunun kabulü ve vadesinde ödenmesinden sorumlu olacağını, dolayısıyla poliçelerin ödenmesine kadar sorumluluğunun devam ettiği görüşündedir⁶⁶⁶.

Kanaatimizce akreditifte poliçe kabulünün söz konusu olduğu durumlarda poliçenin kabulü ile artık kıymetli evrak hukukundan doğan bir sorumluluk söz konusu olacak, bankanın akreditiften doğan ödeme yükümlülüğü ise sona erecektir.

⁶⁶⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 437; Özel, **a.g.e.**, s. 39; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 215.

⁶⁶⁵ Ödenme şekline göre yapılan ayırım hakkındaki açıklamalarımız için bkz. s.72.

⁶⁶⁶ Kaya, **a.g.e.**, s. 80; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 42.

b) Bankaların Vesaiki Uygun Bulmaları Halinde İbrazi Karşılama Yükümlülüğü

Bankaların akreditif bedelini ödeme konusunda itibar edecekleri kıstas münhasıran akreditif işlemine konu vesaik olmalıdır⁶⁶⁷. *Birörnek Kurallar*'ın 5. maddesinde de: **“Bankalar belgelerin ilişkili olabileceği malları, hizmetleri veya yapılan işleri değil, belgeleri göz önünde bulundurarak (belgeler üzerinden) işlem yaparlar.”** denilmektedir.

Bankalar sadece akreditif metniyle bağlıdır, alıcı ile satıcı arasında imzalanan ve temel ilişkiyi teşkil eden alım-satım sözleşmesi bankaları ilgilendirmez. Dolayısıyla; alıcı ile satıcı arasındaki sözleşme şartları, taraflar arasındaki ihtilaflar, malın akreditif şartlarına uygun olmaması, ayıplı, bozuk olması, malın cinsi, miktarı, kalitesi hususunda bir araştırma yapma yükümlülükleri bulunmadığı gibi bu sebepler bankaların ödeme yapmasına da engel olmayacaktır.

Birörnek Kurallar'ın 4. maddesinde de⁶⁶⁸, bankaların ödeme yükümlülüklerinin, satıcının satış akdinden doğan yükümlülüklerinden tamamen bağımsız ve ayrı olduğu belirtilmiştir. Bu husus Yargıtay tarafından⁶⁶⁹: **“Satım sözleşmesinde yalnız alıcı ve satıcı karşılıklı edim üstlenirken, akreditifte devreye bankalar girer ve amir banka ile satıcı arasında ayrı, alıcı ile amir banka arasında ayrı hukuki ilişki doğar.”** şeklinde açıklanmıştır.

⁶⁶⁷ Gozlan, **a.g.e.**, s. 10; Kaya, **a.g.e.**, s. 107; Agasha Mugasha, **The Law of Letters of Credit and Bank Guarantees**, Australia: Federation Press, 2003, s.23.

⁶⁶⁸ Madde metni şu şekildedir: *“a.) Doğası itibarıyla bir akreditif dayandırılabilen satış sözleşmesinden veya diğer bir sözleşmeden ayrı bir işlemdir. Akreditifte her ne şekilde olursa olsun bir sözleşmeye değinilmiş olsa bile bankalar böyle bir sözleşmeyle ilgilenmezler ve onunla bağlı değildirler. Bu nedenle bir bankanın akreditif altındaki ibrazı karşılama, iştirak etme veya diğer herhangi bir yükümlülüğünü yerine getirmesine ilişkin taahhüdü, amirin amir bankayla veya lehtarla olan ilişkilerinden kaynaklanan hak taleplerine veya savunmalarına tabi değildir. Bir lehtar hiçbir durumda bankalar arasında veya amir ile amir banka arasında mevcut sözleşme ilişkilerinden yarar sağlayamaz. b.) Amir, akreditifte ilişkili sözleşmelerin kopyalarını, proforma faturayı ve buna benzer belgeleri akreditifin ayrılmaz bir parçası olarak akreditifte dahil etmek için herhangi bir girişimde bulunduğu takdirde amir bankanın amiri bundan vazgeçirmeye çalışması gerekir”*.

⁶⁶⁹ 19.H.D., 21.11.1995 T., 1770 E., 9992 K. www.kazanci.com, (11 Temmuz 2008).

Amerikan mahkemeleri tarafından halen esas alınmakta olan 1941 tarihli bir New York Yüksek Mahkemesi kararında da⁶⁷⁰ alıcı ile satıcı arasındaki ilişkinin akreditif bankası ile satıcı (akreditif lehtar) arasındaki ilişkiden tamamen bağımsız olduğu vurgulanmıştır. Aynı yönde verilen kararlara İngiliz mahkemelerinde⁶⁷¹, Kanada mahkemelerinde⁶⁷² ve Avusturalya mahkemelerinde⁶⁷³ de rastlanmaktadır.

Bir örnek Kurallar'ın 5. maddesinde de:“**Bankalar belgelerin ilişkili olabileceği malları, hizmetleri veya yapılan işleri değil, belgeleri göz önünde bulundurarak (belgeler üzerinden) işlem yaparlar.**” denilmektedir. Buna göre; bankaların akreditif bedelini ödeme konusunda itibar edecekleri kıtas münhasıran akreditif işlemine konu vesaik olmalıdır.

Sonuç olarak, belgeler akreditif şartlarına uygun olarak bankaya ibraz edilmiş ise banka ibrazı karşılamakla yükümlü olacaktır. Banka ödeme mükellefiyetini ancak “temel ilişkiden bağımsız gerekçelerle” yani bizzat kendisine ait defî ve itirazlar ile ifa etmeyebilir⁶⁷⁴. Vesaik dışındaki hiçbir husus; alıcı ile satıcı arasındaki sözleşme şartları, taraflar arasındaki ihtilaflar, malın akreditif şartlarına uygun olmaması, ayıplı, bozuk olması, malın cinsi, miktarı, kalitesi ve hatta mevcut olup olmadıkları vb. sebepler bankaların ödeme yapmasına engel olmayacaktır.

Bunun yanısıra, amir ile lehtar arasındaki sözleşme şartlarının tam olarak yerine getirildiği hususu, herhangi bir şekilde banka nezdinde ispat edilmiş olsa da, banka akreditif şartlarına uygun olmayan belgeleri kabul etmeyecektir⁶⁷⁵.

⁶⁷⁰ Sztejn v J.Henry Schroder Banking Corporation, Supreme Court, 1941, www.graincon.com/LCsandFraud.html, (17 Ocak 2008).

⁶⁷¹ Bkz. England and Wales High Court of Justice, Hong Kong and Shanghai Banking Corp. v Kloeckner & Co AG, 21.3.1989, <http://csc.lexum.umontreal.ca/en/1987/1987rcs1-59/1987rcs1-59.html>, (11 Mart 2008).

⁶⁷² Bkz. Supreme Court of Canada, Bank of Nova Scotia v Angelica-Whitewear, 05.03.1987, <http://ca.vlex.com/vid/bank-nova-scotia-angelica-whitewear-37665849>, (3 Haziran 2008).

⁶⁷³ Bkz. High Court of Australia, Olex Focas Pty Ltd v Skoda Export Co Ltd, 3.5.1996, <http://epublications.bond.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1160&context=blr>, (3 Haziran 2008).

⁶⁷⁴ Greg A. Fellingner, “Letters of Credit: The Autonomy Principle and the Fraud Exception”, **Journal of Banking and Finance – Law and Practice**, S.1, 1990, s. 6.

⁶⁷⁵ Kaya, **a.g.e.**, s. 107.

Akreditifte defî sisteminin temelini oluşturan bu ilkeye doktrinde “*bankanın akreditiften doğan ödeme yükümlülüğünün diğer ilişkilerden bağımsızlığı*” denilmektedir⁶⁷⁶. Bağımsızlık ilkesi yetersiz bir tarzda da olsa BK’nun 459/1. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, havaleyi ödeyecek olan kişi ödemeyi kabul ettiğini hiçbir n koşul ileri sürmeksizin havale lehtarına bildirirse, ödeme ile yükümlü olur ve ona karşı yalnız kişisel ilişkilerden ve havalenin kapsamından doğan defileri⁶⁷⁷ ileri sürebilir, havale eden ile aralarındaki ilişkiden doğan defileri dermeyan edemez.

Buna göre, akreditif bedelini ödemekle yükümlü olan banka; akreditif bankası ile akreditifi açtıran arasındaki karşılık ilişkisinden, akreditifi açtıran ile akreditif lehtarı arasındaki temel ilişkiden ve bankaların kendi aralarındaki ilişkilerden doğan defileri akreditif lehtarına karşı ileri süremez. deme ile yükümlü olan banka akreditif lehtarına karşı sadece kişisel defileri ve akreditiften anlaşılan yani akreditifin kapsamından doğan defileri ileri srebilir⁶⁷⁸.

Yargıtay da pek çok kararında akreditifi aşan bankanın bağımsız bir taahhüt altına girdiğini belirtmektedir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 25.3.1983 tarihli kararında: “*Bilindiği üzere belgeli akreditifte belgeler esas olup alıcı ve satıcı arasındaki ilişki, sonradan malların bozuk çıkması gibi nedenler banka ile olan münasebete etkili olamazlar.*” denilerek akreditifin bağımsız ve mücerret niteliği vurgulanmaktadır⁶⁷⁹. Akreditifin, temel ilişkiyi teşkil eden sözleşmeden bağımsız

⁶⁷⁶ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 455.

⁶⁷⁷ Maddede geçen “def’i” kelimesi aynen kambiyo senetlerinde olduğu gibi (TK. Md. 571, 737) hem hakkın varlığına engel olan itirazları, hem de ileri sürenin özel bazı hukuki sebeplere dayanarak talepte bulunanın talebini yerine getirmekten kaçınmasına imkan veren defileri kapsayan geniş bir kavramı ifade eder. (Bkz. Tekinalp, **a.g.e.**, s. 455, 456).

⁶⁷⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 455.

⁶⁷⁹ 11. H.D., 25.3.1983 T., 4291 E., 4785 K.; Kadıköy 1. Asliye Ticaret Mahkemesi’nin 30.11.1998 tarihli kararına konu olan olayda da bu husus aşağıdaki şekilde açıklanmıştır: “*Mahkememizce mallar üzerinde yapılan bilirkişi incelemesi sonucu alınan raporda malların ayıplı buldukları sonucuna varılmıştır. Bankaların akreditif bedelini ödeme konusunda itibar edecekleri kıstas, akreditifte öngörülen vesaihtir. Bankalar malların miktarı, cinsi, kalitesi ve hatta gerçekten mevcut olup olmadıkları ile dahi ilgilenmezler ve bu gibi hususlar ödemeyi engelleyici faktörler değildir.... Malın ayıplı olması nedeniyle akreditif bedelinin durdurulmasının akreditif hukuku hükümleri ile bağdaşmadığı, akreditifin vadeli ödemeli olmasının hiçbir önemi bulunmadığı ve kuralları değiştirmedeğinden davacının tedbir isteminin reddine karar verilmiştir.*” Ayrıca bkz: YHGK, 4.11.1964 T., 942 D-T E., 637 K.; 11. H.D., 4.7.1980 T., 3185 E., 3644 K.; 11. H.D., 6.12.1981 T., 4184 E., 5516 K.; 11. H.D., 27.6.1986 T., 38111 E., 4008 K. www.kazanci.com, (14 Temmuz 2008).

nitelikte olduğu hususu İngiltere’de görülen pek çok mahkeme kararında da belirtilmiştir⁶⁸⁰.

Akreditifte bankanın yükümlülüğünün alıcı ile satıcı arasındaki temel ilişkiden bağımsız oluşunun tek istisnası akreditif lehtarının ödeme talebini kötüye kullanması⁶⁸¹ ve hilesinin açıkça ispat edilmiş olmasıdır⁶⁸². Örneğin; banka lehtarın hilesi ile akreditifi kabul ya da teyit etmiş veya teyitte veya kabulde (BK md. 459/1) temel hatasına (BK md 24/4) düşmüşse, lehtarın kişiliğinde yanılmışsa (BK md 24/2), meblağ hatası varsa (BK md 24/3), kabulü veya teyidi kanuna, ahlaka ve adaba aykırı bir konu ile ilgili ise (BK md 19 ve 20), BK md 459/1’e göre verdiği kabulün veya teyidin kendini bağlamadığını veya duruma göre geçersiz olduğunu ileri sürebilir⁶⁸³.

Akreditif şartlarının lehtarın hileli davranışları sonucunda belirlenmesi veya lehtarın, amirin bankaya karşı işlediği hilede işbirliği yapmış olduğunun açık olarak ispatlanması durumunda⁶⁸⁴ kesin ödeme mükellefiyetinden bahsedilemeyecek ve banka bu defa lehtara karşı ileri sürebilecektir⁶⁸⁵. İngiltere mahkemeleri tarafından verilen kararlarda⁶⁸⁶ akreditifin uluslararası ticaretin can damarı olduğu ve “akreditife hile karışmadıkça” mahkemelerin akreditife alıcı ile satıcı arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan sebeplerle müdahale etmesinin, uluslararası ticaretin can damarının tıkanması anlamına geleceği ifade edilmiştir⁶⁸⁷.

Bu konu ile ilgili olarak ayrıca belirtmek gerekir ki; lehtarının talebinin açıkça hakkın kötüye kullanılması halini oluşturması dolayısıyla akreditiften doğan bir talep

⁶⁸⁰ England and Wales High Court of Justice, Power Curber International Ltd v. National Bank of Kuwait S.A.K., 15.11.1981, www.lawofcontract.co.uk/cases/143.php, (22 Temmuz 2008); Westpack Banking Corporation v. South Carolina National Bank [1986] 1 Lloyd’s Rep 311, www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=148939, (17 Eylül 2008).

⁶⁸¹ İsviçre-Türk hukuklarında hakkın kötüye kullanılması definin pozitif hukuk temelini TMK md. 2 hükmü teşkil etmektedir. Hükme göre, hakların kullanılması ve borçların ifasında objektif iyiniyet kaidelerine uyulması esastır. Ayrıca bir hakkın sırf başkalarını zarara sokmak amacıyla kullanılmasının kanun yolu ile korunması söz konusu değildir.

⁶⁸² Tekinalp, **a.g.e.**, s. 455; Kaya, **a.g.e.**, s. 156, 161; Bozkurt, **a.g.e.**, s. 124.

⁶⁸³ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 458.

⁶⁸⁴ Kaya, **a.g.e.**, s. 166.

⁶⁸⁵ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 428.

⁶⁸⁶ England and Wales High Court of Justice, R.D. Harbottle (Merchantile) Ltd v. National Westminster Bank Ltd. 11.5.1978, www.uniset.ca/lloyddata/8OR3d282.htm, (16 Temmuz 2008).

⁶⁸⁷ England and Wales High Court of Justice, Intraco Ltd v. Notis Shipping Corporation of Liberia (The Bhoja Trader), 16.2.1981, 2 Lloyd’s Rep. 256, 257, <http://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=12437>, (17 Eylül 2008).

hakkının bulunmaması ve bunun banka nezdinde likit kanıtlarla ispat edilmesi durumunda banka, ödemeyi red konusunda sadece hak değil aynı zamanda yükümlülük altındadır. Yükümlülük, akreditif amiri ile aralarındaki iç ilişki gereği akreditif amirine karşıdır.

Yukarıda belirtildiği üzere, banka ancak lehtarın ödeme talebinin hakkın kötüye kullanıldığı yani dürüstlük kuralına aykırı olduğu ve bu husus açık kanıtlarla ispatlandığı takdirde ödemeyi reddetmekle yükümlüdür. İbrahim edilen belgelerle banka hakkın kötüye kullanıldığı yargısına “kendi yorum ve değerlendirmesini katmadan” varabilmelidir. Bu anlamda ispat külfeti amir üzerinde olup, bankanın böyle bir yükümlülüğü yoktur. Amir, hakkın kötüye kullanıldığını, lehtarın açık hilesinin bulunduğunu bütün yönleriyle banka nezdinde açıklığa kavuşturulması halinde bankanın ödeme yapmamasını talep edebilecektir. Yoksa bunları beyan ve bankayı haberdar etmesi yeterli değildir⁶⁸⁸.

Hakkın kötüye kullanıldığı hususunun, tereddüte yer vermeyecek derecede açık kanıtlarla ispatlanması gerekmektedir. Bu türden kanıtlar için doktrinde “likit kanıt” ifadesi kullanılmaktadır⁶⁸⁹. Doktrinde Tekinalp likit kanıt ifadesinin “bankanın; kendi yorumunu, kanaatini, değerlendirmesini eklemeyen, lehtarın ödeme talebinin dürüstlük kurallarına aykırılığını ortaya koyan kanıt” olarak tanımlamaktadır. Buna göre; yargı mercilerince verilmiş kararlar, resmi dairelerin yazıları likit kanıt olarak değerlendirilebilecektir. Bankanın ibraz edilen bir delili likit kanıt olarak kabul etmemesi ve başka kanıtlar hatta ihtiyati tedbir kararı talep etmesi de mümkündür ancak bu talebin haksız ve gereksiz olduğunun ispatlanması halinde bankanın akreditifi açtırana karşı sorumluluğu doğabilecektir⁶⁹⁰. Bu durumda banka bir tercih yapma durumunda kalmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki; eğer somut olayda hakkın kötüye kullanılması hali, ibraz edilen yazılı deliller ışığında işlemin kendisinden doğrudan ve açıkça anlaşılma yerine yorumla çıkarılabiliyorsa ödemenin reddedilmesi gerekir⁶⁹¹.

Bu konuda uygulamada en büyük sorun yabancı mahkemeler tarafından verilmiş tedbir kararlarından dolayı ortaya çıkmaktadır. Yabancı mahkemenin verdiği karar

⁶⁸⁸ Kaya, **a.g.e.**, s. 166.

⁶⁸⁹ Battal, **a.g.e.**, s. 276; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 459; Kaya, **a.g.e.**, s. 167; Doğan, **a.g.e.**, s. 378.

⁶⁹⁰ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 459; Kaya, **a.g.e.**, s. 171.

⁶⁹¹ Kaya, **a.g.e.**, s. 172.

Türkiye’de tenfiz edilir ise bir sorun çıkmayacaktır ancak Türk mahkemesi tenfiz şartlarına uyulmadığı gerekçesi ile kararın tenfizine karar vermez ise bankalar açısından riskli bir durum ortaya çıkmaktadır. Banka bu durumda yabancı mahkeme kararının likit bir delil kapsamında olup olmadığını değerlendirmek durumunda kalacaktır. Doktrinde Kaya, likit kanıt ilkesinin aynı zamanda kararın kesinleşmiş veya tenfiz edilmiş olması şartını da ihtiva etmediğini belirtmektedir⁶⁹². Tekinalp de, tenfiz şartlarına uyulmamış olduğu için tenfiz edilmeyen yabancı mahkeme kararının yine de likit kanıt sayılması gerektiğini düşünmektedir. Yazara göre, yabancı mahkemenin verdiği karar lehtarın ödeme talebinin hakkın kötüye kullanılmasını teşkil ettiğini kuvvetle varit gördüğünü ortaya koymaktadır. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, eğer tenfiz talebi sırf bir takım şekil şartlarına uyulmadığı için reddedilmiş ise artık lehtarın talebinin hakkın kötüye kullanılması olmadığını ileri sürmek doğru olmayacaktır.

Yukarıda belirtildiği üzere bankalar bazı durumlarda bir seçim yapmak zorunda kalabilmekte olup bu durumun önüne geçilebilmesi için, akreditif açılması sırasında akreditif bankasının amiri, akreditifin bağımsızlığını engelleyecek akreditif şartlarının öngörülmemesi konusunda uyarması gerekmektedir. Bu hususa *Birörnek Kurallar*’ın 4.b. nolu maddesinde de değinilmiştir. Maddede:

Amir, akreditifle ilişkili sözleşmelerin kopyalarını, proforma faturayı ve buna benzer belgeleri akreditifin ayrılmaz bir parçası olarak akreditife dahil etmek için herhangi bir girişimde bulunduğu takdirde amir bankanın amiri bundan vazgeçirmeye çalışması gerekir.

denilmektedir. *Birörnek Kurallar*’ın önceki revizyonlarında yer almayan bu düzenleme ile böylece, amir bankanın yani akreditif bankasının akreditif şartları arasındaki amirin maddede bahsedilen belgeleri talep edip etmediğini incelemesi gerekmektedir. Akreditif bankasının akreditife bu türden şartları koymaktan kaçınması, müşteriyi bu konuda yönlendirmesi gerekmektedir. Böylece daha sonra akreditife ilişkin olarak ortaya çıkan tartışmaların büyük ölçüde önüne geçilebileceği gibi, amirin akreditif dışında haksız gerekçeler ileri sürerek ödememe yoluna gitmesi de önlenmiş olacaktır⁶⁹³. Böyle bir

⁶⁹² Kaya, **a.g.e.**, s. 173.

⁶⁹³ Özalp, **a.g.e.**, s. 230.

belge alınması konusunda amirin ısrarcı olması halinde ise amirden, banka tarafından kendisinin uyarıldığına dair yazılı beyanının alınması gerekecektir.

Akreditifin bağımsızlığına ilişkin prensip gereğince bankanın lehtara karşı ileri süremediği ve ödemek durumunda kaldığı parayı, banka BK md 61 vd.'da düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca amirden geri alma imkanına sahiptir. Bunun yanısıra, bağımsızlık ilişkisinden kaynaklanan defilerin varlığına rağmen, banka lehtara ödeme yapacak olursa, ödediği miktarları lehtardan sebepsiz zenginleşmeye dayanarak talep edebilecektir⁶⁹⁴.

Buna göre, belirtmek gerekir ki, akreditifin açılması lehtardan çok amiri riske etmektedir. Çünkü, lehtar akreditif şartlarına uygun olarak hazırladığı belgeleri bankaya sunduğu takdirde yükümlülüğünü yerine getirmiş olmakta ve parasını tahsil etmektedir. Ancak, gönderilen malların, amir ile lehtar arasındaki temel ilişkiye uygun olup olmadığı mallar amire gönderildikten sonra anlaşılabilir. Gerçi satış bedelinin ödenmesi ileri vadeli poliçe düzenlenmesi veya ertelemeli ödemeli akreditifte bedelin daha sonraki bir vadede ödenmesi mümkün ise de, amir bu durumlarda vade geldiğinde ödemeyi yapmakla yükümlü olacaktır. Çünkü, banka tarafında kabul edilmiş bir poliçe düzenlenmesi halinde, poliçe iyi niyetli üçüncü şahıslara temlik edildiği zaman kabul eden veya aval veren bankanın akreditif ilişkisi dışında, poliçeden ötürü mücerret ödeme yükümlülüğü doğacaktır. Ertelemeli ödemeli akreditifte ise, akreditifler sadece belgeye dayanan yükümlülük doğurduğundan, amir mallarla ilgili defileri akreditif bankasına karşı ileri süremeyeceğinden, mallar sözleşmeye uygun olmasa dahi vadesinde akreditif bankası veya teyit bankası akreditif bedelini ödeme zorunda kalmaktadır. Uygulamada amir bu durumlarda, akreditif bankasının veya teyit bankasının vadesinde akreditif bedelinin ödemesini durdurma için mahkemelerden ihtiyati tedbir kararı aldırılmaya çalışmakta ancak mahkemeler genellikle bu tür tedbir taleplerini reddetmektedirler⁶⁹⁵.

Bu durum karşısında, amirin bir güvence elde edebilmesi için malın sevkinden önce bir gözetim şirketinin veya kendisinin göndereceği bir eksperin olumlu raporunu akreditif şartları arasına koydurması gerekmektedir. Bu konuda bir başka güvence de,

⁶⁹⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 456-457.

⁶⁹⁵ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 66.

yine akreditif şartları arasında, lehtarın göndereceği malların akreditif şartlarına uygun olacağını garanti eden bir teminat mektubunun ibrazının aranmasıdır. Teminat mektubu yerine, aynı sonucu sağlayan bir standby akreditifin amir lehine açılması da akreditif şartları arasında konulabilecektir⁶⁹⁶.

c) Akreditif Bankasının Akreditif Bedelini Ödeme Yükümlülüğü

600 sayılı *Birörnek Kurallar*'ın 7.b. nolu maddesinde: “**Bir amir banka, akreditifi açtığı an itibariyle ibrazı karşılamakla dönülemez biçimde yükümlüdür.**” denilmekte olup, *Birörnek Kurallar*'ın 7.a nolu maddesinde akreditif bankasının hangi durumlarda ödeme yükümlülüğü olduğu sayılmıştır. Maddeye göre:

“ *İbrazı şart koşulan belgelerin görevli bankaya veya amir bankaya ibraz edilmesi ve belgelerin uygun bir ibrazı oluşturması kaydıyla;*

i. *akreditif amir bankanın gişelerinde; belgelerin ibrazı üzerine ödeme, vadeli ödeme veya poliçe kabulü yöntemiyle kullanımda olduğu takdirde*⁶⁹⁷,

ii. *akreditif görevli bankanın gişelerinde belgelerin ibrazı üzerine ödeme yöntemiyle kullanımda olduğu takdirde ve o görevli banka ödeme yapmadığı takdirde,*

iii. *akreditif görevli bankanın gişelerinde vadeli ödeme yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka vadeli ödeme yükümlülüğüne girmedigi veya girmiş olduğu halde ödeme vadesinde ödeme yapmadığı takdirde,*

⁶⁹⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 67.

⁶⁹⁷ *Birörnek Kurallar*'ın 6/d-ii maddesinde “Akreditifin kullanımında olduğu bankanın yeri, ibrazın yapılacağı yerdir” denilmiştir. Buna göre, “kullanımda olması” ifadesi ile “ibrazın yapılacağı yer” kastedilmektedir.

iv. *akreditif görevli bankanın gişelerinde poliçe kabulü yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka kendi üzerine çekilen bir poliçeyi kabul etmediği veya kabul etmiş olduğu halde poliçenin ödeme vadesinde ödeme yapmadığı takdirde,*

v. *akreditif görevli bir bankanın gişelerinde iştirâ yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka iştirâ işlemi yapmadığı takdirde*

akreditif bankası ibrazı karşılamalıdır.”

Buna göre, akreditif şartları gereğince akreditifte görevli banka kullanılmamış ve ibrazın doğrudan akreditif bankası tarafından karşılanacağı kararlaştırılmış ise akreditif bankası yukarıda belirtilen ödeme şekilleri içerisinde akreditifte kararlaştırılan ödeme şekli hangisi ise ona göre ibrazı karşılamakla yükümlü olacaktır.

Bunun yanısıra akreditiflerin hemen hemen tamamına yakınında olduğu gibi akreditifte ibrazı karşılamak üzere bir banka görevlendirilmiş ise akreditif bankası görevli bankanın; ödeme yapmaması, poliçeyi kabul etmemesi veya iştirâ işlemi gerçekleştirilmemesi durumunda da akreditif bankasının lehtara ödeme yapma sorumluluğu bulunmaktadır. Görevli bankanın ödeme yapmaması halinde lehtar akreditif bankasına başvuracaktır.

d) Teyit Bankasının Akreditif Bedelini Ödeme Yükümlülüğü

Birörnek Kurallar’ın 8/b nolu maddesinde: “Teyit bankası akreditife teyidini eklediği andan itibaren, lehtar tarafından yapılan ibrazı karşılamakla veya iştirâ etmekle dönülemez biçimde yükümlüdür.” denilmektedir.

Buna göre teyit bankası, tıpkı akreditif bankası gibi lehtara karşı mücerret, asli ve bağımsız bir borç altına girmektedir⁶⁹⁸. Ancak bu borç müeccel bir borçtur, borcun muaccel hale gelmesi ise akreditif belgelerinin usulüne uygun şekilde teyit bankasına

⁶⁹⁸ Erdemol, **Docdex**, s. 7; Gozlan, **a.g.e.**, s. 7.

veya *Birörnek Kurallar*'ın 8.a nolu maddesinde belirtildiği şekilde görevli bankaya sunulmuş olmasına bağlıdır.

YHGK kararında da belirtildiği üzere, teyitli akreditifte lehtarın akreditif alacağı, akreditif belgelerini teyit bankasına ibraz ettiği anda doğacaktır⁶⁹⁹.

Birörnek Kurallar'ın 8.a nolu maddesinde teyit bankasının hangi durumlarda ödeme yükümlülüğü olduğu sayılmıştır. Maddeye göre:

“ İbrazı şart koşulan belgelerin görevli bankaya veya teyit bankasına ibraz edilmesi ve belgelerin uygun bir ibrazı oluşturması kaydıyla, teyit bankası;

*i. akreditif **teyit bankasının gişelerinde**; belgelerin ibrazı üzerine ödeme, vadeli ödeme veya poliçe kabulü yöntemiyle kullanımda olduğu takdirde,*

*ii. akreditif diğer bir **görevli bankanın gişelerinde belgelerin ibrazı üzerine ödeme** yöntemiyle kullanımda olduğu takdirde ve o görevli banka ödeme yapmadığı takdirde,*

*iii. akreditif diğer bir **görevli bankanın gişelerinde vadeli ödeme yöntemiyle** kullanımda olduğu ve o görevli banka vadeli ödeme yükümlülüğüne girmediği veya girmiş olduğu halde ödeme vadesinde ödeme yapmadığı takdirde,*

*iv. akreditif diğer bir **görevli bankanın gişelerinde poliçe kabulü yöntemiyle** kullanımda olduğu ve o görevli banka kendi üzerine çekilen bir poliçeyi kabul etmediği veya kabul etmiş olduğu halde poliçenin ödeme vadesinde ödeme yapmadığı takdirde,*

*v. akreditif diğer bir **görevli bir bankanın gişelerinde iştirâ yöntemiyle** kullanımda olduğu ve o görevli banka iştirâ işlemi yapmadığı takdirde*

⁶⁹⁹ YHGK 18.12.2002 T., 12-1078 E., 1072 K., www.kazanci.com, (1 Ağustos 2008).

teyit bankası ibrazı karşılamalıdır.”

Buna göre, akreditif şartları gereğince ibrazın doğrudan teyit bankası tarafından karşılanacağı kararlaştırılmış ise teyit bankası yukarıda belirtilen ödeme şekilleri içerisinde akreditifte kararlaştırılan ödeme şekli hangisi ise ona göre ibrazı karşılamakla yükümlü olacaktır.

Bunun yanısıra akreditifte ibrazı karşılamak üzere bir banka görevlendirilmiş ise teyit bankası görevli bankanın; ödeme yapmaması, poliçeyi kabul etmemesi veya iştirah işlemini gerçekleştirmemesi durumunda da teyit bankasının lehtara ödeme yapma sorumluluğu bulunmaktadır.

Ayrıca, lehtarın öncelikle akreditif bankasına başvurması mümkün olup, akreditif bankasının ödeme yapmaması durumunda da lehtar teyit bankasına başvurabilecektir. Bu durumda teyit bankası akreditif bankasının ödeme yapmamasını gerekçe göstererek ödemedi kaçınma hakkına sahip olmayacaktır. Zira teyitli akreditifte teyit bankası lehtara karşı, akreditif bankasından bağımsız sorumluluğu bulunmakta olup, belgelerin usulüne uygun ibrazı durumunda ödemedi kaçınma hakkına sahip olmayacaktır.

İştirah akreditiflerinde⁷⁰⁰, akreditifi iştirah eden teyit bankasının, ödediği bedeli akreditif bankasından –iflası veya acze düşmesi gibi sebeplerle- tahsil edememesi halinde *Birörnek Kurallar*'ın 8.b ve 8.a.ii nolu maddeleri gereğince, ödediği bedeli lehtara rücu etme hakkı bulunmamaktadır. Ancak akreditifte teyidini koymayan görevli bankanın ise bu türden bir durumda tahsil edemediği bedeli lehtara rücu edebilecektir.

Birörnek Kurallar'ın 8.b nolu maddesinde: “**Bir teyit bankası akreditife teyidini eklediği an itibariyle ibrazı karşılamakla veya iştirah etmekle dönülemez bir biçimde yükümlüdür.**” denilmekte olup, teyit bankası iştirah işlemini gerçekleştirdikten sonra akreditif bankası herhangi bir nedenle ödeme yapmasa bile teyit bankasının lehtara rücu

⁷⁰⁰ “İştirah” ifadesi, *Birörnek Kurallar*'ın 2. maddesinde: “*Belgelerin usulüne uygun şekilde ibraz edilmesi üzerine poliçelerin (görevli bankadan başka bir banka üzerine çekilen poliçelerin) ve/veya belgelerin, görevli bankanın ramburse edilmesi gereken günde veya daha önce, görevli banka tarafından lehtara erken ödeme yapılarak veya erken ödeme yapılacağı kabul edilerek satın alınması*” olarak tanımlanmıştır. Buna göre iştirah, akreditifte yer alan ibraz konusu poliçe ve/veya belgelerin iştirah yetkisi verilen görevli banka tarafından satın alınması ve lehtara akreditif vadesinden evvel ödemedi bulunulmasıdır.

hakkı yoktur⁷⁰¹. Zira, akreditif bankası ve teyit bankası ödeme konusunda lehtara karşı kesin bir taahhütte bulunmakta olup, bu bedeli akreditif bankasının amirden veya teyit bankasının akreditif bankasından tahsil edememesi hallerinde bedelin tahsili için lehtara başvuramazlar.

Aynı şekilde, *Birörnek Kurallar*'ın 8.a.ii nolu maddesinde: “**Akreditif, teyit bankası gişelerinde iştiraya yöntemiyle kullanımda olduğu takdirde, teyit bankası iştiraya işlemini (lehtara) rücu hakkı olmaksızın⁷⁰² yapmalıdır.**” denilmekte olup, iştiraya konu poliçenin muhatap tarafından ödenmemesi halinde teyit bankasının lehtarı takip imkanı bulunmamaktadır.

Ancak, bu düzenlemenin, Türk Ticaret Kanunu'nun 591. maddesi karşısında uygulanabilirliği tartışmalıdır⁷⁰³. Çünkü, 591. maddede keşidecinin poliçenin ödenmemesinden dolayı sorumlu olduğu belirtilmektedir. Maddeye göre:“**Keşideci, poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden dolayı mesuldür. Keşidecinin kabul edilmeme halinde mesuliyetten kendini muaf tutması caiz ise de ödenmeme halinde mesuliyetten muaf olduğunu gösteren kayıtlar yazılmamış sayılır.**”

Buna göre, poliçe Türk Hukuku'na tabi olduğu durumlarda, bankanın keşideciye başvurma hakkı bulunmaktadır ve keşideci tarafından bu anlamda muafiyet kaydı yazılmış olsa dahi bunlar yazılmamış sayılacaktır. Böyle bir kaydın Türk Hukuku'na tabi olup olmadığı, TTK'nun 682/II. nolu maddesi gereğince poliçenin imza yeri kanununa göre belirlenecektir. Poliçe'de yer alan taahhütlerin hangi hukuka tabi olacağı TTK'nun 682/II. nolu maddesinde düzenlenmiştir. Maddede:

Bir poliçeyi kabul eden kimsenin taahhütlerinden doğan neticeler, ödeme yerindeki kanunlara göre tayin olunur. Senetteki diğer borçluların taahhütlerinden doğan neticeler, bu taahhütler hangi memlekette imza edilmiş ise o memleket kanununa tabi olur.

⁷⁰¹ William Baughn ve Donald Mandich (Ed.), **The International Banking Handbook**, USA: Irwin Professional Publications, 1983, s. 251.

⁷⁰² “Rücu hakkı olmaksızın” ifadesi, *Birörnek Kurallarda* “without recourse” olarak ifade edilmektedir.

⁷⁰³ Göger, **a.g.e.**, s. 114; Özel, **a.g.e.**, s. 66; Kaya, **a.g.e.**, s. 135; Bahtiyar, **a.g.m.**, s. 85.

denilmektedir. Buna göre keşideci poliçeyi hangi ülkede imzalamış ise o ülkenin hukukunun izin verdiği ölçüde *Birörnek Kurallar* uygulama alanı bulacak ve bankanın lehtara rücu hakkı olup olmadığı bu ülke hukuku açısından değerlendirilecektir. İthalatta keşideci (lehtar) kural olarak yurt dışında bulunacağına göre poliçede bulunan “lehtara rücu edilemeyeceği” hükmü geçerli olabilecektir. İhracatta ise, poliçeyi kabul eden kişi Türkiye’de bulunacağından yani imza yeri Türkiye olacağından, TTK’nun 591. maddesi karşısında, 600 sayılı *Birörnek Kurallar*’ın 8.a.ii nolu maddesinde belirtilen “lehtara rücu edilemeyeceği” hükmü geçerli kabul edilemeyecektir.

Belirtmek gerekir ki, bu durum lehtarın iştirah işlemi yapmakla beklediği amaca aykırıdır. Lehtarın iştirah işlemi yapmasının en büyük sebebi, poliçe veya belgeleri başka bir bankaya satmış olmasıdır. Bankanın akreditif bedelinin, lehtarın kusuru dışındaki sebeplerle, ödememesi durumunda lehtara rücu etmesi, lehtarın akreditifin iştirahından beklediği amacı ortadan kalkacaktır. Bu nedenle, *Birörnek Kurallar* ile bağdaşmayan TTK’nun 591. maddesi hükmüne, akreditif yönünden istisna getirilmesi savunulmaktadır⁷⁰⁴. Ne var ki, 591. madde Türk Ticaret Kanunu Tasarısında da aynı kalmış olup, tasarının 679. maddesinde, keşidecinin ödenmemeden sorumlu olmayacağına ilişkin kayıtların yazılmamış sayılacağı belirtilmiştir⁷⁰⁵.

Ancak iştirah; teyit bankası dışında bir banka tarafından yapılmış ise bunların lehtarını takip etmelerine bir engel bulunmamaktadır. Zira, 600 sayılı *Birörnek Kurallar*’ın yukarıda bahsedilen 8.a.ii nolu maddesi sadece teyit bankası açısından düzenlenmiştir.

Bununla birlikte belirtmek gerekir ki; Borçlar Kanunu’nun 169. maddesinin uygulanması gerekecektir. Bu maddeye göre: “*Alacağın temlikli vaz mukabilinde icra edilmiş ise temlik eden kimse alacağın temlik zamanında mevcudiyetini zamandır. Ayrıca taahhüt etmedikçe borçlunun aczinden mesul değildir.*”

⁷⁰⁴ Göğür, a.g.e., ss. 8-9.

⁷⁰⁵ TBMM, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, 2005, <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0324.pdf>, (3 Mayıs 2007). Türk Ticaret Kanunu tasarısında yer alan düzenleme şöyledir: “*MADDE 679 - (1) Düzenleyen, poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden sorumludur. Düzenleyen, kabul edilmeme hâlinde sorumlu olmayacağını şart edebilirse de, ödenmemeden sorumlu olmayacağına ilişkin kayıtlar yazılmamış sayılır*”.

Bu maddeye göre, alacağı temlik eden eğer bu temlik bir bedel elde etme karşılığında yapmış ise tek sorumluluğu alacağın temlik anında mevcut olması hususundadır. Temlik anından sonra borçlunun acze düşmesi halinde temlik edenin sorumluluğu bulunmamakta olup, temlik alan bu durumda temlik edene rücu edemez. Bu maddeye göre, akreditif alacağını iştirah bankasına temlik eden lehtar akreditif bankasının aczinden sorumlu olmayacak ancak belgelerin uygun olmaması sebebiyle akreditif bankası ödeme yapmadığı takdirde “devredilen alacak” bulunmadığından lehtar akreditif bedelini iştirah bankasına iade ile yükümlü olacaktır⁷⁰⁶.

e) Akreditiften Doğan Masraf ve Komisyonların Tahsil Edilmesi ve İşleme Katılan Diğer Bankaların Ramburse Edilmesi Yükümlülüğü

Akreditif şartları arasında, komisyon ve her türlü masrafların lehtar tarafından karşılanacağına dair bir hüküm yer almadığı sürece, akreditifi açtıran amir, tüm komisyonlardan (akreditif bankası komisyonu, ihbar bankası, görevli banka varsa teyit bankası komisyonu ve kararlaştırılan diğer komisyonlar), her türlü masraflardan (bankanın yaptığı telefon, SWIFT, pul, harç vb.) ve akreditif sözleşmelerinin tabi olduğu damga vergisi, banka ve sigorta muamele vergisi vs. yükümlülüklerden sorumludur⁷⁰⁷.

Uygulamada genellikle, komisyon ve masrafların lehtara ait olduğu akreditif metninde belirtilmekte ve bu tutarlar görevli banka tarafından akreditif bedelinden düşülmektedir. Bu şarta rağmen, eğer muhabir banka veya akreditif bankası akreditif bedelini ilgili kesintileri yapmaksızın lehtara öderse, bunun sonuçlarına kendisi katlanacak ve amire rücu hakkı bulunmayacaktır. Lehtarın akreditifi kullanmaması, uygun belge ibraz etmemesi veya akreditif alacağı üzerine lehtarın alacaklıları tarafından haciz konulması gibi nedenlerle komisyon ve diğer masrafların lehtardan tahsil edilememesi hali ise, *Birörnek Kurallar*'ın 37.c nolu maddesinde özel olarak düzenlenmiştir. Maddede: “*Bir akreditif masrafların lehtara ait olduğunu belirttiği ve bunlar tahsil edilemediği veya akreditiften doğan fonlardan düşülemediği takdirde*

⁷⁰⁶ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 120.

⁷⁰⁷ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 133.

amir banka masrafları ödemekle yükümlü olur.” denilmektedir. Buna göre, yaptığı masrafları ve komisyonunu lehtardan alamayan teyit bankası bunları akreditif bankasından tahsil edecek, akreditif bankası da nihai olarak bu komisyon ve masrafları amirden alacaktır.

Bunun yanısıra, *Birörnek Kurallar*'ın 37(d) maddesine göre, yabancı bir ülkenin kanununun veya bir teamülün uygulanmasından kaynaklanan yüküm ve sorumluluklar sebebiyle tazminat ödeyen bankalara akreditifi açtırana rücu etme hakkını tanımıştır. Gerçekten de, akreditifin tabi olduğu herhangi bir ülkenin kanunu veya uygulanan bir teamül bankaların *Birörnek Kurallar*'da düzenlenen sorumsuzluk halleri ile çelişebilir. Bu gibi durumlarda yukarıda belirtilen madde ile bankalara akreditifi açtırana rücu hakkı tanınmakta olup, bunun hukuki sonuçları akreditif açtırana yüklenecektir⁷⁰⁸.

Bu durumda, yabancı ülke yasa ve usullerinin akreditifi açan, teyit eden, ihbar eden, devir yapan taraflara veya rambursman bankalarına getirdiği bütün yükümlülük ve sorumluluklar ile ilgili olarak bu taraflar bir zarara uğradıkları takdirde akreditif amirinden talep edebileceklerdir. Örneğin, yabancı ülkede bulunan görevli bankanın yapması gereken bir ciro nedeniyle o ülke yasaları gereği görevli banka bir vergi ödemek zorunda kalabilir veya aracılık ettiği işlem nedeniyle bir ceza ile karşı karşıya kalabilir. Tüm bu nedenlerle bankaların uğrayacakları zararlar ve müeyyideleri bankalar amirden talep edebileceklerdir⁷⁰⁹. Ancak belirtmek gerekir ki, 37(d) maddesinde, genel olarak “bankalar” ifadesine yer verilmekte ise de, akdi ilişki sadece amir ile akreditif bankası arasındadır. Diğer bir deyişle muhabir bankanın kendi ülkesinde girdiği yükümlülükler nedeniyle amire başvuru hakkı yoktur. Yabancı ülkedeki banka sadece akreditif bankasına başvurabilir. Akreditif bankası bunu amir ile kendisi arasındaki iç ilişkiye göre rücu edecektir⁷¹⁰.

Muhabir bankalar tarafından yapılan tüm masrafların ve ödemelerin akreditif bankasınca bu bankalara ödenmesi gerekmektedir. Zira, akreditif bankasının muhabir bankalara karşı olan başlıca yükümlülüğü muhabir banka akreditif gereğince ödeme

⁷⁰⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 443.

⁷⁰⁹ Özalp, **a.g.e.**, s. 492.

⁷¹⁰ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 134.

yapmış ise muhabir bankayı ramburse etmek yani muhabir bankanın yapmış olduğu ödemeyi ona geri iade etmektir⁷¹¹.

*Birörnek Kurallar'*ın 37.c maddesine göre, akreditif bankası, talimat verdiği muhabir bankanın hizmetin görülmesi için yaptığı harcamaları, ödediği akreditif bedelini ve komisyonu ödemek zorundadır.

Akreditifte, masrafların lehtara ait olduğu belirtilmiş ise ancak bunlar lehtardan tahsil edilemez veya akreditiften doğan fonlardan düşülemez ise muhabir bankanın masrafları aralarındaki vekalet ilişkisi gereği akreditif bankası tarafından karşılanacak, akreditif bankası bu bedelleri kendi müşterisinden yani akreditif amirinden tahsil edecektir.

Rambursmanın yapılacağı zaman konusunda akreditifte ayrıca bir şart yok ise, rambursmanın ilk talepte rambursman bankasınca karşılanması gerekmektedir. Aksi halde akreditif bankasının, rambursman talep eden muhabir bankanın gecikmeden doğan faiz zararını tazmin etmesi gerekecektir⁷¹². Akreditif bankası bu tutarları daha sonra rambursman bankasına rücu edebilecektir.

Uygulamada genellikle, muhabir bankanın alacağı komisyonun lehtar tarafından karşılanacağı yönünde akreditifte şartlara yer verilmektedir⁷¹³. Lehtarın bu şarta uygun olarak komisyonun kendisi tarafından karşılanacağını kabul etmesi halinde, muhabir banka komisyon dışındaki diğer masrafları akreditif bankasına rücu hakkına sahip olacaktır. Zira taraflar arasında aksine bir anlaşma olmadığı müddetçe akreditif bankası muhabir bankanın yaptığı faaliyet karşılığında komisyon ve masrafları ödemekle yükümlüdür.

Ancak, serbest iştirah akreditiflerinde olduğu gibi, akreditifte yetki verilmemiş bir bankanın ilişkiye katılması halinde bu bankanın yapmış olduğu masrafları akreditif bankası karşılamakla yükümlü değildir. Bu durumda yalnızca, akreditif bedeli akreditif bankasına rücu edilebilecektir.

⁷¹¹ Ekici, **a.g.e.**, s. 96; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 151; Özel, **a.g.e.**, s. 44; Doğan, **a.g.e.**, s. 221.

⁷¹² Ekici, **a.g.e.**, s. 97.

⁷¹³ Doğan, **a.g.e.**, s. 221.

f) Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri ve İflas Nedeniyle Akreditif Bedelinin Ödenmesinin Engellenmesi Durumunda Bankaların Sorumluluğu

Akreditifin işleyişi sırasında farklı gerekçelerle, örneğin akreditife uygun belgelerin ibraz edilmiş olmasına rağmen temel ilişkideki sözleşmeye uygun olarak ifa edilmemesi halinde bir kısım hak ihlalleri ortaya çıkabilecektir.

Bu türden durumlarda ihtiyati tedbir ya da ihtiyati haciz gibi geçici hukuki himaye tedbirlerine başvurulabilmesi mümkündür. Esasen akreditifin bu tarz geçici hukuki himaye tedbirleri ile ödenmesinin engellenmesi akreditifin karakterine aykırıdır.

Zira akreditif, akreditif bankasının ve varsa teyit bankasının lehtara karşı olan dönülemez nitelikteki kesin ödeme taahhüdüdür. Bu nedenle söz konusu geçici hukuki himaye tedbirlerinin mahkemelerce çok sınırlı ve istisnai olarak ve yalnızca lehtarın ödeme talebinin hakkın kötüye kullanımı olduğunun likit kanıtlarla kesin olarak ispat edilebildiği durumlarda uygulanması gerekmektedir.

(1) İhtiyati Tedbir İle Ödemenin Engellenmesi

(a) Genel Olarak İhtiyati Tedbir Müessesesi

Bazı durumlarda hadisenin özelliğine göre taraflar arasındaki ihtilafın çözüme ulaştırılmasından önce, derhal bir takım tedbirlerin alınması gerekebilir. Bu tedbirlerden maksat dava sonuçlanıncaya değin, bu arada ortaya çıkabilecek risk ve tehlikelerden tarafları korumak için yargı organı tarafından verilen ve kapsamı geniş ya da dar olabilen hukuki himaye tedbirleridir⁷¹⁴.

Davacının davayı kazanması halinde, dava konusu mala kavuşmasını, kanunların açıkça öngördüğü durumlarda nafaka ödenmesini, ayrılık ve boşanma davası

⁷¹⁴ Ahmet Ulutaş, “Banka Teminat Mektubu ve Akreditife Geçici Himaye Tedbirleri”, **Adalet Dergisi**, C. 27, T.C. Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Daire Başkanlığı, 2007, s. 37.

üzerine gerekli geçici tedbirlerin alınmasını ve benzeri düzenlemelerin yapılmasını sağlamak üzere, davadan önce veya davanın açılmasından sonra ve henüz kesin hükme bağlanmasından önce mahkemece tanınan geçici hukuki himayeye ihtiyati tedbir denilmektedir⁷¹⁵.

İhtiyati tedbir dava açılmadan önce istenebileceği gibi, dava dilekçesi ile birlikte ve davanın devamı ve esnasında hukuki menfaati bulunan herkes tarafından istenebilir. İhtiyati tedbir talebinde bulunan kişinin hukuki yararı yoksa istemi reddedilmelidir⁷¹⁶.

İhtiyati tedbir geçici koruma sağlayıp, kesin koruma sonuçlanıncaya kadar meydana çıkabilecek tehlikeleri bertaraf etmeyi amaçlar⁷¹⁷. HUMK md. 103'e göre, gecikmesinde tehlike olan veya önemli bir zarar olacağı anlaşılan hallerde, tehlike veya zararı bertaraf etmek için, hakim gerekli ihtiyati tedbirlere karar verebilecektir. Ancak hakimin vereceği ihtiyati tedbirler, ihtiyati tedbir müessesesinin muhtevası ile farklılık arz etmemelidir. HUMK md. 103 kapsamında, hangi durumlarda gecikme durumunda tehlike veya önemli bir zarar doğacağı ve buna bağlı olarak hangi tür ihtiyati tedbire hükmedileceği, somut olayın koşulları da göz önünde bulundurularak hakim tarafından kararlaştırılacaktır⁷¹⁸.

İhtiyati tedbire karar verebilmek için hakkın varlığının gerçeğe yakın bir şekilde ispat edilmesi yeterlidir. Yani hakim ilk bakışta talepte bulunanın haklı olduğunu anlamalıdır. İhtiyati tedbir talebinde bulunan, tedbir talebinin doğru olduğunu ispat edecek deliller gösterecektir⁷¹⁹.

⁷¹⁵ Ejder Yılmaz, **Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2001, s.178; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, 6. b., İstanbul: Demir- Demir Yayınları, 2001, s. 3049; Saim Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku**, Cilt I-II, 6. b., İstanbul: Nesil Matbaacılık 1997, s. 581.

⁷¹⁶ Süleyman Özkök, **İhtiyati Tedbirler (HUMK 101-113/A)**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2002, s. 63.

⁷¹⁷ Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekeş, **Medeni Usul Hukuku**, 2. b., İstanbul: Yetkin Yayınları, 2001, s. 557.

⁷¹⁸ Üstündağ, **a.g.e.**, s. 16; Yılmaz, **a.g.e.**, s. 620.

⁷¹⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekeş, **a.g.e.**, s. 561.

(b) Akreditifte İhtiyati Tedbir Yoluna Başvurulması

Akreditiflerde akreditif amirinin, malların satış sözleşmesine uygun olmadığı iddiası ile akreditif tutarının lehtara ödenmesini engellemek için lehtarın akreditif alacağı üzerine ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz konulması talepleri ile karşılaşılmaktadır. Bu durum, ertelemeli ödemeli akreditiflerde söz konusu olmaktadır. Zira ertelemeli ödemeli akreditiflerde lehtar önce malına kavuşmakta, malı kontrol etme imkanına sahip olmakta, ödeme ise sonrasında yapılmaktadır. Bu kontrol neticesinde malların akreditif şartlarına uygun olmadığını veya ibraz edilen belgelerin sahte olduğunu gören akreditif amiri tarafından ihtiyati tedbir kararı verilmesi talebiyle mahkemelere başvurulabilecektir.

Amir, akreditif bedelinin banka tarafından ödenmemesi talebini doğrudan bankadan isteyemez. Bu konuda mahkemelerce tedbir kararı verilmesi gerekmektedir. Zira; ertelemeli ödemeli akreditifte, belgeler, ibrazlarını takip eden beş işgünü içinde dış görünüşleri itibarıyla akreditif bankası -varsa teyit bankası- tarafından incelenmekte; bu sürenin sonuna kadar ya *Birörnek Kurallar*'ın 15. maddesine göre belgenin uygun bulunması veya belgeler uygun olmasa dahi 16/c maddesine göre belgelere rezerv konulmadığı takdirde, bankaların akreditif tutarını ödeme yükümlülükleri kesinleşmektedir. Bu durumda, amir gönderilen malların ayıplı veya satış sözleşmesine uygun olmadığından ötürü, bankanın akreditiften doğan ödeme yükümlülüğünün bulunmadığını ileri süremeyecektir. Zira *Birörnek Kurallar*'ın 4. maddesine göre, bankaların ödeme yükümlülükleri, satıcının satış akdinden doğan yükümlülüklerinden tamamen bağımsız ve ayrıdır. Yargıtay⁷²⁰ tarafından da belirtildiği üzere: **“...belgeli akreditifte belgeler esas olup alıcı ve satıcı arasındaki ilişki, sonradan malların bozuk çıkması gibi nedenler banka ile olan münasebete etkili olamazlar.”**

⁷²⁰ 11.HD., 1.2.1983 T., 5617 E., 403 K., www.kazanci.com, (24 Haziran 2007); Aynı şekilde Kadıköy 1. Asliye Ticaret Mahkemesi'nin 30.11.1998 tarihli kararında:“Mahkememizce mallar üzerinde yapılan bilirkişi incelemesi sonucu alınan raporda malların ayıplı buldukları sonucuna varılmıştır. Bankaların akreditif bedelini ödeme konusunda itibar edecekleri kıstas, akreditifte öngörülen vesaihtir. Bankalar malların miktarı, cinsi, kalitesi ve hatta gerçekten mevcut olup olmadıkları ile dahi ilgilenmezler ve bu gibi hususlar ödemeyi engelleyici faktörler değildir.... **Malın ayıplı olması nedeniyle akreditif bedelinin durdurulmasının akreditif hukuku hükümleri ile bağdaşmadığı, akreditifin vadeli ödemeli olmasının hiçbir önemi bulunmadığı ve kuralları değiştirmedikten davacının tedbir isteminin reddine**” şeklinde karar verilmiştir. (Kadıköy 1. Asliye Ticaret Mahkemesi'nin 30.11.1998 T., 1445 D. İş., (Naklen: Ünal Somuncuoğlu, *Türk Yargısında Akreditif*, İstanbul: Milsan Matbaası, 2001, s.174 vd.).

Bu durumda banka ancak bir tedbir talebine istinaden ödeme yapmaktan kaçınabilecektir.

Akreditif bedelinin ödenmemesinin bankadan talep edilebilmesinin tek istisnası, amirin likit kanıtlar ile lehtarın talebinin haksız olduğunu ispatlamasıdır. Bu durumda, ödeme vadesinden önce, ibraz edilen belgelerin sahte olduğu likit kanıtlar⁷²¹ ile ispatlanarak, lehtara ödeme yapılmaması da talep edilebilecektir⁷²².

Akreditif bankası ile amir arasındaki vekalet ilişkisi gereğince, bankanın, amirin yararını koruma yükümünün sonucu olarak akreditif bankası, lehtarın hukuka aykırı ödeme taleplerini yerine getirmemelidir. Banka, lehtar tarafından sunulan belgelere göre ödeme talebinin usulüne uygun olmadığını veya ödeme yapmanın hukuka aykırı ve hakkın kötüye kullanımını olacağını tespit ederse ödeme yapmaktan kaçınmakla yükümlüdür⁷²³.

Bu durumda, bankanın ibraz edilen bir delili likit kanıt olarak kabul etmemesi ve başka kanıtlar hatta ihtiyati tedbir kararı talep etmesi de mümkündür ancak bu talebin haksız ve gereksiz olduğunun ispatlanması halinde bankanın akreditifi açtırana karşı sorumluluğu doğabilecektir⁷²⁴.

İhtiyati tedbirin konusu iki şekilde olabilir. Bunlardan birincisi tedbir talebinin lehtara yöneltilmesi yani akreditif belgelerinin bankaya sunulmasının veya ödeme talebinin yasaklanması, ikincisi ise tedbir talebinin bankaya yöneltilmesi yani belgelerin banka tarafından kabul edilmesinin veya banka tarafından ödeme yapılmasının yasaklanması şeklinde olabilir.

İkinci durumda banka kendisine tebliğ edilen ihtiyati tedbir kararına uymak zorundadır. Banka bu tebliğden sonra, muhataba ödemedede bulunmaz. Banka'nın aksine davranışı, HUMK 113/A maddesine göre sorumluluğu gerektirir. Bu maddeye göre :

⁷²¹ Likit kanıtlar hususunda bkz. II.B.4.b.

⁷²² Reisoğlu, Bankacılar Dergisi, s. 40.

⁷²³ Ulutaş, **a.g.e.**, s.32.

⁷²⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 459; Kaya, **a.g.e.**, s. 171.

İhtiyati tedbir kararının uygulanması dolayısıyla verilen emre uymayan veya o yolda alınmış tedbire aykırı davranışta bulunan kimse, eylem Türk Ceza Kanununa göre daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, ait olduğu ceza mahkemesince bir aydan altı aya kadar hapisle cezalandırılır.

İhtiyati tedbire aykırı davranışta bulunanın cezalandırılabilmesi ve bu maddenin uygulanabilmesi için öncelikle hukuken geçerli ve sonradan kalkmamış bir ihtiyati tedbir kararı mevcut olmalıdır. Bunun yanında ihtiyati tedbir kararı icra edilmiş ve kararın icra edildiğinin sanık tarafından öğrenilmiş olması gerekir. İhtiyati tedbirin yerine getirilmesine ilişkin tutulan tutanak karşı tarafa tebliğ edilmelidir. Ayrıca tedbir kararını yerine getiren memurun verdiği emre uyumamış olması veya yerine getirilmemiş olan tedbire aykırı hareket edilmiş olması gerekmektedir.

Doktrinde Kaya, ileride ihtiyati tedbir kararının haksız olduğunun ispat edilmesi durumunda bankanın, akreditif meblağının lehtara zamanında ödenmemesi dolayısıyla doğan zararları tazmin etmekle mükellef olduğunu belirtmektedir⁷²⁵. Yazar'a göre, bankanın tazmin yükümünden kurtulabilmesi için kusuru olmadığını ispat etmesi gerekmektedir. Kaya, burada rizikonun banka üzerinde olduğunu belirtmektedir. Bu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira, banka mahkeme tarafından verilen ihtiyati tedbir kararına uymak zorundadır. Kararın haklılığını tartışma ve haksız olduğunu düşündüğü takdirde ihtiyati tedbir talebine uymama şeklinde bir davranış bankanın HUMK md. 113/A gereğince sorumluluğunu doğurur. Kaldı ki tedbir kararı banka tarafından değil lehtar tarafından talep edilmiştir. Bu durumda, eğer tedbir kararının haksızlığı sonradan ortaya çıkacak olursa lehtarın HUMK md.110 hükmüne dayanarak tedbir nedeniyle uğradığı zararları tedbiri aldırان taraftan talep edebileceği belirtilmektedir. Maddede:

İhtiyati tedbir kararını talep eden taraf bundan dolayı diğer tarafın ve üçüncü şahsın duçar olması muhtemel zarar ve ziyanlarına mukabil teminat iraesine mecburdur. İcabı hale göre hakim işbu mecburiyeti refedebilir ve ihtiyati tedbir kararını talep eden Devlet veya müzahareti adliyyeye nail kimse ise teminat iraesı lazım gelmez.

⁷²⁵ Kaya, a.g.e., s. 201.

denilmektedir. Buna göre, ihtiyati tedbir talep eden, mahkemece verilen tedbir talebinin “haksız” olduğu anlaşılırsa karşı tarafın ve üçüncü kişilerin uğradığı zararı tazmin zorunda olup, söz konusu tutarlar, bu karara uyan bankadan değil tedbir talebinde bulunan amirden talep edilebilecektir.

Buna göre, amir mahkemedен akreditif bankası hakkında ödemeyi durduran bir ihtiyati tedbir kararı aldırıldığı takdirde bu tedbir kararının bankaya tebliği ile birlikte akreditif bankası akreditif bedelini lehtara ödeyemeyeceği gibi derhal görevli bankaya veya iştirah bankasına ihtiyati tedbir kararını bildirerek onlara da akreditif bedelini ödememe talimatı verecektir. Buna karşılık ihtiyati tedbir kararları sadece ödemeyi durdurduğundan bu karar lehtarın bankaya belgeleri ibrazına engel teşkil etmeyecektir⁷²⁶. Dolayısıyla, gerek akreditif bankası gerekse de görevli banka ve iştirah bankası ibraz edilen belgeleri süresi içerisinde inceleyecekler ya kabul edecekler ya da rezerv koyarak ödemeyi reddedecekler ve *Birörnek Kurallar*'ın 16. maddesine uygun şekilde belgeleri ibraz edene bildirimde bulunacaklardır. Akreditif bankasının bu tedbir kararını diğer bankalara bildirmesi hususunda, serbest iştirah akreditiflerde sorun çıkabilecektir. Zira, serbest iştirah akreditiflerde her banka uygun belgeler karşılığında ödemeye yetkili kılındığından akreditif bankasının tüm bankalara ihtiyati tedbir kararını duyurmaya çalışması gerekecektir⁷²⁷.

Gerek ihtiyati tedbir kararının ve gerekse ihtiyati haciz kararının verilmesinden itibaren belli süre içinde dava açılması gerekeceğinden ve bu sürede dava açılmaz ise, tedbir veya haciz geçersiz hale geleceğinden, amirin lehtara karşı dava açması gerekecektir. Ancak davalı lehtarın yabancı bir ülkede olması halinde, Türkiye’de açılacak bir davada yetki itirazında bulunulması söz konusudur. Uygulamada HUMK 9. madde kötüye kullanılarak hem akreditifi açan Türk bankası, hem de lehtar aleyhine Türkiye’de dava açılmakta ve mahkemeler kimi zaman bu davaları kabul etmektedirler. Oysa HUMK 9/2. maddeye göre:

⁷²⁶ Aksinin kabulü, ibraz süresinin geçirilmesi nedeniyle lehtarın aleyhine sonuçların doğumuna sebep olabilecek, tedbir kararı kaldırılrsa bile, lehtar akreditif bedelinin ödenmesi için öngörülen süreyi ve dolayısıyla talep hakkını kaybetmiş olacaktır. Bu sonuç ise ihtiyati tedbirden beklenen amacı aşacağından kabul edilemez.

⁷²⁷ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 259.

Davalı birden fazla ise, dava bunlardan birinin ikametgahı mahkemesinde açılır. ... Ancak davanın sırf davalılardan birini kendi mahkemesinden başka mahkemeye getirmek amacıyla açıldığı belirtiler ve başka delillerle anlaşılırsa, mahkeme onun hakkındaki davayı ayırarak yetkisizlik kararı verir.

Buna göre, akreditifi açan Türk bankasının amire karşı bir borcu bulunmadığından, Türk bankası sırf lehtar aleyhine Türkiye’de dava edilmesi için davaya dahil edildiğinden, mahkemenin HUMK 9/2. maddesini uygulayarak lehtar aleyhine açılan davada yetkisizlik kararı vermesi yasanın emredici kuralıdır⁷²⁸.

(c) Teyitli Akreditiflerde İhtiyati Tedbir Kararı Alınması

Uygulamada, Türkiye’deki akreditif bankasının açtığı ve yabancı bir banka tarafından teyit edilmiş ertelemeli ödemeli akreditiflerde, Türkiye’deki amirlerin Türk mahkemesinden talep ettikleri ihtiyati tedbir kararı ile gerek akreditif bankasının, gerekse teyit bankasının lehtara yapacakları ödemeyi durdurmasını talep ettikleri ve bazı mahkemelerin de hem akreditif bankasını hem de yurtdışındaki teyit bankasını bağlayıcı şekilde kararlar aldıkları görülmektedir.

Ancak, teyit bankası genellikle yabancı ülkede bulunduğundan ve lehtarın Türkiye’de dava ve takip edilmesine imkan veren bir yetki sözleşmesi yapılmamış ise, teyit bankası hakkındaki ihtiyati tedbir kararını ancak o bankanın bulunduğu ülkenin mahkemeleri verebilecek olup, bir Türk mahkemesinin tedbir kararı yabancı ülkedeki teyit bankasına uygulanamaz. Ayrıca ihtiyati tedbir kararlarının tanıma konusu yapılması da mümkün değildir. Yani, eğer lehtarın Türkiye’de dava ve takip edilmesine imkan veren bir yetki sözleşmesi yapılmamış ise, Türk mahkemesinden alınan ihtiyati tedbir kararları yabancı ülkede hüküm ve sonuç doğurmayacaktır. Bu durumda, yabancı ülkedeki teyit bankasının ödemesinin engellenmesi isteniyor ise bu bankanın bulunduğu ülke mahkemelerinde tedbir talebinin yapılması gerekecektir. Aksi takdirde yabancı

⁷²⁸ Reisoğlu, **Bankacılar Dergisi**, s. 50.

ülkedeki teyit bankası Türk mahkemesinin verdiği kararla bağlı olmayacak ve Türk mahkemesinin ödeme yasağı kararına rağmen ödemeyi gerçekleştirecektir.

Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 2004/10558 E., 2005/4957 K. sayılı ve 3.5.2005 tarihli kararına konu olayda davacının bir Çin firmasından ithal ettiği malların ayıplı olması nedeniyle dava dışı ithalatçı firma aleyhine açılan diğer davada ithalatçının davacıya 222.000 USD ödemeye mahkum edildiğinden davalı akreditif bankasının teminat olarak elinde bulundurduğu senet bedellerinin iptalini talep etmiş ancak mahkemece:

...Davalı bankanın teyit bankasınca istendiğinde kesin olarak ödeme borcu altında bulunduğu, davalı banka aleyhine verilen ihtiyati tedbir kararının yerinde olmadığı, davalı bankanın davacıya ait hesapta bulunan parasını sözleşme ve akreditif kuralları gereğince blokede tutma hakkına sahip olduğu...

gerekçeleriyle davanın reddine karar verilmiş hüküm Yargıtay tarafından onanmıştır⁷²⁹.

Yargıtay kararında da belirtildiği üzere, akreditif bankası akreditif ilişkisi gereğince teyit bankasına karşı kesin ve geri dönülemez bir ödeme yükümlülüğü altındadır. Türk mahkemesinin verdiği tedbir kararı teyit bankası açısından bağlayıcı olmadığından, tedbir kararına rağmen teyit bankası, vadesinde lehtara akreditif bedelini ödeyecek⁷³⁰ ve Türkiye'deki akreditif bankasına rücu edecektir. Rücu edilen bu alacak, artık lehtarın değil; fakat doğrudan teyit bankasının akreditif bankasına karşı vekalet akdine dayanan kendi alacağı olacaktır. Bu durumda Türk bankasının tedbir kararına dayanarak teyit bankasına ödeme yapmaması mümkün değildir.

⁷²⁹ Aynı yönde diğer bir karar için bkz. 12.HD., 14.11.2000 T., 16851 E., 17397 K. (Karar için bkz: Kostakoğlu, **a.g.e.**, s. 840-842).

⁷³⁰ Doktrinde, başka bir ülkede bulunan lehtarın hileli davranışı nedeniyle amirin kendi ülkesinde ihtiyati tedbir kararı aldırması durumunda, bu tedbir kararının likit delil sayılabileceği ve teyit bankasının ödemeyi reddetmesi gerekeceği görüşü savunulmaktadır. Ancak her ülke hukukuna ve mahkemenin yorumuna göre farklı görüşlerin ortaya çıkabileceği kuşkusuzdur. (Bkz. Reisoğlu, **Akreditif**, s. 260).

(2) İhtiyati Haciz İle Ödemenin Engellenmesi

(a) Genel Olarak İhtiyati Haciz Müessesesi

İhtiyati haciz İİK' nun 257-268. maddelerinde düzenlenmiş olup burada ihtiyati haczin tanımı yapılmamakta ise de doktrinde ihtiyati haciz, bir alacağın tahsilini temin için borçlunun bir malına veya üçüncü şahıstaki alacağına el koymak şeklinde tanımlanmaktadır⁷³¹. İhtiyati haczin temel amacı geçici bir hukuki korumadır. İhtiyati haciz borçlunun uğrayacağı müstakbel veya mevcut takibi başarısız kılmasına engel olmak için başvuru olan geçici bir tedbirdir. Doktrinde ihtiyati haciz, ihtiyati tedbirin özel bir türü olarak kabul edilmektedir⁷³².

Akreditife özgü geçici hukuki himaye tedbirleri, edimin maddi anlamda güvence altına alınmasına hizmet etmektedir. Bu nedenle akreditif ilişkisinde alacaklı, ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz talep etmekte seçim hakkına sahiptir. Akreditif amiri, hakkın kötüye kullanımı niteliğindeki ödeme taleplerine karşı ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz yoluna gidebilir.

İhtiyati tedbir ile ihtiyati haciz talepleri arasındaki temel fark, ihtiyati tedbir yalnızca ilişkinin taraflarınca talep edilebilmekte iken, ihtiyati haciz ilişkiye taraf olmayan üçüncü kişilerce de talep edilebilmektedir⁷³³. İhtiyati haczin konusu para alacağıdır. (İİK m. 25799) İhtiyati tedbirin konusu ise ihtiyati haciz dışında kalan mal, hak ve diğer taleplerdir. Hukuki korumaya konu olabilecek çekişme ve dava konusu olabilecek tüm taleplerin ihtiyati tedbirin konusunu oluşturması mümkündür. (HUMK m. 101, 103) Yani ihtiyati haciz sadece para alacakları için söz konusu olabilir ve esas itibariyle teminat amacını gütmekte ve ileride para alacağı ile ilgili olarak açılan bir dava veya sair bir icra işlemi ile ilgili bir muhafaza tedbirini amaçlamaktadır. Oysa ihtiyati tedbirde asıl amaç, önleyici ve koruyucu bir sonucun teminidir.

⁷³¹ Yılmaz, a.g.e., s. 312.

⁷³² Necmeddin Berkin, **Tatbikatçılara İflas Hukuku Rehberi**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1980, s. 5; Muhammet Özekes, **İcra ve İflas Hukukunda İhtiyati Haciz**, Ankara: Seçkin Yayınları, 1999, s. 54.

⁷³³ Saniye Karaduman, "İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Müesseseleri ve Karşılaştırılması", **EBD**, S. 7, Haziran 2005, s. 72.

(b) Akreditifte İhtiyati Haciz Yoluna Başvurulması

Akreditif ilişkisinde lehtarın alacaklısı olan üçüncü kişilerin lehtarın bankadan olan akreditif alacağı üzerine, lehtardan alacaklı olduklarını ileri sürerek ihtiyati haciz koydurmaları söz konusu olabilecektir. Üçüncü kişilerin ihtiyati haciz talepleri ve bu taleplerin konusunun akreditif alacağının oluşturmasına İİK md. 257 vd. şartlarını yerine getirmesi kaydıyla bir engel bulunmamaktadır.

Lehtarın lehine bir akreditifin açılmasıyla lehtarın bankadan, akreditif belgelerinin ibrazı şartına bağlı müstakbel bir alacağı doğmuş bulunmaktadır. Bankanın burada yapmakla sorumlu olduğu işlemler ise, ihtiyati haciz kararının kendisine ulaşmasından sonra kararı akreditif dosyasına işlemek ve şayet alacak doğar ise ödemeyi lehtara değil icra dairesine yapmaktır.

Ödenmesi ertelenmiş akreditif söz konusu ise ve lehtar akreditife uygun belgeleri bankaya ibraz etmişse, artık şarta bağlı değil kesin bir alacaktan bahsedilir. Dolayısıyla, lehtarın bankadan olan alacaklarının haczinde takip olunan usul çerçevesinde, ihtiyati haciz mümkün olabilecektir⁷³⁴.

Teyitli akreditiflerde, lehtarın alacaklılarının akreditif bedeli üzerine haciz koydurabilmeleri için, hem akreditif bankası hem de teyit bankasına karşı ihtiyati haciz kararı almaları gereklidir. Akreditif bankasına karşı alınacak haciz ihbarnamesi, teyit bankasının lehtara ödeme yapmasına engel teşkil etmeyecektir. Çünkü, teyit bankasının akreditif bankasından bağımsız bir yükümlülüğü bulunmaktadır. Teyit bankasının lehtara ödeme yapması halinde, akreditif bankası, teyit bankasının yapmış olduğu ödemeyi karşılamak zorundadır⁷³⁵.

⁷³⁴ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 263.

⁷³⁵ Doğan, **a.g.e.**, s. 399.

(3) İflasın Bankaların Sorumlulukları Bakımından Etkisi

İflas, ticaret mahkemesince iflasına karar verilen bir borçlunun (müflisin), haczi caiz bütün malvarlığının cebri icra yolu ile paraya çevrilip, bundan bilinen bütün alacaklılarının tatmin edilmesini sağlayan toplu (külli) bir cebri icra yoludur⁷³⁶.

İflasın açılması ile müflisin haczedilebilen bütün malvarlığı nerede bulunursa bulunsun bir masa oluşturur ve iflas kapanıncaya kadar müflisin uhdesine geçen mallar da masaya girer (İİK md. 184/I). İflasın açılması ile masaya giren mallar kendiliğinden bir çeşit “özel mamelek” haline gelirler, yani masanın oluşturulması için malların fiilen bir araya getirilmesine gerek yoktur⁷³⁷. İflasın açılması neticesinde oluşan bu iflas masası tüzel kişiliğe sahip olmamasına rağmen, kendine özgü (sui generis) bir hukuki yapı kabul edilerek, tıpkı tüzel kişi gibi, hak kazanmaya ve borç üstlenmeye yetkili kılınmıştır. Bu aşamadan sonra müflisin malları iflas idaresi tarafından idare edilecek ve kanunda belirtilen şartlar dahilinde müflisin alacakları tahsil edilecek ve borçları ödenecektir.

Akreditif işleminde bankaların sorumlulukları taraflardan herhangi birisinin iflas etmesinden farklı şekillerde etkilenir. Bu etkilenme müflisin sıfatı, iflas anı ve akreditifin çeşidine göre farklı şekillerde gerçekleşmekte olup, her bir tarafın iflası halinde bankaların sorumlulukları bu bölümde incelenmiştir.

(a) Akreditif Amirinin İflası

Akreditifi açtıran amirin iflası hem akreditif bankası hem de lehtar açısından çeşitli sonuçlar doğurur.

Amir, akreditifin açılması talimatından sonra fakat banka tarafından henüz akreditif açılmadan önce iflas ederse akreditif bankasının bu akreditifi açmama yoluna gitmesinde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. BK md. 397/1'e göre: “*Hilafi*

⁷³⁶ Baki Kuru, **İcra ve İflas Hukuku El Kitabı**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2004, s. 922 (İcra ve İflas).

⁷³⁷ Nuşin Ayiter, **Mamelek Kavramı Üzerinde İnceleme**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1968, s. 45.

mukaveleden veya işin mahiyetinden anlaşılmadıkça vekalet, gerek vekilin gerek müvekkilin ölümüyle ve ehliyetinin zavalı veya iflası ile nihayet bulur.” Akreditif bankası ile amir arasındaki ilişki vekalet sözleşmesi olarak değerlendirilmekte olup bu madde gereğince banka akreditifi açmayabilecektir⁷³⁸.

Bunun yanısıra, banka talimattan sonra fakat akreditifi açmadan önce amirin iflasını öğrenememiş ve akreditifi açmışsa “akdin temelinde hata” (BK md. 24/4) hükümlerine dayanarak akreditifi iptal edebilmelidir⁷³⁹. Çünkü banka, gerçekte iflas etmiş bir tacir ile sözleşmeye girmekte olup bu durum akdin temelinde hata sayılmalıdır.

Akreditif açılmasından sonra amirin iflası halinde ise, banka ile amir arasındaki vekalet ilişkisi devam edecek, bankanın sorumluluğu aynen devam edecektir⁷⁴⁰. Bu durumda banka, lehtarın akreditif koşullarına uygun belge ibraz etmesi halinde akreditif meblağını lehtara ödeyecek ve belgeleri müflis amire değil ödeme karşılığında iflas idaresine teslim edecektir.

Akreditif amiri, akreditif bedelini iflastan önce bankaya nakdi teminat olarak yatırmışsa ve banka bu bedel üzerinde rehin hakkı tesis etmiş ise amirin iflas etmesi halinde akreditif tutarını ödeyen banka yatırılan bu nakdi teminat ile kendi alacağını takas ve mahsup edebilir. Ancak banka bu bedel üzerinde rehin hakkı tesis etmemiş ise amirin iflasından sonra bu bedeli iflas idaresine ait olacaktır. Banka bu bedel ile akreditif alacağını takas edemez. İİK md. 200/1’e göre: “*Müflisin borçlusu, iflas açıldıktan sonra müflisin alacaklısı olursa, bu alacak takas edilemez*”

Teminat olarak yatırılan paranın iflas masasına ödenmesinden sonra bankanın alacağını iflas masasına kaydettirmekten başka şansı yoktur⁷⁴¹.

⁷³⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 474; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 268.

⁷³⁹ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 158.

⁷⁴⁰ Aydos, **a.g.e.**, s. 147.

⁷⁴¹ 12. HD, 16.5.1978 T., 4434 E., 4487 K. (Karar için bkz. Talih Uyar, **Gerekçeli Notlu İçtihatlı İcra ve İflas Kanunu**, Ankara:Feryal Matbaacılık, s. 6201).

(b) Akreditif Lehtarının İflası

Lehtarın iflası akreditif bankasını ve varsa teyit bankasının sorumluluklarını hiçbir şekilde etkileyecek, bankaların sorumlulukları iflasa rağmen devam edecektir.

Lehtarın, akreditifin kendisine bildirilmesinden sonra iflas etmesi halinde de, lehtarın yerini iflas idaresi alacak ve akreditifi kabul edip etmemeye karar verecektir. İflas idaresinin akreditifi kabul etmesi ve akreditif şartlarına uygun belgeleri ibraz etmesi halinde bankalar ödemeyi yapmak zorundadırlar⁷⁴².

(c) Bankaların İflası

Bankaların iflası halinde esas itibarıyla İİK hükümleri uygulanmakta ise de 5411 sayılı Bankacılık Kanununda Bankaların iflasına ilişkin özel hükümler öngörülmüştür. Kanun'un 106. maddesine göre, bir bankanın bu Kanun hükümlerine göre faaliyet izninin kaldırılması halinde yönetim ve denetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna intikal eder. Yönetim ve denetimi kendisine intikal eden banka hakkında iflas kararı verilmesi halinde Fon, iflas masasına imtiyazlı alacaklı sıfatıyla iştirak etmek ve 5411 sayılı Kanun'un uygulanması ile sınırlı olmak ve ayrıca İİK'da belirtilen bazı görevler⁷⁴³ hariç olmak üzere iflas dairesi, alacaklılar toplantısı ve iflas idaresi görev ve yetkilerine sahip olarak bankayı tasfiye etmekle görevlendirilecektir.

⁷⁴² Reisoğlu, **Akreditif**, s. 269; Aydos, **a.g.e.**, s. 148.

⁷⁴³ İİK'nun; 166 ncı, 218 inci, 219 uncu, 223 üncü, 234 üncü, 236 ncı, 249 uncu, 251 inci ve 254 üncü maddelerinde bahsedilen yetki ve görevler hariç olmak üzere.

(i) Akreditif Bankasının İflası

Akreditif bankası akreditif henüz açılmadan önce iflas etmiş ise, aksi sözleşmeden ve işin mahiyetinden anlaşılmadıkça banka ile müşterisi arasındaki vekalet ilişkisi sona erecektir. Zira Borçlar Kanununda, vekalet akdinin sona erme sebepleri arasında taraflardan birisinin iflası da sayılmıştır. (BK md. 397/1)

Amirin akreditif bedelinin tümünü bankaya yatırdığı durumlarda işin niteliği gereği vekalet sözleşmesinin devam ettiği kabul edilmelidir⁷⁴⁴. Doktrinde, bankaya nakit olarak bloke edilen paranın kime ait olacağı hususu tartışmalıdır. Tekinalp ve Reisoglu akreditif bedeli olarak bankaya yatırılan paranın mülkiyetinin bankaya ait olduğu, bu durumda amirin iflas masasında sıraya girerek alacağını tahsil edebileceği görüşündedirler. Doğan'a göre ise⁷⁴⁵ amirin bankaya yatırdığı paranın mülkiyeti bankanın değil amirindir, dolayısıyla amirin bankaya yatırdığı akreditif bedeli iflas masasına girmeden amire derhal ödenmelidir. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, amir söz konusu meblağı teminat maksadıyla yatırmış olup, daha henüz akreditif açılmadan önce bankanın iflas etmesi durumunda bu bedelin iflas masasına girmeden amire iade edilmesi gerekmektedir. Yargıtay'ın bu doğrultuda kararları bulunmaktadır⁷⁴⁶.

İflastan önce banka akreditifi açmış ise, bu durumda lehtarın belgeleri usulüne uygun bir biçimde ibraz etmesi durumunda akreditif bedeli iflas idaresi tarafından ödenecek ve belgeler akreditif amirine teslim edilir. Bu durumda bankanın üstlendiği görev ve sorumluluklar iflas idaresine geçecektir.

⁷⁴⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 478; Doğan, **a.g.e.**, s. 419.

⁷⁴⁵ Doğan, **a.g.e.**, s. 419.

⁷⁴⁶ 19. HD 21.10.1999 T., 1602 E., 6086 K. www.kazanci.com, (11 Şubat 2008).

(ii) Teyit Bankasının İflası

Akreditif bankası tarafından teyitle görevlendirilen banka akreditifi teyit etmeden önce iflas ederse, akreditif bankası ile aralarındaki vekalet ilişkisi sona ermiş sayılacaktır⁷⁴⁷.

Teyit bankası akreditifi teyit ettikten sonra iflas etmiş ise, lehtar kural olarak belgeleri teyit bankasına ibraz edip ödeme talebinde bulunma yolunu seçmeyecektir. Zira o takdirde lehtarın akreditif bedelini iflas idaresine yazdırması gerekecektir⁷⁴⁸. Bu takdirde lehtarın akreditif bankasına başvurması mümkün ve geçerlidir. Bu durumda akreditif bankası akreditif bedelini lehtara ödemekle sorumlu olup, lehtarın iflasını ve iflas idaresine başvurulmasını talep etme hakkına sahip bulunmamaktadır.

(iii) Görevli Bankanın İflası

Görevli bankanın iflası halinde, aksi sözleşmeden ve işin mahiyetinden anlaşılmadıkça banka ile müşterisi arasındaki vekalet ilişkisinin BK md. 397/1 gereğince sona erip ermeyeceği hususu tartışmalıdır.

Belgeleri inceleme ve uygun bulduğu takdirde ödeme yükümlülüğü olan görevli bankanın vekalet sözleşmesinin devam etmesinde menfaati bulunduğu yani bu görevi yapması halinde komisyon alacağı doğacağı kıstasından yola çıkarak Tekinalp ve Erdoğan, işin niteliği gereği vekalet sözleşmesinin devam etmesi gerektiği görüşündedirler⁷⁴⁹.

Reisoğlu tarafından savunulan ve bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise, belgeleri inceleme gibi teknik bir uzmanlığı gerektiren bir konuda iflas idaresinin yetkili olamayacağı ve görevli bankanın belgeleri inceleme yükümlülüğünü makul bir süre içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiği açısından yola çıkarak vekalet sözleşmesinin sona

⁷⁴⁷ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 160; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 480; Reisoğlu, **Akreditif**, s. 274.

⁷⁴⁸ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 274.

⁷⁴⁹ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 479; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 160.

erecektir⁷⁵⁰. Bu durumda, görevli bankanın devreden çıkması üzerine, lehtarın belgeleri doğrudan akreditif bankasına veya varsa teyit bankasına göndermesi gerekecektir. Gerek akreditif bankası ve gerekse de teyit bankası usulüne uygun belgelerin kendisine sunulması durumunda ödeme yapmaya ilişkin sorumluluklarını yerine getirmekle yükümlüdürler.

⁷⁵⁰ Reisoğlu, **Akreditif**, s. 273.

SONUÇ

Dış ticarete başlıca ödeme şekilleri; peşin ödeme, mal mukabili ödeme, vesaik mukabili ödeme ve akreditiftir. Mal mukabili ödeme, vesaik mukabili ödeme ve peşin ödeme yöntemlerinin her üçü de, taraflardan birisine avantaj sağlarken diğer tarafa önemli riskler yüklemektedir. Akreditifli ödeme yöntemi ise, peşin ödeme, mal mukabili ödeme ve vesaik mukabili ödeme yöntemlerinin eksiklerini gideren, her iki tarafı mümkün olduğunca ortak paydada buluşturan bir ödeme yöntemidir. Akreditifte ithalatçı satış bedelinin, malların akreditif şartlarına uygun bir biçimde ihracatçı tarafından kendisine gönderildiğini tevsik eden belgelerin bankalara ibrazı karşılığında ödeneceği garantisine sahipken, ihracatçı da malları yükledikten sonra akreditif şartlarında öngörülen belgeleri ibraz ettiği takdirde malların bedeli tahsil etme güvencesini elde etmektedir. Bu güvencenin sebebi, akreditifte bankaların araya girerek belgeleri kontrol etmeleri ve belgeler akreditif şartlarına uygun ise ödemenin yapılacağı konusunda bankaların asli sorumluluk altına girmeleridir. Böylelikle, birbirlerini çoğu kez görmeden karşılıklı ticari işlem yapan tacirlerin edimlerini güven ve istikrar ortamı içerisinde gerçekleştirebilmeleri, konusunda uzman ve güven kurumu niteliğindeki bankaların bu işlemde rol almasıyla gerçekleşebilmektedir.

Akreditif milli hukuklarda yeterince düzenlenmemiştir. Akreditiflere ilişkin en önemli düzenleme, MTO tarafından yayınlanan *Birörnek Kurallardır*. *Birörnek Kurallar*, günümüzde akreditif işlemlerinde başvurulmuş en önemli kaynak olarak uluslararası alanda kabul görmektedir. Ancak, *Birörnek Kurallar*'ın uygulanabilmesi için akreditifte *Birörnek Kurallar*'a atıfta bulunulmuş olması yani tarafların *Birörnek Kurallar*'ın uygulanacağını kararlaştırmış olmaları gerekmektedir. *Birörnek Kurallar*'ın uygulanmasında, "sözleşme serbestisi" ilkesi hakim olup, *Birörnek Kurallar*'ın aynen kabul edilmesi zorunlu değildir. Bunun için akreditifin tüm taraflarının yani akreditif amirinin, akreditif lehtarının, akreditif bankasının, varsa teyit bankasının ve akreditife katılacak muhabir bankaların hepsinin muvafakatının olması halinde, akreditifin taraflarının, *Birörnek Kurallar*'ın bazı maddelerinin uygulanmayacağını veya bazı

maddelerin farklı şekilde uygulanacağını kararlaştırmaları, *Birörnek Kurallar*'a yeni hükümler eklemeleri mümkün ve geçerlidir.

Bunun yanı sıra, Birörnek Kurallar milli hukukların emredici hükümlerine aykırı düzenlemeler içerdikleri takdirde, milli hukukun düzenlemesine itibar edilecek, yine milli hukukların genel işlem koşullarına ilişkin denetimine de tabi olacaktır. Örneğin, *Birörnek Kurallar*'ın 37. maddesinde akreditif amirinin akreditif bankasının muhabir bankanın eylemlerinden dolayı sorumlu olmayacağı belirtilmektedir. Bu hüküm BK'nun 100. maddesinde belirtilen ve bankaların çalıştırdıkları kişilerin ağır kusurlarından dolayı herhalükarda sorumlu olacaklarına dair düzenlemeye aykırıdır. Bu durumda, kanundaki emredici nitelikteki düzenleme esas alınacak ve bankalar, muhabir bankaların eylemlerinden dolayı BK. md. 100 gereği sorumlu olacaklardır.

Birörnek Kurallar'ın uygulanıp uygulanmayacağı, kimi hükümlerinin taraflar arasında mutabık kalınarak değiştirilebilmesi, yeni hükümler eklenebilmesi ve *Birörnek Kurallar*'ın milli hukukların emredici hükümlerine aykırı olmadığı takdirde geçerli olarak uygulanabilmesi karşısında, bu kurallar taraflar arasında kararlaştırılmış sözleşmelerin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Akreditifin hukuki niteliği konusunda doktrinde ileri sürülen görüşler “tekçilik ilkesi” ve “parçalama ilkesi” olmak üzere iki ana başlık altında toplanmaktadır. Tekçilik ilkesinin savunucularına göre, akreditif tek bir hukuki kurum ile açıklanabilmelidir. Akreditifin hukuki niteliğini tek bir hukuki kurum ile açıklayan yazarlar arasında birlik yoktur. Bu yazarlar arasında akreditifin havale, mücerret borç ikrarı, itibar mektubu, itibar emri, üçüncü kişi lehine şart, kefalet akdi veya garanti sözleşmesi olmak üzere farklı görüşler ileri sürülmektedir. Ne var ki, birbirinden farklı hukuki ilişkilerden müteşekkil olan akreditif esasında bir akitler dizisi olup, “parçalama ilkesi” gereğince akreditifte yer alan her bir akdin ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmesi gerekmekte olup, akreditifin tek bir hukuki kurum ile açıklanması mümkün değildir. Çünkü akreditif “akreditif bankası ile amir”, “akreditif bankası ile lehtar” ve “amir ile lehtar” arasında olmak üzere, birbirinden farklı hukuki niteliklere sahip birden çok akitler dizisinden oluşmaktadır.

Akreditif amiri ile lehtar arasındaki ilişki, akreditif ilişkisinin ekonomik temelidir. Bu ilişki genellikle bir alım satım sözleşmesi olmaktadır. Akreditif amiri ile akreditif bankası arasındaki ilişki ise BK md. 386 ve izleyen maddelerinde düzenlenen vekalet sözleşmesidir. Akreditif amiri, vekili akreditif bankasını, akreditif şartlarını yerine getirmesi halinde lehtara akreditif bedelini ödemekle görevlendirmektedir. Akreditif bankası ile muhabir bankalar arasındaki iç ilişkide, muhabir bankalar akreditif bankasına karşı bir hizmetin ifasını üstlenmekte olup taraflar arasındaki bu ilişkinin temeli de BK md. 386 ve izleyen hükümleri uyarınca, vekalet akdi olacaktır. Akreditif bankası ile muhabir bankalar arasındaki dış ilişkide ise, muhabir banka akreditif bankasının ifa yardımcısıdır. Muhabir banka akreditif bankasının idare ve denetimi altında olup, belgelerin kabul veya reddi konusunda yetkili merci akreditif bankasıdır. Muhabir banka akreditif bankasından bağımsız hareket etmemekte, akreditif bankası da muhabir bankayı kullanırken kendi ediminden kurtulmayı amaçlamamaktadır. Akreditif bankası, muhabir bankaya akreditif konusu işleri yaptırmakta ve akreditiften doğan hakları kullanılmaktadır. Lehtar ile akreditif bankası ve teyit bankası arasındaki ilişki ise BK md. 17 anlamında mücerret borç ikrarıdır. Akreditif bankası ve teyit bankası lehtara karşı mücerret, asli ve bağımsız bir borç altına girmektedir. Akreditif bankasının ve teyit bankasının borcu akreditif bedelini lehtara ödemektir. Lehtarın bankalara belge ibrazı ise, lehtarın akreditif bankası karşı bir yükümlülüğü değil fakat akreditif bankasının lehtara karşı olan borcunun koşuludur. Akreditif ve teyit bankası dışında yer alan ve akreditif bankası tarafından görevlendirilen diğer bankalar (ihbar bankası, görevli banka, rambursman bankası) ile lehtar arasında ise hukuki ilişki bulunmamaktadır. Bu bankalar, lehtar ile kendileri adına sözleşme yapmamakta, akreditif bankasının ifa yardımcısı sıfatıyla hareket etmektedirler.

Hukukumuzda bankalara çok geniş kapsamda özenli davranma sorumluluğu yüklenmiştir. Bankalar müşterilerine ve hatta müşterisi olmasa dahi bilgi almak ya da ilişki kurmak amacıyla kendisine başvuranlara karşı, Medeni Kanun'un 2. maddesinden doğan, koruyucu nitelikte özen borcu altındadır. Yargıtay kararlarında da; bankalar "güven kurumu" olarak addedilmekte, "imtiyazlı işletme" sayılmakta ve "basiretli bir taciririn göstermesi gerekenden daha fazla özen göstermesi gerektiği" belirtilmektedir.

Bu kadar geniş ve kapsamlı bir sorumluluk biçimi, bankaya olduğu kadar başka hiçbir gerçek ya da tüzel kişiye yöneltilmemiştir.

Bankaların hukuki sorumlulukları yapılan yasal düzenlemeler ile her geçen gün biraz daha genişletilmektedir. Yürürlükteki BK'nun 99. maddesine göre, bankaların imtiyazlı işletme sayılmasının sonucu olarak, bankaların taraf oldukları sözleşmelerde yer alan hafif kusurdan sorumsuzluklarına dair kayıtlar hakimden denetimine açıktır. BK'nun 99. maddesinde "hakimin takdirine bırakılmış" bir durum söz konusudur. Borçlar Kanunu Tasarısında ise, bankaların taraf oldukları sözleşmelerde yer alan hafif kusurdan sorumsuzluklarına dair tüm sözleşme hükümlerinin geçersiz kabul edileceği düzenlenmiştir. Ayrıca, BK'nun 100. maddesine göre, bankaların çalıştırdıkları kişilerin ağır kusurlarından dolayı sorumlu olmayacaklarına ilişkin sözleşme hükümleri geçersiz sayılmakta, bankaların çalıştırdıkları kişilerin hafif kusurlarından dolayı sorumlu olmayacaklarına ilişkin kayıtların ise geçerli olacağı kabul edilmektedir. Borçlar Kanunu Tasarısında ise, bu hükümler değiştirilerek, bankaların çalıştırdıkları kişilerin ağır ya da hafif her türlü kusurlarından dolayı sorumlu olacakları düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra, günlük faaliyetleri esnasında gerçekleştirdikleri çok sayıda işlemi ve özellikle de akreditif işlemlerini standart sözleşmeler ile yürütmek durumunda olan bankaların bu standart sözleşmeleri, Borçlar Kanunu Tasarısında "genel işlem koşulu" olarak kabul edilmekte ve bu sözleşmelerinin geçerliliği bir çok formalitenin yerine getirilmesine bağlı kılınmaktadır. Tasarıya göre bankalar, müşterilerinin menfaatine, kendilerinin lehine düzenlenmiş hükümler hakkında müşterilerine açıkça bilgi verme ve müşterilerin bu sözleşmelerin içeriğini öğrenme imkanını sağlamakla yükümlü kılınmaktadır. Böylelikle, Borçlar Kanunu Tasarısı ile Bankaların sorumlulukları daha da ağırlaştırılmış bulunmaktadır.

Akreditifin işleyişinde, birbirlerini çoğu kez görmeden karşılıklı ticari işlem yapan tacirlerin edimlerini güven ve istikrar ortamı içerisinde gerçekleştirebilmeleri, konusunda uzman ve güven kurumu niteliğindeki bankaların bu işlemde rol almasıyla gerçekleşmektedir. Akreditif, ithalatçının yani alıcının akreditif bankasına başvurarak akreditifin açılması talimatını vermesi ile başlamaktadır. Akreditif amiri ile olan ilişkinde vekil durumunda olan akreditif bankası, müvekkili olan amirin talimatlarına uygun olarak

görevini ifa etmelidir. Akreditif bankası akreditifi, amirin talimatında belirttiği şartlara tam olarak uymak suretiyle açma yükümlülüğü altındadır. Akreditif bankası amirin sarih olan talimatına aykırı hareket ederse akreditif bankası lehtara ödediği akreditif bedelini amire rücu hakkını yitirecektir. Akreditif bankası ile akreditif amiri arasındaki vekalet ilişkisi gereğince akreditif bankasının amiri korumakla yükümlüdür. Akreditif bankası görevini yerine getirirken özenle ve sadakatle davranmakla yükümlüdür. Ancak, akreditif bankasının amire, akreditif şartlarının belirlenmesi konusunda danışmanlık yapma, lehtarın mali durumu ve güvenilirliği konusunda akreditif amirine bilgi toplama yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Akreditif bankasının ve varsa teyit bankasının lehtar ile aralarındaki hukuki ilişki, akreditifin lehtara ihbar edilmesi ile doğmaktadır. Akreditifin lehtara ihbar edilmesinin ardından, lehtarın akreditif şartında yer alan belgeleri akreditif şartında yer aldığı şekilde bankaya ibraz etmesi gerekmektedir. Belgeler akreditif şartlarına uygun ise banka bu belgeleri kabul etmek ve bunun üzerine ibrazı karşılayarak, belgeleri amire teslim etmekle yükümlüdür. Lehtar belgeleri akreditifte belirtilen süreler içerisinde ve akreditifte belirtilen bankalara ibraz etmekle yükümlüdür. Akreditifte gösterilen vade geçtikten sonra belgelerin ibraz edilmesi halinde bankalar lehtara ödeme yapmamaları gerekmektedir. Aksi takdirde teyit bankası, görevli banka veya iştirah bankası yaptıkları ödemeyi akreditif bankasına rücu edemeyecekler, buna rağmen akreditif bankası bu bankalara ödeme yaparsa amire rücu hakkını kaybedecektir. Akreditifte talep edilen belgeler lehtar tarafından akreditif şartlarına uygun olarak bankaya ibraz edilmiş ise banka ibrazı karşılamakla yükümlü olacaktır. Banka ödeme mükellefiyetini ancak “temel ilişkiden bağımsız gerekçelerle” yani bizzat kendisine ait defî ve itirazlar ile ifa etmeyebilir.

Akreditif bankası, teyit bankası ve görevli banka, kendilerine lehtar tarafından ibraz edilen belgeleri özenle incelemeli ve akreditif şartlarına uygun olduğuna karar vermeleri halinde ibrazı karşılamalı veya iştirah etmelidirler.

Bankalar belgeleri “dış görünüşleri itibariyle” inceleyecek olup, bankaların inceleme yükümlülükleri, sadece belgelerdeki görünürdeki şekli eksiklik veya yanlışlıklar ile, özellikle bir belgenin kendi içerisinde tutarlı olup olmadığını kontrol etmekle sınırlıdır. Etraflı bir inceleme ile ortaya çıkarılabilecek eksiklik veya yanlışlıklar belgelerin dış görünüşleri itibariyle incelenmeleri kapsamında değerlendirilemeyecektir. Bu açıdan bakıldığında, akreditif işleminde tarafların hak ve yükümlülüklerinin paylaşımının dengeli olmadığı, risklerin büyük bölümünün aslında alıcı (akreditif amiri) tarafından yüklenilmekte olduğu ortaya çıkmaktadır. Amirin hakları, bankaların ve lehtarın amire karşı sorumlulukları akreditif hukukunda tam olarak belirlenmemiştir. *Birörnek Kurallar*'da esas olarak satıcının (akreditif lehtarının) korunduğu gözlenmektedir. Satıcı, dış görünüşü itibariyle akreditife uygun belgeleri bankaya ibraz ettiğinde akreditif bedelini tahsil edebilmektedir. Ayrıca bankaların, akreditif şartları gereğince sunulan belgelerin doğruluğunu, sıhhatini, şeklini, tahrif edilmiş olup olmadığını inceleme yükümlülüğü de bulunmamaktadır. Yani, bankalar belgeleri sadece dış görünüşleri itibarıyla inceleyecekler, belgelerin geçerli olup olmadığı, imzaların sahte veya imzalayanların yetkili olup olmadığı hususlarını incelemeyecektir.

Bankalar belgeleri tamamen kendi yargılarıyla incelerler. Bu hususta akreditif amirinin talimatları ile bağlı değildirler. Dar anlamda akreditif sözleşmesinin tarafları akreditif bankası ile lehtardır. Bu sebeple, belgelerin akreditif şartlarına uygun olup olmadığını, akreditif bankası amirden bağımsız olarak belirler. Bunun sonucu olarak, amirin uygun olmayan veya eksik belgeleri kabul etmek istemesi ve bu konuda talimat vermesi akreditif bankasını bağlamayacaktır. Bu talimata rağmen akreditif bankasının akreditif şartlarına uygun olmayan belgeleri reddetmesi halinde amire karşı hiçbir sorumluluğu doğmayacaktır. Aynı şekilde; görevli banka da, belgelerin dış görünüşleri itibariyle akreditif şartlarına uygun olmamasına rağmen ödemede bulunursa, akreditif bankasına ve varsa teyit bankasına rücu hakkı olmayacağı gibi, uygunsuz belgeleri kabul edip bedelini ödeyen teyit bankasının da akreditif bankasına rücu hakkı olmayacaktır. Bu durumda akreditif bankası, belgeler akreditif şartlarına uygun olmadığından bahisle belgeleri reddedecek, belgeleri muhabir bankaya iade edecek ve ödemeyi reddedecektir. Ancak, akreditif bankası belgelerin uygun olmamasına rağmen muhabir bankaya ödemede bulunur ise yaptığı ödeme için artık amire rücu etmek hakkını yitirecektir.

Çeşitli ülkelerde bankaların belgelerin akreditif şartlarına uygun olup olmadığını incelerken, aleyhte yorumlara ağırlık verdikleri, en küçük uygunsuzlukta belgeleri reddetmeyi tercih ederek riske girmedikleri görülmektedir. Ancak, banka lehtar tarafından ibraz edilen belgelerde tespit ettiği bir takım uyumsuzlukların önemsiz ve akreditif amiri için zararsız olduğuna bir uzmana ihtiyaç duymaksızın karar verebiliyorsa yorum ve takdir hakkını belgelerin kabul edilmesi yolunda kullanmalıdır. Aksi takdirde akreditif işlemez hale gelecektir. Ancak banka, lehtarın ödeme talebinin hakkın kötüye kullanıldığı yani dürüstlük kuralına aykırı olduğu ve bu husus açık kanıtlarla ispatlandığı takdirde ödemeyi reddetmekle yükümlüdür. İbraz edilen belgelerle banka hakkın kötüye kullanıldığı yargısına “kendi yorum ve değerlendirmesini katmadan” varabilmelidir. Bunun yanı sıra, lehtarın hilesinin bulunduğu likit kanıtlarla ispat edilebildiği veya lehtara ödeme yapılmaması için mahkemelerce ihtiyati tedbir verilmesi halinde bankanın ödeme yapmamasını gerekecektir. Bu konuda uygulamada en büyük sorun yabancı mahkemeler tarafından verilmiş tedbir kararlarından dolayı ortaya çıkmaktadır. Yabancı mahkemenin verdiği karar Türkiye’de tenfiz edilir ise bir sorun çıkmayacaktır ancak Türk mahkemesi tenfiz şartlarına uyulmadığı gerekçesi ile kararın tenfizine karar vermez ise bankalar açısından riskli bir durum ortaya çıkmaktadır. Banka bu durumda yabancı mahkeme kararının likit bir delil kapsamında olup olmadığını değerlendirmek durumunda kalacaktır. Bu durumda, eğer tenfiz talebi sırf bir takım şekil şartlarına uyulmadığı için reddedilmiş ise artık lehtarın talebinin hakkın kötüye kullanılması olmadığını ileri sürmek doğru olmayacaktır.

Akreditif bankası, varsa teyit bankası ve görevi kapsamında hareket eden görevli bankanın, belgeleri incelemek, kabul veya reddetmeye karar vermek veya duruma göre belgeleri aldığı tarafa bilgi vermek için en fazla beş banka iş günü inceleme süresi vardır. Banka, belgelerin akreditif şartlarına uygun olmadığına kanaat getirirse, belgeleri beş banka işgünü içerisinde reddetmesi gerekmektedir. Aksi takdirde banka belgelerdeki eksiklikleri iddia etmekten yoksun kalacak, belgelerin akreditif şartlarına uygun oldukları banka tarafından zımnen kabul edilmiş sayılacak ve banka akreditif tutarını ödemek zorunda kalacaktır. Bu durumda, akreditif bedelini ödemek zorunda kalan banka, ödediği bedeli rücu etme hakkını yitirmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Adal Erhan, **Hukukun Temel İlkeleri**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1993

Akın, Hakan, **Yeni İşim Dış Ticaret**, Ankara: Elma Yayınevi, 2005

Akıncı, Ziya, **Milletlerarası Ticari Hakem Kararları ve Tenfizi**, Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1994

Akipek, Şebnem, **Alt Vekalet**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2003

Akyol, Şener, **Borçlar Hukuku, Genel Hükümler , C. I**, Filiz Kitabevi: İstanbul, 1995
(Borçlar Hukuku)

Akyol, Şener, **Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995 (Dürüstlük Kuralı)

Akyol, Şener, **Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976 (Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme)

Akyol, Şener, **Medeni Hukukta Uygulama Örnekleri, C. 3**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1985 (Uygulama Örnekleri)

Altuğ, Yılmaz, **Türk Milletlerarası Usul Hukuku (Devletler Hususi Hukukunda Yargı Yetkisi)**, 3. b. İstanbul: Fakülteler Matbaası ,1983.

Aral, Fahrettin, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 1997

Arsebük, Esat Ahmet, **Türk Hukuk Lügati**, Ankara: Maarif Matbaası, 1944

Atamer, Yeşim, **Bankaların Kredi Sözleşmelerinden Kaynaklanan Sorunlar ve Hukuki Çözüm Yolları**, İstanbul: İTO Yayın No: 2000-29, 2000 (Kredi Sözleşmeleri)

Atamer, Yeşim, **Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi**, 2.b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 2001 (Sözleşme Özgürlüğü)

Aydos, Oğuz Sadık, **Akreditif**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2000

Ayiter, Nuşin, **Mamelek Kavramı Üzerinde İnceleme**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1968

Bağrıaçık, Atilla ve Seyfettin, Kantekin, **Dış Ticarete Uygulamalı Akreditif İşlemleri**, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi, 1995

Bağrıaçık, Atilla, **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri**, 8. b., İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 2004

Bannier, Faw, **Bank Guarantees and Documentary Credit**, Hague-Zagreb: TMC Asser Instituut, Martinus Nijhoff Publishers, 1987

Battal, Ahmet, **Güven Kurumu Nitelendirmesi Işığında Bankaların Hukuki Sorumluluğu**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2001

Baughn, William ve Mandich, Donald (Ed.), **The International Banking Handbook**, USA: Irwin Professional Publications, 1983

Berkin, Necmeddin, **Tatbikatçılara İflas Hukuku Rehberi**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1980

Bilge, Necip, **Borçlar Hukuku (Özel Borç Münasebetleri)**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1971

- Bishop, Eric, **Finance of International Trade**, 2.b., Amsterdam: Butterworth-Heinemann, 2004
- Bozkurt, Sevgi, **Akreditifin Uygulanması**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006
- Brindle, Michael, Raymond Cox, **Law of Payments**, 2.b., London: Sweet and Maxwell, 1991
- Byrne, James E., **The Comparison of UCP 600&500**, Virginia, USA: The Institute of International Banking Law & Practice Inc, George Mason University School of Law, 2007
- Cremades, Bernardo M. and Steven L. Plehn, **The New Lex Mercatoria and Harmonization of the Laws of International Commercial Transactions**, Boston: Boston University Press, 1984
- Çağa, Tahir ve Kender, Rayegan, **Deniz Ticareti Hukuku II-Navlun Sözleşmeleri**, 6.b., İstanbul: Filiz Kitabevi, 2001
- Çelik, Adnan, **Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2004
- Çelik, Nuri, **İş Hukuku Dersleri**, 15. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 2000
- Çelik, Edip, **Milletlerarası Hukuk, Birinci Kitap**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1984
- Çelikel, Aysel, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 5. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 1997
- Dalamanlı, Lütfü ve Faruk, Kazancı, **İlmi ve Kazai İçtihatlarla Açıklamalı Borçlar Kanunu, C. I**, İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1990
- Davis, Arthur Geoffrey, **The Law Relating to Commercial Letters of Credit**, 2. b., London: Sir Isaac Pitman & Sons Ltd., 1954
- Dayınlarlı, Kemal, **İstisna Akdinde Müteahhitin ve İş Sahibinin Temerrüdü – Hüküm ve Sonuçları**, Ankara: Dayınlarlı Yayınevi, 1988

Del Busto, Charles, **ICC Guide to Documentary Credit Operations, A Stage-by-Stage Presentation of the Documentary Credit Process**, Paris: ICC Publication No. 515,1994

Demir, Mehmet, **Mesafeli Sözleşmelerin İnternet Üzerinden Kurulması**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2004.

Doğan, Vahit, **Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif**, 2. b., Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005

Doğanay, İsmail, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1974

Dolan, John, **The Law of Letters of Credit: Commercial And Standby Credits**, 2.b., Boston, USA: Warren, Gorham and Lamont Inc, 1991

Domaniç, Hayri ve Erol, Ulusoy, **Ticaret Hukuku'nun Genel Esasları**, 5.b., İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 2007

Edis, Seyfullah, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 6. b., Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1997

Edwards, Burt, **Credit Management Handbook**, 5. b., Hampshire, England: Gower Publishing Ltd, 2004

Ekici, Akın, **Milletlerarası Ticaret Odası'nın Akreditifler Hakkında 500 Sayılı Birörnek Teamül ve Uygulamaları Işığında Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1995

Ekşi, Nuray, **Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**. 2. b., İstanbul: Beta BasımYayım, 2000

Ellinger, Peter, **Documentary Letters of Credit – A Comparative Study**, Singapore: University of Singapore Press, 1970

Erdemol, Haluk, **Bankalarda Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulama**, 3. b., İstanbul: Akbank Ekonomi Yayınları, 1993 (Dış Ticaret)

- Erdemol, Haluk, **Docdex Kararları 1997-2003**, ICC Yayın No:811, Ankara: ICC Yayınları, 2004 (Docdex)
- Erdemol, Haluk, **Akreditife İlişkin Sorunlu Olaylar ve ICC Görüşleri**, Ankara: Afşaroğlu Matbaası, 2001 (Olaylar)
- Eren, Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 9. b., İstanbul: Beta Basın Yayım, 2003, s. 1
- Erdoğan, İhsan, **Akreditif Sözleşmeleri**, Ankara: Nobel Yayın, 2000
- Erüreten, Bahir Mazhar, **Açıklamalı Uygulamalı İctihathı Dış Ticaret Hukuku İhracat Sözleşmeleri ve Tatbikatı**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1991
- Feyzioğlu Necmeddin, **Borçlar Hukuku İkinci Kısım Akdin Muhtelif Nevileri (Özel Borç ilişkileri)**, C.I, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1980
- Gao Xiang, **The Fraud Rule In The Law of Letters of Credit: A Comparative Study**, The Hague, New York: Kluwer Law International, 2002
- Gerni, Cevat, **Dış Ticaretin Finansmanı**, Ankara:TOBB Yayınları, 1990
- Gordon, John, **Export/Import Letters of Credit and Payment Methods**, 2. b., Dayton, USA: Global Training Center, 1999
- Gozlan, Audi, **International Letters of Credit: Resolving Conflict of Law Disputes**, 2. b., The Hague, Boston: Kluwer Law International, 1999
- Göğer, Erdoğan, **Akreditif Muamelesi ve Hukuki Mahiyeti**, 2. b, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1980
- Gözler, Kemal, **Hukukun Temel Kavramları**, Bursa: Ekin Yayınları, 2003
- Gözübüyük, Pulat, **Mücbir Sebepler Beklenmeyen Haller**, 3. b., Ankara:Elit Matbaacılık, 1977

Griffiths, Gwendoline ve Patrick, Norton, **International Payment Methods, International Lawyer's Deskbook**, 2. b., International Practitioner's Deskbook Series, Chicago, USA: American Bar Association, 1996

Gürsoy, Yaser, **Dış Ticaret İşlemleri**, Bursa: Ekin Kitabevi, 2005

Güven, Özcan, **İhracat İthalat İşlemleri**, İzmir: Alfa Basın Yayınevi, 1993

Hinkelman, Edward G., **Dictionary of International Trade: Handbook Of The Global Trade Community Includes 21 Key Appendices**, 6. b., New York: World Trade Press, 2005

Horn, Norbert, **German Banking Law and Practice in International Perspective**, New York: Walter De Gruyter Inc., 1999

ICC, Commission on Banking Technique and Practice, Department of Policy and Business Practices, **Transferable Credits and the UCP 500**, Document no: 470/977 Rev.330, October 2002 (Transferable Credits and the UCP 500)

ICC, **Decisions of the ICC Banking Commission on Queries Relating to Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (1975-1979)**, ICC Doc. No. 371, Paris: ICC Publishing Incorporated, 1980 (Decisions 1975-1979)

ICC, **Opinions of the ICC Banking Commission (1989 - 1991)**, ICC Publication No. 494, Paris: ICC Publishing Incorporated, 1992 (Opinions 1989-91)

ICC, **Opinions of the ICC Banking Commission 1997, More Queries & Responses on UCP 500**, ICC Publication No. 596, Paris: ICC Publishing Incorporated, 1998 (Opinions 1997)

ICC, **Transferable Credits and the UCP 500**, No: R.270, Paris: ICC Publishing Incorporated, 1993, s. 10 (Transferable Credits)

İcier, Volkan, **Uluslararası Ticarete Bankalar Arası Ödeme Yöntemleri**, İstanbul:
Interbank Uluslararası Eğitim Merkezi Yayınları:19, 1989

İmre Zahit, **Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri**, İstanbul:
Akgün Matbaası,1949

İmregün, Oğuz, **Kara Ticareti Hukuku Dersleri**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1996

İnal, Emrehan, **E-Ticaret Hukukundaki Gelişmeler ve İnternette Sözleşmelerin Kurulması**, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2005.

Kaplan, İbrahim, **Banka Sözleşmeleri Hukuku, C.1**, Ankara: Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 1996 (Banka Sözleşmeleri)

Kaplan, İbrahim, **Bankanın Hukuki Sorumluluğu**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1991 (Bankaların Hukuki Sorumluluğu)

Karahasan, Mustafa Reşit, **Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Notlandırılmış Yasa Maddeleri ve Yargıtay Kararları, C.1**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2003

Karahasan, Mustafa Reşit, **Sorumluluk ve Tazminat Hukuku**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1989

Karayağçın, Yaşar, **Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler (1984-1987), C. III**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988 (C. III)

Karayağçın, Yaşar, **Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler, C. IV, (1988-1991)**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992 (C. IV)

Kaya, Arslan, **Belgeli Akreditifte Lehdarın Hukuki Durumu**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1995

- Kaya, Salih, **Her Yönüyle Dış Ticaret**, Ankara: Güner Matbaacılık, 2007
- Kemer, Barbaros, **Dış Ticaret Teknikleri Teori-Uygulama**, Bursa: Alfa Aktüel , 2005
- Keser Berber, Leyla, **İnternet Üzerinden Yapılan İşlemlerde Elektronik Para ve Dijital İmza**, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2002
- Kılıçoğlu Ahmet, **Borçlar Hukuku, Genel Hükümler**, 5. b., Ankara: Turhan Kitabevi, 2005
- Kırca, Çiğdem, **Bilgi Vermeden Dolayı Üçüncü Kişiy Karşı Sorumluluk**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2004
- King, Richard, **Gutteridge and Megrah's Law of Bankers' Commercial Credits**, 8.b., London and New York: Europa Publications, 2001
- Koban, Emine, **Dış Ticaret Eğitimi**, 2. b., İstanbul: Alfa Yayınları, Bursa, 2003
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip, **Borçlar Hukuku, Birinci Fasikül**, 2. b., İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1985
- Kostakoğlu, Cengiz, **Banka Kredi Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar ve Akreditif**, 3. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 2001
- Kozolchyk, Boris, **Commercial Letters of Credit in the Americas, A Comparative Study of Contemporary Commercial Transactions**, New York: Matthew Bender & Co., 1966
- Kuntalp, Erden ve Barlas, Nami, **Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'na İlişkin Değerlendirmeler**, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2005
- Kuru, Baki, Arslan, Ramazan ve Ejder, Yılmaz, **Medeni Usul Hukuku**, Ankara: Yetkin Yayınları, 1997
- Kuru, Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. IV**, 6. b., İstanbul:Demir- Demir Yayınları, 2001 (Hukuk Muhakemeleri)

- Kuru, Baki, **İcra ve İflas Hukuku El Kitabı**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2004 (İcra ve İflas)
- Melemen, Mehmet, **Uygulamalı Pratik Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Der Yayınları, 1997
- Mugasha, Agasha, **The Law of Letters of Credit and Bank Guarantees**, Australia: Federation Press, 2003
- Nomer, Ergin, **Devletler Hususi Hukuku**, 2.b., İstanbul: Fakulteler Matbaası, 1982
- Nuhoğlu, Fatma, **Akreditif İşlemleri**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını, 1998
- O'Connell, John (Ed.), **The Blackwell Encyclopedic Dictionary of International Management**, London: Blackwell Business, 1999
- Oğuzman, Kemal, **Borçlar Hukuku- Genel Hükümler**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995
- Onur, Yalçın, **Banka Kredi Sözleşmelerindeki Genel İşlem Şartlarının Geçerliliği**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2006
- Öngören, Gürsel, **İnternet Hukuku**, İstanbul: Öngören Hukuk Yayınları, 2006.
- Öz, Turgut, **İnşaat Sözleşmesi ve İlgili Mevzuat**, İstanbul, Yamaner, 2006
- Özalp, Abdurrahman, **UCP 600'ın Kullanılması ve Akreditif**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2007
- Özekeş, Muhammet, **İcra ve İflas Hukukunda İhtiyati Haciz**, Ankara: Seçkin Yayınları, 1999
- Özel, Sibel, **Yargıtay Kararları Eşliğinde Akreditif ve Hukuki Niteliği**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1991
- Özkaya, Eraslan, **Hata, Hile, İkraah Davaları : Açıklamalı, İçtihatlı**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2000

- Özkaya, Eraslan, **Vekalet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması**, 2. b., Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005, s. 472 (Vekalet)
- Özkök, Süleyman, **İhtiyati Tedbirler (HUMK 101-113/A)**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2002
- Özsunay, Ergun, **Medeni Hukuka Giriş**, 5. b., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1986
- Pekcanitez, Hakan, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekeş, **Medeni Usul Hukuku**, 2. b., İstanbul: Yetkin Yayınları, 2001
- Pulaşlı, Hasan, **Şarta Bağlı İşlemler ve Hukuki Sonuçları**, Ankara: Dayınlarlı Yayınevi, 1989
- Reisoğlu, Seza, **Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Akreditif**, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1995 (Akreditif)
- Reisoğlu, Seza, **Banka Teminat Mektupları ve Kontrgarantiler**, 4. b., Ankara: Cem Web Ofset, 2003 (Teminat Mektupları)
- Reisoğlu, Seza, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Ankara, Cem Web Ofset Ltd. Şti., 2007 (Bankacılık Kanunu)
- Sarna, Lazar, **Letters of Credit –The Law and Current Practice**, 3. b., Toronto: Carswell, 1997
- Schmithoff, Clive, **Schmitthoff's Export Trade, The Law & Practise of International Trade**, 9. b., London: Stevens & Sons, 1990
- Serozan, Rona, **Sözleşmeden Dönme**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975
- Seyidoğlu, Halil, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Ankara:Güzem Yayınları, 1992.
- Sheldon, Herbert Percival, **The Practice and Law of Banking**, 8. b., London: MacDonald & Evans, 1958

- Sirmen, Lale, **Türk Özel Hukukunda Şart**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1992
- Somuncuğlu, Ünal, **Akreditif Hukukunun Genel Hükümleri**, İstanbul: Seçkin Yayınları, 2001
- Somuncuoğlu, Ünal, **Dünya Ticaretinde Akreditif İşlemlerine İlişkin Yorumlar**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 1983 (Yorumlar)
- Somuncuoğlu, Ünal, **Türk Yargısında Akreditif**, İstanbul: Milsan Matbaası, 2001 (Türk Yargısı)
- Şahin, Arif, **İhracatta Ödeme Şekilleri**, İzmir: IGEME Yayınları, 2002
- Şanlı, Cemal ve Nuray, Ekşi, **Uluslararası Ticaret Hukuku**, 3.b, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2004
- Şanlı, Cemal, **Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1986 (Tahkim)
- Şanlı, Cemal, **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, 2.b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 2002 (Ticari Akitler)
- Tandoğan, Haluk, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. 1**, 4. b., Ankara: Sevinç Matbaası, 1988
- Tandoğan, Haluk, **Türk Hukukunda Bankacının Hukuki Sorumluluğu**, Mukayeseli Banka Hukuku İhtisas Dönemi, Ankara: Sevinç Matbaası, 1974 (Bankacının Hukuki Sorumluluğu)
- Taşpınar Sema, **Medeni Yargılama Hukukunda İspat Sözleşmeleri**, Yetkin Yayınevi: Ankara, 2001
- Tekil, Fahiman, **Deniz Hukuku**, 6. b., İstanbul: Alkım Yayınevi, 2001

- Tekinalp, Ünal, **Banka Hukuku'nun Esasları, C:1**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1988
- Tekinay, S. Sulhi ve Diğerleri, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 4.b., İstanbul: Filiz Kitabevi, 1988
- Temel Dış Ticaret Bilgileri**, Oyak Bank A.Ş. Eğitim Yayınları, Yayın No: 1, 2005
- Teoman, Ömer, **Yaşayan Ticaret Hukuku, Hukuki Mütalaalar, C. 1, Kitap 1**, İstanbul: Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., 1992
- Teoman, Ömer, **Yaşayan Ticaret Hukuku, Hukuki Mütalaalar, C. 1, Kitap 8**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1997
- Tiryakioğlu, Bilgin, **Taşınır Mallara İlişkin Milletlerarası Unsurlu Satım Akitlerine Uygulanacak Hukuk**, Ankara: Yetkin Yayınevi, 1996
- Todd, Paul, **Bills of Lading and Bankers' Documentary Credits**, 3.b., London, New York : Lloyd's of London Press, 1990
- Tomanbay, Mehmet, **Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı**, Ankara: Hatiboğlu Yayınevi, 1995
- Toprak, Mutlu, **Ticari Krediler**, İstanbul: Emlak Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayınları, No: 13, 1998
- Toroslu, Vefa, **Çağdaş Finansal Teknikler**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2000
- Toroslu, Vefa, **Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebe**, İstanbul: Beta Basım Yayımı, 1999 (Uygulamalı Dış Ticaret)
- Tumay, Turhan, **Dış Ticaret Banka Tekniği**, 2. b., İstanbul: Türk Ekonomi Bankası Yayınları, 1987
- Tumay, Turhan, **Akreditifler Hakkında Uluslararası Kurallar ve Uygulamaları**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1992 (Akreditifler)

Tunçomağ Kenan, **Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. I**, 6. b., İstanbul: Sermet Yayınevi, 1976

Ulaş Işıl, **Uygulamalı Sigorta Hukuku - Mal ve Sorumluluk Sigortaları**, Ankara: Turhan Kitabevi, 1992

Uluslararası Ticaret Uygulamaları, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, No.61, 2001

Ulusoy, Erol, **Ticari Örf ve Adet Hukuku**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2001

Uygur, Turgut, **Açıklamalı İçtihatlı Borçlar Kanunu, Özel Borç İlişkileri, C. VII**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 1994

Ünay, Vecdi, **Bankalarca İç ve Dış Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri**, Ankara: T.C. Ziraat Bankası Matbaası, 1988, (İç Ve Dış Ticaret)

Ünay, Vecdi, **Bankalarca Dış Ticaretin Finanse Edilmesi Usulleri**, İstanbul: ES Yayınları, 1989, (Dış Ticaret)

Üstündağ, Saim, **Medeni Yargılama Hukuku, Cilt I-II**, 6. b., İstanbul:Nesil Matbaacılık 1997

Vural, Güven, **Türk Banka Hukuku**, Ankara: GÜİİBF yayını, 1991

Yalçın, Onur, **Banka Kredi Sözleşmelerindeki Genel İşlem Şartlarının Geçerliliği**, Yetkin Yayınları: Ankara, 2006

Yavuz, Cevdet, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 4. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 1996

Yeni, Coşkun, **Uluslararası Ticarete Ödeme Yöntemleri**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2004

- Yerci, Cahit, **Gümrük Mevzuatı Dahil Tüm Yönleriyle İthalatta KDV**: Ankara, Yaklaşım Yayıncılık, 2005
- Yılanlı, E.Haydar, **Dış Ticaret İşlemleri**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2003
- Yılmaz, Ejder, **Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2001
- Yüksel, Ali Sait, **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, 10. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 2004
- Zarakoğlu, Avni, **Bankalar İçin Para ve Kredi Bilgisi**, 6.b, Ankara: Olgaç Matbaası, 1980
- Zevkliler, Aydın, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 5.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1995
- Zsuzsanna, Toth, **Documentary Credits in International Commercial Transactions With Special Focus on the Fraud Rule**, Athens: Pazmany Peter Catholic University, 2006

MAKALELER

Affaki, Georges, “How Do The ISP Standby Rules Fit In With Other Uniform Rules?”, **DC Insight**, Vol. 5, No.1, 1999, ss. 4-8

Akıntürk, Turgut, “Şart ve Mükellefiyet Kavramları Üzerinde Bir İnceleme”, **AUHFD**, C.27, S. 1-4, 1970, ss.210-247

Aşçıoğlu Çetin, “Kusurun Belirlenmesinde Hâkim ve Bilirkişinin Fonksiyonları”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu V., **Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını**, 26-28 Mart 1988, ss. 102-119

Bahtiyar, Mehmet, “Akreditif ve Milletlerarası Özel Hukukta Doğurduğu Sorunlar”, **BATİDER**, C. XV, S. 3, 1990, ss. 70-82

Baker, Walter, “Dealing With Letter of Credit Discrepancies”, **Business Credit**, Vol. 102, No. 10, November, 2000, ss. 35-47

Baygın, Cem, “Culpa in Contrahendo Sorumluluğu ve Amerikan Hukukundaki Uygulaması”, **AUEHFD**, Yıl: 2000, C. IV, S. 1-2

Cremades, Bernardo M. ve Steven, Plehn, “The New Lex Mercatoria and Harmonization of the Laws of International Commercial Transactions”, **ILJ**, 1984, C.II, ss. 103-129

Dayınlarlı, Kemal, “Dış Ticaret İşlemlerinde Akreditif”, **Yargıtay Dergisi**, C. XVI, S: III, Mayıs 1990, ss. 406-423

Davidson, Alan, Fraud, “The Prime Exception To The Autonomy Principle in Letters of Credit”, **International Trade & Business Law Annual**, C. 8, December 2003, ss. 23-55

DC Insight , “Reasonable Time, Transferable Credits and Other UCP Revision Issues”,
C.11 No. 2 Spring, 2005, ss.7-9

Del Busto, Charles, “The Insight Interview”, **DC Insight**, Vol.1 No.1, 3-7, 1995, s.5

Devassy, George, “Delete “reasonable time” and “without delay” from the UCP”, **DC Insight**, C. 11, No. 3, Summer 2005, ss. 7-26

Doğan, Vahit, “Teminat Akreditifleri”, **GUHFD**, C. VI, S.1-2, Haziran –Aralık 2002,
ss.11-34

Dunlop, John, “Banks to Implement UCP 600 July 1st, 2007”, **San Diego Business Journal**, Vol. 28, S. 17, 4.3.2007, ss.47-60

Eğilmezler, Bedii, “Akreditif”, **Adalet Dergisi**, 1965, ss.624-630

Ellinger, Peter, “The UCP-500: Considering a New Revision”, **Lloyd’s Maritime and Commercial Law Quarterly**, February 2004, ss. 25-40

Erdem, Ercüment, Incoterms 2000, **Prof. Dr. Hayri Domanıçe’e 80. Yaş Günü Armağanı, C.1**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2001, ss.179-218

Fellinger, Greg, “Letters of Credit: The Autonomy Principle and the Fraud Exception”,
Journal of Banking and Finance – Law and Practice, S.1, 1990, ss. 3-19

İlalan, Fuat, “Akreditif ve Kullanılması”, **BATİDER**, C.5, S.3., 1970, ss.58-69

İnan, Ali Naim, “Culpa in Contrahendo – Mukavele Yapılırken İşlenen Kusurdan Dolayı Mesuliyetin Hukukî Sebeplerini İzah Eden Nazariyeler Üzerinde Mukayeseli Bir Çalışma”, **Adalet Dergisi**, Ocak 1954, Yıl: 45, S. 7-8, ss.878-887

James, Mc Carthy, “Ocean Cargo Insurance”, **Global Trade&Transportation**, Vol. 113, No.9, September, 1993, ss.26-38

- Kaplan, İbrahim, “Banka Standart Sözleşmeleri ve Genel İşlem Şartları”, **BATİDER**, C.16, S.2, ss.48-89
- Kaplan, Yavuz, “Milletlerarası Ticari Tahkime Milli Hukuk Dışı Kuralların Uygulanması”, **AÜEHFD**, C.III, S.1, 1999, s. 296-318
- Karaduman, Saniye, “İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Müesseseleri ve Karşılaştırılması”, Eskişehir, **EBD**, S. 7, Haziran 2005, ss.39-51
- Karagöz, Veli, “Tıp İş Sözleşmelerinde Öngörülen Cezai Şartın Genel İşlem Şartları Bağlamında Denetlenmesi”, **AUEHFD**, C. 8, S. 1, Temmuz 2004, ss. 596-612.
- Karim, Adnan, “UCP 600: The New Rules on Documentary Credit”, **Dhaka Law Reports**, Bangladesh, March, 2007, ss.72-79
- Kocaman, Arif, “Bankaların Tacir ve Sanayiciler İle Yapmış Oldukları Genel Kredi Sözleşmelerindeki Genel İşlem Şartlarının Hukuki Açıdan Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerileri”, **Ünal Tekinalp’e Armağan, C.1**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2003, ss. 1083-1110
- Koudriachov, Serguei, “The Application of the Letter of Credit Form of Payment in International Business Transactions”, **South Texas College of Law Currents International Trade Law Journal**, Vol.10, No.1, April 2001, ss.28-41
- Kula, Veysel, “Akreditif: Kesin Ödeme Garantisi mi ya da Doğrulama Enstrümanı mı?”, **GÜİİBF**, C.7/3, 2005, ss. 13-26
- Mann, Ronald, “The Role of Letters of Credit in Payment Transactions”, **Michigan Law Review**, Vol. 99, USA, 2000, ss.81-97
- Maulella, Vincent, “Documentary Credit Decisions, Developments and Directions”, **Business Credit**, Vol. 102, No. 10, November, 2000, ss.30-48

- Oğuz, Arzu, “Hukuk Tarihi ve Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Uluslar arası Ticaret Hukuku (Lex Mercatoria) – Unidroit İlkeleri’nin Lex Mercatoria Niteliği”, **AUHFD**, C. 50, S. 3, 2001, ss. 11-53
- Raymond, Jack, “Documentary Credits: Article 16 Uniform Customs and rejection of Documents: The Bankers Trust Case”, **Butterworths Journal of International Banking and Financial Law**, London Vol. 6. No. 10., 1991, ss.62-90
- Reisoğlu, Seza, “Hukuki Açıldan Akreditif ve 600 Sayılı Yeknesak Kurallar”, **Bankacılar Dergisi**, TBB Yayınları, S. 66, Ekim 2008 (Bankacılar Dergisi), ss. 34-52
- Riccomagno, Mario, “Maritime Arbitration”, **The Journal of the Chartered Institute of Arbitrators**, C.70, S.4, December 2004, ss.267-280
- Somuncuoğlu, Ünal, “Vesikalı Krediler (Akreditif) Üzerine Bazı Açıklamalar”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 55, S.2, 1981, ss. 71-76
- Somuncuoğlu, Ünal, “Akreditif İşleminde Özellikle Türk İhracat Mevzuatı Açısından Yerel (Aracı) Bankaların İhracatçı Karşısındaki Hukuksal Durumu ve Sorumlulukları”, **BATİDER**, 1983, C. XII, S: 1, ss. 51-62
- Stack, David R., “Conflict of Laws in International Letters of Credit”, **Virginia Journal of International Law**, Vol. 24, 1983, ss. 174-192
- Şit, Banu, “Kanunlar İhtilafı Hukukunda Akreditif ve Milletlerarası Ticaret Odasının Akreditife İlişkin Birörnek Kuralları”, **MHB**, Yıl. 21, S. 1-2, 2001, ss. 75-123
- Tandoğan, Haluk, “Türk Hukukunda Bankacının Hukuki Sorumluluğu”, **Milletlerarası Mukayeseli Hukuk Fakültesi ile Türkiye Bankalar Birliğinin Müştereken Tertip Ettiği Mukayeseli Banka Hukuku İhtisas**

- Dönemi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 63, 3-14 Aralık 1973, s.457
- Tolun, Osman, “Akreditifin Hukuki Mahiyeti”, **Adalet Dergisi**, S.4, 1957, ss.266-280
- Uluç, Mehmet, “Borçlar Hukuku Açısından Akreditif”, **BATİDER**, C. III, S.3, Mart 1966, ss.432-478
- Uluslan, İlhan, “Culpa in Contrahendo Üstüne”, **Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay’ın Anısına Armağan**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, 1982, ss. 275-319
- Ulutaş, Ahmet, “Banka Teminat Mektubu ve Akreditifte Geçici Himaye Tedbirleri”, **Adalet Dergisi**, C. 27, 2007, ss.45-61
- Yeniaras, Mustafa Cem, “Uluslararası Ticarete Akreditif ve Belge Karşılığı Ödeme”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Ocak 2006, Cilt: 80, Sayı: 1, ss.107-137
- Yılmaz, Hamdi, “Sözleşme Görüşmelerinde Kusur Culpa in Contrahendo ve Sorumluluğun Hukuksal Niteliğinde Yeni Görüşler”, **YD**, Ocak-Nisan 1985, C. 11, S. 1-2, ss.234-261

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Battal, Ahmet, **Yeni Medeni Kanunun Bankacılık Sektörüne ve Sermaye Piyasası Yatırım Araçlarına Bakışı**, http://w3.gazi.edu.tr/~battal/images/makale/makale32/medeni_kanunda_bankacilik_sektoru.pdf, (8 Ocak 2008)

England and Wales High Court of Justice, **Banco Santander SA v. Bayfern Limited**, 09.06.1999, [www.rowansbank.co.uk/itf107/Fraud/Banco%20Santander%20v%20Paribas%20\(CA\).doc](http://www.rowansbank.co.uk/itf107/Fraud/Banco%20Santander%20v%20Paribas%20(CA).doc), (11 Ağustos 2007)

England and Wales High Court of Justice, **Ficom SA v. Sociedad Cadex Limitada**, 2 Lloyd's Rep 118, 15.1.1980, <http://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=147943>, (14 Eylül 2008)

England and Wales High Court of Justice, **Hong Kong and Shanghai Banking Corp. v Kloeckner & Co AG**, 21.3.1989, <http://csc.lexum.umontreal.ca/en/1987/1987rcs1-59/1987rcs1-59.html>, (11 Mart 2008)

England and Wales High Court of Justice, **Intraco Ltd v. Notis Shipping Corporation of Liberia (The Bhoja Trader)**, 16.2.1981, 2 Lloyd's Rep. 256, 257, <http://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=12437>, (17 Eylül 2008)

England and Wales High Court of Justice , **Jackson v. Royal Bank of Scotland**, 21.2.2005, 1 Lloyd's Rep. 366, <http://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=153051>, (30 Haziran 2008)

England and Wales High Court of Justice, **Nordskog & Co. v. National Bank**, 11.5.1922, 10 Lloyd's Rep. 652, <http://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=137607>, (3 Ekim 2008)

England and Wales High Court of Justice, **Power Curber International Ltd v. National Bank of Kuwait S.A.K.**, 15.11.1981, www.lawofcontract.co.uk/cases/143.php, (22 Temmuz 2008)

England and Wales High Court of Justice, **R.D. Harbottle (Merchantile) Ltd v. National Westminster Bank Ltd.**, 11.5.1978, www.uniset.ca/lloydata/8OR3d282.htm, (16 Temmuz 2008)

High Court of Australia, **Olex Focas Pty Ltd v Skoda Export Co Ltd**, 3.5.1996, <http://epublications.bond.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1160&context=blr>, (3 Haziran 2008)

ICC, **What is ICC?**, 2009, www.iccwbo.org, (12 Ocak 2009)

Imbriani, Robert P., **The Holy Grail in Negotiating Terms of International Payment, Managing Imports & Exports**, S. 07-07, Temmuz 2007, www.ioma.com/global (13 Şubat 2008)

Işıқтаç, Muhip Şeyda, **Akreditif**, http://www.hukuk.gen.tr/dergi/yazilar/HUK12_AKREDITIF.pdf, (3 Haziran 2007)

İhracatta Ödeme Şekilleri, 2008, <http://www.musiad.org.tr/disliiskiler/detay.asp?haberID=66&dik=7>, (3 Kasım.2008)

Karayolu Taşıma Senedi - CMR, 2008, <http://www.ihracat112.com/konsimento.html#karayolu>, (3 Ocak2008)

Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı ve Yazılım Tic. Ltd., **Kazancı Hukuk Otomasyon Mevzuat ve İctihat Programları**, 2003-2009, www.kazanci.com

Laurentian Bank of Canada, **Exporting: Are You Ready?**, 2007, https://www.laurentianbank.ca/en/entreprises/pme/pme_exporting.html, (16 Temmuz 2008)

Mecelle'nin Külli Kaideleri [ilk 100 madde] ile ilgili Benzer Konular, 2008, <http://www.mumsema.com/islam-hukuku/39380-mecellenin-kulli-kaideleri-ilk-100-madde.html>, (1 Mart 2008)

Nerad, Hasan, “Bankaların Genel İşlem Şartları Şeklinde Düzenledikleri Kredi Sözleşmelerinin Özellikleri ve Hükümleri”, **Türk, İngiliz, ABD Hukukunda İşletmelerin Ödeme Güçlüğü Sorunları ve Banka İlişkileri Sempozyumu**, İstanbul: Avrupa Topluluğu Enstitüsü-İSO, ss.170-183.

Reisoğlu, Seza, **Hukuki Açıdan Akreditif ve Uygulama Sorunları**, www.tbb.org.tr/turkce/konferans/sr-konferans-seza.doc, (3 Haziran 2007)

Revocable documentary credit is not defined in UCP 600, 2007, <http://www.nordea.com/Corporate++Institutional/Trade++Project+Finance/Tools/Revocable+documentary+credit+is+not+defined+in+UCP+600/944642.html>, (10 Kasım 2007)

Seng, Soh Chee, **New UCP Article 12b Launches An International Debate**, LC Views Newsletter, No.91, January 2007, <http://www.lcviews.com/12b.htm>, (11 Şubat 2007)

Seymen, Dilek, **Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri**, <http://www.deu.edu.tr/userweb/dilek.seymen/dosyalar/odeme%20yontemleri.pdf>, (11 Mart 2007)

Skajaa, Lynne, **ICC Uniforms Customs and Practice for Documentary Credits UCP 600**, <http://www.bondpearce.com/Hot-Topics/51>, (16 Ekim 2007)

Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication, **About SWIFT**, 2009, www.swift.com, (12 Mart 2009)

Supreme Court of Canada, **Sztejn v J. Henry Schroder Banking Corporation**, 12.2.1941, www.graincon.com/LCsandFraud.html, (17 Ocak 2008)

Supreme Court of Canada, **Bank of Nova Scotia v Angelica-Whitewear**, 05.03.1987,
<http://ca.vlex.com/vid/bank-nova-scotia-angelica-whitewear-37665849>, (3
Haziran 2008)

Supreme Court of Canada, **W.J.Alan & Co.Ltd. v. El Nasr Export and Import Co.**,
3.1.1972, 1 Lloyd's Rep. 313, <http://www.ilaw.com/ilaw/doc/view.htm?id=147943>, (14 Eylül 2008)

Şenalp, Şükrü, **İhracatçılar için Akreditifin Önemi**, 2006, http://www.alomaliye.com/sukru_senalp_akreditif.htm, (11 Aralık 2006)

Taneja Pradeep, **UCP 600: A Document Restoring the Credibility of L/Cs**,
<http://www.iccbooks.com/Home/CredibilityofLCs.aspx>, (11 Eylül 2007)

TBMM, **Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Gerekçesi**,
2007, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss47m.htm>, (1 Aralık
2007)

TBMM, **Türk Ticaret Kanunu Tasarısı**, 2005, <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0324.pdf>, (3 Mayıs 2007)

T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu İnternet Sitesi, İstatistiksel Tablolar,
Ödeme Şekillerine Göre Dış Ticaret, **Ödeme Şekillerine Göre İthalat**,
www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4, (12 Şubat 2009)

T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiksel Tablolar, Ödeme Şekillerine
Göre Dış Ticaret, **Ödeme Şekillerine Göre İhracat**, 2009,
www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4, (12 Şubat 2009)

Ticari Fatura, http://www.ihracat112.com/ticari_fatura.html, (16 Ocak 2008)

Türk Dil Kurumu, **Büyük Türkçe Sözlük**, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=286832>, (20 Aralık 2008)

Uluslararası Ticarete Kullanılan Belgeler, http://www.zucder.org.tr/docs/uluslararasi_ticarette_kullanilan_belgeler.doc, (11 Şubat 2008)

Wabnik, Marianne, **Non-negotiable Sea Waybills vs Traditional Bills of Lading**, Skandinaviska Enskilda Banken, 11.12.2008, <https://www.thebenche.com/blogs/marianne-wabnik/53-non-negotiable-sea-waybills-vs-traditional-bills-lading.html>, (21.06.2009)

Zambakhidze, Tamar, **Documentary Credit – An Advantageous Form of International Payment**, [Elektronik Versiyon] Georgian Law Review, Vol: 5, No:1, 2002, http://www.geplac.org/publicat/law/blr02n1e/p_75arte.pdf, (2 Ocak 2008)